

**M. ÇELIKU
M. KARAPINJALLI
R. STRINGA**

GRAMATIKA PRAKTIKE E GJUHËS SHQIPE

**Shtypshkronja ILAR
Tiranë 2007**

“Gramatika praktike e gjuhës shqipe”

Prof. dr. Mehmet Çeliku,
As. prof. dr. Mustafa Karapinjalli dhe Ruzhdi Stringa

KRYEREDAKTOR:

Prof. dr. *Mehmet Çeliku*

Redaktorë:

Prof. dr. *Enver Hysa*,

Prof. dr. *Seit Mansaku*

Dr. Albert Riska

Radhitja në kompjuter: *Anduena Manushi*

Faqosja në kompjuter: *Merita Hysenaj*

Botimi i parë: 1998

Botimi i dytë: 2000

Botimi i tretë: 2004

Botimi i katërt: 2007 (i rishikuar)

© Të gjitha të drejtat janë të rezervuara. Nuk lejohet shumëfishimi me çdo mjet apo formë pa lejen me shkrim të autorëve.

ISBN 978-99943-927-9-7

Shtypshkronja ILAR Sh.p.k.

Rruga “Muhamet Gjollësia”, Nr. 17, Zogu i Zi

Tel.: +355 (0) 4 270592 ; Fax.: +355 (0) 4 270594

E-mail: arjanlleshi@interalb.net

CIP. Katalogimi në botim - Biblioteka Kombëtare Tiranë

Çeliku, Mehmet

Gramatika praktike e gjuhës shqipe / Mehmet Çeliku, Mustafa Karapinjalli,
Ruzhdi Stringa; Kryeredaktor. M. Çeliku etj.

506 f. ; 20.5 cm.

ISBN 978-99943-927-9-7

I Karapinjalli, Mustafa

II Stringa, Rudi

1. Gjuha shqipe - Gramatika - Studimi dhe të mësuarit - Shkollat e larta

2. Gjuha shqipe - Studimi dhe të mësuarit - Shkollat e larta

3. Gjuha shqipe - Studimi dhe të mësuarit - Për të huaj

809.198.3 - 5J : 37 +

809.198.3 : 37 (075.8)

M. ÇELIKU, M. KARAPINJALLI, R. STRINGA

GRAMATIKA PRAKTIKE E GJUHËS SHQIPE

Formati: 61x86/16

Tirazhi: 1500 kopje

Nr. i botimit:

Shtypshkronja ILAR Sh.p.k.

Rruga "Muhamet Gjollësja", Nr. 17, Zogu i Zi

Tel.: +355 (0) 4 270592 ; Fax.: +355 (0) 4 270594

E-mail: arjanlleshi@interalb.net

Tiranë 2007

PASQYRA E LËNDËS

Parathënie

9

MORFOLOGJIA

EMRI § 1 -§ 31 13

Llojet 13

Gjinia 14

Numri 15

Trajtat 21

Trajta e pashquar 22

Përdorimi i emrave të pashquar 24

Trajta e shquar 29

Përdorimi i emrave të shquar 30

Trajta e emrave të përveçëm: përdorimi i tyre në
trajtë të pashquar dhe në trajtë të shquar 34

Rasat dhe lakimet 36

Pasqyrat e lakimeve 37

Nryshimet e mbaresave të përparme të
rasës gjinore 44

Përdorimi i rasave 46

MBIEMRI § 32 - § 46 54

Llojet 54

Gjinia 54

Numri 58

Vendi i mbiemrave 62

Lakimi: ndryshimet e mbaresave të përparme;
pasqyrat e togfjalëshave ku përdoren i, e, të, së 63

Shkallët 67

Përdorimi i mbiemrave në ndërtime me krahasim 69

Përdorimi i shkallës pohore dhe krahasore me
vlerë sipërore 71

Përdorimi i mbiemrave si emra 74

NUMËRORI § 47 - § 52	76
Numërorët	76
Mbiemrat prejnumërorë	78
Përdorimi i numërorëve	79
PËREMRI § 53 - § 77	83
Llojet	83
Përemrat vetorë	83
Pasqyra e trajtave të shkurtra	85
Bashkimi i trajtave të shkurtra	85
Përdorimi i përemrave vetorë	86
Përdorimi i trajtave të shkurtra	87
Vendi i trajtave të shkurtra	89
Përemrat dëftorë	90
Format sipas numrit e gjinisë	91
Format rasore	91
Përdorimi	91
Përemrat pronorë	92
Format vetore, të numrit dhe të gjinisë	92
Format rasore të përemrave pronorë në bashkëvjajtje me emrat	94
Format rasore të përemrave pronorë të përdorur më vete	99
Vendi i pronorëve	101
Përdorimi i përemrave pronorë	102
Përemrat pyetës	103
Format	103
Përdorimi	104
Përemrat lidhorë	107
Format	107
Përdorimi	107
Përemrat e pacaktuar	109
Llojet	109
Format	110
Përdorimi	112
Përemrat vetvetorë	124

FOLJA § 78 - § 134	126
Llojet	126
Mënyrat	127
Format e pashtjelluara	128
Kohët	129
Foljet kalimtare dhe jokalimtare	131
Trajtat (diatezat)	132
Vetat dhe numrat	133
Foljet e rregullta dhe të parregullta	134
Zgjedhimet	136
Zgjedhimi i <u>kam</u> , <u>jam</u> si folje ndihmëse dhe si folje me kuptim të plotë	141
Mënyra dëftore	145
Format e trajtës veprare	145
Format e trajtës pësore	152
Përdorimi i dëftores	156
Mënyra habitore	164
Format e trajtës veprare	164
Format e trajtës pësore	166
Përdorimi i habitores	167
Mënyra lidhore	170
Format e trajtës veprare	170
Format e trajtës pësore	172
Përdorimi i lidhore	172
Mënyra dëshirore	176
Format e trajtës veprare	176
Format e trajtës pësore	177
Përdorimi i dëshirores	177
Mënyra urdhërore	178
Format e trajtës veprare	178
Format e trajtës pësore	179
Përdorimi i urdhërores	181

Foljet e parregullta	182
Format e trajtës veprorë	182
Format e trajtës pësore	188
Foljet ndihmëse dhe gjysmëndihmëse	191
Format e pashtjelluara	198
Pjesorja	198
Përcjellorja	204
Gerundi	207
NDAJFOLJA §135 - § 145	211
Llojet	211
Krahasimi i ndajfoljeve me mbiemrat, përemrat dhe me foljet	211
Shkallët	215
Përdorimi i ndajfoljeve në ndërtimet me krahasim	216
Përdorimi i shkallës pohore me vlerë sipërore	217
Vendi i ndajfoljeve	218
Përdorimi i ndajfoljeve	220
PARAFJALA § 146 - § 243	221
Grupimi i parafjalëve sipas rasave	221
Parafjalët që përdoren me më shumë se një rasë	222
Krahasimi i parafjalëve me ndajfoljet, me emrat dhe me foljet	223
Vendi i parafjalëve	227
Përdorimi i parafjalëve	227
Llojet	227
Parafjalët e thjeshta	227
Parafjalët e përbëra	262
Parafjalët e përngjitura	262
Lokucionet parafjalore	266
LIDHËZA § 244 - § 251	271
Llojet	271
Lidhëzat bashkërenditëse	272
Lidhëzat nënrenditëse	277

Krahasimi i lidhëzave me përemrat, ndajfoljet, parafjalët dhe me foljet	288
--	-----

PJESËZA § 252- § 256	291
Llojet	291

PASTHIRRMA § 257	296
Llojet	296

FJALËFORMIMI

Llojet	299
--------	-----

PREJARDHJA § 258, § 259 - § 365	299
Llojet	299
Prejardhja me ndajshitesa	299
Parashtesat	299
Prapashtesat	318
Prejardhja me parashtesa e prapashtesa njëherazi	348
Prejardhja pa ndajshitesa	351

KOMPOZIMI § 366 - § 395	358
Llojet	358
Kompozitat	358
Fjalët e përngjitura	362
Lokucionet	364

SINTAKSA

FJALIA § 396 - § 425	375
Llojet e fjalive sipas ndërtimit (përbërjes)	375
Llojet e fjalive sipas modalitetit	376
Llojet e fjalive sipas qëllimit të thënies	384
Llojet e fjalive sipas gjymtyrëve kryesore	392
Llojet e fjalive sipas pranisë a mungesës së gjymtyrëve	398
Llojet e fjalive pa gjymtyrë	400

MARRËDHËNIET SINTAKSORE § 424 - § 448

Llojet e lidhjeve sintaksore	403
Lidhjet me nënrenditje	
Marrëdhëniet kallëzuesore	403
Marrëdhëniet përcaktore	427
Marrëdhëniet kundrinore	436
Marrëdhëniet rrethanore	442
Marrëdhëniet krahasore	468
Lidhjet me bashkërenditje	
Marrëdhëniet shtuese	472
Marrëdhëniet kundërshtuese	474
Marrëdhëniet përqasore	476
Marrëdhëniet veçuese	476
Marrëdhëniet përmbyllëse	477

SINTAKSA E NDËRLIKUAR § 449 - § 454

Gjymtyrët e veçuara	479
Fjalët, togjet dhe fjalitë e palidhura gramatikisht	484
Thirrori	484
Fjalët, togjet dhe fjalitë e ndërmjetme	486
Fjalët, togjet dhe fjalitë e ndërkallura	490

LIGJERATA E DREJTË DHE E ZHDREJTË §455-§456 492

PARATHËNIE

“Gramatika praktike e gjuhës shqipe” është e para në llojin e vet që botohet për shqipen standarde. Kjo u mundësua duke u mbështetur në veprat kodifikuese të gjuhës letrare shqipe, botuar nga Akademia e Shkencave RSH: *Drejtshkrimi i gjuhës shqipe* (1973), *Fonetika dhe gramatika e gjuhës së sotme letrare shqipe* (vëll.II 1976, vëll.III 1983), *Fjalor i gjuhës së sotme shqipe* (1980). Është shfrytëzuar gjithashtu përvoja e autorëve të huaj, e mishëruar në vepra të ngjashme për gjuhë të tjera, si dhe përvoja shumëvjeçare e ekipit hartues në mësimdhënien e gjuhës shqipe.

Vepra karakterizohet nga prirja për të dhënë sa më pak teori drejtpërdrejt dhe sa më gjerë faktet e strukturat tipike të shqipes standarde, të kategorizuara e të klasifikuara në përputhje me arritjet bashkëkohore. Aty pasqyrohen arritjet teorike të pranueshme, por nuk mungojnë edhe qëndrime të reja për dukuri të veçanta gjuhësore, për klasifikime kategorish dhe për paraqitjen e tyre. Qëndrimi teorik shprehet në klasifikimin, sistemimin dhe grupimin e dukurive gjuhësore.

Jemi përpjekur të japim strukturën gramatikore të plotë të shqipes standarde (morfologji, fjalëformim ,sintaksë),duke e paraqitur atë në një mënyrë sa më të thjeshtë e të kapshme që ishte e mundur.

Ilustrimi është i bollshëm me shembuj të marrë përgjithësisht nga burime të shkruara, zgjedhur me kujdes nga të gjitha stilet, duke parapëlqyer autorët tanë të njohur.

“Gramatika praktike e gjuhës shqipe” është hartuar, në radhë të parë, për shqiptarët jashtë Atdheut, duke plotësuar kështu nevojën e madhe të diasporës për një gramatikë praktike

të plotë të gjuhës amtare. Ka kohë që ndihet kjo nevojë të shqiptarët e ngulur në vende të ndryshme të botës, të cilët duan jo vetëm ta mbajnë të gjallë gjuhën e tyre të vjetër, të pasur e të bukur, por të thellojnë edhe njohuritë gramatikore. Në shumë ngulime shqiptarësh anekënd botës zhvillohen kurse e seminare praktike për shqipen. Ky libër do t'i ndihmojë sadopak ata, duke u bërë edhe pronë e çdo familjeje shqiptare. Por kjo vepër besojmë se do t'u shërbejë edhe të gjithë mësuesve të shkollës fillore në Shqipëri, në Kosovë, Maqedoni etj.

Gjithashtu, Departamenti i gjuhës shqipe, pranë Universitetit të Elbasanit, këtë vepër e ka vlerësuar si tekst bazë për lëndët praktike Gjuhë shqipe 1 (Morfologjia), Gjuhë shqipe 2 (Sintaksa), që zhvillohen në Fakultetin e mësuesisë (Cikli i Ulët) , si edhe në Fakultetin e gjuhëve të huaja.

Së fundi, “**Gramatika praktike e gjuhës shqipe**” do t'u shërbejë edhe të huajve që kanë interes të mësojnë shqipen e të thellojnë njohuritë për të. Në këtë kuadër, autorët do të realizojnë edhe një botim të saj në gjuhën angleze.

Pjesët **Morfologjia** dhe **Fjalëformimi** janë hartuar nga Prof. dr. Mehmet Çeliku dhe As. prof. dr. Mustafa Karapinjalli; pjesa **Sintaksa** është hartuar nga Prof. dr. Mehmet Çeliku dhe Ruzhdi Stringa. Vepra është hartuar nën drejtimin e Prof. dr. Mehmet Çelikut, që është autori i parimeve themelore e qëndrimeve teorike mbi të cilat ajo mbështetet si dhe kryeredaktor i saj.

Megjithëse është hartuar më 1992, botimi i parë i saj u bë i mundur vetëm në qershor 1998.

Falënderojmë në mënyrë të veçantë redaktorët Prof.dr. Enver Hysën , Prof.dr.Seit Mansakun, si edhe Dr. Albert Riskën, për vërejtjet dhe sugjerimet e tyre të vlefshme.

Mirëpresim sugjerime dhe vërejtje në adresën Universiteti “A.Xhuvani” Elbasan, Departamenti i gjuhës shqipe.

Qershor 1998

Kryeredaktori

MORFOLOGJIA

MORFOLOGJIA

EMRI

Llojet

§1 Emrat janë disa llojesh:

Emra të përgjithshëm: *mal, shkollë, njeri, vajzë, mendim, veprimtari, të folur (të folur i shpejtë);*

Emra të përveçëm: *Shqipëri, Kosovë, Tiranë, Shkup, Drin, Agim, Tomor, 28 Nëntor, Liqeni i Shkodrës, Bagëti e Bujqësi;*

Emra konkretë: *libër, gur, makinë, shkollë;*

Emra abstraktë: *miqësi, bukuri, gëzim, punim, të menduar;*

Emra përmbledhës: *njerëzia, fshatarësia, miqësia, pleqësia, bota, graria, rinia¹, djalëria, vajzëria.*

***Njerëzia** nisën prapë të lërojnë arat.*

***Graria** flisnin me gëzim.*

*Më kanë ndarë nga shokët e nga **miqësia**.*

*Gjithë **bota** u çudit.*

Shënim: Disa emra, si: *tufë, kope, skuadër, grup, ekip* etj., nuk janë përmbledhës, sepse përdoren edhe në shumës (*tufat, kopetë* etj.).

¹ Emrat **rini, vajzëri, djalëri** etj. përdoren edhe si përmbledhës (në trajtë të shquar), edhe si abstraktë:

***Rinia** është e ardhmja e vendit. (përmbledhës)*

*Në **rini** njeriu ëndërron shumë. (abstrakt)*

***Vajzëria** rrethuan plot kureshtje tufën e djelmoshave. (përmbledhës)*

*E kaloi **vajzërinë** me vuajtje. (abstrakt)*

Gjinia

§ 2 Emrat kanë tri gjini: **mashkullore, femërore, asnjënëse:**

a janë të gjinisë mashkullore:

- zakonisht emrat që mbarojnë me bashkëtingëllore: *fshat, gur, krah, mal, lis, laps, lepur*;
- disa emra që mbarojnë me zanore të theksuar ose me **-ua**: *mulli, zë, hu, dru (druri), njeri, shi, tra, atdhe; krua, thua²*;
- ndonjë emër me **-ë** të patheksuar: *atë, ujë*. (asnjanësi **ujët** në vend të **uji** nuk është normativ).

b janë të gjinisë femërore:

- shumica e emrave që mbarojnë me **-ë** të patheksuar: *bukë, dorë, fushë, shkollë, nënë, vajzë, borë, pranverë, hekurudhë*;
- emra jofrymorë që mbarojnë me **-o** të patheksuar: *pako, depo, pallto, radio*; 3
- emrat që mbarojnë me **-e** të patheksuar: *lule, faqe, gjethe, lidhje, dalje*;
- emra që mbarojnë me zanore të theksuara: *bukuri, histori, drejtësi, liri, shtëpi, rrëke, kala*;

² E kundërshtojnë këtë rregull disa emra femërorë, si: *bukurí, kalá, grua etj.*

³ Emrat e njerëzve, sipas gjinisë natyrore, janë të gjinisë mashkullore (*Niko, Koço, Petro*) ose të gjinisë femërore (*Maro, Vito*).

- disa emra që mbarojnë me -ër, -ël, -ur, -ull : kodër, +motër, zemër, vegël, flutur, kumbull, vetull;
 - emra prejpjesorë abstraktë të tipit e qeshura (Vajza mezi mbajti të qeshurën. Larg u dëgjua një e shtë në pushke.)
 - c *disa emra janë të gjinisë asnjësore⁴: të ritë* (Unë e lidha të ritë me këtë djalë.), *të ngrysur* (Ai u nis në të ngrysur për në shtëpi.), *të ngjarë* (S'ka të ngjarë.), *të qarët* (Shpendit i vinte diçka e ngjashme me të qarët. Ia plasi të qarit.), *të ftohtët\ të ftohtit* (Kam të ftohtët. E duroj të ftohtët. E tremb të ftohtit.), *ujët* (Ai s'e vë ujët në zjarr. Ujë e bekuar), *mishtë* (Një vajtim i përgjithshëm ngjethte mishtë e shtatit.)
- Shënim :** Gjinia asnjësore në shqipen e sotme është një kategori mbeturinore.

Numri

§ 3 Shumësat e emrave mashkullorë formohen:

a Me prapashtesa:

- -e: zakonisht emrat që mbarojnë në -im, -ant, ent⁵, -at, -ont, -al, -an, -el, -er, -on etj:

⁴ Emrat asnjësorë janë të paktë; përdoren kryesisht në frazeologji e në ndërtime të ngurosur, më shpesh në një trajtë, por rrallë në të dyja trajtat. Asnjësorit kanë kaluar në gjini të tjera, si: *I ftohti* ka arritur kulmin. *I ftohti* i madh preku këto ditë Europën. *Uji* i lumit doli nga shtrati. Asnjësorit, zakonisht të shquar, përdoren edhe si terma: *të prekurit* (shqisa e të prekurit), *të menduarit* (zhvillimi i të menduarit), *të folurit* (organet e të folurit, aparati i të folurit) ; të mësuarit (të mësuarit gjatë gjithë jetës).

⁵ Marrin -e emrat jofrymorë (*restorant-e, argument-e, dokument-e*), ndërsa -ë emrat frymorë (*laborant-ë, elefant-ë, student-ë*).

burim-e, mendim-e, qëllim-e, diamant-e, krevat-e, kombinat-e, eksperiment-e, aksident-e, front-e, horizont-e, mal-e, festival-e, dyqan-e, plan-e, hotel-e, themel-e, karakter-e, zakon-e, tank-e, fis-e, plazh-e, lloj-e, hall-e, shall-e.

- -ë: zakonisht emrat që mbarojnë në **-ak, -an, -ar, tar, -ash, -er, -ier, -ist, -iot, -ok, -or, -tor, -ant, -at, ent, -ez, -al, -ec, -ek, -et, -ik, -ap, -el, -ir, -oz** etj:

durrsak-ë, politikan-ë, aeroplan-ë⁶, detar-ë, shqiptar-ë, arsintar-ë, gjyqtar-ë,, luftëtar-ë, shofer-ë, inxhinier-ë, portier-ë, kamarier-ë, sportist-ë, artist-ë, patriot-ë, doktor-ë, fjalor-ë, traktor-ë, elefant-ë, avokat-ë, diplomat-ë, delegat-ë, element-ë, student-ë, anglez-ë, francez-ë, afarist-ë, paragraf-ë, mjek-ë, fishek-ë, grek-ë, atlet-ë, planet-ë, gjeneral-ë, civil-ë, ilir-ë, marangoz-ë, arbëresh-ë, polic-ë, poliglott-ë, shok-ë, dhëmb-ë, lot-ë, flamur-ë⁷, lek-ë, byrek-ë⁸.

Shënim: Emrat *bri, dre, dru, fre, tra* marrin **r** para ë-së: *bri-rë, dre-rë, dru-rë, tra-rë, fre-rë.*

- -a: emrat që mbarojnë në **-on, -ër** e disa të tjerë:
person-a, telefon-a, magnetofon-a, emër - emra, numër-numra, metër - metra, gisht-a (edhe gishtërinj), nip-a (edhe nipër);
- -nj: disa emra që mbarojnë në zanore të theksuar:
bari-nj, flori-nj, zotëri-nj, gji-nj (gjinjtë e femrës, por gjiret e detit), hero-nj, hu-nj
- disa emra që mbarojnë në **-ua**:

⁶ Shumësi me **-a** (*aeroplana, shofera, sportista*) është jonormativ.

⁷ Shumësi tjetër *flamu-j* përdoret me ngjyrim stilistik (Flámujt fitimtarë valëviten krenarë.).

⁸ Emrat nga turqishtja *byrek, oxhak* etj. kanë edhe shumësin *byreke, oxhaqe.*

thua - thonj, patkua - patko-nj (por krua - kro-je);

- **-inj:** *shkëmb-inj, drapër-inj, gjarpër-inj, shkop-inj, thelb - thelp-inj (b-ja fundore në fjalën e fundit kalon në p)⁹*

- **-enj:** pak emra duke u shoqëruar me rënie tingujsh:

lúmë - lum-énj, lëmë - lëm-énj, përrúa - përr-énj, budallá - budall-énj, fukará - fukar-énj, maskará - maskar-énj.

- **-ër:** pak emra njerëzish:

*mbret-ër, prind-ër, rob-ër; por kunat, skllav, shtrat ndërrojnë edhe a-në në e: kunetër, skllevër, shtretër; Emri prift në shumës merr **ër + inj**: prift-ër-inj;*

- **-ra:** emra kryesisht të lëndës që tregojnë shumësi llojesh:

vaj-ra, bar-ë-ra, djathë-ra, bulmet-ra, ujë-ra, mall-ra; fshat-ra¹⁰.

b Me ndërrime tingujsh:

- me ndërrim të **k** në **q**, **g** në **gj**, **r** në **j**, **ll** në **j**:

mik - miq, armik - armiq, bujq - bujq, peshk - peshq, turk - turq, zog - zogj, bir - bij, lepur - lepuj, popull - popuj, ishull - ishuj, shekull - shekuj;

- me ndërrim të **k**, **g**, **ll**, përkatësisht në **q**, **gj**, **j**, duke marrë edhe prapashtesën **-e**:

⁹ Në shumësin e këtyre emrave theksi kalon në zanoren e prapashtesës (*shkëmb - shkëmbínj*).

¹⁰ Ndonjë prej tyre ka edhe kuptim intensiv (*shi-ra*).

park - parqe, rrezik - rreziqe, shkak - shkaqe, treg - tregje, varg - vargje, lëng - lëngje, pyll - pyje, yll - yje;

- me ndërrim të **k, g** në **q, gj**; të zanoreve **a, e** në **e, i** dhe me prapashtesën **-e**:

lak - leqe, breg - brigje, shteg - shtigje;

- me ndërrim të **ll** në **j, k** në **q** dhe **a** në **e**:

hamall - hamej, mashkull - meshkuj, plak - pleq;

- me ndërrim të **a** në **e, e** në **a**:

dash - desh, rreth - rrathë, thes - thasë¹¹;

- disa emra kanë shumësa të parregullt:

dhëndër - dhëndurë, gardh - gjërdhe, ka - qe, kalë - kuaj, njeri - njerëz, vëlla - vëllezër.

- C** Njësoj si njëjësi, kryesisht ata që mbarojnë në **-(ë)s, -as**: *blerës, kalorës, nëpunës, nxënës, mësues, drejtues, lexues, përkthyes; elbasanas, tiranas; qen, muaj, sy.*

§ 4 Shumësat e **emrave femërorë** formohen:

a Me prapashtesa:

- **-a**: shumë emra që mbarojnë në **-ë** (e cila bie para prapashtesës):

fushë - fusha, gazetë - gazeta, nënë - nëna, vajzë - vajza, pulë - pula, dëftesë - dëftesa, dorezë - doreza;

- emrat që mbarojnë me grupet e tingujve **-ër, -ël, -ëz, -ull, -ur** (**ë**-ja para **r, l** bie në shumës):

femër - femra, kodër - kodra, letër - letra, lodër - lodra, motër - motra, pupël - pupla, mollëz-a, sqetull-a, vetull-a; flutur-a;

¹¹ Ndërrimi **e - a** shoqërohet edhe me një **-ë** fundore.

- emrat mbiemërorë dhe foljorë që kanë në ballë një **e**:

*e drejtë – të drejta ; e qeshur – të qeshura , e bërtitur – të bërtitura*¹².

- **-ra**:

*gjë-ra, verë-ra*¹³;

Shënim: Në shumës kalojnë në **gjininë femërore** edhe emrat jofrymorë të gjinisë mashkullore që dalin në shumës me prapashtesat **-e** dhe **-ra**, si: *male* (të larta), *vende* (të panjohura), *shtete* (të mëdha); *ujëra* (të ndenjura) etj.

Nga larg vinin gjësimet e mbytyra të topave. Hyri në shtratin e lumit dhe rrahu të çante ujërat e ndenjura.

b Njësoj si njëjësi:

- gjithë emrat që mbarojnë me **e**, **o** të patheksuara dhe me zanoret e theksuara **-i**, **-e**, **-a**, **-u**, **-o**:

anije, dele, mace, mike, qytetare, fshatare, nuse, shoqe, zile; pako, radio, pallto, depo, ballo; parti, qeveri, shtëpi; re, rrufe, ve; kalá, pará, shaká, tablo, dru (drutë e zjarrit);

- disa emra që mbarojnë me **-ë** të patheksuar:

kafshë, lopë, brinjë, ditë, enë, këmbë, këngë, lugë, mollë, plagë, rrugë, rrënjë, shkallë etj.

c Me ndërrime tingujsh, duke rënë në shumicën e rasteve ë-ja fundore:

¹² Në shumës **e** kalon në **të**.

¹³ Shumë emra femërorë e formojnë shumësin me **-ra**, duke u përdorur me ngjyrimë stilistike: *kohë-ra, çudi-ra, histori-ra, stoli-ra, copë-ra* etj.

dorë - duar, derë - dyer, natë - net; grua - gra.

§ 5 Shumësa me kuptime të ndryshme:

pikë-t (Në konkurs fitoi 30 **pikë.**), *pika-t* (Filluan **pikat** e para të shiut.); *grykë-t* (Më dhëmbin **grykët**), *gryka-t* (Oshëtitjnë **grykat** e maleve.); *kokët* (dhjetë **kokë** dhen), *kokë-kokat* (Kaloj mbi **kokat** tona.) *brinjë-t* (**brinjët** e trupit, **brinjët** e trekëndëshit), *brinjë-brinja* (kullosin **brinjave**).

§ 6 Emrat e përbërë e formojnë shumësin:

- duke kaluar në shumës vetëm pjesën e dytë:
hekurudhë-hekurudha, kryeqytet-e, vendburim-e, vargmal-e, letërkëmbim-e, bregdet-e;
- duke kaluar në shumës vetëm pjesën e parë:
kalë - fuqi, kuaj - fuqi; qytet-muze, qytete-muze;
- njësoj si njëjësi:
kryengritje, marrëveshje, marrëdhënie, bukëpjekës, bar-bufe.

§ 7 Përdoren vetëm në njëjës:

- **emrat abstraktë**, si: *krenari, guxim, mbarim, partishmëri;*
- **emrat lëndorë**, si: *sheqer, benzinë, çimento, gëlqere, kos, uthull, rërë;*
- **emrat përmbledhës**: *popullsia, grari, vëllazëri, rini etj.;*

- **emra sëmundjesh:** *kollë, fruth, li etj.;*
- **emrat që tregojnë bimë:** *grurë, spinaq, thekër, oriz etj.;*
- **emrat që tregojnë dukuri atmosferike:** *vapë, dëborë, breshër etj.;*
- **emrat që tregojnë drejtime të horizontit:** *Veri, Jug, Lindje, Perëndim;*
- **emrat e përveçëm:** *Shpëtim, Trim, Shqiponjë;¹⁴*
- **emrat e shkencave:** *kimi, fizikë, algjebër, astronomi etj.*

§ 8 Përdoren vetëm (a kryesisht) në shumës:

- **emra që tregojnë sende të përbëra nga dy a më shumë pjesë:**
pantallona, gërshërë, syze, ski, pranga etj. (pantallona burrash, gërshërë flokësh, syze dielli, i vunë prangat);
- **emra të sferës së bujqësisë, si:**
të korra, të lashta, të mbjella, të vjela, farishte, perime¹⁵ (të korra të bollshme, po korren të lashtat, të mbjellat janë të mbara, grumbulluan të vjelat, mbjellja e të vonave, farishtet e duhanit, perime të freskëta);
- **emra që tregojnë mbeturinat e miellit, si:** *krunde, hime; prodhime ushqimore ose prodhime të tjera, si: makarona; qelqurina, bakëre (krunde gruri, makarona me gjalpë, laj qelqurinat);*

¹⁴ Këta emra përdoren ndonjëherë në shumës, kryesisht me kuptim të caktuar figurativ. (Në pallat banojnë dy Fatbardha.)

¹⁵ Disa emra perimesh përdoren kryesisht në shumës: *qepët, bamjet, patatet etj.*

- **emrat:** të holla, të ardhura (A ke **të holla**? Në verë vishem **me të holla**; të ardhurat vjetore, të ardhurat kombëtare);
- **emra që tregojnë shumicë frymorësh:**
vetë, dhen (mungonin dy vetë, tufë dhensh);
- **disa emra që tregojnë sëmundje, lojëra dhe disa emra të tjerë abstraktë:**
ethe, grykë-t, kupat, lajka, gjepura, të palara (E zunë ethet. I dhembin grykët. Luajnë kupat. Flet gjepura. I dolën të palarat);
- **disa emra që tregojnë vende:**
Alpet, Rrëza-t, Lugjet, Vise-t (vise malore, vise të ngrohita);
- **emri pushime-t në kuptimin e lejes vjetore ose të një pushimi të gjatë:**
(I kalova pushimet në plazh . Pushimet e dimrit);
- **emri fruta-t me kuptimin e kokrrave të pemëve:**
(fruta të pjekura, fruta të ëmbla);
- **emrat thashetheme-t, ecejake-t.**

Trajtat

- § 9 Emri ka dy trajta: **të pashquarën dhe të shquarën.**
- a **Emri në trajtën e pashquar** tregon një send apo sende të pacaktuar në kuptimin më të përgjithshëm:

mal, laps, ujë, breg, fushë, klasë, motër, lule, të folur:

*Tomori është **mal** i lartë.*

*Pinte **ujë** në krua.*

*Hyri në **një klub**.*

*Në **male** bie borë.*

Shënim: Trajta e pashquar formohet ose me mbaresa joshquese e me një joshquese njëherazi, ose vetëm me mbaresa joshquese.

b **Emri në trajtën e shquar** tregon një send apo sende të caktuar, të dalluar nga sendet e tjera të njëjta:
mali, malet, bregu, motra, të folurit:

***Motra** vazhdon **shkollën** e lartë.*

*Ajo është nxënëse **e klasës** së parë.*

*I dërgova një letër **motrës**.*

***Malet** në Kosovë janë mbuluar me borë.*

Trajta e pashquar

§ 10 Mbaresat joshquese

Njëjës

*Gjinia mashkullore dhe
asnjanëse*

(-)¹⁶

-i/ -u

Gjinia femërore

(-)

-e/ -je¹⁷

¹⁶ Shenja (-) shënon mbaresë zero; -i është mbaresë e emrave të tipit **mal-i** dhe të folur-**i**; -u mbaresë e emrave të tipit **shok-u, zog-u, krah-u**

Gjinia mashkullore:

mal (-)

i një mal -i

një mal -i

mal (-)

mal -i

Gjinia asnjane:

të folur (-)

i një të folur -i

një të folur -i

të folur (-)

të folur -i

Gjinia mashkullore:

shok (-) (zog, krah)

i një shok -u

një shok -u

shok (-)

shok -u

Petriti është nxënës (-).
Studentët e një kurs-i u nisën për në ekskursion.
Nuk jetohet pa liri (-).
Ai pati një çast dyshim-i dhe pavendosmëri-e.
Peshkun e kapi me gjethe fik-u.
Po i merrte erë një lule-je.

Shumës¹⁸ (për të dyja gjinitë)

(-)

-ve

- sh

Agroni ka dy vëllezër (-) dhe dy motra (-).
Dy vëllezër-ve të Agronit u erdhi një telegram.
Ai nuk e fali për shkak të ca llogari-ve të vjetra.
Po këndonin këngë trima-sh.

§ 11 Nyjat joshquese

Nyja e njëjësit është **një**; në shumës këtë funksion e kryen **ca (disa)**¹⁹. Këto vendosen para emrave të pashquar të gjinisë mashkullore dhe femërore:

¹⁷ -e shënon mbaresën për emrat e tipit **vajzë-vajze; -je** shënon mbaresën për emrat e tipit **lule-je**

vajzë (-)	lule (-)
i një vajz -e	i një lule -je
një vajz -e	një lule -je
vajzë (-)	lule (-)
vajz -e	lule -je

¹⁸

gjinia mashkullore	gjinia femërore
male (-)	fusha (-)
i ca male -ve	i ca fusha -ve
ca male -ve	ca fusha -ve
male (-)	fusha (-)
male -sh	fusha -sh

Në dhomë hyri Lulushja me **një** fshatare.
Një gëzim shihej në sytë e saj.
 Më jep edhe mua **një** cigare.
 Gjuha e **një** kombi s'është ndaluar, as mund të ndalohet kurrë.
Një vajzë trokiti në derë.
Disa njerëz u dukën në rrugë.
Disa djem të rinj pinin cigare.
Disa punëtorë kishin filluar nga puna.
 I pati dërguar mikut **disa** dhurata.
 Në trastë kishte **ca** gurë.
 Për dreq, kishte **ca** huqe tamam si të atij.
 Ariani sikur u lirua nga **ca** gozhdë që e kishin mbërthyer.

Përdorimi i emrave të pashquar

§ 12 Emri i pashquar me nyjën **një** tregon një përfaqësues të një klase sendesh të njëjta; ai përdoret :

- kur përmendet për herë të parë në tekst:

Një njeri i panjohur po udhëtonte me makinën tonë.
 Në derë trokiti **një** vajzë.
 Në **një** revistë ai kishte parë **një** vizatim ku simbolizohej vdekja me **një** kosë në dorë.
 Kishte takuar padashur **një** ushtar.
Një buçimë e thellë dhe e fortë uturiu nga ana e detit.

- në ndërtimet e tipit (a) oborri i **një** shkolle dhe (b) i dhuroj **një** shoku:

*Ai e dinte që mbushja e **një** karteles do të donte së paku 15-20 minuta.*
*Mbi rrëën e **një** plazhi të vogël kaltëronin **disa** çadra arkeologësh.*

¹⁹ Në shqipen standarde përdoren paralelisht **ca/dis**a; prirja është në të mirë të **ca**-së, që është karakteristike për ligjërimin bisedor, **dis**a për ligjërimin libror.

Një spitali të qytetit tonë i dhuruan disa autoambulanca.

Fytyra e saj dukej sikur rrekej t'i jepte përgjigje një pyetjeje të tillë.

Djaloshi ia kishte marrë një kënge dashurie.

- kur përdoret me kuptim përgjithësues:
Një njeri që vetëm për vete mendon, është si druri që pemë kurrë s'lëshon.
Kishte arritur tani në kulmin e lavdisë që mund të ëndërronte një gjeneral i atyre kohëve.
Një mësues i kulturuar nxjerr nxënës të kulturuar.
- kur përdoret në shprehje a togje të qëndrueshme, si:
një sasi e mirë; një numër i madh; një masë e madhe; një numër i konsiderueshëm; një pakicë; për një kohë të shkurtër; një herë tjetër; një ditë prej ditësh; një herë në mot; një herë në hënë; një herë e mirë; një herë e përgjithmonë; një herë për një herë; si një herë, një herë; një herë e një kohë.

§ 13 Emri i pashquar me **ca/disa** tregon sende homogjene të një klase; ata përdoren:

- kur përmendet për herë të parë në tekst:
Në pllajë ca punëtorë po gërmonin token.
Heshtjen e çorën ca ulërime ujqish.
Ata u futën nëpër ca shkallë guri.
Në shtëpi hynë me zhurmë disa djem.
- në ndërtimet e tipit zërat e **ca** njerëzve, u dhuroi **ca** shokëve:
Dritarja shikonte mbi kopshtet e disa shtëpizave të ulëta.
Së largu erdhën tingëllimat e ëmbla të disa këmborëve.
Ca spitaleve iu dhuruan autoambulanca.

§ 14 Emrat e pashquar përdoren pa nyja (por me mbaresa joshquese) në këto raste:

- kur tregojnë lëndë të pandashme e të panumërueshme, si: *bukë, ujë, vaj, gjalpë, benzinë, sheqer, verë, kafë, birrë*²⁰ etj.

*Mbushte **ujë** në burim.
Shiste **djathë** në treg.
Po hante **bukë**.
Bleu dy kilogram **sheqer**.
I hodha **gjalpë** gjellës.
Në drekë ai zakonisht pi **verë**.
Bleu **benzinë** për makinën.*

- kur tregojnë llojin, klasën, sidomos në ndërtime me kundërvënie:

*Lindi **vajzë** dhe jo **djalë**.
Për këtë vend pune kërkohen **burra**.
Përpara universitetit ndaluan **makina**.*

- kur paraprihen nga folja **jam** dhe tregojnë zakonisht profesion:

*Teuta është **mjeke**.
Ata janë **mësues**.*

- kur përcaktojnë një emër të shquar të tipit *muaji nëntor*:

*Muaji **nëntor** është muaji i festës së Flamurit.
Ti Shqipëri, me jep emrin **shqiptar**.*

- kur përcaktojnë një emër të pashquar të tipit *dallgë deti*:

*Në breg përplaseshin dallgë **deti**.
U dëgjuan të shtëna **pushkësh**.
Frynte një erë **vjeshte**.*

²⁰ Ndonjë prej tyre, kur përdoret me kuptim metonimik, merr një **një**:

*Eja t'i nxjerrësh **një** raki Skënderit, moj bijë. (një raki = një gotë me raki)
Më sill **një** verë.*

*Fshati i tij përdor ujë **burimi**.
U dëgjuan thirrje **fëmijësh**.
Shtrati është gjithmonë vend **ëndrrash** e **ëndërrimesh**.*

- kur tregojnë profesion para një emri të përveçëm²¹:

*Mësues Agroni shërben në Tiranë.
Inxhinier Petritit i dhanë të drejtën për të zbatuar projektin.
Arkitekt Sinani është figurë e shquar.*

- kur kanë varësi të dyfishtë në fjali:

*Arbeni u emërua **drejtor**. (Arbeni **drejtor**, u emërua **drejtor**);
Populli e shpalli atë **hero**.
Atë e kam **mik** me kokë.
E bëri mizën **buall**.*

- kur paraprihen nga fjalë që tregojnë numra:

*Bleu një **libër** dhe dy **revista**.
Vetëm një **dallëndyshe** nuk e bie pranverën.
Në qytetin tonë u hapën dy **kurse** për infermier.
Fëmijët morën nga dy **mollë**.
Katër **krisma** armësh u dëgjuan njëra pas tjetrës.*

- kur paraprihen nga fjalët **ky (kjo)**, **ai (ajo)**, **cili (cila)**, **ç'**, **sa**, **çfarë**, **im (ime)**, **yt**, **disa**, **mjaft**, **pak**, **shumë**, **ndonjë**, **asnjë**, **çdo**, **gjithfarë**, **gjithfarëlloj**, **lloj-lloj**, **çfarëdo**, **kaq (aq)**²²:

*Ky **kalë** është më i shpejtë.
Në këtë **fshat** u ndërtua një furrë elektrike.
Nuk e njeh atë **vajzë**.*

²¹ Bëjnë përjashtim emrat **zoti**, **zonja**, **mbreti**, **shoku**, **shoqja**, **kryetari**, që dalin rregullisht të shquar:

*Zoti Agim u zgjodh kryetar bashkie.
Zonja Zyhra ankohej për një padrejtësi.
Shoku Adnan nuk erdhi në mbledhje.*

²² Emrat që paraprihen nga fjalët **ky**, **ai**, **im**, **yt** janë formalisht të pashquar dhe kuptimisht të caktuar; këto fjalë në këtë rast bëjnë punën e mbaresave shquese.

Im **vëlla** punon jashtë Atdheut.
 E pyeta ç **libër** po lexonte.
 Atë natë në barakën tonë nuk fjeti asnjë **vajzë**.
 Cila **rrugë** është më e shkurtër?
 Vetëm disa **çaste** qëndroi pa lëvizur.
 Çfarë **mendimi** keni për këtë problem?
 Ç **ditë** e bukur! (Ç ditë është sot?)
 Sa **nxënës** ka klasa juaj?
 Sa **kuintalë** more sivjet?
 Shumë **gjëra** nuk janë sqaruar ende.
 Kaq **të holla** kishte.
 A doni pak **ujë**?

- kur paraprihen nga parafjalët²³ **në, mbi, me, nën, nëpër, për** (por të pashoqëruar nga një fjalë tjetër përcaktuese)²⁴:

Në **dimër** këtu bën ftohtë.
 Në **fshat** u ndërtua një shkollë e re.
 Vendose librin mbi **tavolinë**.
 Anija lëkundej mbi **dallgë**.
 Çdo gjë dukej e heshtur dhe e ftohtë si bora që kishte rënë nën **këmbë**.
 Fshatarët ishin shpërndarë nëpër **ara**.
 Për **këngë** e për **lahutë** e ke të vetmin.

- kur tregojnë personin a sendin të cilëve u drejtohet ligjërimi²⁵:

Kapedanë dhe **ushtarë** trima! S'është as e re as e papritur pamja që kam
 Më mori malli, **nënë**!
 Lamtumirë, **o det**!

²³ Shih: Parafjalët.

²⁴ Emrat pas këtyre parafjalëve mund të jenë edhe të caktuar kuptimisht, kur ato tregojnë sende që i përkasin folësit:

Po shkoj në **shtëpi** (= Po shkoj në shtëpinë time);

Ju ma vutë mbi **krye** këtë kurorë,

ju ma dhatë në **dorë** këtë shpatë.

²⁵ Në këtë përdorim emrat kanë kuptim të caktuar.

- kur përdoren pas foljes **kam**:

Ajo nuk ka vajzë.

*Ku ka **tym**, ka edhe **zjarr**.*

*Në dhomë ka **vende** për të gjithë.*

*Ajo ka **flokë** të zez.*

- në ndërtime të qëndrueshme, si:

*zë **besë**, ngul **këmbë**, bëj **fjalë**, bëj **ballë**, ha **drekë**,
marr **frymë**, marr **pjesë**, ngriu në **vend**, bie në **hall**, si
përfundim, vras **miza**;*

- në ndërtimet me krahasim, kryesisht në njëjës:

*Qëndroi si **burrë**.*

*Luftoi si **luan**.*

- kur përdoren në çifte për të treguar frymorë a sende që lidhen ngushtë me njëri-tjetrin:

***Nënë e bir** e hodhën lumin.*

*Kur më punojnë **duar e këmbë** pse të rri mënjanë?*

***Vëlla e motër** u përqaftuan me mall.*

***Burrë e grua** u nisën për rrugë.*

Trajta e shquar

§ 15 Trajta e shquar formohet me këto mbaresa shquese:

Njëjës

Gjinia mashkullore

-i / -u²⁶

-it / -ut

-in / -un

Gjinia femërore

-a / -ja²⁷

-s / -së / -ës

-n / -në / -ën

Gjinia asnjënjëse

-it, t / -të²⁸

²⁶ Mbaresat **-u, -ut, -un** u takojnë vetëm **emrave mashkullorë** që mbarojnë me **k, g, h** dhe zanore të theksuar:

lis - i	mik - u	njeri - u
i lis - it	i mik - ut	i njeri - ut
lis - it	mik - ut	njeri - ut
lis - in	mik - un	njeri - un

Oborr-**i** i shtëpi-së kishte lule, pemë edhe perime.
 Fshat-**i** u zgjua herët.
 Lul-**ja** kishte erë shumë të mirë.

Shumës (për të gjitha gjinitë)

-t	-të	-it ²⁹
(-)	(-)	(-) ³⁰

Studentët **e shkollave(-)** të larta u mbledhën në sheshin
 “Demokracia”.

Shtëpi-të e fshatit zbardhnin buzë lumit.

Mësues-it diskutonin programet e reja mësimore.

Përdorimi i emrave të shquar

²⁷ Mbaresa -**ja** u takon **emrave femërorë** që mbarojnë me **e, o** të patheksuar (lule - *lulja*, radio - *radioja*) dhe me zanore të theksuar, përveç **i-së**.

Variantet -**së, -në** u takojnë emrave femërorë që mbarojnë me zanore të theksuar; (-**ës, -ën** u takojnë emrave të tipit **motra, i motrës, motrës, motrën**).

(vajzë) vajz - a	(lule) lul - ja	kalá - ja	lirí - a
i vajzë - s	i lule - s	i kalá - së	i lirí - së
vajzë - s	lule - s	kalá - së	lirí - së
vajzë - n	lule - n	kalá - në	lirí - në

²⁸ Mbaresa -**it** u takon emrave asnjans që mbarojnë me bashkëtingëllore (të folur-**it**); -**t** u takon emrave asnjans që mbarojnë me zanoren -**ë** (të ngrohtë-t, të ftohtë-t, të nxehtë-t; ujë-t); -**të** u takon emrave asnjans njërrrokësh (të kuq-të, të zi-të, mish-të).

²⁹ Mbaresa -**të** u takon emrave që kanë të theksuar rrokjen e fundit (kalá-të, shtëpi-të; djem-të, miq-të, kushërinj-të); mbaresa -**it** u takon emrave që mbarojnë me dy bashkëtingëllore (krushq-it, peshq-it), si edhe atyre që mbarojnë me -**s** (nxënës-it, mësues-it, tiranas-it).

³⁰ Shenja (-) shënon mungesë mbarese, megjithëse emrat në këtë rast përdoren me kuptim të caktuar:

Makinat u binin **borive (-)**.

Krahaso njëjës:

Makina i binte **borisë**.

§ 16 Emri i shquar përdoret :

- kur në tekst përmendet për herë të dytë:

(Agimi kishte një shok.) **Shoku** i shkoi për vizitë.
(Dy fshatarë po kalonin me kuaj ngarkuar.) **Fshatarët**
pas pak shkarkuan **kuajt**.
(Pranë shtëpisë ishte një burim.) Papritur **burimi**
shteri.
(Ca hapa të lehtë e shkëputën nga mendimet.) **Hapat**
ndaluan para derës.

- kur ka një farë lidhjeje me emra të tjerë në një kontekst të mëparshëm:

(Në rrugë kalonte një makinë.) **Shoferi** ndaloi dhe nga makina zbritën **pasagjerët**.
Punëtori kishte veshur kombinoshë. Nga **xhepi** nxori **çelsat**.

- kur emërton send që bëhet i njohur nëpërmjet situatës konkrete:

-Shikoni **xhenierët**, - tha Ajseli.
-**Më jep pak librin**. (Libri ndodhet mbi tryezë).
-U poqën edhe **misrat**, - tha Rustemi, duke hedhur sytë nga arat.

- kur emërton send që bëhet i njohur nëpërmjet informacionit që kanë bashkëbiseduesit që më parë:

A i ftovë **shokët** për ditëlindje?
Shkoni se ju kërkon **drejtori**.

- kur emërton send të vetëm në llojin e vet:

Toka, Dielli, Hëna, Marsi; dimri, janari, shkurti, marsi,
prilli, maji etj.³¹
e hëna, e marta, e mërkura etj.;
pranvera, vera, vjeshta, dimri;

³¹ Por përdoren të pashquar në kuptimin e përsëritjes periodike:
Një **dimër** si ky s'mbahet mend.

veriu, jugu, lindja, perëndimi:

***Dielli** shkëlqente dhe përvëlonte.*

Vera kaloi shumë mirë.³²

*Do të kthehem **të hënën**.*

*Nuk e njoh mirë **Jugun**.*

- kur bën pjesë në disa emërtime të përbëra, si:

***gjuha** shqipe, **populli** shqiptar, **letërsia** e vjetër shqipe, **historia** e vjetër;*

- kur ndiqet nga fjalët përcaktuese, si: **im**, **yt**³³, **i tij**, **i vet**:

***Vendi** ynë është i pasur me minerale.*

*Erdhi me **makinë** e tij.*

*Gjyshi e vuri nipin në **gjunjë** e vet.*

- kur përcaktohet nga një emër në gjinore i tipit (a) **oborri** i shtëpisë, **qyteti** i studentëve; (b) **oborri** i një shtëpie, **krisma** e një pushke:

*Farmacista po i tregonte klientit **përdorimin** e ilaçeve.*

***Monumenti** i Skënderbeut zbukuron sheshin e kryeqytetit.*

***Krisma** e një rrufeje u duk sikur e çau tokën dysh.*

***Mendimi** i një gazetari ishte më i përpunuar.*

***Librat** e këtyre nxënësve janë të vjetër.*

- kur pasohet nga fjalë që tregojnë radhë, si: **i parë**, **i dytë**, **i tretë**³⁴ etj. dhe **i fundit**:

³² Kur ka **në** përpara, zakonisht del i pashquar:

*Në **verë** do të shkoj në plazh.*

*Në **shtator** hapen shkollat e mesme.*

³³ Kur këto fjalë përcaktuese vendosen përpara, emri del formalisht i pashquar: *im vëlla, yt atë, ime motër.*

³⁴ Por kur paraprihet nga fjalë që tregojnë numra, emri del i pashquar: *Vetëm një klasë e parë dhe dy klasa të dyta kanë mësim pasdite.*

Kur fjalët i parë, i dytë etj. vendosen përpara, emri del i pashquar.

E para lule që çel, është manushaqja.

*Zunë vend në **radhën** e dytë.
Mësimi i parë është i lehtë.
Ditët e fundit ra shumë shi.*

- kur emërton një person ose send që krahasohet sipas një cilësie me klasën ku bën pjesë, si në ndërtimet e tipit **punëtori** më i dalluar, **djali** më i mirë, **vajza** më e urtë³⁵:

*Rakip Bardhi me Jorgj Bratën qenë **minatorët** më të vjetër.
Punëtori më i dalluar i fabrikës u plagos.
Qyteti më i madh i Shqipërisë është Tërina.*

- kur paraprihen nga fjalët **gjithë, tërë**:

*Gjithë **fshati** e mori vesh lajmin e gëzuar.
Tërë **qyteti** u zgjua pa gdhirë.*

- kur janë emra që tregojnë lidhje gjaku ose familjare të paraprirë nga fjalët përcaktuese: **i, e, të, së** në ndërtimet e tipit **i ati, e bija, s'ëmës, të birit, të bijën**:

*I dhuroi **s'ëmës** një tufë me lule për ditëlindje.
I ati këshilloi **të bijën**.*

- kur paraprihen nga fjalë që tregojnë numra nga dy e lart, të paraprirë nga **të, si: të dy shokët, të tria vajzat, të katër djemtë**:

*Të katër **djemtë** i kishte në punë.
Të dyja **pushkët** u shkrehën menjëherë.*

- kur pasohen nga një fjalë a fjali përcaktore me marrëdhënie përcaktore - kufizuese:
Shtëpia pranë është më e bukur.
Ai rrinte shpesh në **tendën** afër pusit.
Njeriu që pritej, erdhi.

- kur përdoren me kuptim përgjithësues:
Qeni (çdo qen) është kafshë shtëpiake.

³⁵ Kur fjala që tregon cilësi vendoset përpara, emri del i pashquar:
*Ishte më i vogli **djalë** i princ Gjon Kastriotit.*

Shtëpia (çdo shtëpi) ka çati.

Hekuri është metal.

Puna e bën *njeriun* (çdo njeri) njeri.

Dhinë (çdo dhi) e vetme e ha ujku.

- kur përdoren në shprehje të qëndrueshme, si:
më merr *malli*
me zë *gjumi*
jap *fjalën*
vras *mendjen*
më mori *lumi*
thyej *qafën*
i jap *dorën*
i mbyll *gojën*
kaloi *kohën*
të them *të vërtetën*
hedh *lumin*
tund *peshqirin*
jap *përshtypjen*
nga *mëngjesi* në mbrëmje
nga *dita* në ditë
nga *koha* në kohë
nga *koka* në këmbë
nga *rruga* në rrugë

Trajta e emrave të përveçëm

Në gjuhën shqipe emrat e përveçëm përdoren të pashquar dhe të shquar, sipas rolit që luajnë në fjali, pra, njëlloj si edhe emrat e përgjithshëm.

§ 17 Emrat e përveçëm përdoren të pashquar:

- kur paraprihen nga parafjalët: *në, mbi, nën* etj.:
Në Shqipëri kanë ardhur disa të huaj për të mësuar gjuhën shqipe.
Organizuan një shëtitje në Dajt.
Mbi Drin janë ndërtuar disa hidrocentrale.
- kur paraprihen nga folja *quaj*:
Mua më quajnë Fisnik.

*Ajo quhet Liri.
Atë e quajnë Shpëtim.
Ky lumë quhet Shkumbin.*

- kur tregojnë personin a vendin të cilit i drejtohet ligjërimi:

*Kreshnik, eja këtu!
Lamtumirë, Petrit!
Prit, Lumtë!
Të përshëndes, Shqipëri!*

- kur përcaktojnë një emër të pashquar për të treguar prejardhje të sendit, si në ndërtimin e tipit: *djathë Gjirokastre, duhan Shkodre, ullinj Berati, mjalte Kanine, mollë Korçe, verë Narte.*

- kur përcaktojnë një emër të shquar duke e emërtuar atë, si në ndërtimin e tipit: *fshati Dushk, lumi Shkumbin:*
Arritëm në mëngjes në fshatin Dushk.
Lumi Shkumbin ndan Gegërinë nga Toskëria.

- kur emërtojnë një vend: në tabela rrugore, në udhëkryqe, në stacione etj., *Kavajë, Tiranë, Laç, Korçë* 120 km, shoqëruar me shkurtimin “km” ose me një shigjetë.

- kur paraprihen nga fjalë që tregojnë cilësi:
I ziu Petrit ç’pësoi!
I shkreti Arben është shumë i sëmurë!
O moj Shqipëri, e mjera Shqipëri, kush të ka qit me krye në hi?

- emrat e parë të njerëzve të pasuar nga mbiemrat (llagapet):
*Agim Guri, Kujtim Vogli, Qemal Stafa, Eqerem Çabej, Liri Agai*³⁶

³⁶ Disa emra femërorë po përdoren edhe të shquar: *Besa Kruja, Dhurata Mërhori, Shqiponja Bardhi, Eva Ndreu, Evelina Todri, Kristina Guri, Roza A., Diana Ç.* etj.

§ 18 Emrat e përveçëm përdoren të shquar:

- kur paraprihen nga parafrjalët: *majë, buzë, pranë, afër, larg, gjatë, drejt, nga:*
Buzë Adriatikut pushojnë mijëra njerëz.
Kavaja ndodhet afër *Durrësit*.
*Jam nga Elbasani*³⁷.
Erdha nga Vlora.
- kur paraprihen nga emra të pashquar që tregojnë profesion, titull:
Mësues Petriti u emërua drejtor.
Fotoreporter Agroni fiksoi një pamje të bukur nga bjeshkët tona.
Princ Gjon Kastrioti ka qenë figurë e shquar.
- kur përdoren në ndërtime me krahasim me fjalët:
si, sa, se, sesa:
Ajo është e gjatë sa Teuta.
Nuk kam takuar njeri më të fortë sesa Taulanti.
Vjollca është më punëtore se Kozara.
- kur përdoren si subjekt a objekt i fjalisë:
Agimi u nis me tren.
Prishtina është kryeqyteti i Kosovës.
Takova Vojsavën.
Kam parë vetëm Italinë, Bullgarinë dhe Jugosllavinë.
- kur përcaktojnë emër të përgjithshëm:
Qyteti i Shkodrës është i lashtë.
Në qytetin e Manastirit u mbajt Kongresi për alfabetin e gjuhës shqipe.
Fjala e Qemalit u dëgjua me vëmendje.
- kur dalin si mbiemra (llagape) të emrave të njerëzve³⁸:

³⁷ Herë-herë përdoret edhe ndërtimi *prej+emër i përveçëm i pashquar*:
Erdha prej Vlore. Jam prej Tirane.

Gjergj Kastrioti, Luigj Gurakuqi, Isa Boletini, Avni Rustemi, Margarita Tutulani, Mujo Ulqinaku, Qemal Stafa, Oso Kuka

Rasat dhe lakimet

§ 19 Emrat kanë pesë rasa:

rasa emërore (E): *lis-i; mik-u; vajzë/ vajz-a, lule/ lul-ja, liri-a; të folur-it; të ftohtë-t;*

rasa gjinore (Gj): *i një lis-i/ i lis-it; i një³⁹ mik-u/ i mik-ut; i një vajz-e/ i vajzë-s; i një lule-je/ i lule-s; i një liri-e/ i liri-së; i një të folur-i/ të folur-it; i një të ftoht-i/ i të ftoht-it;*

rasa dhanore (Dh): *një lis-i/ lis-it; një mik-u/ mik-ut; një vajz-e/ vajzë-s; një lule-je/ lule-s; një liri-e/ liri-së; një të ftoht-i/ i të ftoht-it;*

rasa kallëzore (K): *lis-in; mik-un; vajzë-n; lule-n; liri-në; të folur-it; të ftohtë-t;*

rasa rrjedhore (Rr): *(degë) lis-i, (fjalë) mik-u, vajz-e, lule-je; liri-e, të folur-i, të ftoht-i.*

§ 20 Emrat grupohen në katër lakime⁴⁰:

lakimi i parë mbaron në emëroren e shquar me mbaresën **-i (lis-i);**

lakimi i dytë mbaron në emëroren e shquar me mbaresën **-u (mik-u);**

lakimi i tretë mbaron në emëroren e shquar me mbaresat **-a/-ja (vajzë - vajza; lule - lulja);**

³⁸ Bëjnë përjashtim pak llagape, si: *Besnik Demíraj* etj.

³⁹ Rasën gjinore dhe dhanoren e shoqërojnë rregullisht nyja *një* (në njëjës) dhe *ca/ disa* (në shumës), kur nuk kanë fjalë tjetër përcaktuese. Rasa gjinore njëjës dhe shumës, në të dyja trajtat, formohet njëherazi me mbaresa të prapme dhe me mbaresat e përparme *i, e, të, së* (këto të fundit e dallojnë atë nga rasa dhanore).

⁴⁰ Lakimi i parë dhe i dytë përfshin emrat e gjinisë mashkullore; lakimi i tretë emrat e gjinisë femërore dhe lakimi i katërt ata të gjinisë asnjansëse.

lakimi i katërt mbaron me emëroren e shquar me mbaresat **-t/ -të/ -it**. (*të ftohtë-t, të zi-të, të folur-it*) Çdo lakim, sipas ndërtimit fonetik të temës në njëjës dhe të mbaresave, përfshin nëntipa të ndryshëm.

Shënim: Për mbaresat rasore të trajtës së pashquar dhe të shquar të lakimeve të ndryshme shih pasqyrat që vijojnë:

Pasqyrat e lakimeve

§ 21 Pasqyrat e lakimit të parë (lis-i)

Në lakimin e parë bëjnë pjesë nëntipat (a) *lis*, (b) *emër*, (c) *burrë*, (d) *kushëri*, (dh) *ftua*, (e) *mësues*, (f) *vëlla* të cilët pësojnë ndërrime fonetike në temë ose në mbaresë.

(a) (lis-i)

Rasa	Njëjës		Shumës	
	i pashquar	i shquar	i pashquar	i shquar
E.	lis (-)	lis - i	lisa (-)	lisa -t
Gj.	i një lis -i	i lis -it	i ca lisa -ve	lisave (-) ⁴²
Dh.	një lis -i	lis -it	ca lisa -ve	lisave (-) ⁴⁴
K.	lis (-)	lis -in	lisa (-)	lisa - t
Rr. ⁴¹	lis -i	-	lisa -sh	-

(b) (emër - emri)⁴³

Rasa	Njëjës		Shumës	
	i pashquar	i shquar	i pashquar	i shquar

⁴¹ Emri nuk ka rrjedhore të shquar.

⁴² Emri në gjinore dhe dhanore shumë të shquar ka sot mbaresën shquese zero (dikur ato dilnin me t: *gjethet e lisavet* u zverdhën; *lisavet* u ranë *gjethet*, ndërsa në gjuhën e sotme: *gjethet e lisave*, *lisave* u ranë...)

⁴³ ë-ja para r ruhet vetëm në emërore dhe kallëzore njëjës të pashquar (në rasat e tjera bie).

E.	<i>emër (-)</i>	<i>emr - i</i>	<i>emra (-)</i>	<i>emra -t</i>
Gj.	<i>i një emr -i</i>	<i>i emr -it</i>	<i>i ca emra -ve</i>	<i>i emrave (-)</i>
Dh.	<i>një emr -i</i>	<i>emr -it</i>	<i>ca emra -ve</i>	<i>emrave (-)</i>
K.	<i>emër(-)</i>	<i>emr -in</i>	<i>emra (-)</i>	<i>emra - t</i>
Rr.	<i>emr -i</i>	-	<i>emra -sh</i>	-

(c) (burrë - burri)

Rasa	Njëjës		Shumës	
	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>
E.	<i>burrë (-)⁴⁴</i>	<i>burr - i</i>	<i>burra (-)</i>	<i>burra -t</i>
Gj.	<i>i një burr -i</i>	<i>i burr -it</i>	<i>i ca burra -ve</i>	<i>i burrave (-)</i>
Dh.	<i>një burr -i</i>	<i>burr -it</i>	<i>ca burra -ve</i>	<i>burrave (-)</i>
K.	<i>burrë (-)</i>	<i>burr -in</i>	<i>burra (-)</i>	<i>burra - t</i>
Rr.	<i>burr -i</i>	-	<i>burra -sh</i>	-

(d) (kushëri - kushëriri)⁴⁵

Ra-sa	Njëjës		Shumës	
	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>
E.	<i>kushëri (-)</i>	<i>kushëri -ri</i>	<i>kushërinj (-)</i>	<i>kushërinj-të⁴⁶</i>
Gj.	<i>i një kushëri-ri</i>	<i>i kushëri-rit</i>	<i>i ca kushërinj-ve</i>	<i>i kushërinjve (-)</i>
Dh.	<i>një kushëri-ri</i>	<i>kushëri-rit</i>	<i>ca kushërinj -ve</i>	<i>kushërinjve (-)</i>
K.	<i>kushëri-ri</i>	<i>kushëri-rin</i>	<i>kushërinj (-)</i>	<i>kushërinj-të</i>
Rr.	<i>kushëri -ri</i>	-	<i>kushërinj -sh</i>	-

(dh) (ftua - ftoi)

Ra-sa	Njëjës	Shumës
-------	--------	--------

⁴⁴ Ë-ja fundore ruhet vetëm në emërore dhe kallëzore njëjës të pashquar.

⁴⁵ Në dallim nga nëntipat e mësipërm, mbaresat e njëjësit zgjerohen me -r (-ri, -rit, -rin).

Në këtë nëntip përfshihen emrat që mbarojnë me zanore të theksuar (në gegërishte zakonisht me zanore hundore): *kushëri-ri, mulli-ri, ulli-ri, turi-ri, gji-ri, kërci-ri, li-ri, kufi-ri, flori-ri, shalqi-ri, kalli-ri, hi-ri, tru-ri, dru-ri, hu-ri, gju-ri, kërcu-ri; fre-ri, pe-ri, dre-ri; zë-ri; sy-ri.*

⁴⁶ Varianti -të u takon emrave me rrokje fundore të theksuar.

	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>
E.	<i>ftua (-)</i> ⁴⁷	<i>fto - i</i>	<i>ftonj (-)</i>	<i>ftonj -të</i> ⁴⁸
Gj.	<i>i një fto -i</i>	<i>i fto -it</i>	<i>i ca ftonj -ve</i>	<i>i ftonjve (-)</i>
Dh.	<i>një fto -i</i>	<i>fto -it</i>	<i>ca ftonj -ve</i>	<i>ftonjve (-)</i>
K.	<i>ftua (-)</i>	<i>fto -in</i>	<i>ftonj (-)</i>	<i>ftonj - të</i>
Rr.	<i>fto -i</i>	-	<i>ftonj -sh</i>	-

(e) (mësues-i)

<i>Ra-sa</i>	Njëjës		Shumës	
	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>
E.	<i>mësues (-)</i>	<i>mësues - i</i>	<i>mësues (-)</i>	<i>mësues -it</i>
Gj.	<i>i një mësues -i</i>	<i>i mësues-it</i>	<i>i ca mësues -ve</i>	<i>i mësuesve (-)</i>
Dh.	<i>një mësues -i</i>	<i>mësues -it</i>	<i>ca mësues -ve</i>	<i>mësuesve (-)</i>
K.	<i>mësues (-)</i>	<i>mësues -in</i>	<i>mësues (-)</i>	<i>mësues - it</i>
Rr.	<i>mësues -i</i>	-	<i>mësues -ish</i> ⁴⁹	-

(f) (vëlla-i)

<i>Ra-sa</i>	njëjës		Shumës	
	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>

⁴⁷ Ua-ja fundore ruhet vetëm në emërore dhe kallëzore njëjës të pashquar.

⁴⁸ Varianti të u takon emrave (të të gjitha lakimeve) me rrokje fundore të theksuar.

⁴⁹ Në dallim nga nëntipat e mësipërm, mbaresa e rrjedhores shumë dhe mbaresat e emërores dhe kallëzores shumë të shquar zgjerohen me -i- (-ish, -it).

E.	<i>vëlla (-)</i>	<i>vëlla - i</i>	<i>vëllezër (-)</i>	<i>vëllezër -it</i> ⁵³
G	<i>i një vëlla -i</i>	<i>i vëlla -it</i>	<i>i ca vëllezër-ve</i>	<i>i vëllezërve(-)</i>
j.	<i>një vëlla -i</i>	<i>vëlla -it</i>	<i>ca vëllezër -ve</i>	<i>vëllezërve (-)</i>
D	<i>vëlla (-)</i>	<i>vëlla -në</i> ⁵⁰	<i>vëllezër (-)</i>	<i>vëllezër -it</i>
h.	<i>vëlla -i</i>	-	<i>vëllezër -ish</i> ⁵¹	-
K.				
R				
r.				

§ 22 Pasqyrat e lakimit të dytë (mik-u)

Në lakimin e dytë bëjnë pjesë nëntipat **(a) mik;** **(b) shok;**

(a) (mik-u, ari-u)

<i>Ras a</i>	Njëjës		Shumës	
	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>
E.	<i>mik (-)</i>	<i>mik - u</i>	<i>miq (-)</i>	<i>miq -të</i>
Gj.	<i>i një mik -u</i>	<i>i mik -ut</i>	<i>i ca miq -ve</i>	<i>i miqve (-)</i>
Dh.	<i>një mik -u</i>	<i>mik -ut</i>	<i>ca miq -ve</i>	<i>miqve (-)</i>
K.	<i>mik (-)</i>	<i>mik -un</i>	<i>miq (-)</i>	<i>miq -të</i>
Rr.	<i>mik -u</i>	-	<i>miq -sh</i>	-

(b) (shok-u, krah-u)

<i>Rasa</i>	Njëjës		Shumës	
	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>

⁵⁰ Mbaresën **-në**, në dallim nga nëntipat e mësipërm, e marrin emrat *vëlla-i, baba-i, xhaxha-i, budalla-i*; si dhe disa emra të përveçëm (*Hamza-i, Isa-i, Riza-i, Thoma-i*); trajta me **-in** për këto raste është jonormative.

⁵¹ Mbaresat **-ish, -it** të shumësit janë të njëjta me ato të nëntipit *mësues*.

E.	<i>shok (-)</i>	<i>shok - u</i>	<i>shokë (-)</i>	<i>shokë -t</i>
Gj.	<i>i një shok -u</i>	<i>i shok -ut</i>	<i>i ca shokë -ve</i>	<i>i shokëve (-)</i>
Dh.	<i>një shok -u</i>	<i>shok -ut</i>	<i>ca shokë -ve</i>	<i>shokëve (-)</i>
K.	<i>shok (-)</i>	<i>shok -un</i>	<i>shokë (-)</i>	<i>shokë -t</i>
Rr.	<i>shok -u</i>	-	<i>shokë-sh</i>	-

Shënim 1. Dy nëntipat e lakimit të dytë ndryshojnë vetëm nga mbaresat e rasës emërore dhe kallëzore shumë të shquar: **-të/-t** (*míq-të; shókë-t*) për arsye të theksit të fjalës.

Shënim 2. Në lakimin e dytë përfshihen edhe emrat *ka-u, va-u, atdhe-u, dhe-u, ari-u, bari-u, njeri-u, hanxhi-u*; si edhe emrat e përveçëm të tipit *Skënderbe-u, Ali-u, Bedri-u, Dhërmi-u* etj.; të cilët në kallëzoren e shquar njëjës marrin **-un** (trajtat me **-në**: *kanë, atdhenë* etj. nuk janë normative). Trajatat me **-në** përdoren në ndërtime të qëndrueshme për fjalët *dhe-u, hanxhi-u*; Fjala *mori dhenë. I bëri hesapet pa hanxhinë.*

§ 23 Pasqyrat e lakimit të tretë (fushë - fusha)

Në lakimin e tretë bëjnë pjesë nëntipat:

(a) fushë, (b) dele, (c) motër; (d) kala, (dh) flutur:

(a) (fushë - fusha)

Rasa	Njëjës		Shumës	
	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>
E.	<i>fushë (-)</i>	<i>fush⁵⁴ - a</i>	<i>fusha (-)</i>	<i>fusha -t</i>
Gj.	<i>i një fush⁵² -e</i>	<i>i fushë -s</i>	<i>i ca fusha -ve</i>	<i>i fushave (-)</i>
Dh.	<i>një fush⁵⁴ -e</i>	<i>fushë -s</i>	<i>ca fusha -ve</i>	<i>fushave (-)</i>
K.	<i>fushë (-)</i>	<i>fushë-n</i>	<i>fusha (-)</i>	<i>fusha -t</i>
Rr.	<i>fush⁵⁵ -e</i>	-	<i>fusha -sh</i>	-

(b) (dele - delja)

Rasa	Njëjës		Shumës	
	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>

⁵² -ë-ja fundore bie para mbaresave kur këto janë zanore.

E.	<i>dele (-)</i>	<i>del⁵⁴ - ja</i>	<i>dele (-)</i>	<i>dele -t</i>
Gj.	<i>i një dele⁵³ -je</i>	<i>i dele - s</i>	<i>i ca dele -ve</i>	<i>i deleve (-)</i>
Dh.	<i>një dele -je</i>	<i>dele - s</i>	<i>ca dele -ve</i>	<i>deleve (-)</i>
K.	<i>dele (-)</i>	<i>dele - n</i>	<i>dele (-)</i>	<i>dele -t</i>
Rr.	<i>dele -je</i>	-	<i>dele -sh</i>	-

(c) (motër - motra)

Rasa	Njëjës		Shumës	
	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>
E.	<i>motër (-)⁵⁵</i>	<i>motr- a</i>	<i>motra (-)</i>	<i>motra -t</i>
Gj.	<i>i një motr -e</i>	<i>i motr -ës⁵⁶</i>	<i>i ca motra -ve</i>	<i>i motrave (-)</i>
Dh.	<i>një motr -e</i>	<i>motr - ës</i>	<i>ca motra -ve</i>	<i>motrave (-)</i>
K.	<i>motër (-)</i>	<i>motr -ën</i>	<i>motra (-)</i>	<i>motra -t</i>
Rr.	<i>motr -e</i>	-	<i>motra -sh</i>	-

(d) kalá (rrufé-ja, shamí-a)⁵⁷

Rasa	Njëjës		Shumës	
	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>
E.	<i>kala(-)</i>	<i>kala - ja</i>	<i>kala (-)</i>	<i>kala -të⁶⁰</i>
Gj.	<i>i një kala -je</i>	<i>i kala -së⁵⁸</i>	<i>i ca kala -ve</i>	<i>i kalave (-)</i>
Dh.	<i>një kala -je</i>	<i>kala - së</i>	<i>ca kala -ve</i>	<i>kalave (-)</i>
K.	<i>kala (-)</i>	<i>kala -në⁶⁰</i>	<i>kala (-)</i>	<i>kala -të</i>
Rr.	<i>kala -je</i>	-	<i>kala -sh</i>	-

(dh) (flutur-a)

⁵³ Trajtat *i një del-je, del-je* janë jonormative.

⁵⁴ *e-ja* fundore bie vetëm në emëroren e shquar njëjës.

⁵⁵ *ë-ja* para *r-së* ruhet vetëm në emërore dhe kallëzore njëjës të pashquar.

⁵⁶ Në shqipen e sotme mbaresat e gjinore, dhanore, kallëzore zgjerohen me *-ë (-ës, -ën)*.

⁵⁷ Nëntipi *shamí*, në dallim nga *kala-ja, dru-ja, rrufe-ja*, në rasat gjinore, dhanore, rrjedhore njëjës të pashquar dhe emërore njëjës të shquar merr mbaresat *-e; -a (i një shamie, shamie; shamia)*.

⁵⁸ Variantet *-së, -në, -të* u takojnë emrave me rrokje fundore të theksuar.

Rasa	Njëjës		Shumës	
	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>
E.	<i>flutur</i> ⁵⁹ (-)	<i>flutur - a</i>	<i>flutura</i> (-)	<i>flutura -t</i>
Gj.	<i>i një flutur -e</i>	<i>i flutur-ës</i> ⁶⁰	<i>i ca flutura-ve</i>	<i>i fluturave</i> (-)
Dh.	<i>një flutur -e</i>	<i>flutur - ës</i>	<i>ca flutura-ve</i>	<i>fluturave</i> (-)
K.	<i>flutur</i> (-)	<i>flutur -ën</i>	<i>flutura</i> (-)	<i>flutura -t</i>
Rr.	<i>flutur -e</i>	-	<i>flutura -sh</i>	-

§ 24 Pasqyrat e lakimit të katërt⁶¹ (të ftohtë-t)

Në lakimin e katërt bëjnë pjesë nëntipat e emrave asnjans: (a) të folur; (b) të ftohtë.

(a) të folur-it

Rasa	Njëjës	
	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>
E.	të folur (-)	të folur -it ⁶²
Gj.	i një të folur -i	i të folur -it
Dh.	një të folur -i	të folur -it
K.	të folur (-)	të folur - it
Rr.	të folur -i	-

(b) (të ftohtë-t)

Rasa	Njëjës	
	<i>i pashquar</i>	<i>i shquar</i>

⁵⁹ u-ja para r në këtë nëntip ruhet rregullisht; rastet pa u ose me ë para r-së janë dialektore.

⁶⁰ Në shqipen e sotme mbaresat e gjinore, dhanore, kallëzore zgjerohen me ë (-ës, -ën) (Shih nëntipin *motër*).

⁶¹ Ky lakim nuk ka trajta të shumës. Emrat asnjans *të zitë, të kuqtë nuk lakohen*. Lakimi i katërt dallon nga lakimi i parë nga mbaresat e emërores dhe të kallëzores njëjës të shquar.

⁶² Varianti -it u takon emrave që mbarojnë në temë me bashkëtingëllore; Varianti -t atyre që mbarojnë me zanore (*të folur-it; të ftohtë-t*)

E.	të ftohtë ⁶³ (-)	të ftohtë -t
Gj.	i një të ftoht -i	i të ftoht -it
Dh.	një të ftoht -i	të ftoht -it
K.	të ftohtë (-)	të ftohtë -t
Rr.	të ftoht -i	-

§ 25 Ndryshimet e mbaresave të përparme të rasës gjinore

Rasa gjinore paraprihet rregullisht nga mbaresat e përparme **i** ose **e** ose **të** ose **së**, të cilat e dallojnë atë nga dhanorja. Këto ndryshojnë:

- **sipas gjinisë së emrit që paraprin gjinoren:**
djali i Teutës/ vajza e Teutës
- **sipas rasës së emrit që paraprin gjinoren:**
djali i Teutës/ djalit të Teutës/ (diploma) e një studenti të universitetit
vajza e Teutës/ vajzës së Teutës/ (diploma) e një studenteje të universitetit
- **sipas trajtës së emrit që paraprin gjinoren:**
(takova) një djalë të Teutës/ djalin e Teutës
një vajze të Teutës/ vajzës së Teutës
- **sipas numrit të emrit që paraprin gjinoren:**
një djalë i Teutës/ disa djem të Teutës
djali i Teutës/ djemtë e Teutës
- **sipas faktit se cilit i referohet gjinorja (i referohet një fjale apo një togu):**
fabrikës së tullave / fabrikës së re të tullave
punonjësit e zonave malore / punonjësit e bujqësisë të zonave malore⁶⁴

⁶³ ë-ja fundore ruhet vetëm në emërore dhe kallëzore në të dyja trajtat.

⁶⁴ Në këto raste gjinorja u referohet togjeve *fabrikës së re* dhe *punonjësit e bujqësisë*.

- sipas sasisë së emrave në gjinore (të paktën dy emra) që përcaktojnë një emër femëror:
prodhimet e fushës së Korçës, të Myzeqesë e të Dumresë
 (dhe jo: *prodhimet e fushës së Korçës, së Myzeqesë e së Dumresë*),
bashkisë së Tiranës dhe të Elbasanit (dhe jo *bashkisë së Tiranës dhe së Elbasanit*)

§ 26 Pasqyra e togfjalëshave ku përdoren *i, e, të, së* të gjinores:

- i** *pallati i kulturës*⁶⁵
*libri i gjuhës i klasës së pestë*⁶⁶
Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë
daja i Agimit
Kola i Andonit
- e** *shkolla e fshatit*
shkollën e fshatit
pallatin e kulturës
shkollat e fshatit
mësuesit e shkollës
*fjala e nderit e shqiptarit*⁷⁰
zhurma e kazmave dhe e lopatave
- të** *(diploma) e një studenti të universitetit*
(diploma) e një studenteje të universitetit
një studenti të universitetit
një studenteje të universitetit
(takova) një student të universitetit
(takova) një studente të universitetit
(diploma) e studentit të universitetit
studentit të universitetit
(diplomat) e studentëve të universitetit

⁶⁵ Në gjuhën e folur, në ligjërimin bisedor, takohen edhe togjet pa *i, e* (*pallati kulturës, shkolla fshatit* për *pallati i kulturës, shkolla e fshatit*).

⁶⁶ Në këto raste emri i dytë (*i klasës, e shqiptarit*) marrin përkatësisht *i* dhe *e* (edhe jo *së, të*), sepse i referohen emrit në rasën emërore.

së (dritaret) e dhomës së pritjes
dhomës së pritjes
dhomës së gjumit
pranë qendrës së qytetit
(për mirësimin e cilësisë) së racës së lopës së Shkodrës
dajës së Mendiut
dajës së Vjollcës
takimet e së dielës
Përdorimet e rasave

a subjekt i fjalisë (në trajtë të shquar dhe të pashquar):
Bekimi u gëzua për lajmin e mirë.
Shqipëria është në zemër të Evropës.
Makina u nis për rrugë.
Një zë u dëgjua në errësirë.
 Në rrugë u dukën *njerëz* të panjohur.
Qentë le të lehin, *karvoni* të shkojë përpara.

⁶⁷ E-ja, pjesë e emrave femërorë të pashquar (*e diel, e folme, e ardhme, e re* etj.), në gjinore, dhanore e rrjedhore kalon në **të**; (*takimet e një të diele*), por në trajtë të shquar ajo kalon në **së** (*takimet e së dielës*). Kur kjo takohet me një s tjetër, **së-ja** e parë kalon në **të** (jo *detyrës së së sotmes*, por *të së sotmes*).

*Ai është mjek.
 Ai është mjeku më i mirë i spitalit.
 Puna është nder.
 Ai ishte krushku.
 Ishte dimër i fortë.
 Hekuri është metal.*

- c** plotësues i dy fjalëve njëherazi (në trajtë të pashquar):

Teuta u zgjodh deputete (Teuta deputete/ u zgjodh deputete).

S'bëhet ujku shok me delen (s'bëhet shok dhe ujku shok).

Mëmëdhe quhet toka ku më ka rënë koka (mëmëdhe toka dhe quhet mëmëdhe).

Iu bë zemra mal (u bë mal dhe zemra mal).

- d** përcaktues i një emri për të treguar profesion, pozitë, detyrë, gradë (në trajtë të pashquar):

Inxhinier Iliri filloi punën në Durrës.

Mësuese Teutën e transferuan.

Major Spiroja doli në pension.

Ishte më i vogli djalë i princ Gjon Kastriotit.

- dh** emërtim i një personi a sendi të cilit i drejtohet ligjërimi (zakonisht në trajtë të pashquar);

Doktor, më vizito edhe mua.

O malet e Shqipërisë dhe ju, o lisat e gjatë...!

Si e ke emrin, bir?

Si të quajnë, biri im?

- e** plotësues i një foljeje ose i një fjale tjetër me parafjalët nga dhe tek (te) (në trajtë të shquar):

Doli nga shtëpia në mëngjes.

Nga ferra e vogël del lepur i madh.

Bora shkriu nga shiu.

Do të kthehem nga dreka.

Ura u ndërtua nga fshatarët.

E njoha nga të ecurit.

*Ajo është e mirë nga pamja.
Vetëm pesë nga studentët nuk e morën provimin.
Dy nga çiklistët e ndërprenë garën.
Më shkon mendja tek Atdheu, te nëna, te shokët.*

§ 28 Emri në rasën gjinore përdoret kur është:

a përcaktues i një emri për të treguar:

- përkatësi: *rrugët e qytetit; pyjet e Shqipërisë, oborri i shkollës, libri i nxënësit, vjershat e poetit.*

Pyjet e Shqipërisë janë të pasura.

Kryetari të komisionit iu bë një komb në grykë.

*Atje nisi, atje mbaroi, atje krisi, atje pushoi
rrufe - shkabë e malësisë, në një shkëmb të Dragobisë.*

Biblioteka e shkollës u pasurua me libra të rinj.

Thirrjet e njerëzve u ndoqën nga britmat e kafshëve.

- lloj, lëndë, cilësi: *këngët e dasmës, lulet e majit, krisma e pushkës, ditët e djalërisë, buka e grurit, rakia e rrushit, unaza e floririt⁶⁸, liria e mendimit.*

Këngët e dasmës janë shumë të bukura.

Nën kaltërsinë e qiellit dallgët preknin bregun.

Pllakat e mermerit zbukurorin varrin.

*Lirinë e mendimit dhe të drejtën për arsim duhet t'i
gëzojë çdo njeri.*

- vepruesin (kthimi i refugjatëve, lindja e diellit, oshëtimia e sirenave, tingëllimi i zileve):

Lindja e diellit gjallëroi fushat, arat, pyjet, kodrat.

Oshëtimia e sirenave zgjoi qytetin më herët se zakonisht.

- sendin mbi të cilin bie veprimi (ndërtimi i hidrocentralit, vjelja e rrushit, shkelja e rregullit, thyerja e gotës, mbrojtja e të drejtave):

Mbrojtja e të drejtave të njeriut sanksionohet me ligj.

⁶⁸ Këto janë sinonimike me ndërtimet **emër + mbiemër** (*unaza e florinjte*), por edhe me **emër+emër** (*unazë floriri*).

*Vjelja e rrushit mbaroi.
Shkelja e ligjit dënohet ashpër.*

- tërësinë nga ndahet një pjesë (gjysma e bukës, shumica e njerëzve, një pjesë e ligjeve, dy të tretat e maturanëve; më i miri i shokëve, më i urti i klasës):
*Ajo hëngri vetëm një pjesë të vogël të bukës.
Dy të tretat e maturanëve do të vazhdojnë studimet e larta.
Më i miri i shokëve është Gazmendi.*

- emërtimin e një vendi a sendi (qyteti i Tiranës, lumi i Shkumbinit):
*Qyteti i Shkodrës është i bukur.
Kanali i Otrantos është i thellë.*

Shënim. Ndonjëherë emri në gjinore plotëson foljen jam:
Ai është i gojës (i pushkës, i penës etj.).

- b** plotësues i një foljeje ose i një fjale tjetër me parafjalët **me anë, nga ana, për shkak, në drejtim, për arsye, në mes, në bazë, në vend, për hir** etj.:
*Njeriu i vetmuar po largohej në drejtim të postës.
Shtëpia humbi në mes të flakës.
Rronte në mes të egërsirave.
Problemet njihen mirë nga ana e qeverisë.
Nuk erdhën për shkak të kohës së keqe.
Po u poq gruri dhe nuk u korr, shkoqet dhe atëherë merr byk në vend të drithit..*

§ 29 Emri në rasën dhanore përdoret kur është:

- a** objekt i zhdrejtë i një foljeje për të treguar:

- sendin të cilit i drejtohet veprimi:
*I dhashë Teutës një libër.
Shkruajti nënës, mos përho!
I blenë femijës një biçikletë.
Ushtarët u qepeshin mureve me brohoritje.*

- personin që përjeton një gjendje:
Shqiponjës nuk i rrihej, (nuk) i hahej, (nuk) i flihej.

b plotësues i një foljeje për të treguar vend, kohë, shkak:⁶⁹

Shkonte rrugës i menduar.

Doli malit si kaçak.

Maleve bie borë.

Fshatarët, të gjithë të armatosur, ishin shpërndarë pyjeve.

Dimrit këtu bie shi.

Mëngjeseve, kur shkonin në arë, dhe mbrëmjeve, kur ktheheshin në shtëpi, diellin prapa krahëve e kishin.

Plasa vapës.

c plotësues i një foljeje ose i një fjale tjetër, duke u paraprirë nga: **pranë, larg, jashtë, afër, anës, brenda, gjatë, prapa; buzë, majë, mes, midis, rrëzë** etj. për të treguar vend, kohë:

Ku e lamë e ku na mbeti/ Vaj vatani e mjer mileti/

Anës detit i palarë/ Anës dritës i paparë/ Pranë sofrës i pangrënë,/ Pranë dijes i panxënë.

Ta shpiem rrëzë murit.

E gjeti buzë një ledhi, të ulur në një gur.

Gjatë vitit do të kthehem disa herë.

E takoi Mak Mokrën midis partizanëve.

Deti është i mrekullueshëm buzë mbrëmjes.

§ 30 Emri në rasën kallëzore përdoret kur është:

a objekt i drejtë i një foljeje për të treguar sendin mbi të cilin bie drejtpërdrejt veprimi:

Pas Luftës rindërtuam kryeqytetin tonë, Tiranën.

Shkrova një letër për nënën.

Bëri kërkesë për t'u pranuar si anëtar i shoqatës.

I ftova shokët për drekë.

⁶⁹ Pranë këtyre ndërtimeve, që përdoren kryesisht me vlera stilistike, takohen më dendur ndërtimet me parafjalë (*shkonte në rrugë, doli në mal, në dimër bie shi, plasa nga vapa*).

Ata hanë **bukë** rregullisht në orën dymbëdhjetë.

b plotësues i dy fjalëve njëherazi (në trajtë të pashquar):
*Teutën e zgjodhën **deputete** (Teutën **deputete** dhe
zgjodhën **deputete**).*

*Atë e emëruan **mësues** (atë **mësues**/ e emëruan **mësues**).
Mos e bëj mizën **buall** (mizën **buall**/ bëj **buall**).*

c plotësues i një foljeje për të treguar kohë, sasi:

*Gjithë **natën** ra shi.*

*Këtë libër e kam blerë 20 **lekë**.*

*Sa **ton** peshon ngarkesa?*

*Sa **lekë** kushton libri?*

d plotësues i një foljeje, duke u paraprirë nga: **në, nën, mbi, përmbi, nëpër; me, pa, për, për në, deri në, në lidhje me, në kundërshtim me, në bashkëpunim me, në krahasim me** etj.:

*Po shkoj në **shkollë**.*

*U fsheh nën **krevat**.*

*Shumë toka janë futur nën **ujë**.*

*Vuri mbi **tryezë** librin e gjuhës.*

*I hodhi krahun mbi **sup**.*

*Mos shkëlmi mbi **bar**.*

*Udhëtoj çdo ditë me **tren**.*

*S'bëhet vreshta me urata, po me **shata e lopata**.*

*Vajti në teatër me **shokët**.*

*Nëpër **qytet** kalon një lumë.*

*Fëmija pa **nënë** si nata pa **hënë**.*

*Ora është dymbëdhjetë pa një **çerek**.*

*Erdhën për **urim**.*

*Foli për **jetën e veprën** e Naimit.*

*Hoteli do të ndërtohet në bashkëpunim me **një firmë** të huaj.*

§ 31 Emri në rasën rrjedhore përdoret kur është:

a përcaktues i një emri të pashquar⁷⁰ për të treguar:

⁷⁰ Ky është përdorimi kryesor i rrjedhore pa parafjalë. Kur emri i përcaktuar është i shquar, përcaktuesi është domosdo në rasën gjinore të shquar (rrugë **fshati**, rruga e **fshatit**).

- përkatësi (rrugë **fshati**, dallgë **deti**, cicërima **zogjsh**): Mizëri ushtarësh shtyheshin si dallgë **deti** nga të gjitha anët.

Gazetarët nxitonin nëpër atë rrugë **fshati** të rrahur nga kafshët e malësorët.

- cilësi, lloj (erë **pranvere**, erë **lulesh**, dyqan **këpucësh**, ditë **dimri**, bukë **gruri**, arkë **druri**, rreze **drite**, gotë **uji**, lëng **mishi**, gur **kufiri**, grup **minatorësh**, tufë **zogjsh**):

Ishte një ditë e ftohtë **dimri**.

Një rreze **drite** ra mbi shtratin e të sëmurit.

Ato ishin me të vërtetë ditë **ankthi** për të.

U dëgjuan dy të shtëna **pushkësh**.

Kaseta e tretë kishte regjistrime **telefonatash**.

I dhuroi mësueses një tufë **lulesh**⁷¹.

Bleva një gotë **rakie**.

- tërësinë nga ndahet një pjesë (gjysmë **buke**):

Mori në furrë një gjysmë **buke**.

Teproji një gjysmë **metri** stof.

Ne qëndruam pa folur një çerek **ore**.

- lëndë:

Ora prej **bronzi** në mur lajmëroi dy pas mesnate.

Nëpër rruginat e varrezës njerëzit lexonin kalimthi pllakat prej **guri** e **mermeri**.

b plotësues i një foljeje, duke u paraprirë nga: **prej**, **pas**, **para**, si në ndërtimet : **prej vitesh**, **pas disa minutash**, **pas disa ditësh**, **para disa orësh**, **pas dy**

⁷¹ Krahës një tufë lulesh, përdoret me të njëjtin kuptim edhe ndërtimi me parafjalë një tufë me lule. Por ndërtimi me ose pa parafjalë i tipit (piva) (një gotë me raki ose një gotë raki) nuk tregon llojin e gotës (si në rastin një gotë rakie), por lëndën që përmban. (Piva një gotë ujë. Piva një gotë me ujë frigoriferi.)

orësh (me emra në shumës që tregojnë fragmente kohore):

*Prej **vitesh** në Korçë banonte Stiri.
Do të nisem pas dy **orësh**⁷².
Pas disa **ditësh** diçka filluam të kapnim.
Pas një **viti** do të kthehet në Atdhe.
Nuk e njoha pas disa **muajsh**.*

⁷² Krahas *pas dy orësh*, takohet herë-herë edhe ndërtimi me dhanore *pas dy orëve*. (Pas *dy ditëve* Rina doli nga spitali.)

MBIEMRI

Llojet

§ 32 Për nga kuptimi dallohen:

a mbiemra që tregojnë cilësi të drejtpërdrejtë, si:

i bardhë, i zi, i madh, i gjatë, i thellë, i cekët, i embël, i shijshëm, i bukur, i dobët, i fortë, i gëzuar, i mirë, besnik, trim, dinak, i poshtër (qëndrim i poshtër), modern (kushtetutë moderne); i dëgjuar (=i njohur), i këputur (=shumë i lodhur; shumë i varfër).

b mbiemra që tregojnë cilësi jo të drejtpërdrejtë (nëpërmjet një sendi):

i gurtë (shtëpi e gurtë), i artë (unazë e artë), i hekurt, i mëndafshtë, i drunjtë; natyror, qiellor, shtetëror, shqipe (gjuha shqipe), shqiptar (populli shqiptar); korrës (makinë korrëse), qepës (makinë qepëse), rrues (brisk rrues); i sotëm (tubimi i sotëm), i djeshëm, i këtushëm, i poshtëm (kati i poshtëm); i parë (çmim i parë), i dytë, i tretë⁷³.

§ 33 Për nga forma dallohen:

a mbiemra që kanë mbaresa të përparme **i, e, të, së**, ku përfshihen këto nëngrupe:

■ me zanore fundore -ë:

i bardhë (pëllumb i bardhë, fat i bardhë, dele e bardhë, deles së bardhë, flokë të bardhë, flokët e bardhë), i verdhë, i parë (kursi i parë) etj.

⁷³ Disa mbiemra të grupit **b**, kur përdoren me kuptim të figurshëm, kalojnë në grupin **a**: *zemër e artë; vullnet i hekurt.*

- me fundoret **-m/-ëm/-më; -shëm; -t/-ët/-të; -ur/-r/-rë/-në; -ël; -ër** etj:

i nesërm, i mesëm, i parmë (ana e parme); i sjellshëm; i hekurt, i largët, i nxehtë; i ditur, i dëgjuar, i larë, i zënë; i ëmbël, i vogël, i vjetër; i kuq, i madh, i zi etj.

njeriu i nesërm, data e nesërme (datës së nesërme), mësimet e nesërme;

njeri i sjellshëm, vajzë e sjellshme (vajzës së sjellshme), të rinj të sjellshëm (të rinjtë e sjellshëm), i krahasueshëm, tokë e punueshme, i botueshëm; i gatshëm, i mundshëm, i skajshëm, i frytshëm; krevat i hekurt, derë e hekurt (derës së hekurt), udhë të hekurta (udhët e hekurta);

njeri i ditur, gjë e ditur, gjëra të ditura (gjërat e ditura);

vend i zënë, rrugë e zënë (rrugës së zënë), duar të zëna (duart e zëna); fik i ëmbël, verë e ëmbël (verës së ëmbël), sy të ëmbël (sytë e ëmbël); qytet i madh, familje e madhe (familjes së madhe);

- me **pa** në ballë të fjalës: *i papunë, i pashkollë, i parealizueshëm, i pandalshëm, i pakthyeshëm:*

njeri i papunë, grua e papunë (gruas së papunë), njerëz të papunë, dëshirë e parealizueshme.

b mbiemra që nuk kanë mbaresa të përparme, ku përfshihen këto nëngrupe kryesore:

- me fundoret **-tar, -ar; -iv; -ik; -or, -tor, -s/-ës, -ues; -yes** etj.:

kombëtar, vendimtar, elementar, heroik, edukativ, dimëror, ditor, kulturor, goditës, mashtrues, tregues, qortues, kullues, mallëngjyes etj.:

flamur kombëtar, festë kombëtare, heronj kombëtarë, valle kombëtare; nocion elementar, punë elementare, nevojat elementare, trupa elementarë; rol edukativ, masë edukative, punë edukative; djalë punëtor, vajzë punëtore, njerëz punëtorë; repart goditës, forcë

goditëse, valë goditëse; vështrim qortues, fjalë qortuese, zëra qortues; zë mallëngjyesh⁷⁴, fjalë mallëngjyese, zëra mallëngjyese parullë mashtruese.

- të prejardhur nga emrat gjegjës: *kosovar, elbasanas: autor kosovar, veshje kosovare, autorë kosovarë, këngë kosovare, autor elbasanas, këngë elbasanase, autorë elbasanas, këngë elbasanase;*

- mbiemra të përbërë nga dy gjymtyrë:

fatmirë, fatbardhë, zemërgur, zemërzi, shpirtkazmë, jetëdhënës, naftëmbajtës, dorëmbarë, dritëshkurtër, fjalëmbël, flokëverdhë, elektromekanik:

njeri gojëmbël, grua gojëmbël, njerëz gojëmbël, nuse gojëmbëla, baba zemërgur, njerëz zemërgure.

Gjinia

§ 34 Mbiemri ka dy gjini: gjininë mashkullore dhe gjininë femërore⁷⁵. Mbiemri merr gjininë e emrit që përcakton (*qytet i vogël - shtëpi e vogël*)

- a Gjinia mashkullore e mbiemrit është forma përfaqësuese e tij:

i mirë, i vogël, i hekurt, i sotëm, i këndshëm; i ri, i zi, i lig, i pashok (me mbaresën e përparme i); *amtar, normal, dinak, gjakpirës, punëtor, shumëkëmbësh, pesëkatësh* etj. (pa mbaresë të përparme).

- b Gjinia femërore formohet nga mashkullorja:

- me kalimin e i-së në -e⁷⁶ përgjithësisht ata që mbarojnë me fundoret -ë, -ël, -ër, -ët/-t, -ur/-r/-rë/-në:

⁷⁴ Mbiemrat dygjymtyrësh dhe ata me fundoret -shëm, -ues, -or janë bërë shumë prodhimtarë në shqipen standarde.

⁷⁵ Në gjuhën e sotme shqipe mbiemrat pranë emrave asnjans po përdoren në gjininë mashkullore a femërore.

<i>i mirë</i>	-	<i>e mirë</i>
<i>i bardhë</i>	-	<i>e bardhë</i>
<i>i lehtë</i>	-	<i>e lehtë</i>
<i>i gjatë</i>	-	<i>e gjatë</i>
<i>i gjerë</i>	-	<i>e gjerë</i>
<i>i vogël</i>	-	<i>e vogël</i>
<i>i ëmbël</i>	-	<i>e ëmbël</i>
<i>i egër</i>	-	<i>e egër</i>
<i>i rrumbullakët</i>	-	<i>e rrumbullakët</i>
<i>i hekurt</i>	-	<i>e hekurt</i>
<i>i bukur</i>	-	<i>e bukur</i>
<i>i lumtur</i>	-	<i>e lumtur</i>
<i>i ditur</i>	-	<i>e ditur</i>
<i>i trishtuar</i>	-	<i>e trishtuar</i>

- me kalimin e **i-së** në **-e**, duke marrë njëherazi mbaresën **-e** (kryesisht ata që mbarojnë me fundoret **-shëm, -ëm/ -m/ -më**)⁷⁷

<i>i sjellshëm</i>	-	<i>e sjellshme</i> ⁷⁸
<i>i ndershëm</i>	-	<i>e ndershme</i>
<i>i këndshëm</i>	-	<i>e këndshme</i>
<i>i sotëm</i>	-	<i>e sotme</i> ⁸⁰
<i>i përparmë</i>	-	<i>e përparme</i> ⁸⁰
<i>i larmë</i>	-	<i>e larme</i>

- me mbaresën **-e** (kryesisht mbiemrat pa mbaresë të përparme):
- historik -- historike(burime historike)

⁷⁶ Përveç mbiemrave **-i ri - e re, i zi - e zezë, i lig - e ligë**, që shoqërohen edhe me ndryshime në temë.

⁷⁷ Në këtë mënyrë e formojnë gjininë femërore edhe: *i keq - e keqe, i kuq - e kuqe, i madh - e madhe*.

⁷⁸ ë-ja e fundoreve **-shëm, ëm/ -më** bie.

<i>amtar</i>	-	<i>amtare</i>
<i>normal</i>	-	<i>normale</i>
<i>dinak</i>	-	<i>dinake</i>
<i>gjakpirës</i>	-	<i>gjakpirëse</i>
<i>pesëkatësh</i>	-	<i>pesëkatëshe</i>
<i>katërkëndësh</i>	-	<i>katërkëndëshe</i>

- njëlloj si gjinia mashkullore (kryesisht kur përbërësi i dytë është emër femëror ose emër mashkullor që tregon lëndë)⁷⁹:

sypishë (m.,f.)
zemërhekur (m.,f.)
gojëmjaltë (m.,f.)

Shënim 1. Disa mbiemra të gjinisë femërore ruajnë trajtën e gjinisë femërore të emrit nga vijnë:

(grua) *plakë* (mbiemër)
 (vajzë) *punëtore* (mbiemër)
budallaqe
merakleshë (por edhe *meraklie*)
qefleshë (por edhe *qeflie*)
trimëreshë (por edhe *trime*)

Shënim 2. Pranë emrave që e formojnë shumësin me -
e, -ra, mbiemrat përdoren në gjininë
 femërore:

(male) <i>të larta</i>	(vendime) <i>të prera</i>
(shtete) <i>të mëdha</i>	(metale) <i>të rralla</i>
(kanale) <i>vaditëse</i>	(fshatra) <i>të reja</i>
(mendime) <i>të thella</i>	(ujëra) <i>të ftohta</i>

Numri

§ 35 Mbiemri merr numrin e emrit që përcakton; ai ka:
 numrin njëjës dhe numrin shumës:

⁷⁹ Mbiemrat *gojëmbël*, *shpirtlig*, *zemërkeq*, *zemërmadh* e ndonjë tjetër e formojnë gjininë femërore siç do ta formonte gjymtyra e dytë e tyre (*gojëmbël*, *shpirtligë*, *zemërkeqe*, *zemërmadhe*).

njëjës		shumës	
(djalë)	<i>i mirë</i>	-	(djem) <i>të mirë</i>
(vajzë)	<i>e mirë</i>	-	(vajza) <i>të mira</i>
(djalë)	<i>punëtor</i>	-	(djem) <i>punëtorë</i>
(vajzë)	<i>punëtore</i>	-	(vajza) <i>punëtore</i>

§ 36 Shumësi i mbiemrave formohet nga njëjësi:

- duke kaluar mbaresën e përparme **i në të** (mbiemra të gjinisë mashkullore)⁸⁰:

njëjës		shumës	
<i>i mirë</i>	-	<i>të mirë</i>	
<i>i bardhë</i>	-	<i>të bardhë</i>	
<i>i egër</i>	-	<i>të egër</i>	
<i>i kaltër</i>	-	<i>të kaltër</i>	
<i>i gjerë</i>	-	<i>të gjerë</i>	
<i>i cekët</i>	-	<i>të cekët</i>	
<i>i ulët</i>	-	<i>të ulët</i>	
<i>i edukuar</i>	-	<i>të edukuar</i>	
<i>i ditur</i>	-	<i>të ditur</i>	
<i>i gëzuar</i>	-	<i>të gëzuar</i>	
<i>i sotëm</i>	-	<i>të sotëm</i>	
<i>i nesërm</i>	-	<i>të nesërm</i>	
<i>i lavdishëm</i>	-	<i>të lavdishëm</i>	
<i>i ndershëm</i>	-	<i>të ndershëm</i>	
<i>i pafat</i>	-	<i>të pafat</i>	

- duke kaluar mbaresën e përparme **e në të** (mbiemra të gjinisë femërore që në njëjës kanë mbaresën fundore **e**):

njëjës		shumës	
<i>e sotme</i>	-	<i>të sotme</i>	
<i>e nesërme</i>	-	<i>të nesërme</i>	
<i>e ardhme</i>	-	<i>të ardhme</i>	
<i>e lavdishme</i>	-	<i>të lavdishme</i>	
<i>e ndershme</i>	-	<i>të ndershme</i>	
<i>e shëndetshme</i>	-	<i>të shëndetshme</i>	

⁸⁰ Mbiemrat *i ri*, *i zi*, *i lig*, *i vogël*, *i madh*, *i keq* bëjnë përjashtim (shih më poshtë).

- duke kaluar mbaresën e përparme **e** në **të** dhe duke marrë njëherazi mbaresën fundore **-a** (mbiemra të gjinisë femërore):

njëjës		shumës
<i>e cekët</i>	-	<i>të cekëta</i>
<i>e ulët</i>	-	<i>të ulëta</i>
<i>e edukuar</i>	-	<i>të edukuara</i>
<i>e ditur</i>	-	<i>të ditura</i>
<i>e mirë</i>	-	<i>të mira</i> ⁸¹
<i>e bardhë</i>	-	<i>të bardha</i>
<i>e ligë</i>	-	<i>të liga</i>
<i>e gjerë</i>	-	<i>të gjera</i>
<i>e zezë</i>	-	<i>të zeza</i>
<i>e egër</i>	-	<i>të egra</i>
<i>e kaltër</i>	-	<i>të kaltra</i>
<i>e ëmbël</i>	-	<i>të ëmbla</i>
<i>e vogël</i>	-	<i>të vogla</i>

- duke marrë mbaresën fundore **-ë** (mbiemra të gjinisë mashkullore me rrokje fundore të theksuar):

njëjës		shumës
<i>dinák</i>	-	<i>dinákë</i>
<i>guximtár</i>	-	<i>guximtárë</i>
<i>zemërluán</i>	-	<i>zemërluánë</i>
<i>buzagáz</i>	-	<i>buzagázë</i>
<i>sylésh</i>	-	<i>syléshë</i>
<i>punëtór</i>	-	<i>punëtórë</i>
<i>shqiptar</i>	-	<i>shqiptarë</i> (artistët shqiptarë)

- duke marrë mbaresën fundore **-a** (kryesisht mbiemra femërorë)⁸²:

⁸¹ Zanorja **-ë** (fundore dhe ajo para **-r, -l**) bie në shumës.

⁸² Në ndonjë rast edhe mbiemër mashkullor (si: *trim - trima*).

femërorë njëjës		shumës
<i>kokëfortë</i>	-	<i>kokëforta</i>
<i>dorëlëshuar</i>	-	<i>dorëlëshuara</i>
<i>shpirtvogël</i>	-	<i>shpirtvogla</i> ⁸³
<i>gojëmbël</i>	-	<i>gojëmbla</i> ⁸⁵
<i>plakë</i>	-	<i>plaka</i> ⁸⁵ (fjalë plaka)
<i>flokëverdhe</i>	-	<i>flokëverdha</i>
<i>zemërmirë</i>	-	<i>zemërmira</i>

- duke marrë mbaresën fundore **-nj** (mbiemra mashkullorë me fundoret **-li, -çi**:

njëjës	shumës
<i>merakli</i>	<i>meraklinj</i>
<i>inatçi</i>	<i>inatçinj</i>
<i>qejfli</i>	<i>qejflinj</i>
<i>sevdali</i>	<i>sevdalinj</i>

- pa asnjë ndryshim (mbiemra mashkullorë dhe femërorë):

njëjës mashkullorë		shumës
<i>shqetësues</i>	-	<i>shqetësues</i>
<i>krijues</i>	-	<i>krijues</i>
<i>tiranas</i>	-	<i>tiranas</i>
<i>gjakpirës</i>	-	<i>gjakpirës</i>
<i>dykatësh</i>	-	<i>dykatësh</i>
<i>shumëngjyrësh</i>	-	<i>shumëngjyrësh</i>
<i>dorëlëshuar</i>	-	<i>dorëlëshuar</i>
<i>shpatullgjerë</i>	-	<i>shpatullgjerë</i>
<i>zemërmirë</i>	-	<i>zemërmirë</i>
<i>zemërhekur</i>	-	<i>zemërhekur</i>

njëjës femërorë		shumës
<i>shqetësuese</i>	-	<i>shqetësuese</i>
<i>krijuese</i>	-	<i>krijuese</i>
<i>shqiptare</i>	-	<i>shqiptare</i>
<i>trime</i>	-	<i>trime</i>
<i>dinake</i>	-	<i>dinake</i>

⁸³ Shih shënimin 84.

<i>punëtore</i>	-	<i>punëtore</i>
<i>buzagaze</i>	-	<i>buzagaze</i>
<i>faqekuqe</i>	-	<i>faqekuqe</i>
<i>zemërhekur</i>	-	<i>zemërhekur</i>
<i>gojëmjaltë</i>	-	<i>gojëmjaltë</i>
<i>dykatëshe</i>	-	<i>dykatëshe</i>
<i>shumëngjyrëshe</i>	-	<i>shumëngjyrëshe</i>
	-	

■ në mënyra të tjera:

njëjës	-	shumës
<i>i ri</i> (m.)	-	<i>të rinj</i>
<i>e re</i> (f.)	-	<i>të reja</i>
<i>i zi</i> (m.)	-	<i>të zinj</i>
<i>i lig</i> (m.)	-	<i>të ligj</i>
<i>i vogël</i> (m.)	-	<i>të vegjël</i>
<i>i madh</i> (m.)	-	<i>të mëdhénj</i>
<i>e madhe</i> (f.)	-	<i>të mëdhá</i>
<i>i keq</i> (m.)	-	<i>të këqij</i>
<i>e keqe</i> (f.)	-	<i>të këqija</i>
<i>fukara</i> (m.)	-	<i>fukarénj</i>
<i>plak</i> (m.)	-	<i>pleq</i>
<i>shpirtvogël</i> (m.)	-	<i>shpirtvegjël</i>
<i>shpirtmadh</i> (m.)	-	<i>shpitmëdhénj</i>
<i>shpirtmadhe</i> (f.)	-	<i>shpirtmëdhá</i>

Vendi i mbiemrave

§ 37 Mbiemrat zakonisht vendosen pas emrave që përcaktojnë (qytet *i vogël*, njeri *i mirë*, lule *e bukur*, grua *besnike*, djalë *punëtor*, vajzë *punëtore*):

Një erë *e ngrohtë pranverore*, erë lule molle *e kumbulle të porsaçelur*, erë fiku *të njomë* e dheu *të vlagët* hyri në dhomë.

Nga kreshtat *e larta* të Tomorit u derdhën mbi lëndinat e Myzeqesë rrezet *e vakëta* të diellit *vjeshtak*.

Të gjithë të tjerët kujtonin që ushtria *shqiptare* do të bariste kundër Sfetigradit.

Në disa raste të rralla, për arsye stilistike (kur ata kanë ngarkesë emocionale), mbiemrat vendosen para emrit:

I ziu baba erdhi nga kurbeti pas pesëdhjetë vjetësh.

Të njëjtën fytyrë zeshkane e shihja çdo mëngjes në të njëjtën skutë.

Më i miri, më i zgjuari, më i zoti gjeneral i tij, Vrana Konti, ishte kundër.

Pse nuk mendonte kështu edhe për fatin e të mjerit Filip.

Pllakosi e nxirosura natë, bir!

Shënim. Përpara mund të vendosen mbiemrat e shkallës pohore, krahasore edhe rrallë sipërore. Në këtë pozicion ata dalin me mbaresa shquese si emrat.

Lakimi

§ 38 Ndryshimet e mbaresave të përparme të mbiemrit

Lakohen vetëm mbiemrat që kanë mbaresa të përparme (**i, e, të, së**); të tjerët nuk lakohen.⁸⁴

Gjatë lakimit **i, e, të, së** ndryshojnë sipas gjinisë, numrit, rasës, trajtës së emrave që kanë përpara, sipas sasisë së mbiemrave që ndjekin emrat (kur ata ndiqen nga dy a më shumë mbiemra) dhe sipas ndonjë faktori tjetër (shih më poshtë):

sipas gjinisë: **libër i ri/ fletore e re**

sipas numrit : **libër i ri/ libra të rinj**

sipas rasës : **libër i ri/ i një libri të ri**

⁸⁴ Djalë punëtor, i një djali punëtor etj.; djali punëtor, i djalit punëtor etj.; një vajzë punëtore, vajza punëtore. (Siç shihet, mbiemri punëtor nuk ndryshon në asnjë rast.)

sipas trajtës: (mbulesa) e një fletoreje **të re**/ (mbulesa) e fletores **së re**.

sipas sasisë së mbiemrave të prapavendosur: *nxënësin e sjellshëm dhe të zgjuar* (dhe jo: *nxënësin e sjellshëm dhe e zgjuar*)

§ 39 Pasqyrat e togfjalëshave ku përdoren **i, e, të, së** të mbiemrave.

Pasqyra 1: emër njëjës i pashquar + mbiemër:

a) libër + i ri

b) fletore + e re

a) emër mashkullor + mbiemër

libër **i ri**

i një libri **të ri**

një libri **të ri**

libër **të ri**

(fletë)libri **të ri**

b) emër femëror + mbiemër

fletore **e re**

i një fletoreje **të re**

një fletoreje **të re**

fletore **të re**

(fletë) fletoreje **të re**

Pasqyra 2: emër njëjës i shquar + mbiemër:

a) libri + i ri

b) fletorja + e re

a) emër mashkullor + mbiemër

libri **i ri**

i librit **të ri**

librit **të ri**

librin **e ri**

b) emër femëror + mbiemër

fletorja **e re**

i fletores **së re**

fletores **së re**

fletoren **e re**

Pasqyra 3: emër shumës i shquar + mbiemër:

a) librat + e rinj

b) fletoret + e reja

a) emër mashkullor + mbiemër

librat **e rinj**

i librave **të rinj**

librave **të rinj**

librat **e rinj**

b) emër femëror + mbiemër

fletoret **e reja**

i fletoreve **të reja**

fletoreve **të reja**

fletoret **e reja**

Shënim 1. Në ndërtimin emër shumës i pashquar (**mashkullor dhe femëror**) + **mbiemër** del në të gjitha rastet vetëm **të**: libra **të** rinj, i ca librave **të** rinj etj.; fletore **të** reja, i ca fletoreve **të** reja etj.

Shënim 2. Siç del nga pasqyrat e mësipërme, **i, e, të, së** përdoren në këta togfjalësja:

i:	<i>libër</i>	i	<i>ri</i>
	<i>libri, Leka</i>	i	<i>ri</i>
e:	<i>fletore</i>	e	<i>re</i>
	<i>fletorja</i>	e	<i>re</i>
	<i>librin</i>	e	<i>ri</i>
	<i>fletoren</i>	e	<i>re</i>
	<i>librat</i>	e	<i>rinj</i>
	<i>fletoret</i>	e	<i>reja</i> ⁸⁵
të:	<i>i një libri</i>	të	<i>ri</i>
	<i>një libri</i>	të	<i>ri</i>
	<i>(kam) libër</i>	të	<i>ri</i>
	<i>(fletë) libri</i>	të	<i>ri</i>
	<i>i një fletoreje</i>	të	<i>re</i>
	<i>një fletoreje</i>	të	<i>re</i>
	<i>(kam) fletore</i>	të	<i>re</i>
	<i>(fletë) fletoreje</i>	të	<i>re</i>
	<i>i librit</i>	të	<i>ri</i>
	<i>librit</i>	të	<i>ri</i>
	<i>libra</i>	të	<i>rinj</i>
	<i>fletore</i>	të	<i>reja</i>
	<i>i librave</i>	të	<i>rinj</i>
	<i>librave</i>	të	<i>rinj</i>
	<i>i fletoreve</i>	të	<i>reja</i>
	<i>fletoreve</i>	të	<i>reja</i>

⁸⁵ Në fjalinë *Duken së largu këmbët e shkurtra* përdoret **e**, sepse mbiemri lidhet vetëm me emrin, ndërsa në fjalinë *Gënjeshtra i ka këmbët të shkurtra* përdoret **të**, sepse mbiemri ka lidhje të dyfishtë (*këmbët e shkurtra dhe i ka të shkurtra*).

gënjeshtra i ka këmbët të shkurtra
shkollës më të dalluar⁸⁶
shkollën më të dalluar
shkollat më të dalluara

së:	<i>i fletores</i>	<i>së</i>	<i>re</i>
	<i>fletores</i>	<i>së</i>	<i>re</i>
	<i>Lekës</i>	<i>së</i>	<i>Madh</i>
	<i>Dajës</i>	<i>së</i>	<i>vogël</i>
	<i>kryerja e më së mirës punë.</i>		

Pasqyra 4: emër + mbiemër + mbiemër

- nxënës i sjellshëm dhe i zgjuar*
- nxënëse e sjellshme dhe e zgjuar*
- nxënësi i sjellshëm dhe i zgjuar*
- nxënësj e sjellshme dhe e zgjuar*
- nxënës të sjellshëm dhe të zgjuar*
- nxënëse të sjellshme dhe të zgjuara*
- nxënësit e sjellshëm dhe të zgjuar*
- nxënëset e sjellshme dhe të zgjuara*

Mbiemrat në a), b), dh), e) dalin rregullisht me të njëjtën formë, pavarësisht nga sasia e tyre: **i/ i:** *nxënës i sjellshëm dhe i zgjuar*; **të/ të:** *i një nxënësi të sjellshëm dhe të zgjuar*; **e/ e:** *nxënëse e sjellshme dhe e zgjuar*; **të/ të:** *i një nxënëseje të sjellshme dhe të zgjuar*; **të/ të:** *nxënës të sjellshëm dhe të zgjuar*; *i ca nxënësve të sjellshëm dhe të zgjuar*; *nxënëse të sjellshme dhe të zgjuara*; *i ca nxënëseve të sjellshme dhe të zgjuara*.

Mbiemrat në c) ndryshojnë vetëm në kallëzore (**e/ të**)

Kallëzore: *nxënësin e sjellshëm dhe të zgjuar*

Mbiemrat në d) ndryshojnë në gjinore (**së/ të**), dhanore (**së/ të**) dhe kallëzore (**e/ të**)

Gjinore : *i nxënëses së sjellshme dhe të zgjuar*

Dhanore : *nxënëses së sjellshme dhe të zgjuar*

Kallëzore : *nxënësen e sjellshme dhe të zgjuar*

⁸⁶ Prania e më-së kushtëzon kalimin e së^{-së} dhe e^{-së} në të.

Mbiemrat në f) dhe në g) ndryshojnë në emërore dhe në kallëzore (**e/ të**)

Emërore: *nxënësit e sjellshëm dhe të zgjuar*
nxënëset e sjellshme dhe të zgjuara

Kallëzore: *nxënësit e sjellshëm dhe të zgjuar*
nxënëset e sjellshme dhe të zgjuara

Shënim 1. Rregullat e pasqyrës 4 kanë vlerë edhe kur mbiemri i parë është pa mbaresë të përparme (*djalë punëtor dhe i zgjuar; i një djali punëtor dhe të zgjuar; djalin punëtor dhe të zgjuar*).

Shënim 2. Mbiemrat e paravendosur lakohen si emrat e shquar: *i miri djalë, i të mirit djalë, të mirit djalë, të mirin djalë, e mira vajzë, i së mirës vajzë, së mirës vajzë, të mirën vajzë; të mirët djem, i të mirëve djem, të mirëve djem, të mirët djem; të mirat vajza, i të mirave vajza, të mirave vajza, të mirat vajza*.

Shkallët

§ 40 Mbiemri ka shkallën pohore, shkallën krahasore dhe shkallën sipërore.

a **Shkalla pohore** është shkalla bazë e mbiemrit:

i mirë (e mirë, të mirë), i ri, i gjatë, i vogël, i ëmbël, i njohur, besnik, punëtor:

Qielli ishte i pastër si një tyl i kaltër.

Mali i Korabit është i lartë.

Atje tej dëgjohej hingëllimi i dëshpëruar, i mallëngjyer, i ngjirur, i këputur i një kali.

b **Shkalla krahasore** formohet duke i paravendosur pohores më:

më i mirë, më i ri, më i gjatë, më i vogël, më i ëmbël, më i njohur, më besnik, më punëtor:

Ai është më i mirë se unë.

S'ka gjë më të bukur sesa të shohësh Rivierën shqiptare.

Ishte ushtria më e fortë që ishte parë gjer më atë kohë.

Ajo ditë mbeti si një nga kujtimet më të ëmbla të fëmijësisë.

Ai ishte më i riu nga ne.

Më e shqetësuarë nga të gjithë ishte nusja e Leksit.

c **Shkalla sipërore** formohet duke i paravendosur pohores **shumë**⁸⁷:

shumë i mirë, shumë i ri, shumë i gjatë, shumë i vogël, shumë i ëmbël, shumë i njohur, shumë besnik, shumë punëtor:

Koha ishte shumë e shkurtër.

Inxhinieri ishte shumë i kënaqur.

U kthyen shumë të lodhur në shtëpi.

Po vrojtonim nga një distancë mjaft e madhe dy sende shumë të ndritshme.

Shkalla pohore	Shkalla krahasore	Shkalla sipërore
<i>i mirë</i>	<i>më i mirë (më i miri)</i> ⁸⁸	<i>shumë i mirë</i> ⁸⁹
<i>i ri</i>	<i>më i ri (më i riu)</i>	<i>shumë i ri</i>
<i>i gjatë</i>	<i>më i gjatë (më i gjati)</i>	<i>shumë i gjatë</i>
<i>(djalë) punëtor</i>	<i>më punëtor (më punëtori)</i>	<i>shumë punëtor</i>

⁸⁷ Krahas **shumë**, herë-herë përdoren edhe: **mjaft, tepër, fort, fare, krejt (krejtësisht), tejet, bukur** etj.:

Merr mbi supë një përgjegjësi me pasojë tejet të rënda.

Ishte njeri mjaft serioz dhe i thjeshtë.

Kostumi ishte fare i ri.

Ajo është vërtet tejet e habitshme.

Ishte një gjë fort e rrallë.

Është diçka fare e rëndomtë.

⁸⁸ Krahasorja pa fundoret **i, a, të** përdoret vetëm në bashkëvjajtje me emrat:

Rruga më e shkurtër.

Fiku më i ëmbël.

Djemtë më të mirë.

Ndërsa krahasorja me fundoret **i/u; a/-ja; të/t** përdoret kur është më vete, ose kur vendoset para emrit që përcakton:

§ 41 Shkallë kanë mbiemrat që tregojnë cilësi të drejtpërdrejtë si edhe mbiemrat që tregojnë cilësi të ndërmjetuar, kur këta përdoren me kuptim të figurshëm:

- *i bardhë, i madh, i ëmbël, i bukur, i fortë, besnik;*
- *i hekurt (i fortë), i gurtë (i fortë), i leshtë (i trashë), i dëgjuar (i njohur), i këputur (i varfër):*

Kjo punë kërkon disiplinë të hekurt.

Vështirë se gjendet njeri me vullnet më të hekurt.

Ai gjithë jetën e tij ka qenë shumë i ngurtë.

Shënim. Mbiemrat që tregojnë cilësi të ndërmjetuar nuk kanë shkallë:

i drunjtë (lugë e drunjtë), i hekurt (krevat i hekurt), i sotëm (gazeta e sotme), i këtushëm (jeta e këtushme).

Përdorimi i mbiemrave në ndërtime me krahasim

§ 42 Mbiemrat e shkallës pohore përdoren në këto ndërtime me krahasim:

a aq + mbiemër në shkallën pohore + sa

Për Skënderbeun lëvdata ishte aq e drejtë sa edhe e merituar.

Vrana Konti ishte aq trim sa Skënderbeu.

Më e larta e shtëpive; Më i zgjuari i shokëve; Ishte më e bukura, Më e larta shtëpi; Më e bukura vajzë. Ishin më të mirët.

⁸⁹ Fjala *shumë* (fort etj.) e mbiemrit në shkallën sipërore mund të prapavendoset për arsye stilistike:

Shtëpia e miqe tanë kishte vetëm një odë të vjetër shumë.

Do të tregoj një histori të vjetër fort.

b aq + mbiemër në shkallën pohore + si

Ishte aq i përgatitur si të kishte mbaruar dy universitete.

§ 43 Mbiemrat e shkallës krahasore përdoren në këto ndërtime me krahasim:

a mbiemër në shkallën krahasore + se (sesa)

*Fshati i dukej më i bukur se herët e tjera.
S'ka gjë më të vyer se nderi për njeriun.
S'ka gjë më të keqe sesa kur s'të beson fëmija.⁹⁰*

Shënim. Mbiemri në shkallën krahasore mund të shoqërohet me **pak** ose **shumë**⁹¹
*Ne ishim më pak të tronditur se ai.
Ai nuk ishte më pak i mençur se ajo.
Ai nuk ishte më shumë i ditur se guximtar.*

b sa + mbiemër në shkallën krahasore + aq më (shumë)

*Sa më të larta të jenë virtytet e kombit, aq më shumë lartësohet ai.
Sa më e zgjuar të jetë fëmija, aq më shpejt ecën në shkollë dhe në jetë.*

Shënim. Mbiemri në shkallën krahasore mund të shoqërohet me **pak** ose **shumë**:
*Sa më shumë vonohet ndihma, aq më pak e sigurt bëhet jeta jonë.
Sa më pak vonohet ndihma, aq më shumë e sigurt bëhet jeta jonë.*

c sa + më shumë + aq + mbiemër në shkallën krahasore

⁹⁰ Sesa para kur mund të mungojë.

⁹¹ Ky ndërtim takohet kryesisht në stilin libror; në vend të tij, përdoret ndërtimi pohues:

Ai ishte aq i mençur sa ajo.

Sa më tepër copëtohet toka, aq më i vogël është prodhimi.

Sa më shumë kalonte koha, aq më e padurueshme bëhej gjendja.

Përdorimi i shkallës pohore dhe krahasore me vlerë sipërore

§ 44 Shkalla pohore përdoret me vlerë sipërore në këto raste:

- kur shoqërohet me fjalët: ***akull, mjaltë, borë, flakë, dyllë, sterrë, qelq, pus, brisk, qumësht, plumb, beng, prush, limon, thikë*** etj., të cilat e kanë këtë vlerë edhe më vete:

Nëna, dyllë e verdhë, ndezi fenerin.

Ajo u bë flakë e kuqe.

Uji i ftohtë akull ia përshkoi tërë trupin.

Drita çante si me shpatë qiellin pus të zi.

Reja e zezë sterrë ishte zbrazur krejt.

Ngriheshin male të pjerrëta thikë.

- kur shoqërohet nga ndërtime, si: “sa s’ka më”, “sa s’bëhet”, “sa s’ta merr mendja”, “sa s’tuhet”⁹², “sa s’ka ku të vejë më”, “në kulm”, “si në pëllëmbë (të dorës)” “që s’ka shok”:

U tregua njeri i lig, sa s’ka më.

Është i varfër sa s’ka ku të vejë.

Ishte i tronditur në kulm.

Çështja ishte e qartë si në pëllëmbë.

Gjer kur do të presë bota trimin që s’ka shok.

- kur përsëritet:

I gjatë i gjatë, në mes të grurit, ai i buzëqeshi.

⁹² Paralelisht me këtë, përdoret me të njëjtën vlerë edhe ndërtimi i plotë: **kaq** apo **aq** + mbiemër në shkallën pohore + **sa**:

Kjo është një gjë kaq interesante sa nuk përshkruhet me fjalë.

Aq i fortë ishte sa u deshën katër burra për ta mbërthyer.

*Shtëpia ishte e bardhë e bardhë.
Roksana ishte e bukur e bukur.
Trim mbi trimat kish qenë gjithmonë Gjergj Elez Alia.
Marina ime ishte e bukur mbi të bukurat.*

- kur mbiemri ka parashtesën **stër-**:

*Ky është zakon i stërlashtë.
Doli nga gara i stërlodhur.*

- kur ka përpara **më se**:

*Këtë e quajmë më se të domosdoshme.
Këto mjete janë më se të nevojshme.*

- kur ka përpara **aq, kaq**⁹³:

*Ndihem kaq e lumtur sonte.
Kjo është një gjë kaq interesante!
Ai ishte kaq i butë, kaq i mirë, kaq i dashur.
E mbërthyen katër burra; aq i fortë ishte.
Nuk dha shkak për një gjë aq të poshtër.*

Shënim. Por në mohim, herë-herë me pjesëzat **dhe**,
edhe përpara **aq, kaq**, zbutet shkalla e tiparit:

*Katerina nuk ishte dhe aq e bukur.
Nuk ishte edhe aq e lehtë.
Kjo shfaqje nuk ishte edhe kaq interesante.*

- kur ka përpara **sa**:

*Sa e largët më dukej ajo ditë!
Sa e bukur qenka kjo vajzë!*

Shënim 1. Mbiemrat e shkallës pohore kur
paraprihen nga **gati, gati-gati, disi**, tregojnë
tipar pothuaj si pohorja:

*Shikonte yjet gati të padukshme.
Flokët gati-gati të bardha e fisnikëronin më
shumë.
I shoqi dukej disi i qetë.*

⁹³ Këto vijnë nga ndërtime të gjymtuara me krahasim.

I madhi, disi i përmbajtur, sapo qe kthyer nga fusha.

Shënim 2. Vlerë sipërore ka edhe ndërtimi i përbërë nga përsëritja e të njëjtit emër me parafjalën mbi:

*halle mbi halle
borxhe mbi borxhe
pengesa mbi pengesa
rreziqe mbi rreziqe*

§ 45 Shkalla krahasore përdoret me vlerë sipërore në këto raste:

- kur mbiemri në shkallën krahasore përdoret në bashkëvajtje me një emër të shquar:

*Vita ishte vajza më e madhe e shtëpisë së Shpiragajve.
Mirënjohja e njerëzve është medalja më e çmuar që mund t'i jepet njeriut.*

- kur mbiemri në shkallën krahasore përdoret më vete, duke marrë fundoret **i/u, a/-ja, të(t)**:

*Hekurani ishte më i lumturi i shokëve.
Kostandini, më besniku ndër vëllezërit, e mbajti fjalën e dhënë.
Teuta ishte më e mira e shoqeve.
Më të dobët u skualifikuan.*

- **sa + mbiemër në shkallën krahasore:**

*I uroi vajzës një fat sa më të lumtur.
Ta bëjmë Shqipërinë sa më të lulëzuar.*

- **njëri+mbiemër në shkallën krahasore + se + tjetri:**

Motrat ishin njëra më e mirë se tjetra.

- **gjithnjë e (ose gjithmonë e, për ditë e) + mbiemër në shkallën krahasore:**

*Gjithnjë e më i thellë po bëhej hendeku midis tyre.
Për ditë e më shqetësuese dukej gjendja e të sëmurit.*

§ 46 Përdorimi i mbiemrave si emra

Në kontekste të caktuara mbiemrat përdoren si emra, duke marrë veçoritë e këtyre. Kjo ndodh për të mos përsëritur emrin e përdorur më parë, ose emrin e njohur më parë nga bashkëbiseduesi⁹⁴:

Vajza ime e madhe është në shkollë, kurse e vogla është në punë.

Kishte dy nuse: një të mirë dhe një të keqe. E mira s'kishte dëgjuar asgjë për kurthin e ngritur.

*Makina u përmbys dhe shoferi u vra. Ç'e gjeti të ziun!
Po grindeshin dy vetë: I shkurtri e qëllloi me bërnyl të gjatin.*

Nga e vogla, kishte harruar të madhen.

Skena që redaktove ti është nga më të mirat.

Përdoren si emra kryesisht:

- mbiemrat që tregojnë radhë: *i pari, i dyti, i treti* etj.

E dyta u klasifikua klasa jonë.

Të parat u kthyen në jetë këmbët.

Çmimin e parë e mori klubi "Vllaznia", të dytin "Skënderbeu".

- mbiemrat e përdorur në bashkëvajtje me përemra:

⁹⁴ Mbiemrat në këtë përdorim kanë gjininë, trajtën, numrin, rasën e emrave që zëvendësojnë. Por zakonisht ato përdoren në trajtë të shquar. Në trajtë të pashquar marrin fjalën **një**: *Djaloshi, një shpatullgjërë, një vetulltrashë, ishte gati të hynte në valë.*

Pasqyra e lakimit të mbiemrave të përdorur si emra

Rasa	Gjinia mashkullore		Gjinia femërore	
	njëjës	shumës	njëjës	shumës
E.	<i>i miri</i>	<i>të mirët</i>	<i>e mira</i>	<i>të mirat</i>
Gj.	<i>i të mirit</i>	<i>i të mirëve</i>	<i>i së mirës</i>	<i>i të mirave</i>
Dh.	<i>të mirit</i>	<i>të mirëve</i>	<i>së mirës</i>	<i>të mirave</i>
K.	<i>të mirin</i>	<i>të mirët</i>	<i>të mirën</i>	<i>të mirat</i>

Më vinte keq mua së mjerës.

Të zezhtë ata ç'i pret.

Ajo e gjata ishte e vogla.

- mbiemrat e shkallës krahasore me vlerë sipërore kur përdoren më vete:

Ajo ishte më e gëzuara.

Te dera e dhomës bëri ballë Bardhyli, një çunak i vogël, më i vogli ndër shokë.

Shënim. Disa nga këta mbiemra kanë kaluar përfundimisht në klasën e emrave (kryesisht tregojnë frymorë), si: *i riu, e reja, i burgosuri, i pandehuri, e mira, e keqja, e drejta, e vërteta*:

Deti nxori në breg një të mbytur.

E drejta vonon, por nuk harron.

I huaji e kuptoi menjëherë drojtjen e fusharakut.

Urimin kërkonte ta dëgjonte dhe e reja.

NUMËRORI

§ 47 Numërorët

1 - 10	11 - 20	21 - 29	30 - 99
1 një	11 njëmbëdhjetë ⁹⁵	21 njëzet e	30 tridhjetë ⁹⁸
2 dy	12 dymbëdhjetë	një ⁹⁶	31 tridhjetë e një
3 tre (tri)	13 trembëdhjetë	22 njëzet e dy	etj.
4 katër	14 katërmëdhjetë		40 dyzet
5 pesë	15 pesëmëdhjetë	etj.	41 dyzet e një
6 gjashtë	16 gjashtëmbëdhjetë	29 njëzet e	etj.
7 shtatë	17 shtatëmbëdhjetë	nëntë	50 pesëdhjetë
8 tetë	18 tetëmbëdhjetë		51 pesëdhjetë e një
9 nëntë	19 nëntëmbëdhjetë		etj.
10 dhjetë	20 njëzet		60 gjashtëdhjetë
			70 shtatëdhjetë
			80 tetëdhjetë
			90 nëntëdhjetë
			99 nëntëdhjetë e
			nëntë

⁹⁵ Shkruhen njësh numërorët 11-19 (njëmbëdhjetë etj.), ata që tregojnë dhjetëshe (*tridhjetë* etj.), qindëshe (*njëqind* etj.).

⁹⁶ Shkruhen ndaras numërorët që kanë në përbërje e, si: *njëzet e një, tridhjetë e një, njëqind e një, njëmijë e një* etj., si dhe ata që kanë në përbërje *mijë, milion, miliard* etj. (*një mijë, një milion* etj.), por *tridhjetë, dyzet* etj.

100 e lart	
100 njëqind ⁹⁷	1.000.000 një milion
101 njëqind e një	1.000.000.000 një miliard
200 dyqind	
300 treqind	
400 katërqind	
500 pesëqind	
600 gjashtëqind	
700 shtatëqind	
800 tetëqind	
900 nëntëqind	
1000 një mijë	
1001 një mijë e një	
1010 një mijë e dhjetë	
1100 një mijë e njëqind	
2000 dy mijë	
100.000 njëqind mijë	

Shënim 1. Një përpara një emri përdoret si numëror kur tregon sasi; në këtë rast ajo mund të paraprihet nga fjala **vetëm**:

*Ai kishte (vetëm) **një** vajzë dhe dy djem.*

*Ishin vetëm dy infermiere dhe **një** sanitare e vetme.*

Shënim 2. Numërori **tre** ka dy forma: **tre** për gjininë mashkullore (**tre** djem, **tre** kuaj, **tre** libra) dhe **tri** për gjininë femërore (**tri** vajza, **tri** motra, **tri** gazeta):

*Njëra nga **tri** nusët e **tre** vëllezërve që ndërtonin urën do të murohej e gjallë.*

Shënim 3. Shumësat **dhjetëra**, **qindra**, **mijëra**, **miliona** japin idenë e numrit të madh të pacaktuar:

*Në demonstratë merrnin pjesë **mijëra** njerëz.*

*Çdo vit në botë lindin **miliona** vetë.*

Mijëra dollarë për poliklinikën qendrore.

Për numrat e mëdhenj praktikohet edhe kjo mënyrë shkrimi:

pjesa e parë me **shifër** + pjesa e dytë me **fjalë**:

*Shqipëria do të blejë 100 mijë **tonë** grurë me kredi.*

Mbiemrat prejnumërorë

§ 48 Për të treguar rendin e sendeve përdoren mbiemrat që vijnë nga numërorët themelorë. Ja tabela e plotë e këtyre.

i 1-rë - i 10-të	i 11-të - i 20-të	i 21-të - i 29-të
<i>i 1-rë i parë</i>	<i>i 11-të i njëmbëdhjetë</i>	<i>i 21-të i njëzetënjëtë</i>
<i>i 2-të i dytë</i>	<i>i 12-të i dymbëdhjetë</i>	<i>i 22-të i njëzetedytë</i>
<i>i 3-të i tretë</i>	<i>i 13-të i trembëdhjetë</i>	<i>etj.</i>
<i>i 4-të i katërt</i>	<i>i 14-të i katërmëdhjetë</i>	<i>i 29-të i njëzetnëntë</i>
<i>i 5-të i pestë</i>	<i>i 15-të i pesëmëdhjetë</i>	
<i>i 6-të i gjashtë</i>	<i>i 16-të i gjashtëmëdhjetë</i>	
<i>i 7-të i shtatë</i>	<i>i 17-të i shtatëmëdhjetë</i>	
<i>i 8-të i tetë</i>	<i>i 18-të i tetëmëdhjetë</i>	
<i>i 9-të i nëntë</i>	<i>i 19-të i nëntëmëdhjetë</i>	
<i>i 10-të i dhjetë</i>	<i>i 20-të i njëzetë</i>	

i 30-të - i 99-të	i 100-të e lart
<i>i 30-të i tridhjetë</i>	<i>i 100-të i njëqindtë</i>
<i>i 31-të i tridhjetënjëtë etj.</i>	<i>i 101-të i njëqindenjëtë</i>
<i>i 40-të i dyzetë</i>	<i>i 200-të i dyqindtë</i>
<i>i 41-të i dyzetënjëtë etj.</i>	<i>i 300-të i treqindtë</i>
<i>i 50-të i pesëdhjetë</i>	<i>i 400-të i katërqindtë</i>
<i>i 51-të i pesëdhjetënjëtë etj.</i>	<i>i 500-të i pesëqindtë</i>
<i>i 60-të i gjashtëdhjetë</i>	<i>i 600-të i gjashtëqindtë</i>
<i>i 70-të i shtatëdhjetë</i>	<i>i 700-të i shtatëqindtë</i>
<i>i 80-të i tetëdhjetë</i>	<i>i 800-të i tetëqindtë</i>
<i>i 90-të i nëntëdhjetë</i>	<i>i 900-të i nëntëqindtë</i>
<i>i 99-të i nëntëdhjetenëntë</i>	<i>i 1000-të i njëmijtë</i>
	<i>i 1001-të i njëmijënjëtë</i>
	<i>i 1010-të i njëmijëdhjetë</i>
	<i>i 1100-të i njëmijënjëqindtë</i>
	<i>i 2000-të i dymijtë</i>
	<i>i 100.000-të i njëqindmijtë</i>
	<i>i 1.000.000-të i njëmiliontë</i>
	<i>i 1.000.000.000-të i njëmiliardtë</i>

Shënim 1. Kur shkruhen me shifra romake, nuk përdoret as *i*-ja, as *të*-ja fundore:
Klasa e parë ose klasa e 1-rë ose klasa I

*Kreu i dytë ose kreu i 2-të ose kreu II
Përvjetori i njëzetë ose përvjetori i 20-të ose
përvjetori XX.*

Shënim 2. Kur përdoren si emra, këta mbiemra dalin të shquar: *i pari, i dyti; i njëzeti, i pesëdhjetenjëti; e para, e dyta* etj.; *të parat, të dytat* etj. (Fjalët me **ë** fundore e humbin atë në trajtën e shquar.)

Përdorimi i numërorëve

§ 49 Numërorët zakonisht tregojnë numra abstraktë ose sasi të caktuar:

Veprimi ishte i thjeshtë: 2+2=4.

Dy u nisën me natë, të tjerët më vonë.

Në takim kishin ardhur 120 delegatë.

Ata përdoren për të shprehur edhe:

a sasi të pacaktuar ose sasi të përafërt:

- kur përdoren dy numërorë njëri pas tjetrit, të cilët lidhen me vizë ose me **a**:

Erdhën katër-pesë vetë.

Edhe në i prefshin udhën njëzet a tridhjetë vetë, ai s'ndalet...

- kur paraprihen nga fjalët *afro, gati, gati-gati, nga, rreth* etj.:

E rrethoi kështjellën dhe e rrahu me top nga dy muaj.

U oranë afro dhjetë vetë në atë betejë.

- kur paraprihet nga fjala **mbi** ose togjet *më se, më shumë se, më tepër se, më pak se*:

Ai ka marrë më tepër se katër shokë me vete.

Kanë kaluar më shumë se pesë vjet që nga ajo kohë.

U mbollën mbi pesëdhjetë rrënjë ullinj.

- kur ndiqet nga togu e **ca**⁹⁷:

Universiteti ka njëzet e ca vjet që është hapur.

- b** **sasi shteruese**, kur kanë përpara **të**⁹⁸:

Ballabani vinte nga Lindja, Jakupi nga Jugu, dhe që të dy barisnin kundër Krujës. Të dyja ushtritë do ta vinin Skënderbeun midis dy zjarresh. Të tre ushtarët nuk u kthyen.

Shënim. Numërori **të tre** ruan formën e gjinisë (**të tre** gjinia mashkullore; **të tri**, ose **të tria** gjinia femërore); Numërori **të dy** herë e ruan, herë jo formën e gjinisë (*të dy gratë, të dyja gratë*). Por numrat që kanë si pjesë të fundit **dy** ose **tre** nuk marrin **-a**. *Të njëzet e dy* ditët kaluan shpejt. Numërorët **të dy** e lart e ruajnë gjithmonë formën e gjinisë kur nuk përdoren me emra: *erdhën të dy (të tre, të katër etj.)* *erdhën të dyja (të tria, të katra etj.)*

- c** **rendin** e sendeve si mbiemrat e tipit **i parë, i dytë, i tretë** etj.:

Më jep çelësin e dhomës 5 (në vend të e dhomës së pestë).

Plani i ndihmës përmbante tri pika: një: ndihmë e menjëherdhme, dy: ndihmë afatshkurtër, tre: ndihmë afatmesme (në vend të e para, e dyta).

- § 50** Përdorimi i numërorëve për të shprehur kohë, përmasa, pesha, përqindje, para:

Datat: 28.11.1912 ose 28.XI.1912 ose 28 nëntor 1912 (dhe jo: 28/11/1912, 28-11-1912, 29,12,1912)

Ora: Ora dymbëdhjetë ose ora 12.00; 13.30,00-30, ora pesë e njëzet ose 5.20.

Periodha kohore: periodha 1939-1944

letërsia e shekujve XIX - XX

⁹⁷ Në gjuhën popullore përdoret “e kusur”;

⁹⁸ Numërori **një** nuk merr **të**.

*letërsia e viteve 30 (ose 30 - 40) (në)
vitet 40.
Katërqindvjetori i lindjes së Budit
(1566-1966).*

Përmasa: 2 m
25 cm
10 mm
Elbasan 25 km
3 ha
50 milje
2 l
1 hl
1 m²
3 m³

Përqindje: *pesë për qind ose 5 për qind ose 5% (dhe
jo pesë %).*

Pesha: 1 kg
100 g
2 kv
5 t

Para: 1 lek ose 1 l
50 lekë ose 50 l ose Lekë 50

§ 51 Për të shprehur pjesë, përdoren thyesat që jepen në
dy mënyra (me fjalë ose me shifra):

*një e dyta*⁹⁹ ose $\frac{1}{2}$

⁹⁹ a) Thyesat që kanë element të parë fjalën **një** e kanë elementin e dytë mbiemër femëror njëjës; këto lakohen si emrat femërorë në njëjës, me përjashtim të gjinore e dhanore që dalin me **të** (e jo me **së**): **një e dyta (1/2), një e treta (1/3), një e katërta (1/4);**

b) Thyesat që kanë element të parë **dy** e lart e kanë elementin e dytë mbiemër femëror shumës; këto lakohen si emrat femërorë në shumës: **dy të tretat (2/3), katër të pestat (4/5), dyzet të mijtat (40/1000)** (vazhdon).

dy të pestat ose *2/5*

Në vend të thyesave $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ përdoren emrat *gjysmë* dhe *çerek*, të cilët e kërkojnë emrin pas në rrjedhore (*gjysmë buke, gjysmë shekulli; çerek buke, çerek shekulli*).

Si thyesa mund të lexohen edhe numrat dhjetorë.

0,5 ose pesë të dhjetat.

§ 52 Përdorimi i numërorëve si emra

Sikurse mbiemrat, edhe numërorët përdoren si emra, zakonisht ata që kanë **të** përpara. Në këtë përdorim ata lakohen si emrat në shumës:

(Ai kishte tre djem). **Të treve** u doli e drejta për shkollë të lartë.

Ç'të bënte ai vetë një kundër **treve**.

(Atje takoi tri shoqe.) Njëra nga **të tria** ishte shumë e re.

Pasqyra e lakimit të thyesave

E. një e dyta	dy të tretat
Gj. i një të dytës	i dy të tretave
Dh. një të dytës	dy të tretave
K. një të dytën	dy të tretat

PËREMRI

Llojet

§ 53 Sipas kuptimit dhe shërbimit, dallohen:

Përemrat vetorë: *unë, ti, ai/ajo; ne, ju, ata/ato;*

Përemrat dëftorë: *ky/kjo, ai/ajo; këta/këto, ata/ato; i, e këtillë/i, e atillë (i, e tillë); të këtillë, të atillë (të tillë)/të këtilla, të atilla (të tilla);*

Përemrat pronorë: *im/ime; yt/jote; i, e tij/ i, e saj; i, e vet; ynë/jonë; juaj; i, e tyre; e mi/ e mia; e tu/ e tua; e tij; tanë/tona; tuaj/tuaja; e tyre; e vet/ e veta.*

Përemrat pyetës: *kush, cili, ç', çfarë, sa, i satë, (me) se;*

Përemrat lidhorë: *që, i cili;*

Përemrat e pacaktuar: *dikush, askush, asnjëri; diçka, asgjë; njëri, ndonjë; secili, çdo; tjetër; disa, njëpalë; gjithë, çfarëdo etj.*

Përemrat vetvetorë: *vete-vetja, vetvete-vetvetja, vetë.*

Përemrat vetorë

§ 54 **Format vetore:**

njëjës	veta e parë	unë
	veta e dytë	ti
	veta e tretë	ai/ajo ¹⁰⁰
shumës	veta e parë	ne
	veta e dytë	ju
	veta e tretë	ata/ato ¹⁰²

¹⁰⁰ Ndërsa veta I dhe II përdoren për njerëz, veta III (**ai/ajo; ata/ato**) përdoret edhe për frymorë edhe për sende. Vetëm përemrat vetorë të kësaj vete kanë gjini (**ai, ata m.; ajo, ato f.**)

Shënim. Krahastrajtave të plota, për emrat vetorë kanë edhe trajta të shkurtër për rasat dhanore dhe kallëzore; këto janë të patheksuara .

§ 55 Format rasore të trajtave të plota dhe trajtat e shkurtër gjegjëse

Veta e parë

Veta e dytë

Veta e tretë

Njëjës

Rasa				
E.	<i>unë</i>	<i>ti</i>	<i>ai</i>	<i>ajo</i>
Gj.	-	-	<i>i atij</i>	<i>i asaj</i>
Dh.	<i>mua, më</i>	<i>ty, të</i>	<i>atij, i</i>	<i>asaj, i</i>
K.	<i>mua, më</i>	<i>ty, të</i>	<i>atë (të)¹⁰², e</i>	<i>atë (të)¹⁰⁴, e</i>
Rr.	<i>(prej) ¹⁰³meje</i>	<i>(prej) teje¹⁰¹</i>	<i>(prej)atij¹⁰ 3 (tij)¹⁰⁴</i>	<i>asaj (saj)¹⁰⁴</i>

Shumës

Ra				
sa	<i>ne</i>	<i>ju</i>	<i>ata</i>	<i>ato</i>
E.	-	-	<i>i tyre</i>	<i>i tyre</i>
Gj.	<i>neve, ne</i>	<i>juve, ju</i>	<i>atyre, u</i>	<i>atyre, u</i>
Dh	<i>ne, na</i>	<i>ju, ju</i>	<i>ata (ta)¹⁰⁴, i</i>	<i>ata (to)¹⁰⁴, i</i>
.	<i>(prej) nesh¹⁰³</i>	<i>(prej) jush¹⁰³</i>	<i>(prej) ¹⁰³atyre</i>	<i>atyre (tyre)</i>
K.			<i>(tyre)¹⁰⁴</i>	
Rr.				

Shënim 1. Krahastformave *atij, asaj, atyre* (rrjedhore veta III), përdoren shumë rrallë edhe

¹⁰¹ *Meje, nesh, teje, jush, atij (tij), asaj (saj), atyre (tyre)* përdoren vetëm me parafjalë: *Pranë meje qëndronte një i panjohur.*

¹⁰² Format pa a nistore (*të, tij, saj, ta, to, tyre*) përdoren zakonisht pas parafjalëve:

Ajo hyri në marrëdhënie të ngushta me ta.

Fshatarësia ngrinte krye shpesh kundër tij.

Mbi të banonte një kompozitor.

Prapa tyre vinte një makinë e vogël.

Prej tij u shkëput një klithmë.

format e vjetra: *asi, asish, aso, asosh, soje, sosh, syresh* etj.:

Madje kishte syresh që ishin bërë të tilla.

Nuk largohen soje.

Fusha e tërë ish e mbuluar prej syresh.

Shënim 2. Përdorimi i trajtave *neve, juve* për *ne, ju* (në emërore e kallëzore) është i gabuar (jo *Neve e kemi parë atë, por Ne e kemi parë atë* etj).

§ 56 Pasqyra e trajtave të shkurtra

Numri	Rasa	Veta I	Veta II	Veta III ¹⁰³
Njëjës	Dhanore	më	të	i
	Kallëzore	më	të	e
Shumës	Dhanore	na	ju	u
	Kallëzore	na	ju	i

Shënim. Përdorimi i njëjësit **i** në vend të shumësit **u** është jonormativ (**U** dha mësuesve lule edhe jo: **I** dha mësuesve lule).

Bashkimi i trajtave të shkurtra

§ 57 Zakonisht bashkohen dy trajta, e pikërisht **trajta e dhanores** (e çdo vete, njëjës e shumës) me **trajtën e kallëzores** (e vetës III njëjës e shumës)¹⁰⁴

¹⁰³ Trajtat e shkurtra të vetës III nuk dallohen sipas gjinisë.

¹⁰⁴ Ndonjëherë, sidomos në gjuhën e folur, bashkohen edhe tri trajta të shkurtra, si p.sh.:
Më ta bëri shiu qull.

Pasqyra e bashkimeve të trajtave të shkurtra¹⁰⁵

ma.....	(më + e):	ma	dha	librin
ta.....	(të + e):	ta	dha	librin
ia.....	(i + e):	ia	dha	librin
na e.....	(na + e):	na e	dha	librin
jua.....	(ju + e):	jua	dha	librin
ua.....	(u + e):	ua	dha	librin
m'i.....	(më + i):	m'i	dha	librat
t'i.....	(të + i):	t'i	dha	librat
ia.....	(i + i):	ia	dha	librat
na i.....	(na + i):	na i	dha	librat
jua.....	(ju + i):	jua	dha	librat
ua.....	(u + i):	ua	dha	librat

Shënim 1. Takohen edhe bashkime të tjera, ku vetëm njëri element i bashkimit është trajtë e shkurtër (si p.sh. *Ta mësosh mirë gjuhën shqipe* etj.).

Shënim 2. Ndodh që të bashkohen edhe dy trajta të shkurtra të rasës dhanore (si p.sh. *-Ah, faqezi, m'i marsh të keqen vajzës!*).

§ 58 Përdorimi i përemrave vetorë

a Përemrat e rasës emërore përdoren:

■ si subjekt i foljes¹⁰⁶ (kryesisht veta III):

Ai e njuh mirë Shqipërinë.

Ajo donte të bëhej shkrimtare.

Ata po dilnin nga shtëpia, ndërsa unë po kthehesha nga biblioteka.

¹⁰⁵ Vetëm **na e** dhe **na i** ruhen të plota dhe shkruhen të veçuara: **ma**, **ta** janë përfutuar nga shkrirja e zanoreve **ë+e**; **ia**, **jua**, **ua** janë përfutuar me analogji sipas **ma**, **ta**; **m'i**, **t'i** me rënien e zanores **ë**, shkruhen me apostrof.

¹⁰⁶ Përemrat vetorë të vetës I dhe II (**unë**, **ti**, **ne**, **ju**) nuk përdoren si subjekt i foljes, përveç rasteve kur duam t'i theksojmë:

Unë komandoj këtu dhe jo ti. Edhe ne kemi dëgjuar për këtë çështje. Këtë fortesë dhe këtë qytet nuk jua dhashë unë, po ma dhuruat ju.

- si plotësues i foljes **jam**:

*Unë nuk jam **ti**.
Ne nuk jemi **ata**.
Ne nuk jemi si **ju**.*

- si plotësues i një foljeje ose i një fjale tjetër me parafjalët **nga, tek**:

*Ti prisje shumë nga **ne**.
Eqinjët mblidheshin te **ne** çdo natë.
Dy nga **ju** nuk do të shkojnë me shërbim.*

- b** Përemrat e rasës dhanore përdoren si objekt i foljes:

***Mua** më erdhi një telegram.
Atij i sollën një pako.
I dha **atij** një libër dhe **mua** një fletore.*

- c** Përemrat e rasës kallëzore përdoren:

- si objekt i drejtë i foljes:

*E pashë **atë**.
Mësuesja i donte **ato**.*

- si plotësues i foljes me parafjalët **me, pa, për, mbi**:

*Ajo bënte shaka shpesh me **atë**.
Për **ty** është interesuar shumë kohët e fundit.
Mos u nis pa **mua**.
Ajo u hodh mbi **të** me vrull.
Vajti në teatër me **ta**.*

- d** Përemrat e rasës rrjedhore përdoren si plotësues i foljes me parafjalët **prej, ndaj, përpara, afër, larg** etj.:
- Këto gjëra kërkoj prej **jush**.
Përpara **tij** ishte qyteti.
Është mbajtur qëndrim i rreptë ndaj **tij**.*

§ 59 Përdorimi i trajtave të shkurtra

Trajtat e shkurtra përdoren:

- si objekt i zhdrejtë (kryesisht dy vetat e para):

Na sillni ca makineri.

Të dhanë gjë?

Ju folën për ndryshimet e fundit?

Ti, Shqipëri, më jep nder, më jep emrin shqiptar...

- si objekt i drejtë:

Më mori për krahu dhe shkuam të shëtisnim.

Kështu e gjeti dhe e ëma.

E pritët me dashuri e gëzim.

Se të deshte dhe s'të deshnin/ se të qante, kur të qeshnin.

- si përsëritëse¹⁰⁷ e objektit të zhdrejtë (në këtë rast ato janë të detyrueshme):

I fola rëndë vëllait (edhe jo: fola rëndë vëllait);

I dhe bukë djalit? (dhe jo: dhe bukë djalit);

Kjo detyrë na takon neve.

- si përsëritëse e objektit të drejtë kur ky nuk është i theksuar:

-E takove mësuesin? -E takova.

(si përgjigje e kësaj pyetjeje nuk mund të thuhet:

-Takova; as: -Takova mësuesin).

Drejtuesit e dinin këtë problem.

- si përsëritëse e objektit të drejtë kur janë në vetën I dhe II njëjës dhe shumës (kur është i theksuar objekti):

Mua më shohin me dashamirësi.

Ty të ka mësuar jeta shumë gjëra.

Fshati duhet të më dëgjojë mua.

¹⁰⁷ Trajtat e shkurtra përdoren edhe vetëm për vetëm në ndërtimet e paplota:

-I the Teutës? -I thashë (veta III)

(Do t'i shkruaj djalit një letër).

-Mos harro t'i bësh të fala, kur t'i shkruash (veta III).

Shënim 1. Në vetën III trajta e shkurtër është e domosdoshme kur nuk është i theksuar objekti:

Për një farë kohe kalimtarët dhe turistët atë e shikonin me nderim.

(Krahaso me: Për një farë kohe kalimtarët dhe turistët atë shikonin me nderim.)

Shënim 2. Trajtat e shkurtra të rasës dhanore veta I dhe II përdoren edhe për të shprehur një qëndrim emocional të folësit:

*Ë fushëzat pjellore/ që **më** ushqeni Shqipërinë.*

*Nëno moj, mbaj zi për vëllanë/ Me tre plumba **na** i ranë/ **Na** e vranë e na e shanë/ **Na** i thanë tradhëtor.*

*Gomari veshi lëkurë dragoi/ Pa erdh'e **t'u** bë posi dragua.*

§ 60 Vendi i trajtave të shkurtra

Trajtat e shkurtra vendosen zakonisht para foljeve; në raste të caktuara ato mund të vendosen në mes edhe në fund të tyre:

- *E shihja çdo mëngjes.*

*Ai **i** ndien e **i** parandien të gjitha këto.*

*Mos **e** merr me vete.*

*Ajo që **i** mahnitë të gjithë, ishte përdorimi virtuoz i gjuhës shqipe e i teknikave poetike të saj, që ai **i** çoi gjer në përkryerje.*

*Mos **i** thuaj gjë.*

- *Duke e dashur vendin e vet, e quante të pamoralshme të mbyllte sytë përpara mizerjes.*

*Ngrehu nuse **t'u** çosh bukë mjeshtëro!*

*Kështu duhet **t'i** ketë lindur edhe dashuria për letërsinë.*

Merreni dhe çojeni në qytet këtë shtatore. Vendoseni në një shesh.

- *Bukuroshe! Symëshqerrë! Shikomë një herë mua.*

Dëgjomë e mos m'u zemëro!

Përemrat dëftorë

§ 61 Format (sipas numrit e sipas gjinisë)

ky (njëjës mashkullor) **këta** (shumës mashkullor)

kjo (njëjës femëror) **këto** (shumës femëror)

*ky njeri, kjo grua, këta njerëz, këto gra,
ky automobil, kjo shkollë, këta automobila, këto shkolla.*

Si dëftorë përdoren edhe përemrat:

ai (njëjës mashkullor) **ata** (shumës mashkullor)

ajo (njëjës femëror) **ato** (shumës femëror):

Ç'është ky (ai)? Ky (ai) është fjalor.

Ky (ai) njeri më ka bërë nder.

Ky këtu (ai atje) po më sheh me vëmendje.

-Ç'janë këta (ata)? -Këta janë fjalorë.

-Ata janë fjalorë.

-Ç'janë këto (ato)? -Këto janë revista.

-Ato janë revista.

Shënim. *Ky, kjo, këta, këto* tregojnë frymorë a sende që ndodhen afër folësit; *ai, ajo, ata, ato* tregojnë frymorë a sende që ndodhen larg folësit.

Për të treguar tipar të frymorëve a sendeve që ndodhen pranë a larg folësit, shqipja përdor përkatësisht *i këtillë* dhe *i atillë*¹⁰⁸. Por trajta *i tillë* (pa *kë* dhe pa *a* nistore) po përdoret gjithnjë e më shumë në vend të *i këtillë, i atillë*.

¹⁰⁸ Format e plota të këtyre janë: *i këtillë, i atillë* (gj.mashkullore njëjës); *e këtillë, e atillë* (gjinia femërore njëjës); *të këtillë, të atillë* (gj.mashkullore shumës); *të këtilla, të atilla* (gj.femërore shumës).

§ 62 Format rasore

Rasa	Njëjës		Shumës	
	Mashkullore	Femërore	Mashkullore	Femërore
E.	ky	kjo	këta	këto
Gj.	i këtij	i kësaj	i këtyre	i këtyre
Dh.	këtij	kësaj	këtyre	këtyre
K.	këtë	këtë	këta	këto
Rr.	këtij ¹⁰⁹	kësaj	këtyre	këtyre

Shënim. Përemrat *i tillë, i këtillë, i atillë* lakohen si mbiemrat e tipit me *i, e, të, së* përpara.

§ 63 Përdorimi i përemrave dëftorë

Dëftorët përdoren edhe më vete edhe si përcaktues të emrave¹¹⁰. Në rastin e fundit ata luajnë rol të ngjashëm me mbaresat shquese.

- *Ky* është vëllai im. *Këta* janë vëllezërit e mi.
Ky punon në fabrikën e cigareve.
Ai e pëlqen *këtë*.
Me këta sillu mirë.
- *Ky* laps është imi.
Kjo vajzë është ime bijë.
Kjo punë s'më pëlqen.
Vlera e këtij libri është e madhe.
Atë ditë ra shumë shi.
Çdo shqiptari, *që* do të bënte në *atë* kohë *këtë* rrugë, do t'i kujtohej patjetër diçka nga historia.

¹⁰⁹ Në rasën rrjedhore përdoren rrallë edhe format e vjetëruara: *kësi, këso, kësish, kësosh*:

E keqja më e madhe për shkrimtarin në këso rastesh është heshtja.

Njerëzit ishin mësuar me kësi interesash.

S'merret Xhelo Vranishti me aso punësh.

¹¹⁰ Si përcaktues lakohen bashkë me emrat (*ky* popull, *i këtij* populli etj.)

Shënim. Herë-herë përemri dëftor, sidomos në gjuhën popullore, shoqëron një emër të shquar për të theksuar rimarrjen:
*Ai na tha se **ky burri** kishte qenë një trim me fletë.*

- Një natë **të tillë** të ftohtë dimri vetëm yjet në qiell ndihen gjallë.
 Një njeri **të tillë** s'ma ka zënë syri kurrë.
Të tilla thirrje kryqëzoheshin nëpër rrugë.
 Me **të tillë** fëmijë mund të krenohesh.
Të tillë flokë takon të shikosh shpesh në këto vise.
 Puna ishte **e tillë** që duhej bërë shpejt.¹¹¹
 Ky s'më duket **i atillë**.

Përemrat pronorë

§ 64 Format vetore të numrit dhe format e gjinisë

Prona njëjës

**Përemrat pronorë
të përdorur me emra**

**Përemrat pronorë
të përdorur më vete**

Veta	gj.mashkullore	gj.femërore	gj.mashkullore	gj.femërore
I	(shoku) <i>im</i>	(shoqja) <i>ime</i>	<i>imi</i>	<i>imja</i>
II	(shoku) <i>yt</i> ¹¹²	(shoqja) <i>jote</i>	<i>yti</i>	<i>jotja</i>
III	(shoku) <i>i tij</i> (shoqja) <i>e tij</i> ¹¹³	(shoku) <i>i saj</i> (shoqja) <i>e saj</i>	<i>i tiji, e tija</i>	<i>i saji</i> <i>e saja</i>
I	(shoku) <i>ynë</i>	(shoqja) <i>jonë</i>	<i>yni</i>	<i>jona</i>
II	(shoku) <i>juaj</i>	(shoqja) <i>juaj</i>	<i>juaji</i>	<i>juaja</i>
III	(shoku) <i>i tyre</i>	(shoqja) <i>e tyre</i>	<i>i tyri</i>	<i>e tyrja</i>

¹¹¹ I përdorur më vete, del edhe si emër: *S'i njoh për të tillë.*

¹¹² Përdorimi i trajtave *jot, jonë* në vend *yt, ynë* është jonormativ.

¹¹³ Veta III, në varësi nga gjinia e pronarit, ka dy trajta: *i tij/i saj; e tij/e saj; i tiji/i saji; e tija/e saja; e tij/e saj; të tijtë/të sajtë; të tijat/të sajat*. Mbaresa e përparme ndërron sikurse tek mbiemri.

Prona shumë
Përemrat pronorë Përemrat pronorë
të përdorur me emra të përdorur më vete

<i>Veta</i>	<i>gj.mashkullore</i>	<i>gj.femërore</i>	<i>gj.mashkullore</i>	<i>gj.femërore</i>
<i>I</i>	<i>(shokët) e mi</i>	<i>(shoqet) e mia</i>	<i>të mitë</i>	<i>të miat</i>
<i>II</i>	<i>(shokët) e tu</i>	<i>(shoqet) e tua</i>	<i>të tutë</i>	<i>të tuat</i>
<i>III</i>	<i>(shokët) e tij</i> <i>(shoqet)</i>	<i>(shokët) e saj</i> <i>(shoqet) e saj</i>	<i>të tijtë</i> <i>të tijat</i>	<i>të sajtë</i> <i>të sajat</i>
<i>I</i>	<i>(shokët) tanë</i>	<i>(shoqet) tona</i>	<i>tanët</i>	<i>tonat</i>
<i>II</i>	<i>(shokët) tuaj</i>	<i>(shoqet) tuaja</i>	<i>tuajt</i>	<i>tuajat</i>
<i>III</i>	<i>(shokët) e tyre</i>	<i>(shoqet) e tyre</i>	<i>të tyre</i>	<i>të tyre</i>

Për vetën III, krahas *i tij, i saj, i tyre* përdoret edhe përemri *i vet*, gjinia e të cilit ndryshon vetëm sipas pronës: *i vet, e vet, e veta*. Përemri *i vet*, ndryshe nga *i tij*, i referohet kryefjalës për të shmangur pështjellimin për pronarin:

Krahaso:

Agimi i dha Petritit librin e vet. (Libri është i Agimit).
Agimi i dha Petritit librin e tij. (Libri mund të jetë i Agimit, ose i Petritit).

Për vetën e tretë shqipja ka edhe pronorët **i** (prona mashkullore), **e** (prona femërore), **së** (prona femërore), **të** (prona shumë) të vendosur rregullisht përpara emrave të farefisnisë: **i biri**(=biri i tij, biri i saj), **e motra** (=motra e tij, motra e saj), **së motrës** (=motrës së tij, motrës së saj), **të kunetërit** (=kunetërit e tij, kunetërit e saj); **i, e** shoqërojnë emra njëjës të rasës emërore; **të, së** shoqërojnë emra njëjës të rasave të tjera; **të** shoqëron emra shumë në të gjitha rasat: *i biri, i të birit etj.; e bija, i së bijës*¹¹⁴, *të bijën etj. të kunetërit, i të kunetërve etj.*

¹¹⁴ Përemrat **së** dhe **të** shkruhen **s', t'** para emrave që fillojnë me zanore:

Sytë e s'ëmës. Fjalët e t'atit.

Shënim. Trajtat *i im, e ime, i yt, e jote, i ynë, e jonë, i juaj* (djali *i im*, vajza *e ime* etj.) të përdorura në vend të *im, ime, yt* etj. janë jonormative.

Përemra pronorë të përdorur me emra:

Ky është libri im.

Këtë e kam librin tim.

Këta janë librat e mi.

Erdhën shokët e tu.

Përemra pronorë të përdorur më vete:

Ky libër është imi.

Këtë libër e kam timin.

Këta libra janë të mitë.

(Shkolla jonë dallohet në rreth.) Edhe juaja gjithashtu.

Erdhën të tutë.

Fituan të tiftë.

S'heq dorë nga e tija.

§ 65 Format rasore të përemrave pronorë në bashkëvajtje me emrat

Prona njëjës

Veta I

- gjinia mashkullore njëjës: *im*¹¹⁵, *tim* (*shoku im, shokut tim, shokun tim*):

Shoku im është i mirë.

Shokut tim i erdhi një telegram.

Shokun tim e takova në stacion.

Libri i shokut tim është i bukur.

- gjinia femërore njëjës: *ime, sime, time*: (*shoqja ime, shoqes sime, shoqen time*):

Shoqja ime është e mirë.

Shoqes sime i erdhi një telegram.

¹¹⁵ Përdorimi i trajtave *tim, tonë, tënd, tuaj* në vend të *im, ynë, yt, juaj* është jonormativ.

Libri i shoqes **sime** është i bukur.
Shoqen **time** e takova në stacion.

- gjinia mashkullore shumës: **ynë, tonë** (shoku **ynë**, shokut **tonë**, shokun **tonë**):

Shoku **ynë** është i mirë.
Shokut **tonë** i erdhi një telegram.
Shokun **tonë** e takova në stacion.
Libri i shokut **tonë** është i bukur.

- gjinia femërore shumës: **jonë, sonë, tonë** (shoqja **jonë**, shoqes **sonë**, shoqen **tonë**):

Shoqja **jonë** është e mirë.
Shoqes **sonë** i erdhi një telegram.
Shoqen **tonë** e takova në stacion.
Libri i shoqes **sonë** është i bukur.

Veta II

- gjinia mashkullore njëjës: **yt, tënd** (shoku **yt**, shokut **tënd**, shokun **tënd**):

Shoku **yt** është i mirë.
Shokut **tënd** i erdhi një telegram.
Shokun **tënd** e takova në stacion.
Libri i shokut **tënd** është i bukur.

- gjinia femërore njëjës: **jote, sate, tënde** (shoqja **jote**, shoqes **sate**, shoqen **tënde**):

Shoqja **jote** është e mirë.
Shoqes **sate** i erdhi një telegram.
Shoqen **tënde** e takova në stacion.
Libri i shoqes **sate** është i bukur.

- gjinia mashkullore shumës: **juaj, tuaj** (shoku **juaj**, shokut **tuaj**, shokun **tuaj**):
Shoku **juaj** është i mirë.
Shokut **tuaj** i erdhi një telegram.
Shokun **tuaj** e takova në stacion.

- gjinia femërore shumë: *juaj, suaj, tuaj* (shoqja *juaj*, shoqes *suaj*, shoqen *tuaj*):

*Shoqja juaj është e mirë.
Shoqes suaj i erdhi një telegram.
Shoqen tuaj e takova në stacion.
Libri i shoqes suaj është i bukur.*

Veta III

- gjinia mashkullore njëjës: *i tij, të tij, e tij, së tij* (shoku *i tij*, shokut *të tij*, shokun *e tij*; shoqja *e tij*, shoqes *së tij*, shoqen *e tij*):

*Shoku i tij është i mirë.
Shokut të tij i erdhi një telegram.
Shokun e tij e takova në stacion.
Libri i shokut të tij është i bukur.
Shoqja e tij është e mirë.
Shoqes së tij i erdhi një telegram.
Shoqen e tij e takova në stacion.
Libri i shoqes së tij është i bukur.*

- gjinia femërore njëjës: *i saj, të saj, e saj; e saj, së saj, e saj* (shoku *i saj*, shokut *të saj*, shokun *e saj*; shoqja *e saj*, shoqes *së saj*, shoqen *e saj*):

*Shoku i saj është i mirë.
Shokut të saj i erdhi një telegram.
Shokun e saj e takova në stacion.
Libri i shokut të saj është i bukur.
Shoqja e saj është e mirë.
Shoqes së saj i erdhi një telegram.
Shoqen e saj e takova në stacion.
Libri i shoqes së saj është i bukur.*

Prona shumë

Veta I

- gjinia mashkullore njëjës: *e mi, të mi* (shokët *e mi*, shokëve *të mi*):

*Shokët e mi janë të mirë.
Shokëve të mi u erdhi një telegram.*

*Libri i shokëve të mi është i bukur.
Shokët e mi i takova në stacion.*

- gjinia femërore njëjës: **e mia, të mia** (shoqet e mia, shoqeve të mia):

*Shoqet e mia janë të mira.
Shoqeve të mia u erdhi një telegram.
Shoqet e mia i takova në stacion.
Libri i shoqeve të mia është i bukur.*

- gjinia mashkullore shumës: **tanë**¹¹⁶ (shokët tanë):

Shokët tanë janë të mirë.

- gjinia femërore shumës: **tona** (shoqet tona):

Shoqet tona janë të mira.

Veta II

- gjinia mashkullore njëjës: **e tu, të tu** (shokët e tu, shokëve të tu):

*Shokët e tu janë të mirë.
Shokëve të tu u erdhi një telegram.
Shokët e tu i takova në stacion.
Libri i shokëve të tu është i bukur.*

- gjinia femërore njëjës: **e tua, të tua** (shoqet e tua, shoqeve të tua):

*Shoqet e tua janë të mira.
Shoqeve të tua u erdhi një telegram.
Shoqet e tua i takova në stacion.
Libri i shoqeve të tua është i bukur.*

¹¹⁶ Përemrat **tanë, tona** nuk kanë forma të tjera.

- gjinia mashkullore shumës: **tuaj**¹¹⁷ (shokët **tuaj**):

*Shokët **tuaj** janë të mirë.*

- gjinia femërore shumës: **tuaja** (shoqet **tuaja**):

*Shoqet **tuaja** janë të mira.*

Veta III

- gjinia mashkullore njëjës: **e tij, të tij** (shokët **e tij**, shokëve **të tij**, shoqet **e tij**, shoqeve **të tij**):

*Shokët **e tij** janë të mirë.*

*Shokëve **të tij** u erdhi një telegram.*

*Shokët **e tij** i takova në stacion.*

*Libri i shokëve **të tij** është i bukur.*

*Shoqet **e tij** janë të mira.*

*Shoqeve **të tij** u erdhi një telegram.*

*Shoqet **e tij** i takova në stacion.*

- gjinia femërore njëjës: **e saj, të saj** (shokët **e saj**, shokëve **të saj**; shoqet **e saj**, shoqeve **të saj**):

*Shokët **e saj** janë të mirë.*

*Shokëve **të saj** u erdhi një telegram.*

*Shokët **e saj** i takova në stacion.*

*Shoqet **e saj** janë të mira.*

*Shoqeve **të saj** u erdhi një telegram.*

*Shoqet **e saj** i takova në stacion.*

- gjinia mashkullore dhe femërore shumës: **e tyre, të tyre** (shokët **e tyre**, shokëve **të tyre**; shoqet **e tyre**, shoqeve **të tyre**):

*Shokët **e tyre** janë të mirë.*

*Shokëve **të tyre** u erdhi një telegram.*

*Shokët **e tyre** i takova në stacion.*

*Shoqet **e tyre** janë të mira.*

*Shoqeve **të tyre** u erdhi një telegram.*

*Shoqet **e tyre** i takova në stacion.*

¹¹⁷ Përemrat **tuaj, tuaja** nuk kanë forma të tjera.

§ 66 Format rasore të përemrave pronorë të përdorur më vete¹¹⁸

Veta I

Rasa	Prona njëjës			
	mashkullore njëjës	femërore njëjës	mashkullore shumës	femërore shumës
E.	imi ¹¹⁹	imja	yni ¹²¹	jona
Gj.	i, e timit	i, e simes	i, e tonit	i, e sonës
Dh.	timit	simes	tonit	sonës
K.	timin	timen	tonin	tonën

Rasa	Prona shumës			
	mashkullore njëjës	femërore njëjës	mashkullore shumës	femërore shumës
E.	të mitë	të miat	tanët	tonat
Gj.	i, e të mive	i, e të miave	i, e tanëve	i, e tonave
Dh.	të mive	të miave	tanëve	tonave
K.	të mitë	të miat	tanët	tonat

Veta II

Rasa	Prona njëjës			
	mashkullore njëjës	femërore njëjës	mashkullore shumës	femërore shumës
E.	yti	jotja	juaji	juaja
Gj.	i, e tëndit	i, e sates	i, e tuajit	i, e suajës
Dh.	tëndit	sates	tuajit	suajës
K.	tëndin	tënden	tuajin	tuajën

¹¹⁸ Përemrat pronorë më vete përdoren më rrallë se pranë emrave. Ata lakohen si emrat, duke marrë mbaresat shquese të tyre.

¹¹⁹ Trajtat *timi*, *joni* të përdorura në vend të *imi*, *yni* janë jonormative.

Rasa	Prona shumë			
	mashkullore njëjës	femërore njëjës	mashkullore shumës	femërore shumës
E.	të tutë	të tuat	tuajt	tuajat
Gj.	i, e të tuve	i, e të tuave	i, e tuajve	i, e tuajve
Dh.	të tuve	të tuave	tuajve	tuajve
K.	të tutë	të tuat	tuajt	tuajat

Veta III

Rasa	Prona njëjës			
	mashkullore njëjës	femërore njëjës	mashkullore shumës	femërore shumës
E.	i tiji e tija	i saji e saja	i tyri	e tyrja
Gj.	i, e të tijit i, e së tijës	i, e të sajit i, e së sajës	i, e të tyrit	i, e së tyre
Dh.	të tijit së tijës	të sajit së sajës	të tyrit	së tyre
K.	të tijin të tijën	të sajin të sajën	të tyrin	të tyren

Rasa	Prona shumë		
	mashkullore njëjës	femërore njëjës	mashkullore femërore shumë
E.	të tijtë të tijat	të sajtë të sajat	të tyret
Gj.	i, e të tijve i, e të tijave	i, e të sajve i, e të sajave	i, e të tyre
Dh.	të tijve të tijave	të sajve të sajave	të tyre
K.	të tijtë të tijat	të sajtë të sajat	të tyret

Shënim 1. Trajtat *i imi, e imja, i yti, e jotja, i yni, e jona, i juaji, e juaja* të përdorura në vend të *imi, imja, yti*, etj. janë jonormative.

Shënim 2. Përemri *i vet* përdoret edhe si emër. Në këtë përdorim del me këto forma të veçanta: *i veti* (mashk.njëjës), *e veta* (femërore njëjës), *të vetët* (mashkulllore shumës), *të vetat* (femërore shumës). Këta lakohen si emrat (*i veti; i, e të vetit* etj.).

§ 67 Vendi i pronorëve

Pronorët vendosen kryesisht pas emrave që përcaktojnë:

libri im

librit tim

vajza ime

Por me emra farefisnie, si: *atë, bijë, bir, vëlla, motër, nip, dhëndër, gjysh, kunat, kushëri, mbesë, zot* etj., përemrat mund të vendosen edhe përpara, kryesisht në ligjërimin bisedor:

<i>ati im</i>	-	<i>im atë</i>
<i>bija ime</i>	-	<i>ime bijë</i>
<i>nipi im</i>	-	<i>im nip</i>
<i>motra ime</i>	-	<i>ime motër</i>
<i>ati yt</i>	-	<i>yt atë</i>
<i>bija jote</i>	-	<i>jot bijë</i>
<i>zoti im</i>	-	<i>im zot</i> ¹²⁰
<i>motra jote</i>	-	<i>jot motër</i>
-	-	<i>jot ëmë</i> ¹²¹

Pronorët **i, e, të, së** qëndrojnë vetëm përpara këtyre emrave (*i biri, e bija, e motra, së motrës, të motrën, të nipit*).

I biri kishte menduar për hapjen e një shkolle në fshat.

¹²⁰ Nga shkrirja e tyre ka lindur fjala *imzot-i*.

¹²¹ Kësaj i korrespondon nëna *jote*.

§ 68 Përdorimi i përemrave pronorë

Përemri pronor përdoret:

- a** si përcaktues i emrit që shoqëron:

*Shqipëri, o mëma **ime**, ndonëse jam i mërguar, dashurinë **tënde** zemra kurrë s'e ka harruar.*

*Koha do të linte mbi fytyrën e **tij** gjurmët e **veta**.*

*Migjeni në novelat e **tij** i çori maskën mashtrimit.*

*Toni i **saj** ishte i zymtë.*

- b** më vete:

- si subjekt i fjalisë:

*(Ky është libri yt.) **Imi** është më i madh.*

- si plotësues i foljes **jam**:

*Ky libër është **imi**.*

*Të gjitha ato janë **tonat**.*

*Atdheun e duam jo se është i madh, por sepse është **yni**.*

*E **tyrja** ka qenë kjo shtëpi?*

- si objekt i drejtë i një foljeje:

Lapsin tim e humba.

*Të lutem, më jep **tëndin**.*

*Përrjashta jeta vazhdonte **të vetën**.*

- si objekt i zhdrejtë i një foljeje:

*Unë i fola djalit tim, ndërsa ti **tëndit**.*

- si plotësues i dy fjalëve njëherazi:

(-Çfarë e ke Agronin?)

*E kam **timin**.*

*Këmbët sikur nuk i ndiente **të tijat**.*

- si plotësues i foljes i përdorur me parafjalë:

*Sytë e s'ëmës ranë mbi **të sajtë**.*

- si përcaktues i një përemri dëftor:

*Ai punon, ndërsa **ky yni** vazhdon akoma shkollën.*

- si përcaktues i një togu të tipit: *çdo njeri yni, asnjë fjalë tuajën, një skuadër tjetër jona*:

Çdo student yni e njuh mirë Shqipërinë.

Një skuadër tjetër jona zuri vendin e dytë.

Përemrat pyetës

§ 69 Format e përemrave pyetës

a kush

E. kush

Gj. i kujt

Dh. kujt

K. kë

b cili

Njëjës

E. cili m. cila f.

Gj. i cilit i cilës

Dh. cilit cilës

K. cilin cilën

Shumës

E. cilët m. cilat f.

Gj. i cilëve i cilave

Dh. cilëve cilave

K. cilët cilat

c çfarë

d ç

dh i sati¹²² m., e sata f., të satët m., të satat f.

e sa¹²³

f se (me se)

¹²² Format e këtij përemri janë të njëjta me ato të mbiemrave të tipit *i pari, i dyti, i treti* etj.

¹²³ Rrallë takohet edhe forma *save* (e pashoqëruar me emra): *Save u ke thënë?* (=Sa njerëzve u ke thënë).

§ 70 Përdorimi i përemrave pyetës

- a** *Kush* përdoret për të pyetur vetëm për njerëz; nuk shoqërohet me emër¹²⁴; ndiqet gjithmonë nga një folje në njëjës; përdoret pa ose me parafjalë:

Kush është ai?

Kush erdhi? -Agroni (erdhi).

Kush dëshiron të flasë?

Kush është atje?

Kujt i drejtohet letra?

Me kë ka ardhur?

Nga kush e pret përgjigjen?

Nuk morëm vesh kush mungoi dje.

- b** *Cili* përdoret për të pyetur për njerëz dhe për sende; përdoret më vete ose i shoqëruar me emër; pa ose me parafjalë. Ndiqet nga një folje në njëjës dhe shumës. Ka një kuptim më të përcaktuar se përemri *kush*. Gjithashtu përdoret kur ndiqet nga parafjalët *nga*, *prej* për të veçuar një a më shumë sende nga grupi ku bën pjesë:

Cili është ai që po vjen?

Cilët janë ata që po vijnë?

Cilat ishin arsyet e një nguroseje të tillë?

Cili student më kërkoi?

Cila vajzë diskutoi?

Cili libër ishte?

Cilin nga vëllezërit takove?

Cili prej tyre fitoi konkursin?

Cilët prej jush nuk u paraqitën në provime?

Më thuaj me cilin rri, të të them se cili je.

Për cilët bisedove?

¹²⁴ Përveç rasës gjinore që mund të marrë një emër të shquar përpara: *Djali i kujt je?* (ose: *I kujt je?*) *E di ti bija e kujt je?* (ose: *-E di ti e kujt je?*) *Gazeta e kujt është kjo?* *-E Tiranës (-E Teutës).*

- c *Çfarë*¹²⁵ përdoret i ngurosur; përdoret më vete ose i shoqëruar me emër në rasën rrjedhore të pashquar, kryesisht në shumës, me ose pa parafjalë:

Çfarë është kjo?
Çfarë po ndodh?
Çfarë thanë?
Çfarë e keni atë?
Çfarë u bë?
Çfarë të vesh?
Me çfarë të vishem?
Me çfarë po merresh?
Për çfarë po pyet?
Çfarë kafshësh rriten në vendin tuaj?
Çfarë njeriu është ky?
Prej çfarë lënde bëhet?
Çfarë zanati ka?
Më pyeti çfarë njerëzish takova.
Çfarë nuk i bën dora!

- d Përemri *ç* përdoret kryesisht në ligjërimin bisedor; ai përdoret me parafjalë vetëm kur shoqërohet me emër:

Ç'kemi?
Ç'është kjo?
Ç'po bën?
Ç'të tha?
Ç'ju solli?
Ç'i thoni ju kësaj?
Ç'je ti?
Ç'fituat?!
Ç'kërkon?
E mori me mend ç'e priste.

Ç'njeri është?
Ç'punë bën?
Ç'farë e keqe!
Unë e di se ç'biseda të pëlqejnë ty.

¹²⁵ Trajta me apostrof (*ç'farë*) është e gabuar.

Në ç'orë vjen treni?
 Në ç'klasë je?
 Me ç'mjet udhëtoni?
 Migjeni duhet të ketë ndier se në ç'rrugë të rrezikshme
 po hynte.

dh Përemri **sa** përdoret për të pyetur për sasinë e frymorëve ose të sendeve. Përdoret më vete ose i shoqëruar me emër, me ose pa parafjalë¹²⁶:

Sa është ora?
Sa kushton kjo radio?
Sa mban rruga deri në Korçë?
A i patë sa ishin?
Sa veta ishin gjithsej?
Sa herë në ditë shtrohet tryeza?
Nuk i kujtohej sa vjet kishin kaluar.

e **I sati** përdoret për të pyetur për radhën e frymorëve ose të sendeve; përdoret më vete ose i shoqëruar me emër, pa ose me parafjalë:

I sati je në listë?
I sati doli Guri në garë?
Të satin e klasifikuan Sokolin?
E sata ditë e javës është e diela?
Kushedi për të satën herë konkurroi.

f Përemri **se** përdoret i ngurosur për të pyetur për lëndën nga e cila përbëhet një send, për mjetin dhe shkakun; përdoret vetëm me parafjalë, pa u shoqëruar me emër:

Prej se përbëhet?
Me se shkruan?
Me se e shkëmben?
Me se e krahason?
Nga se u sëmur?
Për se u fol në kuvend?

¹²⁶ Me parafjalë zakonisht përdoret kur është më vete.

Përemrat lidhorë

§ 71 Format e përemrave lidhorë

i cili

		Mashkullore
Rasat	Njëjës	Shumës
E.	i cili	të cilët
Gj.	i të cilit	i të cilëve
Dh.	të cilit	të cilëve
K.	të cilin	të cilët

		Femërore
Rasat	Njëjës	Shumës
E.	e cila	të cilat
Gj.	i së cilës	i të cilave
Dh.	së cilës	të cilave
K.	të cilën	të cilat

që (ka formë të ngurosor).

§ 72 Përdorimi i përemrave lidhorë

- a** Përemri **i cili** përdoret kryesisht në stilin libror, pa ose me parafjalë. Ka një përpikmëri më të madhe shprehëse sesa **që**:

Trim ishte edhe Vullneti, i cili nuk jepte asnjë shenjë frike dhe dëshpërimi.

Takova Gentin, veprimi i të cilit më gëzoi.

Organizimi dhe stërvitja e një ushtrie ishte vepra më e rëndësishme së cilës iu përvesh Skënderbeu që kur u kthye në Krujë.

Shega është një nxënëse, të cilën e duan shumë mësuesit.

Që andej do të niset për të kaluar nëpër fshat ajo makinë, me të cilën do të udhëtosh ti.

Ajo po futej në një tufë me ulla, prapa të cilëve ndodhej shtëpia e nënës së saj.

- b** Përemri *që* përdoret në të gjitha stilet, më shpesh në stilin bisedor; përdoret vetëm pa parafjalë në rolin e subjektit dhe të objektit të foljes. Në të shkruar *që* ndërkëmbetet me *i cili* për larmi stili:

Migjeni ishte i pari në letërsinë shqipe që e përshkroi këtë gjendje të dhimbshme.

Prej lufte veç ai largohet që është lindur tradhtor.

Romanin që më dhe, e lexova.

Ai që erdhi, ishte shoku im.

Mos i harro ato fjalë që të tha mjeku.

Ai që punon, ha.

Ata që i kuptonin punët më thellë, heshtnin.

Ai, që s'i ishin vrenjtur sytë, qan tani si çilimi.

Që ditën që vdiqe që kur s'të kam parë...

Vajtëm në fshat ditën që hapej shkolla.¹²⁷

- c** Si lidhorë përdoren edhe përemrat pyetës *kush, cili, ç, çfarë, sa* që janë të pacaktuar dhe kuptimisht të zbërthyesëm në dy përemra. Gjithashtu këtë vlerë ka edhe *çka* (=gjë që):

- *Le të ikë kush (ai që) të dojë.*

Mori kush (ai që) munda.

Kush (ai që) dëshiron të mbetet këtu, le të flasë.

Kush (ai që) luan këmbët, luan edhe dhëmbët.

Kush (ai që) s'ka kokë, ka këmbë.

Njofto kë (atë që) të shohësh.

Puno me kë (atë që; ata që etj.) të duash.

Thuaji kujt (atij që) të duash.

- *Le të shkojë cili (ai që) të dojë.*

Pyet cilin (atë që) të duash.

Ndihmoji cilit (atij që) të duash.

¹²⁷ Në raste të tilla zakonisht përdoret *parafjalë + i cili* në vend të *që* (Vajtëm në fshat ditën në të cilën hapej shkolla.)

Mori cilin (atë që) desh.

- *Ç' (atë që) të mbjellësh, do të korrësh.*

Ç' (atë që) bie ora, s'e bie moti.

Ç' (ajo që) u tha, u bë.

Foli ç' (atë që) mundi.

Bën ç' (atë që) i thonë.

E ndihmoj me ç' (atë që) mund.

- *Më kërko çfarë (atë që) të duash.*

Ha çfarë (atë që) të duash.

Mos harroni çfarë (atë që) ju thashë.

- *Merr sa (atë që) të duash.*

Sa (ata që) qenë aty, votuan kundër.

Sa (ata që) lindin, vdesin.

Sa (ato që) u mbollën, u thanë.

Sa (ata që) ishin shqiptarë, ishin burra të vërtetë.

Me sa¹²⁸ di unë, kjo çështje do të zgjidhet.

Për sa më thua, ke të drejtë.

- *Atë nuk e përfilli as letërsia e as mendësia shqiptare, çka (gjë që) vërteton se ai nuk është në nivelin e duhur.*

Përemrat e pacaktuar

§ 73 Llojet

- a** për njerëz: *dikush, ndokush, sekush, gjithkush, gjithsekush, kushdo, tjetërkush, askush* (pra, përemrat që kanë në përbërjen e tyre *kush*);
njeri (dhe përemri *asnjeri* që e ka në përbërjen e tij *njeri*);
njëri - tjetri, shoku - shoku;
- b** për njerëz ose për sende: *një/njëri* (dhe përemrat që e kanë në përbërjen e tyre atë: *ndonjë, njëfarë, asnjë*);

¹²⁸ Përemri *sa* përdoret shpesh në togje të qëndrueshme të tipit *me sa, për sa, nga sa*.

cilido (*cilado/ cilëtdo/ cilatdo*), *secili*, *gjithsecili*
(përemrat që kanë në përbërje *cili*);
(*i, e, të*) *gjithë* (dhe përemrat që e kanë në përbërjen
e tyre atë: *gjithfarë, gjithfarëlloj*); *tjetër*; *çdo*; *çfarëdo*
(*çfarëdolloj*); *lloj - lloj*; *disa*;
(*i, e, të*) *tërë*; *mbarë*; *njëpalë*;

- c** për sende: *gjë* (dhe përemri *asgjë* që ka në
përbërjen e tij *gjë*), *gjithçka*, *diçka*.

§ 74 Format

Përemrat e pacaktuar ndahen në dy grupe:

- a** të ndryshueshëm¹²⁹: *kush, dikush, ndokush, kushdo, sekush, gjithkush, gjithsekush, tjetërkush, askush; njeri, asnjëri, tjetër, njëri, njëri - tjetri, shoku-shoku, shoqja-shoqja, cilido, secili, gjithsecili, disa, të gjithë, të tërë*.

Pasqyrat e formave të disa përemrave të pacaktuar të ndryshueshëm

E.	kush ¹³⁰ <i>kush</i>	dikush <i>dikush</i>	ndokush <i>ndokush</i>	kushdo <i>kushdo</i>
Gj.	-	<i>i dikujt</i>	<i>i ndokujt</i>	<i>i kujtdo</i>
Dh.	<i>kujt</i>	<i>dikujt</i>	<i>ndokujt</i>	<i>kujtdo</i>
K.	-	<i>dikë</i>	<i>ndokënd</i>	<i>këdo</i>

E.	njeri (m) <i>njeri</i>	njëra (f) <i>njëra</i>	njeri <i>njeri</i>	asnjeri <i>asnjeri</i>
Gj.	<i>i njerit</i>	<i>i njëres</i>	-	-
Dh.	<i>njerit</i>	<i>njëres</i>	<i>njeriu</i>	<i>asnjeriu</i>
K.	<i>njerin</i>	<i>njëren</i>	-	-

¹²⁹ Disa ndryshojnë vetëm në rasë, disa në rasë e gjini, disa në rasë, gjini e numër. (Shih pasqyrat e formave...)

¹³⁰ *kush, njeri, asnjëri* përdoren kryesisht në emërore dhe dhanore (shih përdorimet e përemrave të pacaktuar).

E.	ndonjëri (m) <i>ndonjëri</i>	ndonjëra (f) <i>ndonjëra</i>	tjetër (m) <i>tjetër</i>	tjetër (f) <i>tjetër</i>
Gj.	<i>i ndonjërit</i>	<i>i ndonjëres</i>	<i>i një tjetri</i>	<i>i një tjetre</i>
Dh.	<i>ndonjërit</i>	<i>ndonjëres</i>	<i>një tjetri</i>	<i>një tjetre</i>
K.	<i>ndonjërin</i>	<i>ndonjëren</i>	<i>tjetër</i>	<i>tjetër</i>

E.	të tjerë (m) <i>të tjerë</i>	të tjera (f) <i>të tjera</i>	disa <i>disa</i>
Gj.	<i>i të tjerëve</i>	<i>i të tjerave</i>	<i>i disave</i>
Dh.	<i>të tjerëve</i>	<i>të tjerave</i>	<i>disave</i>
K.	<i>të tjerë</i>	<i>të tjera</i>	<i>disa</i>

E.	të gjithë (m) <i>të gjithë</i>	të gjitha (f) <i>të gjitha</i>
Gj.	<i>i të gjithëve</i>	<i>i të gjithave</i>
Dh.	<i>të gjithëve</i>	<i>të gjithave</i>
K.	<i>të gjithë</i>	<i>të gjitha</i>

E.	të tërë (m) <i>të tërë</i>	të tëra (f) <i>të tëra</i>	secili <i>secili</i>	secila <i>secila</i>
Gj.	<i>i të tërëve</i>	<i>i të tërave</i>	<i>i secilit</i>	<i>i secilës</i>
Dh.	<i>të tërëve</i>	<i>të tërave</i>	<i>secilit</i>	<i>secilës</i>
K.	<i>të tërë</i>	<i>të tëra</i>	<i>secilin</i>	<i>secilën</i>

E.	cilido <i>cilido</i>	cilado <i>cilado</i>
Gj.	<i>i cilitdo</i>	<i>i cilësdo</i>
Dh.	<i>cilitdo</i>	<i>cilësdo</i>
K.	<i>cilindo</i>	<i>cilëndo</i>

E.	njëri-tjetri <i>njëri-tjetri</i>	njëra-tjetra <i>njëra-tjetra</i>	shoku-shoku <i>(tek) shoku-shoku</i>
Gj.	<i>i njëri-tjetrit</i>	<i>i njëra-tjetrës</i>	-
Dh.	<i>njëri-tjetrit</i>	<i>njëra-tjetrës</i>	<i>shoku-shokut</i>
K.	<i>njëri-tjetrin</i>	<i>njëra-tjetrën</i>	<i>shoku-shokun</i>

E.	sekush	tjetërkush	askush
Dh.	sekush	tjetërkush	askush
K.	sekujt	tjetërkuje	askujt
	sekë	-	-

b të pandryshueshëm: *një, ndonjë, njëfarë, asnjë, gjithë*¹³¹, *gjithfarë, gjithëfarëlloj; tërë*¹³¹, *çdo, mbarë, njëpalë, gjë, gjëkafshë, gjësend, asgjë, hiçgjë, kurrëgjë, asgjësend, asgjëkafshë, diçka* etj.

§ 75 Përdorimi i përemrave të pacaktuar.

Dikush, ndokush përdoren¹³² gati me të njëjtin kuptim:

ndonjë njeri që nuk dihet se kush është, ose që nuk duam t'ia themi emrin. Përdoren pa dhe me parafjalë:

Dikush po vjen.

Atje do të gjesh dikë.

Ai pa dikë.

Këtë do ta ketë dëgjuar prej dikujt.

Dikush e pranon, dikush jo.

Dikush qesh, dikush qan.

Dikush nuk iu përgjigj kërkesës sonë.

Të shkojë dikush prej jush.

Falja dikujt!

Shkëmben nja dy fjalë me dikë.

Ndokush (dikush) s'e kupton mirë këtë rregull.

Ndokush (dikush) mund të thotë të kundërtën.

Ndokujt (dikujt) mund t'i duket e mirë.

Ia hedh fajin ndokujt (dikujt).

A pe ndokënd?

¹³¹ Përemrat *gjithë, tërë* mund të marrin përpara edhe **i, e, të**; në këtë rast këta lakohen bashkë me emrat të cilëve u paraprijnë, duke ndërruar **i-në në të**.

¹³² Këto përbëjnë një dysor normativ, por me një përdorim më të madh të përemrit **dikush**.

Sekush tregon një frymor në mënyrë të pacaktuar (njeri të panjohur) në kuptimin *dikush*, *ndokush*. Nuk përdoret në ndërtime mohuese dhe në ato me përsëritje ¹³³:

Sekush trokiti në derë.
Sekush thirri nga jashtë.
Sekujt ia kam dhënë.
Sekë ka parë.

Kushdo, *gjithkush*, *gjithsekush*¹³² kanë një kuptim të përgjithshëm, duke treguar tërësinë e njerëzve nga e cila s'përfashtohet asnjë (=çdo njeri):

Ai e di më mirë se kushdo.
Le të shkojë kushdo.
Kushdo që ka ardhur në Shqipëri si mik ka provuar mikpritjen shqiptare.
Kushdo ka të drejtë të shprehë mendimin e tij.
Le t'ia thotë kujtdo.
Të niset me këdo që dëshiron.
Gjithkush e di vetë.
Gjithkush do të dëshironte një udhëtim nëpër Shqipëri.

Tjetërkush tregon zakonisht një frymor krejt të ndryshëm nga një frymor i përmendur më parë:

Shkaktar është tjetërkush.
Kujdeset tjetërkush për nënën.
Këtë punë e di tjetërkush.
Shtëpinë do t'ia japim tjetërkujt.
Mos i trego tjetërkujt.

Njëri-tjetri (njëra-tjetra), shoku-shoku shprehin marrëdhënie reciproke; kryesisht përdoren për njerëz që lidhen në mënyrë të ndërsjellë njëri me tjetrin:

¹³³ *Sekush* përdoret rrallë në kuptimin e përemrit *secili, gjithkush*: Shkoi *sekush* në shtëpinë e vet.

¹³⁴ *Gjithsekush* përdoret më rrallë se *gjithkush*.

Ata e duan **njëri-tjetrin**.
 Janë lidhur ngushtë me **njëri-tjetrin**.
 Kanë lindur për **njëri-tjetrin**.
 Të respektojnë **njëri-tjetrin**.
 Toka dhe dëborë ia dinin hilet **njëra-tjetrës**.
 Jetonin larg **njëra-tjetrës**.
 Shkojnë çdo muaj te **njëri-tjetri**.
 I dhanë besën **shoku-shokut**.
 E ndihmojnë **shoku-shokun**.

Askush (rrallë kurrkush, askurrkush), **asnjeri**, **njeri**
 kanë kuptim mohor, duke mohuar një frymor të
 pacaktuar (=asnjë/njëri). Përdoren në fjali
 mohuese, përveç **njeri** që përdoret në fjali pyetëse,
 mohuese, kushtore:

Askush nuk i ka dalë për zot.
Askush s'po më detyron.
Askush nuk foli.
 Mos i thuaj gjë **askujt**.
 Në zyrë s'gjeti **askënd**.
Askujt nuk i flihej atë natë.
Asnjeri nuk e pa.
 Po **asnjeri** s'e vuri re.
Asnjeri nuk ia vuri veshin.
 S'ka **asnjeri** në shtëpi.
 S'ka **njeri**.
 S'më pa **njeri** kur hyra e dola.
 S'kam parë **njeri**.
 Këtë s'e ka dëgjuar **njeri**.
 Mos i thuaj **njeriu**.
 Ke parë **njeri** këtë?
 Sikur t'i fliste **njeri**, nuk do t'i përgjigjej.
 Në kasolle nuk kishte mbetur **njeri**.

Një (njëri), ndonjë (ndonjëri), njëfarë tregojnë
 frymorë a sende të pacaktuar:

Një përdoret kryesisht:

- kur ndiqet nga një emër me parafjalën **nga** ose nga një sifjali, duke pasur kuptimet **dikush**, **njëri** ose **i tillë**:

Ka ardhur një (dikush) nga fshati.

Takova një (dikë) nga Tetova.

Shoqërohej me një (dikë) që s'e njihja.

Ai ishte një (njëri) nga më të shquarit.

Më njoftoi një (njëri) nga tanët.

Është një (i tillë) që s'e ka shokun.

Ky ishte një nga çastet më të këndshme të ditës.

- kur ndiqet nga **si** + **emër** me kuptimin **diçka**:

Dëgjohej një si zhurmë.

E ka zënë një si grip.

Atje tej dukej një si përrua.

Përemri një si emër (njëri, njëra) përdoret:

- me ose pa parafjalë, më vete ose në bashkëvajtje me emër:

Njëri buzëqeshi.

Ma tregoi njëra.

Njëri nga të dy u vonua.

Njëra nga shoqet u martua.

(Në këtë qytet kam dy shokë). Papritur u takova me njërin.

Njëra dorë lan tjetrën, të dyja lajnë fytyrën.

Njëri erdhi, tjetri s'ka ardhur ende.

Toka vetëm për njërin vëlla njaftonte.

- në bashkëvajtje me përemrin **tjetri**:

Vëllezërit ishin njëri më i mirë se tjetri.

Si njëri, si tjetri njësoj u përgjigjën.

Ndryshe mendonte njëri, ndryshe tjetri.

Dy burrat e tjerë kishin shkuar njëri për t'u hedhur tagji kuajve e tjetri për të mbledhur një krah dru.

*Ndonjë përdoret me kuptim më të përgjithshëm se një, me kuptimin **cilido**, **diçka**, **çfarëdo**. Përdoret më vete ose në bashkëvajtje me një emër:*

*Ndonjë prej tyre ka për të ardhur vetë.
Në ndonjë mënyrë apo një tjetër do ta zgjidhë problemin.*

Ngrihej lisi si ndonjë përmendore.

Përemri **ndonjë** si emër (**ndonjëri**, **ndonjëra**) përdoret në kuptimin **ndokush**:

Ndonjëri nga të rriturit ishte i painformuar.

Ndonjëra prej jush duhet të shkojë patjetër.

Thuaji ndonjërit.

Njëfarë përdoret afërsisht me kuptimin **një**; paraprin një emër në rrjedhore:

Kam njëfarë shqetësimi për fëmijët.

Në njëfarë mënyre edhe ti ke të drejtë.

Ai ka njëfarë zhvillimi intelektual.

Shënim. Si përemër i pacaktuar në gjuhën shqipe përdoret edhe përemri pyetës **kush** me kuptimin e përemrave **ndonjë**, **njeri**, **dikush**, **askush** etj. Nuk shoqërohet me parafjalë; zakonisht përdoret pas foljes. Takohet sidomos në ndërtime me mohim, dhe në ndërtime me përsëritje:

Atë s'e do kush.

Mos i thuaj kujt për këtë gjë.

Të vërtetën s'e mohon kush.

Pyeti kush për mua?

Në më kërkofte kush, më thirr.

Ecnin ngadalë që të mos i dëgjonte kush.

Kush lexonte e kush shkruante.

Kush më shumë e kush më pak, të gjithë u kënaqën.

Kush e kush më parë.

Cilido (**cilado**, **cilëtdo**, **cilatdo**), **secili** (**secila**), **gjithsecili**¹³³ (**gjithsecila**) tregojnë elemente të një grupi të marrë veç e veç. Përdoren më vete dhe në bashkëvjajtje me emër:

¹³³ *Gjithsecili* përdoret më rrallë se *secili*.

Cilido që të jetë ai, për mua nuk ka rëndësi.
Ajo ishte e shqetësuar sepse do t'i tregonte historinë e saj të hidhur **cilitdo** që do të takonte.

Flet pa asnjë rezervë me **cilindo**.

Në konkurs pranohen kandidatë nga **cilido** vend.

Secili prej nesh do të përgjigjet vetë.

Secila nga gratë mbeti e kënaqur.

Secili nga pjesëmarrësit shfaqti mendimin dhe dëshirën e vet.

Secili e di vetë punën e tij.

Për **secilin** grup u zgjodh një kryetar.

Në **secilin** rast gjen diçka të veçantë dhe interesante.

Gjithsecili të mendojë me objektivitet për këtë çështje.

Të përgatitet mirë **gjithsecili**.

Çdo: ka një kuptim më të përgjithshëm se **secili** dhe përdoret vetëm i shoqëruar me emër:

- me kuptimin e përemrit **cilido**, **çfarëdo**:

Çdo njeri duhet të kryejë detyrën e vet.

Çdo vështirësi kapërcehet me punë.

Në **çdo** kohë e gjen në punë.

Në **çdo** rast tregon zgjuarsin.

Ai vepronte jashtë **çdo** rregulli.

Nuk bën mjaftë **çdo** mizë.

- në ndërtimin **numëror+emër** për të shënuar secilën periudhë kohe ose secilën pjesë të hapësirës të përsëri-tura:

Në **çdo** dy javë vjen në shtëpi për të parë fëmijët.

Në **çdo** katër orë bën një pushim.

Në **çdo** pesë vjet përsërit kontratën.

Gjatë rrugës, **çdo** pesë kilometra, gjendet një shenjë.

Çdo dy hapa kthente kryet i trembur.

- në ndërtimin **për + numëror + emër** për të shënuar një tërësi me të cilën lidhet diçka a së cilës i takon diçka:

Për **çdo** katër dynymë ka një gardh.

Për **çdo** 1000 banorë do të ketë një mjek.

Çfarëdo, gjithfarë, gjithfarëlloj, çfarëdolloj, lloj-lloj tregojnë frymorë a sende të çdo lloji¹³⁴:

Çfarëdo njeriu të jetë ai, prapëseprapë është im shoq.

Shfrytëzo çfarëdo mundësie që do të paraqitet.

Çfarëdo që të bëjë, unë nuk kam për ta harruar.

Më dërgo një libër çfarëdo.

Në oborr kishte mbjellë *gjithfarë* lulesh.

Besimi shoqërohej me *gjithfarë* njerëzish.

Armiku përdori *gjithfarëlloj* mjetesh.

I vjen për dore *çfarëdolloj* pune.

Në *çfarëdolloj* rrethanash ai dilte fitues.

Lloj-lloj njerëzish takohen në jetë.

Lloj-lloj pemësh të zinte syri në atë kopsht.

*Gjithë, tërë, mbarë*¹³⁵ tregojnë tërësi të pacaktuar frymorësh a sendesh; përgjithsisht kanë kuptim të njëjtë. Përdoren:

a në bashkëvajtje me emra, pa ose me **i, e, të** përpara:

Nga **(i)** *gjithë* fshati vërshonin njerëzit.

(E) *Gjithë* pamja e tij rrezatonte vetëkënaqësi.

Mbas një ore filloi një tërmet, sa u trondit **(e)** *gjithë* shtëpia.

(I) *Gjithë* fshati që mbledhur te rrapi.

E vërteta kishte dhimbjen që e kanë **të gjitha (gjithë)** humbjet.

(E) *Tërë* krahina u gjallërua.

Si u mbarua dasma, Skënderbeu shëtiti **(të) tërë** mbretërinë me të shogën.

Shënimi 1. Në bashkëvajtje me emra nuk mund të marrin **i, e, të** përpara në këto raste:

■ kur emri tregon fragment kohor:

¹³⁴ Përemri *çfarëdo* zakonisht ndiqet nga një emër në rasën rrjedhore njëjës ose nga një fjali; *çfarëdolloj* ndiqet nga një emër në njëjës dhe shumës; të tjerët ndiqen nga emra në rrjedhore shumës.

¹³⁵ *Mbarë* ka një përdorim më të kufizuar se *gjithë, tërë*; përdoret kryesisht para emrave me kuptim përmbledhës:

Në *mbarë* vendin mbajti kohë me diell.

Bota *mbarë* e di.

Mbarë qyteti flet për të.

Kjo ndjenjë e shoqëroi Besim Golemin gjithë ditën.

Ky ndenji e duroi tërë natën pa gjumë.

- kur emri është abstrakt:

Genti i doli përpara gjithë gjallëri.

Eci tërë kënaqësi përpara.

Azemi mbeti i habitur kur vuri re se ajo e kishte me tërë mend.

Me gjithë mend e ke?

- kur emri paraprihet nga fjalët *gjatë, pas, afër, larg* etj.

Gjatë gjithë rrugës fliste me shokët.

- kur emri paraprihet nga togu **me + gjithë** në kuptimin *bashkë me* ose *megjithëse* (ndërkëmbimi me tërë këtu është i pamundur):

Nuk vonoi shumë dhe u duk atje dhelpra me gjithë shqarthin (bashkë me shqarthin...).

Me gjithë kujdesin që tregonte i vëllai, Luli e ndiente peshën e vetmisë (megjithëse tregonte kujdes...).

Shënim 2. Marrin medoemos **i, e, të** kur përemrat vendosen pas emrave:

Mund të rrinte me orë të tëra në një gosti pa hapur gojën.

Nata e gjithë do të jetë e gjatë 500 vjet.

Fshati i gjithë festonte krishtlindjen.

b më vete:

- kur janë në shumës, duke marrë rregullisht të përpara:

Mos kujtoni se ia tregoi të gjitha.

Të gjithë u mbledhën në një kthinë.

*Kjo na dukej të gjithëve e pikëllueshme dhe
madhështore njëkohësisht.
Erdhën të tërë.*

- kur përdoren si emra, duke marrë mbaresë shquese:

Pylli ishte fundosur i gjithi në qetësinë e madhërishtme të tij.

Kjo është e gjitha.

Me t'i vendosur Liria dorën mbi dorën e tij, ai u drodh i tëri.

Tani ai hyri i tëri në studio.

Ndjenja e xhelozisë e kishte pushtuar të tërën.

*Profesorin e zuri në fillim një kollë e lehtë, që iu shtua,
aq sa e shkundi të gjithin.*

Tjetër përdoret për të treguar një frymor a send të ndryshëm ose të njëjtë me frymorin a sendin e së njëjtës klasë:

- *Tjetër njeri qenka ky.*
Kam një mendim tjetër për ju.
Stofi kishte ngjyrë tjetër.
S'na mbeti gjë tjetër.
Ana tjetër e shtëpisë duket më e mirë.
- *Më jep një libër tjetër.*
Kërkoni një klasë tjetër.
Shkoi në dhomën tjetër.
Erdhi me një shok tjetër.

Shënim. Përemri *tjetër* përdoret edhe si emër, duke marrë mbaresat shquese në trajtë të shquar dhe mbaresat joshquese ose *një* në trajtë të pashquar:

Vjen tjetri e të shqetëson kot në mesnatë.

Pa pritur tjetri u ktheu në mes të rrugës.

Tregoni kujdes për tjetrin.

Tjetra nuk e hapi gojën.

Merr edhe një tjetër.

U bë shok me një tjetër.

Edhe ai si gjithë të tjerët do të sillet.

Disa tregon sasi të pacaktuar , por të kufizuar njerëzish a sendesh:

Disa lexonin në këmbë, *disa* i shfletonin gazetat.

Disa thonë se është parë më afër.

Pastaj *disa* u sulën përjashta.

Nuk u pajtua me mendimin e *disave*.

Disa nga shokët qenë larguar nga stanet.

Pas *disa* kilometrash u shfaq përsëri Adriatiku¹³⁶.

Njëpalë ka kuptimin *disa*:

Njëpalë erdhën, *njëpalë* ikën.

E kapën *njëpalë* ethe të forta¹³⁷.

Shënim. Si përemra të pacaktuar përdoren edhe ndajfoljet *shumë*, *mjaft*, *plot*¹³⁸, *pak*, *kaq*, *aq*, nga të cilët *shumë*, *mjaft* tregojnë sasi të madhe frymorësh a sendesh, *pak* tregon sasi të vogël; *ndërsa kaq*, *aq* tregojnë sasi të pacaktuar (të madhe ose të vogël) që konkretizohet nga situata:

Trimi i mirë me shokë *shumë*.

Në sallë kishte *shumë* njerëz.

Shumë shtëpi u dogjën gjatë luftës.

Shumë prej tyre nuk dinin gjë.

Ishin ftuar *shumë* (dasmorë).

¹³⁶ Më vete përdoret zakonisht trajta *disa*, por më rrallë takohet edhe *ca*, kryesisht në ligjërimin bisedor; në bashkëvajtje me një emër përdoret më shpesh trajta *ca* :

Ca flinin, *ca* loznin, *ca* pinin, *ca* këndonin, *ca* dolën për gjah.

Ca u grisën, *ca* u dogjën.

Ai më dha *ca* barna.

Kishte ardhur para *ca* ditësh.

Lekë Dukagjini u shërua pas *ca* ditësh.

¹³⁷ Duhet dalluar përemri *njëpalë*, nga togu *një palë* (numëror + emër):

Bleu *një palë* çorape.

¹³⁸ *Plot* përdoret sidomos me emra abstraktë: *plot* krenari, *plot* besim, *plot* shëndet.

Pas **mjaft** përpjekjesh u zbulua se çështja ishte shumë më e ndërlikuar.

Pak njerëz lexonin atë kohë shtypin e kohës.

Pak kohë më parë fitoi demokracia.

Fjalë **pak** e punë **shumë**.

Pak prej tyre vuanin nga reumatizma.

Kishin ardhur **aq** njerëz sa s'i nxinte salla.

Aq fuqi pati.

Aq zë kishte.

Punon me **kaq** zell sa bie në sy menjëherë.

Kaq mend ka.

Ta kam thënë **kaq e kaq** herë.

Gjë, gjëkafshë, gjësend¹³⁹ tregojnë sende të pacaktuara dhe përdoren vetëm më vete.

Përemri **gjë** ka kuptim shumë të përgjithshëm; ai përdoret me kuptimin **diçka, asgjë**, përgjithësisht në fjali mohuese, pyetëse dhe kushtore:

*S'ka **gjë** më të dashur se Atdheu.*

*Nuk i mbeti **gjë**.*

*S'ka **gjë** në thes.*

*S'ka **gjë** në dorë.*

*S'e ka **gjë** vëllanë e vogël.*

*Ku ka zë, s'është pa **gjë**.*

*A ke **gjë** për të më thënë?*

*Po pe **gjë**, ma thuaj.*

*S'është **gjë** ajo punë.*

*S'doli **gjë**.*

*S'u bë **gjë**.*

Gjithçka ka kuptimin **të gjitha gjërat, çdo gjë** (është i kundërt i përemrit **asgjë**):

¹³⁹ Rrallë takohen edhe përemrat **gjëkafshë, gjësend (gjësendi)** me kuptimin **gjë, ndonjë gjë** (kryesisht me përdorim dialektor):

*Ke **gjëkafshë** për të ngrënë?*

*Jepi **gjëkafshë** me vete.*

*S'pësoi **gjëkafshë**.*

*Doni **gjësend** tjetër?*

*Të dha **gjësendi**?*

*Gjithçka ishte e ftohtë.
Bëri gjithçka për ta shpëtuar.
Në orën katër mbasdite gjithçka përsëritej.
Di gjithçka që ndodh në fshat.
Vuri në rrezik gjithçka.
Mbi gjithçka respekton punën.*

*Diçka*¹⁴⁰ tregon një sasi të vogël të pacaktuar:

*Solli diçka të re.
Merrem me diçka.
Ju lut për diçka.
Diçka lëviz këtu.
I dha diçka për të ngrënë.*

*Asnjë*¹⁴¹, *asgjë*¹⁴², *kurrfarë* përdoren për të mohuar sende. Kuptimi i përemrit *asnjë* është “as edhe një

¹⁴⁰ Me kuptimin *diçka* rrallë përdoren edhe *diç*, *seç* (kryesisht me përdorim dialektor):

Diç i tha. Diç nuk i pëlqeu. Këtu diç luan. Seç i pëshpëriste. Seç mori vesh. Aty seç kishte.

¹⁴¹ Përemri *asnjë* përdoret për të mohuar edhe njerëz:

Asnjë njeri nuk u duk.

Askush nuk bëri pyetje dhe asnjëri nuk kërkoi sqarime.

Nuk mungoi asnjë.

Ky përemër përdoret edhe si emër: *asnjëri, asnjëra*:

Asnjëri prej jush nuk erdhi.

Asnjëri nuk e vuri re ikjen e tij.

¹⁴² Përemrat *hiç*, *hiçgjë*, *kurrgjë*, *asgjësend*, *asgjëkafshë*, që përdoren në kuptimin *asgjë*, *asnjë send*, *asgjë prej gjëje*, takohen rrallë, kryesisht në ligjërimin bisedor:

-Ç'po ndodh? -Hiç.

U hëngrën për hiçgjë.

Nuk humbet hiçgjë.

S'kam kurrgjë.

Nuk solli asgjësend.

Nuk i dha asgjëkafshë.

Përveç këtyre, si përemra mohues takohen edhe *kurrëfarë*, *hiçmosgjë*, *hiçgjësend*:

Nuk janë marrë kurrëfarë masash.

Pretendonte pa kurrëfarë të drejte.

send"; kuptimi i përemrit *asgjë* është *asnjë gjë*, *asnjë send*, *kurrëgjë*; *asnjë* përdoret edhe në bashkëvjajtje me emra, *asgjë* përdoret më vete, ose i shoqëruar me përemër:

Nuk tha asnjë fjalë.

S'kishte asnjë lek.

S'ka asnjë të drejtë.

Nuk di asgjë.

Nuk pyet për asgjë.

Asgjë me rëndësi nuk ndodhi.

Për këtë s'kishim kurrfarë dëshmie.

Nuk di asgjë tjetër.

Përemrat vetvetorë

§ 76 Përemri vetvetor *vete* përdoret me parafjalë.

■ *Flet me vete.*

Do të marr me vete.

(-Duhet ikur), - tha me vete.

Punon për vete.

E mbajtën për vete.

Ajo kujdesej vetëm për vete.

§ 77 *Vete* përdoret edhe si emër, duke marrë gjithashtu formën e emrit të gjinisë femërore në trajtë të shquar (*vetja*):

E. vetja¹⁴³

Gj. i vetes

Dh. vetes

K. veten

¹⁴³ Në vend të *vetja*, përdoret për përforcim herë-herë *vetvetja* (*vetja e vet*): E. *vetvetja*, Gj. *i vetvetes*, Dh. *vetvetes*, K. *vetveten*:

Nuk i dhimbsej vetvetja (vetja e vet).

Ka humbur kontrollin e vetvetes (e vetes vet).

Gënjen vetveten (veten e vet). (vazhdon)

*Nuk i dhimbsej **vetja**.
 Asaj se ç'i dukej **vetja**.
 I dha zemër **vetes** gruaja.
 S'ka dyshim, ai është i zoti **i vetes**.
 E ndiej **veten** mirë.
 U përmend shpejt dhe gati i trembur pyeti **veten**.
 Këtë e kam nga **vetja** ime.
 Mendo vetëm për **veten** tënde.
 E mbante pas **vetes**.*

■ **Vetë** përdoret pa parafjalë:

***Vetë** e di ç'kam hequr.
 U rrua **vetë**.
 E pashë **vetë**.
 Të rroni **vetë**!
 Punon **vetë**.*

143 Ka shumë kërkesa ndaj **vetvetes** (ndaj *vetes së vet*).
 Fliste me **vetveten** (me *veten e vet*).
 Shprehte mosbesim në **vetvete**.

FOLJA

Llojet

§ 78 Sipas kuptimit dhe funksionit dallohen:

📁 ① folje me kuptim leksikor të plotë, që shërbejnë për të shprehur kallëzuesin a kryegjymtyrën , si: *punoj, lexoj, vrapoj, këndoj, flas, kap*:

Gëzimja *punon* në spital.
Në Sarandë *pushojnë* shumë turistë.
Ata *u kthyen* dje nga shërbimi.

📁 ② folje gjysmëndihmëse me kuptim modal, si: *mund, duhet, lipset, do, kam, jam, dua*:

Kjo fushë *mund* të ushqejë gjithë Shqipërinë.
Shqiptari *duhet* ta njohë më mirë Evropën.
Shpërndarja e shtypit *do* bëre shpejt e në të gjithë vendin.
Ata *kishin* për të vajtur atje në të vërtetë dy muaj më parë.
Çështja *është* për t'u diskutuar.
Ne mbrojmë atë që *është* për t'u mbrojtur.

📁 ③ folje gjysmëndihmëse me kuptim aspektor: *filloj, nis zë, vazhdoj, mbaroj, pushoj, bëj* etj.:

Filloi të lëvizte ngadalë.
Gjyshja *vazhdoi* ta shihte të birin me mall.
Nisi të këndonte me atë zërin e tij të kumbueshëm e drithërues.
Bëri të lëvizte, po e preu një dhembje e madhe.
Pushuan së kënduari natën vonë.

- 4) folje **këpujore**: *jam, bëj, kam, emëroj, shpall* etj.:
Bakri është përçues i mirë i nxehtësisë.
Shkrimtari është një qenie e çuditshme.
Atë e kam mik me kokë.
Teuta u emërua mësuese.
Toka u bë përsëri jona.

- ☞ folje ndihmëse që formojnë kohët e përbëra dhe që funksionojnë si mbaresa: *kam, jam, do*:

Ai ka lexuar gazetën "Dielli".
Serveti kishte qëndruar disa muaj në fshat.
Qielli ishte mbuluar me re të zeza.
Nesër ai do të referojë në sesionin shkencor.

Format e shtjelluara

Mënyrat

§ 79 Folja ka pesë mënyra:

Mënyra dëftore tregon se folësi e paraqit veprimin si fakt të vërtetë në të tashmen, në të shkuarën dhe në të ardhmen:

Çdo muaj ai lexon një libër.
Mbrëmë pamë një koncert.
Së shpejti do të nisët për Tiranë, do të japë provimet e do të bëhet infermiere me diplomë.

Mënyra habitore tregon se folësi e paraqit veprimin si fakt të vërtetë, shoqëruar me ndjenjën e habisë, në të tashmen, në të shkuarën dhe në të ardhmen:

Këto ditë traktorët punuakan edhe natën.
Ç'hije trimi na i paska rënë!
Do ta marrka me vete vajzën?!

Mënyra lidhore tregon se folësi e paraqit veprimin si të mundshëm, të detyrueshëm ose të dëshirueshëm në të tashmen e në të shkuarën:

Ç'përgjigje t'i japë nënës?

Të këndojë me zë më të ulët.

T'i rrojë vajza!

Po të kishte treguar më shumë kujdes, nuk do të vuante kaq shumë.

Po të mos kishim luftuar, s'do të kishim fituar dhe, tashti, po të mos punojmë, do të humbim ato që kemi fituar.

Mënyra dëshirore tregon se folësi e paraqit veprimin të dëshirueshëm në formë urimi ose mallkimi në të tashmen a në të shkuarën:

Dalshim faqebardhë.

O burrani, o shqiptarë: Se në dashçim e në u përpyjekshim, do të jemi një nga më të mirët e nga më të ndriturit e kombeve të Evropës.

Shkofsh e ardhs shëndoshë!

T'u thaftë gjuha!

Të paça!

Mënyra urdhërore tregon se folësi e paraqit veprimin në formë urdhri, lutjeje, këshille etj. në të tashmen:

Mbyll gojën, të lutem!

Lajmëro shoqet!

Ngreje kokën lart!

Duaje atdheun si shqiponja folenë.

Punoni, biro; kjo na duhet sot.

Fli, e vuajtura ime!

Format e pashtjelluara

§ 80 Format e pashtjelluara të foljes janë tri:

(1) **gerundi** me dy trajta rasore: **kallëzore (të bërë)**, **rrjedhore (së bëri)**; (2) **përcjellorja** me dy trajta (**pohore duke bërë, mohore pa bërë**); **pjesorja** me

dy trajta (pa mbaresë të përparme **bërë**, me mbaresë të përparme **i bërë**):

Gerundi shpreh emërtim të veprimit dhe zotëron kryesisht tiparet e foljes e të emrit:

Dëshira për të lexuar e ka shoqëruar gjithë jetën.

Ajo është e etur për të vallëzuar.

Vinte rrallë sa për t'u çmallur.

Me të parë djalën, u qetësua.

Fshati mbaroi së ndërtuari shkollën.

Përcjellorja shpreh një veprim dytësor pranë një veprimi kryesor dhe zotëron kryesisht tiparet e foljes dhe të ndajfoljes:

Shkonte duke çaluar.

Duke ecur midis lisave, ndjeu një krismë.

Vraponte pa vështruar as majtas, as djathtas.

Mos u nis pa marrë leje.

Pjesorja shpreh një veprim në formë tipari dhe zotëron tiparet e foljes dhe të mbiemrit:

Nëpër natë u nis për në fshatin e saj, rrethuar me mollë e lisa.

Hyri një djalosh, veshur si qëmoti.

E gjetë me duar lidhur.

E lashë derën hapur (të hapur).

E gjetëm qenin lidhur (të lidhur).

Libri i botuar u shpërnda në gjithë vendin.

E hodhi në vatër letrën e grisur.

Shënim. Togu **për+gerund** në disa përdorime ka kaluar në paskajore, por ende nuk ka arritur të kryejë funksionet themelore të paskajores së mirëfilltë, siç është funksioni kryefjalor e ndonjë tjetër, funksione këto që i kryen normalisht paskajorja e gegërishtes (dialekti verior i shqipes) dhe paskajorja e të gjitha gjuhëve europiane: **Me lexue** asht kënaqësi. (gegërisht).Por në shqipen standarde: **Të lexosh** është kënaqësi.(lidhore).Por jo *Për të lexuar është kënaqësi.

Kohët

§ 81 **Kohët themelore** të foljes janë: e tashmja, e shkuara, e ardhmja.

Mënyra **dëftore dhe habitore** i kanë të tria këto kohë:

-Ai **flet** gjithmonë shpejt dhe pa menduar.

-Rustemi **u ngrit** në këmbë.

Na **ka mbetur** edhe pak punë për të bërë.

-Së shpejti **do të shkrijë** bora.

E **paskemi** rrugën bashkë.

Paske ardhur nga malet e largëta.

Në lagjen tonë **do t'u ndërtoaka** edhe një pallat sporti.

Mënyrat **lidhore, dëshirore** kanë kohën e tashme dhe të shkuarën:

Erdhi dita **të luftojmë** për lirinë e Shqipërisë, ja **të vdesim**, ja **të rrojmë** si burrat e trimërisë.

Ne nuk pritnim **të na kritikonin**.

Deri nesër **ta kemi përfunduar** kanalin.

Skënderin e **paçim** sa malet e i **rrofshin** çunat.

Të qofshim falur e të paçim për jetë, moj Kosovë!

Mënyra **urdhërore** shpreh nxitje për veprim në kohën e tashme.

Dil jashtë dhe prit!

Dëgjoni, zotërinj!

§ 82 **Nëndarjet e kohëve themelore**

a Mënyra dëftore

■ **E tashmja**

(a) **e tashmja e pacaktuar (punoj)**

(b) **e tashmja e caktuar (po punoj)**

(c) **e tashmja e gjendjes (jam duke punuar)**

■ **E shkuara**

(1) **E pakryera**

- (a) e pakryera e pacaktuar (*punoja*)
- (b) e pakryera e caktuar (*po punoja*)
- (c) e pakryera e gjendjes (*isha duke punuar*)
- (2) E kryera e thjeshtë (*punova*)
- (3) E kryera (*kam punuar*)
- (4) Më se e kryera (*kisha punuar*)
- (5) E kryera e tejshkuar (*pata punuar*)

■ E ardhmja

- (a) e ardhmja (*do të punoj*)
- (b) e ardhmja e sigurisë (*kam për të punuar*)
- (c) e ardhmja e së shkuarës (*do të punoja*)
- (d) e ardhmja e së shkuarës e sigurisë (*kisha për të punuar*)
- (dh) e ardhmja e përparme (*do të kem punuar*)
- (e) e ardhmja e përparme e së shkuarës (*do të kisha punuar*)

b Mënyra habitore

■ E tashmja

- (a) e tashmja e pacaktuar (*punuakam*)
- (b) e tashmja e caktuar (*po punuakam*)
- (c) e tashmja e gjendjes (*qenkam duke punuar*)

■ E shkuara

- (1) E pakryera:
 - (a) e pakryera e pacaktuar (*punuakështa*) (*ose punokështa*)
 - (b) e pakryera e caktuar (*po punuakështa*)
 - (c) e pakryera e gjendjes (*qenkështa duke punuar*)

Shënim. Për këto kohë po përoren shpesh format me -o- (*punokam, punokështa*).

- (2) E kryera (*paskam punuar*)
- (3) më se e kryera (*paskështa punuar*)

■ E ardhmja (*do të punuakam*)

c Mënyra lidhore

■ E tashmja (*të punoj*)

■ E shkuara

(1) e pakryera (*të punoja*)

(2) e kryera (*të kem punuar*)

(3) më se e kryera (*të kisha punuar*)

d Mënyra dëshirore

■ E tashmja (*punofsha*)

■ E shkuara

e kryera (*paça punuar*)

Foljet kalimtare dhe jokalistare

§ 83 Foljet në gjuhën shqipe mund të jenë kalimtare ose jokalistare:

Foljet kalimtare emërtojnë veprime që kalojnë drejtpërdrejt mbi ndonjë person a send të shprehur me emër, përemër etj. në rasën kallëzore pa parafjalë:

Për të ai kishte botuar edhe një artikull tjetër.

Përpara shtëpisë ata po ndreqnin një mur.

Atë e transferuan në Korçë.

Lindën e ftuan në spektalin e ri televiziv.

Ai e punon kopshtin vetë.

Foljet jokalistare emërtojnë veprime që mbeten tek ai që i kryen:

Mbetën në mes të erës si të ngrirë.

Në rrugë s'po kalonte më asnjëri.

Ajo jeton në Tiranë.

Ai punon shumë.

Trajtat (diatazet)

§ 84 Foljet kanë trajtën veprorë dhe trajtën pësorë.

Folja në **trajtën** veprorë tregon një veprim që e kryen kryefjala:

Nëna **po lan** fëmijën.
Ajo **respekton** mësuesen e saj.
Dini **kapërceu** gardhin.
Mos **fol** pa leje¹⁴⁴.

Folja në **trajtën pësore** tregon një veprim që nuk kryhet nga kryefjala:

Ai **u emërua** mësues në fshatin e vet.
Shtëpia **është ndërtuar** me tulla.
Fëmija **u la** nga nëna.
Dituria **fitohet** me punë e përpjekje.

Shënim. Disa folje, megjithëse kanë trajtën pësore, tregojnë një veprim që e kryen kryefjala; këto përbëjnë grupin e foljeve mesore, si:

- *nisem, ngjitem, afrohem, skuqem, gëzohem, hidhërohem, mendohe, dëshpërohem, nxehem, plakem, përtërihem;*
- *lahem, krihem, vishem;*
- *përqafohem, grindem, martohem, përshëndetem, puthem.*

Alpinistët **do të ngjiten** në majën më të lartë të Korabit.

Çdo ditë ai **lahet** me ujë të ftohtë.

Kur erdhi lajmi në Lesh, kryetrimi i sëmurë në shtrat të vdekjes **u përpoq të ngrihej** e të kapte armët.

Nënë e bir **u përqaftuan** me mall.

Vetat dhe numrat

§ 85 Folja ka tri veta dhe dy numra:

¹⁴⁴ Në fjalitë që nuk kanë kryefjalë veta shprehet me anë të mbaresave të foljes:

Lexoni me zë më të lartë.

Po lexoj gazetën.

Po lajmë duart.

njëjës

Veta e parë	<i>(unë) puno-j</i>	<i>hap (-)</i> ¹⁴⁵
Veta e dytë	<i>(ti) puno-n</i>	<i>hap (-)</i>
Veta e tretë	<i>(ai, ajo) puno-n</i>	<i>hap (-)</i>

shumës

Veta e parë	<i>(ne) puno-jmë</i> ¹⁴⁶	<i>hap-im</i>
Veta e dytë	<i>(ju) puno-ni</i> ¹⁴⁷	<i>hap-ni</i>
Veta e tretë	<i>(ata, ato) puno-jnë</i>	<i>hap-in</i>

Shënim: Disa folje nuk kanë veta dhe numra, por dalin vetëm në formën e vetës së tretë njëjës. Këtu përfshihen:

- folje a shprehje jokaltimtare që tregojnë dukuri atmosferike ose natyrore, si: *agon, ngryset, vetëtin, bubullin, veson, ushton, gjelbëron, bën ftohtë, bën ngrohtë, bie shi, bie borë, fryn erë* etj.
- folje jokaltimtare në kuptimin “ngjet”, si: *ndodh, ngjan, rastis, qëllon* etj.
- folje kalimtare pësore, si: *dihet, flitet, thuhet, lejohet, ndalohet, kuptohet, parashikohet, merret me mend* etj.
- shprehje foljore me **jam, vij, shkoj, dal**, si: *(s') është mirë, (s') është keq, (s') është e mundur, (s') është e domosdoshme, (s') është e arsyeshme, (s') është e udhës; më vjen mirë, më vjen keq, më vjen mbarë; më shkon ndër mend, më del nga mendja* etj.
- folje jokaltimtare pësore që tregojnë modalitet *(s') flihet, (s') shkohet, (s') rrihet, (s') rrohet, (s') kalohet, (s') hahet*.

¹⁴⁵ Shenja (-) tregon mbaresën zero.

¹⁴⁶ Veta e parë shumësi përdoret edhe në vend të vetës së parë njëjës për modesti (si shumësi i modestisë).

¹⁴⁷ Veta e dytë shumësi përdoret edhe në vend të vetës së dytë njëjës për nderim e mirësjellje (si shumësi etik).

- folje jokalimtare pësore me trajta të shkurtra që tregojnë gjendje fiziologjike, si: (s') *më flihet*, (s') *më hahet*, (s') *më rrihet* etj.
- folja kam në kuptimin “**ndodhet**”, “**ekziston**”. (Në male **ka** pyje. Në rrugë **ka** lëvizje.)

Foljet e rregullta dhe të parregullta

§ 86 Temat bazë të foljes janë tri: e para është tema **e së tashmes** (veta I njëjës); e dyta është tema **e së kryerës së thjeshtë** (veta I njëjës); e treta është **tema e pjesores**.

Folje të rregullta janë ato që kanë (a) tri ose (b) dy tema bazë të njëjta (ndërkaq njëra nga tri temat ndryshon pjesërisht):

(a) (të tria temat të njëjta)

tema 1	tema 2	tema 3
<i>la-j</i>	<i>la-va</i>	<i>la-rë</i>
<i>kap</i>	<i>kap-a</i>	<i>kap-ur</i>
<i>pi</i>	<i>pi-va</i>	<i>pi-rë</i>

(b) (vetëm dy tema të njëjta)

(tema 1 e njëjtë me temën 3)

tema 1	tema 2	tema 3
<i>lye-j</i>	<i>le-va</i>	<i>lye-r</i>
<i>shkrua-j</i>	<i>shkro-va</i>	<i>shkrua-r</i>
<i>vë</i>	<i>vur-a</i>	<i>vë-në</i>
<i>lë</i>	<i>la-shë</i>	<i>lë-në</i>
<i>heq</i>	<i>hoq-a</i>	<i>heq-ur</i>
<i>mbjell</i>	<i>mboll-a</i>	<i>mbjell-ë</i>
<i>nxjerr</i>	<i>nxor-a</i>	<i>nxjerr-ë</i>
<i>vjel</i>	<i>vol-a</i>	<i>vjel-ë</i>

(tema 2 e njëjtë me temën 3)

tema 1	tema 2	tema 3
<i>mba-j</i>	<i>mbajt-a</i>	<i>mbajt-ur</i>
<i>vete</i>	<i>vajt-a</i>	<i>vajt-ur</i>
<i>bë-j</i>	<i>bër-a</i>	<i>bër-ë</i>
<i>hy-j</i>	<i>hyr-a</i>	<i>hyr-ë</i>
<i>vras</i>	<i>vra-va</i>	<i>vra-rë</i>

(tema 1 e njëjtë me temën 2)

tema 1	tema 2	tema 3
<i>puno-j</i>	<i>puno-va</i>	<i>punua-r</i>
<i>rrëfe-j</i>	<i>rrëfe-va</i>	<i>rrëfye-r</i>

§ 87 Folje të parregullta

Folje të parregullta janë ato (a) që kanë të paktën një temë bazë krejt të ndryshme (të tilla janë nëntë: *jam, kam, bie (rashë), bie (prura), ha, jap, rri, vij, shoh*), si dhe ato (b) tri temat bazë të të cilave ndryshojnë pjesërisht (të tilla janë pesë: *them, dua, vdes, shpie, shtie*):

(a) (një temë krejt e ndryshme)

tema 1	tema 2	tema 3
<i>ja-m</i>	<i>qe-shë</i>	<i>qe-në</i>
<i>ka-m</i>	<i>pat-a</i>	<i>pas-ur</i>
<i>bie</i>	<i>ra-shë</i>	<i>rë-në</i>
<i>bie</i>	<i>prur-a</i>	<i>prur-ë</i>
<i>ha</i>	<i>hëngr-a</i>	<i>ngërë-në</i>
<i>jap</i>	<i>dha-shë</i>	<i>dhë-në</i>
<i>rri</i>	<i>ndenj-a</i>	<i>ndenj-ur</i>
<i>vi-j</i>	<i>erdh-a</i>	<i>ardh-ur</i>
<i>shoh</i>	<i>pa-shë</i>	<i>pa-rë</i>

(b) (të tria temat ndryshojnë pjesërisht)

tema 1	tema 2	tema 3
<i>the-m</i>	<i>tha-shë</i>	<i>thë-në</i>
<i>dua</i>	<i>desh-a</i>	<i>dash-ur</i>
<i>vdes</i>	<i>vdiq-a</i>	<i>vdek-ur</i>
<i>shpie</i>	<i>shpur-a</i>	<i>shpë-në</i>
<i>shtie</i>	<i>shti-va</i>	<i>shtë-në</i>

Zgjedhimet¹⁴⁸

§ 88 Foljet ndahen në dy zgjedhime:

Në zgjedhimin e parë përfshihen foljet që në vetën e parë njëjës të kohës së tashme dëftore marrin mbaresën -j, si:

(unë) *puno-j, la-j, kthe-j, rrëfe-j, gje-j, fshi-j, mba-j, bë-j, hy-j, lye-j, shkrua-j, zie-j* etj.

Në zgjedhimin e dytë përfshihen foljet që në vetën e parë njëjës të kohës së tashme dëftore dalin me mbaresën zero, si:

(unë) *vendos(-), qep(-), mbjell(-), mbledh(-), hap(-), dredh(-), heq(-), nxjerr(-), vjel(-), dal(-), flas(-), përgatis(-); vë(-), zë(-), di(-), fle(-), ngre(-), pi(-), lë(-)* etj.

Shënim: Foljet *ik-i, hip-i*, megjithëse ndryshojnë nga zgjedhimi i parë dhe i dytë, do të përfshihen në zgjedhimin e dytë, sepse kanë mbaresa të njëjta në të tria vetat e shumësit të kohës së tashme dëftore (krahaso: *ik-im, ik-ni, ik-in* me *hap-im, hap-ni, hap-in*) dhe se dalin në temë me bashkëtingëllore.

¹⁴⁸ Për ndarjen e foljeve në zgjedhime shihen mbaresat e vetës të parë njëjës të kohës së tashme dëftore.

§ 89 Zgjedhimi i parë e nëndarjet e tij

Foljet e zgjedhimit të parë nuk ndahen në **klasa**, sepse mbaresat e kohës së tashme (njëjës e shumës) dëftore i kanë të njëjta:

<i>puno-j</i>	<i>shkrua-j</i>
<i>puno-n</i>	<i>shkrua-n</i>
<i>puno-n</i>	<i>shkrua-n</i>
<i>puno-jmë</i>	<i>shkrua-jmë</i>
<i>puno-ni</i>	<i>shkrua-ni</i>
<i>puno-jnë</i>	<i>shkrua-jnë</i>

Në zgjedhimin e parë dallohen dy **nënklasa** me nga dy **nëngrupe**, secila sipas mbaresave të së kryerës së thjeshtë:

Zgjedhimi 1, nënklasa 1) a

(*punoj, shkruaj; kthej, rrëfej, lyej, ziej* etj.)

<i>puno-va</i>	<i>shkro-va</i>	<i>kthe-va</i>
<i>puno-ve</i>	<i>shkro-ve</i>	<i>kthe-ve</i>
<i>puno-i</i> ¹⁵⁰	<i>shkro-i</i>	<i>kthe-u</i> ¹⁵⁶

<i>punua-m</i>	<i>shkrua-m</i>	<i>kthye-m</i>
<i>punua-t</i>	<i>shkrua-t</i>	<i>kthye-t</i>
<i>punua-n</i>	<i>shkrua-n</i>	<i>kthye-n</i>

Zgjedhimi 1, nënklasa 1) b

(*la, fshij* etj.)

<i>la-va</i>	<i>la-më</i>
<i>la-ve</i>	<i>la-të</i>
<i>la-u</i> ¹⁵⁶	<i>la-në</i>

¹⁴⁹ Për nëndarjet e zgjedhimeve në klasa shihen mbaresat e kohës së tashme (njëjës e shumës) dëftore.

¹⁵⁰ **i/u** trajtohen si variante fonetike të një mbarese.

Zgjedhimi nënklasa 2)a (<i>gjej, mbaj</i> etj.)	1, Zgjedhimi 1, nënklasa 2)b (<i>bëj, hyj</i>)
<i>gjet-a</i>	<i>bër-a</i>
<i>gjet-e</i>	<i>bër-e</i>
<i>gjet-i</i>	<i>bër-i</i>
 <i>gjet-ëm</i>	 <i>bë-më</i>
<i>gjet-ët</i>	<i>bë-të</i>
<i>gjet-ën</i>	<i>bë-në</i>

§ 90 Zgjedhimi i dytë e nëndarjet e tij

Foljet e zgjedhimit të dytë ndahen në dy klasa, sepse mbaresat e shumësit të kohës së tashme dëftore janë të ndryshme.

Zgjedhimi 2, klasa 1)

(*kap, qep, mbjell, vjel, nxjerr, shëtis, vendos, trokas, dal, heq* etj.)

<i>kap (-)</i>	<i>vjel (-)</i>
<i>kap (-)</i>	<i>vjel (-)</i>
<i>kap (-)</i>	<i>vjel (-)</i>
 <i>kap-im</i>	 <i>vjel-im</i>
<i>kap-ni</i>	<i>vil-ni</i>
<i>kap-in</i>	<i>vjel-in</i>

Zgjedhimi 2, klasa 2)

(*vë, zë, di, fle* etj.)

<i>vë (-)</i>	<i>di (-)</i>
<i>vë (-)</i>	<i>di (-)</i>
<i>vë (-)</i>	<i>di (-)</i>
<i>vë-më</i>	<i>di-më</i> ¹⁵¹
<i>vë-ni</i>	<i>di-ni</i>
<i>vë-në</i>	<i>di-në</i>

Çdo klasë e zgjedhimit të dytë ndahet secila në dy nënklasa, sipas mbaresave të së kryerës së thjeshtë:

Klasa 1, nënklasa 1

(*shëtis, vendos, pres (shokun), qep, mbjell, mbledh, hap, nxjerr, njoh* etj.)

<i>qep-a</i>	<i>njoh-a</i>
<i>qep-e</i>	<i>njoh-e</i>
<i>qep-i</i>	<i>njoh-u</i>
<i>qep-ëm</i>	<i>njoh-ëm</i>
<i>qep-ët</i>	<i>njoh-ët</i>
<i>qep-ën</i>	<i>njoh-ën</i>

Klasa 1, nënklasa 2

(*shkas, vras, ngas, pres (bukën), pi*)

¹⁵¹ Trajtat me -j të foljeve *di, pi, zë, vë, nxë, lë, fle* në vetën I dhe III shumë janë jonormative:

<i>normative</i>	<i>jonormative</i>
<i>di-më</i>	<i>di-jmë</i>
<i>di-në</i>	<i>di-jnë</i>
<i>vë-më</i>	<i>vë-jmë</i>
<i>vë-në</i>	<i>vë-jnë</i>
<i>zë-më</i>	<i>zë-jmë</i>
<i>zë-në</i>	<i>zë-jnë</i>
<i>pi-më</i>	<i>pi-jmë</i>
<i>pi-në</i>	<i>pi-jnë</i>

<i>pre-va</i>	<i>pi-va</i>
<i>pre-ve</i>	<i>pi-ve</i>
<i>pre-u</i>	<i>pi-u</i>
<i>pre-më</i>	<i>pi-më</i>
<i>pre-të</i>	<i>pi-të</i>
<i>pre-në</i>	<i>pi-në</i>

Klasa 2, nënklasa 1
(*vë, zë etj.*)

vur-a
vur-e
vur-i

vu-më
vu-të
vu-në

Klasa 2, nënklasa 2
(*di, fle, ngre*)

<i>ngrit-a</i>	<i>dit-a</i>
<i>ngrit-e</i>	<i>dit-e</i>
<i>ngrit-i</i>	<i>dit-i</i>
<i>ngrit-ëm</i>	<i>dit-ëm</i>
<i>ngrit-ët</i>	<i>dit-ët</i>
<i>ngrit-ën</i>	<i>dit-ën</i>

Shënim 1. Folja *lë* përfshihet në zgjedhimin e dytë (*unë*) *lë* (-), në klasën e dytë (*ne*) *lë-më*, (*ju*) *li-ni*, *lë-në*, në një nënklasë të veçantë (*la-shë*, *le* (-), *la* (-), *la-më*, *la-të*, *la-në*).
Folja *vete* zgjedhohet si foljet e zgjedhimit të dytë *vete, vete, vete, vemi, veni, venë*.

Shënim 2. Foljet e parregullta zgjedhohen në mënyra të ndryshme, duke afruar ose me foljet e zgjedhimit të parë, ose me foljet e

zgjedhimit të dytë (shih pasqyrën e zgjedhimit të foljeve të parregullta).

Zgjedhimi i foljeve kam, jam

Foljet *kam*, *jam* zgjedhohen njëlloj edhe si ndihmëse, edhe me kuptim të plotë.

§ 91 Format

Temat bazë:

e tashme	e kryera e thjeshtë	pjesore
<i>ka-m</i>	<i>pat-a</i>	<i>pas-ur</i> ¹⁵²
<i>ja-m</i>	<i>qe-shë</i>	<i>qe-në</i>

Pasqyrat e zgjedhimit të foljeve kam, jam

Mënyra dëftore

e tashme

e pakryer

<i>ka-m</i>	<i>ja-m</i>	<i>kish-a</i>	<i>ish-a</i>
<i>ke (-)</i>	<i>je (-)</i>	<i>kish-e</i>	<i>ish-e</i>
<i>ka (-)</i>	<i>ësh-të</i>	<i>kish</i> ¹⁵³ -te	<i>ish</i> ¹⁵⁸ -te
<i>ke-mi</i>	<i>je-mi</i>	<i>kish-im</i>	<i>ish-im</i>
<i>ke-ni</i>	<i>je-ni</i>	<i>kish-it</i>	<i>ish-it</i>
<i>ka-në</i>	<i>ja-në</i>	<i>kish-in</i>	<i>ish-in</i>

e kryer e thjeshtë

e kryer

<i>pat-a</i>	<i>qe-shë</i>	<i>kam pasur</i>	<i>kam qenë</i>
<i>pat-e</i>	<i>qe -(-)</i>	<i>ke pasur</i>	<i>ke qenë</i>
<i>pat</i> ¹⁵⁸ -i	<i>qe (-)</i>	<i>ka pasur</i>	<i>ka qenë</i>
<i>pat-ëm</i>	<i>qe-më</i>	<i>kemi pasur</i>	<i>kemi qenë</i>
<i>pat-ët</i>	<i>qe-të</i>	<i>keni pasur</i>	<i>keni qenë</i>
<i>pat-ën</i>	<i>qe-në</i>	<i>kanë pasur</i>	<i>kanë qenë</i>

më se e kryer

e kryer e tejshkuar

¹⁵² Trajtat *pat-ur*, *që-në* janë dialektore.

¹⁵³ Trajtat *kish*, *ish*, *pat* për *kishte*, *ishte*, *pati* takohen në ligjërimin bisedor.

<i>kisha pasur</i>	<i>kisha qenë</i>	<i>pata pasur</i>	<i>pata qenë</i>
<i>kishe pasur</i>	<i>kishe qenë</i>	<i>pate pasur</i>	<i>pate qenë</i>
<i>kishte pasur</i>	<i>kishte qenë</i>	<i>pati pasur</i>	<i>pati qenë</i>
<i>kishim pasur</i>	<i>kishim qenë</i>	<i>patëm pasur</i>	<i>patëm qenë</i>
<i>kishit pasur</i>	<i>kishit qenë</i>	<i>patët pasur</i>	<i>patët qenë</i>
<i>kishin pasur</i>	<i>kishin qenë</i>	<i>patën pasur</i>	<i>patën qenë</i>

e ardhme

e ardhme e sigurisë

<i>do të kem</i>	<i>do të jem</i> ¹⁵⁴	<i>kam për të pasur</i>	<i>kam për të qenë</i>
<i>do të kesh</i>	<i>do të jesh</i>	<i>ke për të pasur</i>	<i>ke për të qenë</i>
<i>do të ketë</i>	<i>do të jetë</i>	<i>ka për të pasur</i>	<i>ka për të qenë</i>
<i>do të kemi</i>	<i>do të jemi</i>	<i>kemi për të pasur</i>	<i>kemi për të qenë</i>
<i>do të keni</i>	<i>do të jeni</i>	<i>keni për të pasur</i>	<i>keni për të qenë</i>
<i>do të kenë</i>	<i>do të jenë</i>	<i>kanë për të pasur</i>	<i>kanë për të qenë</i>

e ardhme e së shkuarës

e ardhme e së shkuarës e sigurisë

<i>do të kisha</i>	<i>do të isha</i>	<i>kisha për të pasur</i>	<i>kisha për të qenë</i>
<i>do të kishe</i>	<i>do të ishe</i>	<i>kishe për të pasur</i>	<i>kishe për të qenë</i>
<i>do të kishte</i>	<i>do të ishte</i>	<i>kishte për të pasur</i>	<i>kishte për të qenë</i>
<i>do të kishim</i>	<i>do të ishim</i>	<i>kishim për të pasur</i>	<i>kishim për të qenë</i>
<i>do të kishit</i>	<i>do të ishit</i>	<i>kishit për të pasur</i>	<i>kishit për të qenë</i>
<i>do të kishin</i>	<i>do të ishin</i>	<i>kishin për të pasur</i>	<i>kishin për të qenë</i>

e ardhme e përparme

<i>do të kem pasur</i>	<i>do të kem qenë</i>
<i>do të kesh pasur</i>	<i>do të kesh qenë</i>
<i>do të ketë pasur</i>	<i>do të ketë qenë</i>
<i>do të kemi pasur</i>	<i>do të kemi qenë</i>
<i>do të keni pasur</i>	<i>do të keni qenë</i>
<i>do të kenë pasur</i>	<i>do të kenë qenë</i>

¹⁵⁴ Trajtat pa pjesëzën **të** (*do kem*, *do jem* etj) takohen kryesisht në ligjërimin bisedor.

e ardhme e përparme e së shkuarës

<i>do të kisha pasur</i>	<i>do të kisha qenë</i>
<i>do të kishe pasur</i>	<i>do të kishe qenë</i>
<i>do të kishte pasur</i>	<i>do të kishte qenë</i>
<i>do të kishim pasur</i>	<i>do të kishim qenë</i>
<i>do të kishit pasur</i>	<i>do të kishit qenë</i>
<i>do të kishin pasur</i>	<i>do të kishin qenë</i>

Mënyra habitore e tashme e pakryer

<i>pas-kam</i>	<i>qen-kam</i>	<i>pas-kështa</i>	<i>qen-kështa</i>
<i>pas-ke</i>	<i>qen-ke</i>	<i>pas-këshe</i>	<i>qen-këshe</i>
<i>pas-ka</i>	<i>qen-ka</i>	<i>pas-kësh</i>	<i>qen-kësh</i>
<i>pas-kemi</i>	<i>qen-kemi</i>	<i>pas-këshim</i>	<i>qen-këshim</i>
<i>pas-keni</i>	<i>qen-keni</i>	<i>pas-këshit</i>	<i>qen-këshit</i>
<i>pas-kan</i>	<i>qen-kan</i>	<i>pas-këshin</i>	<i>qen-këshin</i>

e kryer më se e kryer

<i>paskam pasur</i>	<i>paskam qenë</i>	<i>paskështa pasur</i>	<i>paskështa qenë</i>
<i>paske pasur</i>	<i>paske qenë</i>	<i>paskëshe pasur</i>	<i>paskëshe qenë</i>
<i>paska pasur</i>	<i>paska qenë</i>	<i>paskësh pasur</i>	<i>paskësh qenë</i>
<i>paskemi pasur</i>	<i>paskemi qenë</i>	<i>paskëshim pasur</i>	<i>paskëshim qenë</i>
<i>paskeni pasur</i>	<i>paskeni qenë</i>	<i>paskëshit pasur</i>	<i>paskëshit qenë</i>
<i>paskan pasur</i>	<i>paskan qenë</i>	<i>paskëshin pasur</i>	<i>paskëshin qenë</i>

e ardhme

<i>do të paskam</i>	<i>do të qenkam</i>
<i>do të paske</i>	<i>do të qenke</i>
<i>do të paska</i>	<i>do të qenka</i>
<i>do të paskemi</i>	<i>do të qenkemi</i>
<i>do të paskeni</i>	<i>do të qenkeni</i>
<i>do të paskan</i>	<i>do të qenkan</i>

Mënyra lidhore

e tashme

e pakryer

<i>të ke-m</i>	<i>të je-m</i>	<i>të kish-a</i>	<i>të ish-a</i>
<i>të ke-sh</i>	<i>të je-sh</i>	<i>të kish-e</i>	<i>të ish-e</i>
<i>të ke-të</i>	<i>të je-të</i>	<i>të kish-te</i>	<i>të ish-te</i>
<i>të ke-mi</i>	<i>të je-mi</i>	<i>të kish-im</i>	<i>të ish-im</i>
<i>të ke-ni</i>	<i>të je-ni</i>	<i>të kish-it</i>	<i>të ish-it</i>
<i>të ke-në</i>	<i>të je-në</i>	<i>të kish-in</i>	<i>të ish-in</i>

e kryer

më se e kryer

<i>të kem pasur</i>	<i>të kem qenë</i>	<i>të kisha pasur</i>	<i>të kisha qenë</i>
<i>të kesh pasur</i>	<i>të kesh qenë</i>	<i>të kishe pasur</i>	<i>të kishe qenë</i>
<i>të ketë pasur</i>	<i>të ketë qenë</i>	<i>të kishte pasur</i>	<i>të kishte qenë</i>
<i>të kemi pasur</i>	<i>të kemi qenë</i>	<i>të kishim pasur</i>	<i>të kishim qenë</i>
<i>të keni pasur</i>	<i>të keni qenë</i>	<i>të kishit pasur</i>	<i>të kishit qenë</i>
<i>të kenë pasur</i>	<i>të kenë qenë</i>	<i>të kishin pasur</i>	<i>të kishin qenë</i>

Mënyra dëshirore

e tashme

e kryer

<i>pa-ça</i>	<i>qo-fsha</i>	<i>paça pasur</i>	<i>paça qenë</i>
<i>pa-ç</i>	<i>qo-fsh</i>	<i>paç pasur</i>	<i>paç qenë</i>
<i>pas-të</i>	<i>qo-ftë</i>	<i>pastë pasur</i>	<i>pastë qenë</i>
<i>pa-çim</i>	<i>qo-fshim</i>	<i>paçim pasur</i>	<i>paçim qenë</i>
<i>pa-çi</i>	<i>qo-fshi</i>	<i>paçi pasur</i>	<i>paçi qenë</i>
<i>pa-çin</i>	<i>qo-fshin</i>	<i>paçin pasur</i>	<i>paçin qenë</i>

Mënyra urdhërore

<i>ki (-)</i>	<i>ji (-)</i>
<i>ki-ni</i>	<i>ji-ni</i>

Format e pashtjelluara

pjesore

gerund

<i>pasur</i>	<i>kallëzore:</i>	<i>të pasur</i>	<i>të qenë</i>
<i>qenë</i>	<i>rrjedhore:</i>	<i>së pasuri</i>	<i>së qeni</i>

përcjellore

<i>pohore:</i>	<i>duke pasur</i>	<i>duke qenë</i>
<i>mohore:</i>	<i>pa pasur</i>	<i>pa qenë</i>

Mënyra dëftore

Format e trajtës veprorë

§ 92 E tashmja

a E tashmja e pacaktuar

(zgjedhimi 1)

<i>puno-j</i>	<i>puno-jmë</i>
<i>puno-n</i>	<i>puno-ni</i> ¹⁵⁵
<i>puno-n</i>	<i>puno-jnë</i>

(zgjedhimi 2)

<i>klasa 1</i>	<i>klasa 2</i>
<i>kap (-)</i>	<i>di (-)</i>
<i>kap (-)</i>	<i>di (-)</i>
<i>kap (-)</i>	<i>di (-)</i>
<i>kap-im</i>	<i>di-më</i>
<i>kap-ni</i>	<i>di-ni</i> ¹⁵⁷
<i>kap-in</i> ¹⁵⁶	<i>di-në</i>

¹⁵⁵ Folja *blej* në vetën e dytë shumës e ndërron në **-i** zanoren **e** (*ju bli-ni*).

¹⁵⁶ Folja *dal* e ndërron në vetën e dytë dhe të tretë njëjës, si dhe në vetën e dytë shumës (**a>e** dhe **a>i**):

dal, del, del; dalim, dilni, dalin; folja *heq* e ndërron **e** në **i** në vetën e dytë shumës (*hiqni*).

Foljet *mbjell, vjel, nxjerr* etj. e ndërrojnë togun **-je** në **i** në vetën e dytë shumës: *vilni* etj.

Foljet e tipit *shëtis, ujis* në vetën e parë njëjës dhe në tri vetat e shumësit dalin në temë në **s** ose në **t** (unë *shëtis* - unë *shëtit*), nga të cilat tema në **s** është më e përhapur; ndërkaq veta e dytë dhe e tretë njëjës del me **t**: *shëtis, shëtit, shëtit: shëtisim, shëtisni, shëtisin*;

b E tashmja e caktuar¹⁵⁸
po + e tashme e pacaktuar (po punoj)

<i>po punoj</i>	<i>po punojmë</i>
<i>po punon</i>	<i>po punoni</i>
<i>po punon</i>	<i>po punojnë</i>

c E tashmja e gjendjes
jam + përcjellore pohore (jam duke dëgjuar)

<i>jam¹⁵⁹ duke dëgjuar</i>	<i>jemi duke dëgjuar</i>
<i>je duke dëgjuar</i>	<i>jeni duke dëgjuar</i>
<i>është duke dëgjuar</i>	<i>janë duke dëgjuar</i>

Foljet e tipit *trokas, flas, shkas, vras, ngas* e ndërrojnë s-në e temës në t në vetën e dytë e të tretë njëjës dhe zanoren a në e dhe a në i (në vetën e dytë shumës): *flas, flet, flet, flasim, flisni, flasin* etj.

Folja *pres* (*bukën, shokun*) ndërrojnë s në t në vetën e dytë dhe të tretë njëjës dhe e në i në vetën e dytë shumës (*pres, pret, pret, presim, prisni, presin*); Folja *njoh* e ndërrojnë o në e dhe në vetën e dytë e të tretë njëjës, si dhe o në i në vetën e dytë shumës (*njoh, njeh, njeh; njohim, njihni, njohin*).

¹⁵⁷ Foljet *vë, zë, fle, ngre* e ndërrojnë ë/e në i në vetën e dytë shumës; *vini, flini* etj; edhe folja *lë* ndërrojnë ë në i (*lini*).

¹⁵⁸ Të tashmen e caktuar nuk e kanë disa folje, si: *dua, di, kam, jam, gjendem; nxë, ngërthej*.

¹⁵⁹ Zgjedhohet në njëjës dhe shumës vetëm *jam* në të tashmen.

§ 93 E shkuara

a E pakryera e pacaktuar

(zgjedhimi 1 dhe zgjedhimi 2)

puno-ja dil¹⁶⁰-ja

puno-je dil-je

puno-nte dil-te¹⁶¹

puno-nim dil-nim

puno-nit dil-nit

puno-nin dil-nin

b E pakryera e caktuar

po + e pakryer e pacaktuar (po punoja)

po punoja po punonim

po punoje po punonit

po punonte po punonin

c E pakryera e gjendjes

isha + përcjellore pohore (*isha duke dëgjuar*)

isha¹⁶² duke dëgjuar ishim duke dëgjuar

ishe duke dëgjuar ishit duke dëgjuar

ishte duke dëgjuar ishin duke dëgjuar

¹⁶⁰ Tema e së pakryerës është e njëjtë me temën e vetës së dytë shumë të kohës së tashme, duke pësuar po ato ndërrime;

e tashme e pakryer

dil-ni dil-ja

shëtis-ni shëtis-ja

hiq-ni hiq-ja

mbill-ni mbill-ja

vi-ni vi-ja

digj-ni digj-ja

¹⁶¹ Foljet me temë më bashkëtingëllore (zgjedhimi 2, klasa 1) në vetën e tretë njëjës marrin mbaresën **te** (*kap-te*).

¹⁶² Zgjedhohet në njëjës dhe shumë vetëm *jam* në të pakryerën.

d E kryera e thjeshtë

zgjedhimi 1, nënklasa 1a; zgjedhimi 1, nënklasa 1b dhe

zgjedhimi 2, klasa 1, nënklasa 2

<i>puno-va</i>	<i>la-va</i>	<i>pi-va</i>
<i>puno-ve</i>	<i>la-ve</i>	<i>pi-ve</i>
<i>puno-i</i>	<i>la-u</i> ¹⁶⁴	<i>pi-u</i>
<i>punua</i> ¹⁶³ - <i>m</i>	<i>la-më</i>	<i>pi-më</i>
<i>punua-t</i>	<i>la-të</i>	<i>pi-të</i>
<i>punua-n</i>	<i>la-në</i>	<i>pi-në</i>

zgjedhimi 1, nënklasa 2a; zgjedhimi 2, klasa 1, nënklasa 1

dhe zgjedhimi 2, klasa 2, nënklasa 2

<i>gjet</i> ¹⁶⁵ - <i>a</i>	<i>qep-a</i>	<i>dit</i> ¹⁷⁰ - <i>a</i>
<i>gjet-e</i>	<i>qep-e</i>	<i>dit-e</i>
<i>gjet-i</i>	<i>qep-i</i>	<i>dit-i</i>
<i>gjet-ëm</i>	<i>qep-ëm</i>	<i>dit-ëm</i>
<i>gjet-ët</i>	<i>qep-ët</i>	<i>dit-ët</i>
<i>gjet-ën</i>	<i>qep-ën</i>	<i>dit-ën</i>

zgjedhimi 1, nënklasa 2b dhe

zgjedhimi 2, klasa 2, nënklasa 1

<i>bër</i> ¹⁷⁰ - <i>a</i>	<i>vur-a</i>
<i>bër-e</i>	<i>vur-e</i>
<i>bër-i</i>	<i>vur-i</i>
<i>bë-më</i>	<i>vu-më</i>
<i>bë-të</i>	<i>vu-të</i>
<i>bë-në</i>	<i>vu-në</i>

¹⁶³ Foljet e zgjedhimit 1, nënklasa 1a në shumës e zbërthejnë **o** në ose **e**-në e temës në *ua*, *ye* (*punova-punua*, *leva-lyem*).

¹⁶⁴ Në vetën e tretë njëjës marrin **u** foljet tema e të cilave del me **k**, **g**, **h** ose me zanore të theksuar (*preku*, *lagu*, *krehu*, *piu*).

¹⁶⁵ Foljet e tipit *gjej*, *di*, *gjuaj*, ndryshe nga tema e së tashmes, e zgjerojnë temën me **t** e **-jt** në njëjës e shumës, ndërsa *bëj* e zgjeron me **-r**. Vetëm në njëjës: *gjej-gjeta*, *gjete*, *gjete*; *gjetëm*, *gjetët*, *gjetën*; *gjuaj-gjuajta* etj.; *bëj-bëra*, *bëre*, *bëri*.

Shënim 1. Foljet e tipit *heq, dal, vjel, pjek, shes, ngre* pësojnë këto ndërrime tingujsh në temën e së kryerës së thjeshtë:

<i>heq</i>	-hoq	-a	(e>o)
<i>dal</i>	-dol	-a	(a>o)
<i>vjel</i>	-vol	-a	(je>o)
<i>piej</i>	-poq	-a	(je>o, k>q)
<i>ngre</i>	-ngrit	-a	(e>i)
<i>shes</i>	-shit	-a	(e>i, s>t)

pres (shokun) - **prit-a** (e>i, s>t) (krahaso me *pres* (bukën) - **pre-va**)

Shënim 2. Foljet e tipit *ngas* dalin në temën e së kryerës së thjeshtë pa s:

ngas - **nga-va**
shkas - **shka-va**

dh E kryera

kam¹⁶⁶ + **pjesore** (*kam punuar*)

kam punuar *kemi punuar*
ke punuar *keni punuar*
ka punuar *kanë punuar*

Shënim. Rrallë, kryesisht në gjuhën e folur, përdoret edhe një formë tjetër e së kryerës: **kam pasë punuar**, e cila përdoret për të treguar një veprim të kryer në një kohë të shkuar të largët:

Ka pasë thënë e zeza nënë.

e Më se e kryera

kisha¹⁶⁷ + **pjesore** (*kisha punuar*)

kisha punuar
kishe punuar
kishte punuar

kishim punuar

¹⁶⁶ Zgjedhohet vetëm **kam** në të tashmen.

¹⁶⁷ Zgjedhohet vetëm **kam** në të pakryerën.

kishit punuar
kishin punuar

Shënim. Rrallë, kryesisht në gjuhën e folur, përdoret edhe një formë tjetër e më se të kryerës: *kisha pasë punuar*, që përdoret për të treguar një veprim që ka përfunduar para një çasti shumë të largët të së shkuarës:

Atë copë tokë e kishin pasë punuar të parët shumë kohë përpara se ta blinin ne.

f E kryera e tejshkuar
pata¹⁶⁸ + pjesore (pata punuar)

pata punuar

pate punuar

pati punuar

patëm punuar

patët punuar

patën punuar

§ 94 E ardhmja

a E ardhmja
do¹⁶⁹ + lidhore e kohës së tashme (do të punoj)
Zgjedhimi i parë

do të puno- j

do të puno-sh

do të puno-jë

do të puno-jmë

do të puno-ni

do të puno-jnë

¹⁶⁸ Zgjedhohet vetëm *kam* në të kryerën e thjeshtë.

¹⁶⁹ **Do-ja**, përbërësi i parë, nuk ndryshon gjatë zgjedhimit; ndryshon vetëm përbërësi i dytë.

Zgjedhimi i dytë

	klasa 1	klasa 2
<i>do të kap (-)</i>	<i>do të dal (-)</i>	<i>do të di (-)</i>
<i>do të kap-ësh</i>	<i>do të dal-ësh</i>	<i>do të di-sh</i>
<i>do të kap-ë</i>	<i>do të dal-ë</i>	<i>do të di-jë¹⁷¹</i>
<i>do të kap-im</i>	<i>do të dal-im</i>	<i>do të di-më</i>
<i>do të kap-ni</i>	<i>do të dil-ni¹⁷⁰</i>	<i>do të di-ni</i>
<i>do të kap-in</i>	<i>do të dal-in</i>	<i>do të di-në</i>

b E ardhmja e sigurisë

kam¹⁷² + togu i tipit për të punuar (kam për të punuar)

<i>kam për të punuar</i>	<i>kemi për të punuar</i>
<i>ke për të punuar</i>	<i>keni për të punuar</i>
<i>ka për të punuar</i>	<i>kanë për të punuar</i>

c E ardhmja e së shkuarës

do¹⁷³ + lidhore e kohës së pakryer (do të punoja)

<i>do të puno-ja</i>	<i>do të puno-nim</i>
<i>do të puno-je</i>	<i>do të puno-nit</i>
<i>do të puno-nte¹⁷⁴</i>	<i>do të puno-nin</i>

d E ardhmja e së shkuarës e sigurisë

kisha¹⁷⁵ + togu i tipit për të punuar (kisha për të punuar)

<i>kisha</i>	<i>për të punuar</i>	<i>kishim</i>	<i>për të punuar</i>
<i>kishe</i>	<i>për të punuar</i>	<i>kishit</i>	<i>për të punuar</i>
<i>kishte</i>	<i>për të punuar</i>	<i>kishin</i>	<i>për të punuar</i>

¹⁷⁰ Folje të tilla, si: *dal, heq, vjel, pjek, djek, mbjell* etj. në vetën e dytë shumës ndërrojnë zanoren e temës (shih për këtë të tashmen e dëftores dhe të lidhores).

¹⁷¹ Foljet *di, pi* etj. në vetën e tretë njëjës marrin mbaresën **-jë**, ndërsa *vë, zë, nxë, përzë, ngre, fle, lë* mbaresën **-rë**: *do të vë-rë, do të zë-rë* etj. (shih m.lidhore).

¹⁷² Zgjedhohet vetëm *kam* në të tashmen.

¹⁷³ **Do-ja**, përbërësi i parë, nuk ndryshon gjatë zgjedhimit.

¹⁷⁴ Foljet e zgjedhimit 2 klasa 1 në vetën e tretë njëjës marrin mbaresën **-te** (*do të kap-te*).

¹⁷⁵ Zgjedhohet vetëm *kam* në të pakryerën

dh E ardhmja e përparme

do të kem¹⁷⁶ + **pjesore** (**do të kem punuar**)

do të kem punuar *do të kemi punuar*

do të kesh punuar *do të keni punuar*

do të ketë punuar *do të kenë punuar*

e E ardhmja e përparme e së shkuarës

do të kisha¹⁷⁷ + **pjesore** (**do të kisha punuar**)

do të kisha punuar *do të kishim punuar*

do të kishe punuar *do të kishit punuar*

do të kishte punuar *do të kishin punuar*

Format e trajtës pësore të dëftores

§ 95 Format pësore ndërtohen: me mbaresa, me pjesëzën **u**, me foljen ndihmëse **jam**.

a me mbaresa e ndërtojnë trajtën pësore këto kohë: e tashmja (e pacaktuar dhe e caktuar), e pakryera (e pacaktuar dhe e caktuar), e ardhmja e dëshirës, e ardhmja e së shkuarës:

■ e tashmja

(po) *la-hem* *hap-em*¹⁷⁸ *vrit-em*¹⁷⁹

(po) *la-hesh* *hap-esh* *vrit-esh*

(po) *la-het* *hap-et* *vrit-et*

(po) *la-hemi* *hap-emi* *vrit-emi*

(po) *la-heni* *hap-eni* *vrit-eni*

(po) *la-hen* *hap-en* *vrit-en*

¹⁷⁶ Zgjedhohet vetëm **kam** në të ardhmen.

¹⁷⁷ Zgjedhohet vetëm **kam** në të ardhmen e së shkuarës.

¹⁷⁸ Kur tema e foljes mbaron me bashkëtingëllore, mbaresat nuk e kanë elementin **-h-**.

¹⁷⁹ Për foljet që pësojnë ndërrime tingujsh, tema e trajtës pësore është e njëjtë me atë të vetës së dytë shumës të kohës së tashme të trajtës veprore (ju) *vrit-ni* -(unë) *vrit-em*.

■ e pakryera

(po)	<i>la-hesha</i>	<i>hap-esha</i>	<i>vrit¹⁸⁰-esha</i>
(po)	<i>la-heshe</i>	<i>hap-eshe</i>	<i>vrit-eshe</i>
(po)	<i>la-hej</i>	<i>hap-ej</i>	<i>vrit-ej</i>
(po)	<i>la-heshim</i>	<i>hap-eshim</i>	<i>vrit-eshim</i>
(po)	<i>la-heshit</i>	<i>hap-eshit</i>	<i>vrit-eshit</i>
(po)	<i>la-heshin</i>	<i>hap-eshin</i>	<i>vrit-eshin</i>

■ e ardhmja

<i>do të la-hem</i>	<i>do të hap-em</i>
<i>do të la-hesh</i>	<i>do të hap-eshe</i>
<i>do të la-het</i>	<i>do të hap-et</i>
<i>do të la-hemi</i>	<i>do të hap-emi</i>
<i>do të la-heni</i>	<i>do të hap-eni</i>
<i>do të la-hen</i>	<i>do të hap-enoh</i>

■ e ardhmja e së shkuarës

<i>do të la-hesha</i>	<i>do të hap-esha</i>
<i>do të la-heshe</i>	<i>do të hap-eshe</i>
<i>do të la-hej</i>	<i>do të hap-ej</i>
<i>do të la-heshim</i>	<i>do të hap-eshim</i>
<i>do të la-heshit</i>	<i>do të hap-eshit</i>
<i>do të la-heshin</i>	<i>do të hap-eshin</i>

b me pjesëzën **u** e ndërtojnë trajtën pësore këto kohë:
e kryera e thjeshtë, e ardhmja e sigurisë, e ardhmja
e së shkuarës e sigurisë:

¹⁸⁰ Tema e së pakryerës është e njëjtë me atë të së tashmes pësore:
vrit-em -vrit-esha.

■ e kryera e thjeshtë

zgjedhimi i parë	zgjedhimi i parë	zgjedhimi i
nënklasa 1a	nënklasa 1b	dytë klasa 1
<i>u shkro-va</i>	<i>u la-va</i>	<i>u mat-a</i>
<i>u shkro-ve</i>	<i>u la-ve</i>	<i>u mat-e</i>
<i>u shkrua (-)¹⁸¹</i>	<i>u la (-)¹⁸⁶</i>	<i>u mat (-)¹⁸⁶</i>
<i>u shkrua-m</i>	<i>u la-më</i>	<i>u mat-ëm</i>
<i>u shkrua-t</i>	<i>u la-të</i>	<i>u mat-ët</i>
<i>u shkrua-n</i>	<i>u la-në</i>	<i>u mat-ën</i>

Zgjedhimi 2

klasa 2

<i>u vur-a</i>	<i>u vu-më</i>
<i>u vur-e</i>	<i>u vu-të</i>
<i>u vu (-)¹⁸⁶</i>	<i>u vu-në</i>

Shënim. Foljet e tipit *vjel, sjell, nxjerr, marr* (zgjedhimi 2, klasa 1) në vetën e tretë njëjës dalin në dy forma: *u vol/ u vual; u mor/ u muar*.

■ e ardhmja e sigurisë

kam + togu i tipit për t'u larë (kam për t'u larë)

<i>kam</i>	<i>për t'u larë</i>	<i>kemi</i>	<i>për t'u larë</i>
<i>ke</i>	<i>për t'u larë</i>	<i>keni</i>	<i>për t'u larë</i>
<i>ka</i>	<i>për t'u larë</i>	<i>kanë</i>	<i>për t'u larë</i>

¹⁸¹ Veta e tretë njëjës në pësore, ndryshe nga veprorja, del me mbaresë zero;

- foljet me temë më **o, e** (përveç **blej**) në këtë vetë i zbërthejnë ato në -**ua, -ye**:

<i>(ai) shkro-i</i>	-	<i>(ai) u shkrua</i>
<i>kthe-u</i>	-	<i>u kthye</i>

- foljet e tipit *vë, zë*, etj. (zgjedhimi 2, klasa 2, nënklasa 1) në këtë vetë e humbin bashkëtingëlloren **r** të temës *(ai) u vu*.

■ **e ardhmja e së shkuarës e sigurisë**
kisha + togu i tipit për t'u larë (kisha për t'u larë)

<i>kisha</i>	<i>për t'u larë</i>	<i>kishim</i>	<i>për t'u larë</i>
<i>kishe</i>	<i>për t'u larë</i>	<i>kishit</i>	<i>për t'u larë</i>
<i>kishte</i>	<i>për t'u larë</i>	<i>kishin</i>	<i>për t'u larë</i>

- c** me foljen ndihmëse **jam** e ndërtojnë trajtën pësore këto kohë: e kryera, më se e kryera, e kryera e tejshkuar, e ardhmja e përparme, e ardhmja e përparme e së shkuarës.

■ **e kryera**
jam¹⁸² + pjesore (jam larë)

<i>jam larë</i>	<i>jemi larë</i>
<i>je larë</i>	<i>jeni larë</i>
<i>është larë</i>	<i>janë larë</i>

■ **më se e kryera**
isha¹⁸³ + pjesore (isha larë)

<i>isha larë</i>	<i>ishim larë</i>
<i>ishe larë</i>	<i>ishit larë</i>
<i>ishte larë</i>	<i>ishin larë</i>

■ **e kryera e tejshkuar**
qeshë¹⁸⁴ + pjesore (qeshë larë)

<i>qeshë larë</i>	<i>qemë larë</i>
<i>qe larë</i>	<i>qetë larë</i>
<i>qe larë</i>	<i>qenë larë</i>

¹⁸² Zgjedhohet vetëm **jam** në të tashmen.

¹⁸³ Zgjedhohet vetëm **jam** në të pakryerën.

¹⁸⁴ Zgjedhohet vetëm **jam** në të kryerën e thjeshtë.

■ e ardhmja e përparme
do të jem¹⁸⁵ + pjesore (do të jem larë)

do të jem larë do të jemi larë

do të jesh larë do të jeni larë

do të jetë larë do të jenë larë

■ e ardhmja e përparme e së shkuarës
do të isha¹⁸⁶ + pjesore (do të isha larë)

do të isha larë do të ishim larë

do të ishe larë do të ishit larë

do të ishte larë do të ishin larë

Përdorimi i mënyrës dëftore

§ 96 Përdorimet e së tashmes

a E tashmja e pacaktuar (punoj) mund të tregojë:

■ thjesht një veprim:

Ai **punon** me gjithë zemër.

Teuta e **flet** mirë gjermanishten.

Këtu **punohet** me një plan perspektiv.

Radio Tirana **flet** në gjuhën e sotme letrare shqipe.

Fshati ynë e **pi** rakinë.

■ një veprim ose një gjendje që përsëritet herë pas here:

Leksionet **fillojnë** në orën 8.

Çdo të diel ata **dalin** shëtitje jashtë qytetit.

Në fshatin tonë e **mbjellin** grurin herët.

Shkollat e larta **hapen** në tetor.

■ një veprim me vlerë gjithëkohore, sidomos në fjalët e urta:

Kush **punon, fiton**.

Uji **fle**, i ligu **s'fle**.

¹⁸⁵ Zgjedhohet vetëm **jam** në të ardhmen.

¹⁸⁶ Zgjedhohet vetëm **jam** në të ardhmen e së shkuarës.

*Shqipëria **kufizohet** me disa shtete.
Pesë herë pesë **bëjnë** njëzet e pesë.*

- një veprim të së shkuarës për ta dhënë sa më të gjallë:

*Duke folur për ato vite të shkuara, ai tha: **Ndodhemi** fare pranë fitores; na **mbetet** sakrifica e fundit.*

- një veprim që ka nisur në të shkuarën dhe vazhdon edhe në çastin e ligjërimit (shih kohën e kryer):

*Ai ka disa ditë që **ecën** më këmbë.
Ka gati dy javë që **kthehet** më shpejt nga puna.*

- një veprim që pritet të kryhet në të ardhmen:

*Pasnesër **hap** punimet Parlamenti.
Nesër **flet** zjarri në Seltë.*

Shënim. Veta e parë shumë përdoret për të shprehur edhe nxitje (shih mënyrën lidhore):
-*Shkojmë, zotërinj! Ç'presim këtu!*

b E tashmja e caktuar (*po punoj*) tregon:

- një veprim ose gjendje që vërtetohet në çastin e ligjërimit:

*Ai **po kopjon** tekstin e një kënge.
Po veçojmë këto lajme kryesore.
Arbeni **po vjen** bashkë me shokët.
(-Ç'bëni, or djema?) -**Po dëgjojmë** muzikë.
Ekonomia jonë **po reformohet**.*

- një veprim ose gjendje që do të vërtetohet në të ardhmen e afërt:

***Po vjen** dimri me kosë në dorë.
Bëhuni gati, o burra të Jutbinës, se **po na vijnë** vashat.*

Shënim. Në kuptimin e së tashmes së caktuar përdoret në raste të veçanta edhe e tashmja e pacaktuar (pa pjesëzën **po**):
 (-Pse *po qan*?) -Pse **qan**?
 (-Po *dëgjon*, apo jo?) -**Dëgjon**, apo jo?

c E tashmja e gjendjes (*jam duke punuar*) tregon gjendje në çastin e ligjërimit:
Jeni duke dëgjuar programin tv. "Ditari" të Zërit të Amerikës.

*"Drejt përdrejt nga stadiumi "Q.Stafa" jeni duke ndjekur ndeshjen e futbollit midis skuadrave...
 Jeni duke ndjekur intervistën e ministrit.*

§ 97 Përdorimet e së shkuarës

a E pakryera e pacaktuar (*punoja*) mund të tregojë:
 ■ thjesht një veprim në të shkuarën:

*Ai punonte me gjithë zemër.
 Flokët e dëborës vërtiteshin mbi shesh.
 Këtu punohej me një plan perspektiv.
 Pylli tundte fletën, hëna ndriste lart, kronjtë buçisnin.
 Më tutje ndiheshin copëra fjalësh në gjuhë të padëgjuar kurrë.
 Ky e pinte rakinë.
 Ai dergjej në punë.
 Atje përpunohej gjithçka.*

■ një veprim ose gjendje që përsëritet në të shkuarën:

*Koha atë mëngjes aty qante, aty qeshte.
 Çdo të diel ata dilnin shëtitje jashtë qytetit.
 Në fshatin tonë e mbillnin grurin më herët.
 Shkollat e larta hapeshin në shtator.*

b E pakryera e caktuar (*po punoja*) tregon një veprim ose gjendje që është vërtetuar në një çast të caktuar të së shkuarës:

Litarët e shiut po mbytnin çdo gjë mbi dhe.

Ajo **po lexonte** hartimin e një nxënësi.

Po kthehej në rrugën anësore, kur, te porta e hekurt, sytë i kapën aktoren Suzanë K.

Zhurma e makinës që **po hynte** në oborrin e brendshëm, i drodhi qelqet e dritares.

Kur mbërritën në shtëpi, **po gdhinte**.

c E pakryera e gjendjes (isha duke punuar) tregon gjendje në të shkuarën:

Ishit duke dëgjuar "Zërin e Amerikës".

Ishin duke parë një ndeshje futbolli.

d E kryera e thjeshtë (punova) mund të tregojë:

- një veprim ose gjendje që ka përfunduar në të shkuarën dhe që nuk ka lidhje me çastin kur flasim:

Hyri në dhomë dhe **ndezi** dritat.

U ul mbi bar dhe përnjëherësh e **zuri** gjumi.

- një veprim me vlerë gjithëkohore, sidomos në fjalët e urta:

Punove, gëzove.

Kush mëngoi, bloi.

- një veprim ose gjendje që do të kryhet së shpejti:

-Anila, u vonuam, ra zilja.

-Erdha.

- një veprim ose gjendje, paraqitur si kusht, që mund të kryhet në të ardhmen:

Po u vonova, më telefono.

Shënim. Herë-herë, në vend të së kryerës së thjeshtë të foljeve **jam** e **kam**, përdoret e pakryera (**isha, kisha**):

Shtëpia që (ishte) plot me njerëz.

Djali i madh i Shpiragajve pati (kishte) të drejtë.

dh E kryera (*kam punuar*) mund të tregojë:

- një veprim ose gjendje që ka nisur në të shkuarën dhe që vazhdon lidhjet me çastin e ligjërit:

Të kam folur prej kohësh për këtë punë, si nuk ndërron mendim?

I sëmuri ka dy muaj e më shumë që s'është ngritur nga shtrati.

Ka kohë që s'jemi parë.

Në tre vjet kemi humbur tri kështjella.

- një veprim ose gjendje që ka përfunduar përpara çastit të ligjërit, por që nuk është shkëputur nga ky çast:

Noli ka përkthyer kryevepra të letërsisë botërore.

Shtëpia ka mbetur pa të parë.

Ne qarkore janë shpallur kërkesa të forta.

Shënim: Herë-herë e kryera përdoret në vend të së kryerës së thjeshtë:

N.Frashëri është lindur (u lind) më 1846 dhe ka vdekur (vdiq) më 1900.

e Më se e kryera (*kisha punuar*) tregon një veprim ose gjendje që ka përfunduar para një çasti të caktuar të së shkuarës:

Ai tha se lumi ishte mbushur plot e përplot me ujë nga shirat që kishin rënë tërë natën.¹⁸⁷

Malet kishin hedhur supeve gunën e hirtë e kishin ngjeshur kësulatat e bardha.

¹⁸⁷ Në ligjëratën e drejtë do të përdorej e kryera ose e kryera e thjeshtë:

Ai tha: -Lumi është mbushur plot e përplot me ujë nga shirat që ranë tërë natën.

*Shumë nga trimat e tij të vjetër **kishin rënë** në këtë luftë për të mbrojtur tokën e Arbërit, shumë të tjerë **ishin plagosur**.*

*Araniti i **kishte çuar** fjalë Skënderbeut.*

*Tani çdo gjë **kishte marrë fund**.*

f E kryera e tejshkuar¹⁸⁸ (**pata punuar**)

E kryera e tejshkuar tregon një veprim ose gjendje që ka përfunduar para një çasti të caktuar të së shkuarës dhe që zakonisht nuk ka lidhje me këtë çast:

*Pas daljes nga spitali nuk pinte më cigare, gjë që e **pati lehtësuar**, por më pas **s'qe mbajtur** dot.*

*Shiu i madh e i vrullshëm kishte një copë herë që **pati pushuar**.*

*As që e **pata menduar** ndonjëherë këtë gjë.*

*Mendja i **qe mbërthyer** tek e shoqja që kishte vdekur e kishte lënë foshnjën gjallë.*

*Zuri atë që i **patën lëvduar**.*

§ 98 Përdorimet e së ardhmes

a E ardhmja (**do të punoj**) tregon një veprim ose gjendje që pritet të kryhet pas çastit të ligjërit:

***Do ta marrësh vesh** atje.*

*Aty **do të ndërtojmë** një shtëpi të re.*

*Nëse sakrifikojmë, **do të humbasim** diçka, por ajo që **do të fitojmë** është e madhe.*

*Mollët **do të vilen** në vjeshtë.*

Shënim 1. Veta e dytë dhe e tretë përdoret për të shprehur edhe një urdhër:

***Do të shkosh** në shtëpi, **do të marrësh** një çantë dhe **do t'ma sjellësh** këtu.*

*Ata **do të përgjigjen** të parët, pas tyre e kemi radhën ne.*

¹⁸⁸ E kryera e tejshkuar zakonisht ndërkëmbetet me më se të kryerën; prandaj ajo ka edhe një përdorim të rrallë.

Shënim 2. E ardhmja e foljeve *jam* dhe *kam* në vetën e dytë dhe të tretë përdoret nganjëherë në vend të kohës së tashme me ngjyrimin e modalitetit të mundësisë:

Nuk besoj se aty do të ketë (ka) vend për paragjykim.

Vasoja do të jetë (është) ky?!

b E ardhmja e sigurisë¹⁸⁹ (kam për të punuar)

E ardhmja e sigurisë tregon një veprim ose gjendje që do të kryhet në të ardhmen me siguri:

Ajo ka për të dalë vërtet një vepër mjaft interesante.

Me siguri, ai s'ka për të bërë gjë.

Ke për të parë, asgjë s'ka për të ndodhur.

Patjetër, ata kanë për t'u takuar një ditë.

Kurrë, Shqipëri, s'kam për të harruar, edhe në varr kam për të përmendur.

Po edhe këtyre kam për t'ua gjetur festen pas kokës.

c E ardhmja e së shkuarës¹⁹⁰ (do të punoja) mund të tregojë:

- një veprim ose gjendje që pritet të kryhet pas një çasti të caktuar të së shkuarës:

Së shpejti do të fillonin shirat e vërteta të vjeshtës.

Konditat e paqes ishin këto: Venetia do ta mbante Danjën, po si shpërblim do t'i jepte Skënderbeut një pension të përmotshëm prej 1400 dukatësh.

Adili e ndjeu menjëherë se gjithë kjo valë armiqësore do të buçiste mbi të.

¹⁸⁹ Kjo e ardhme takohet zakonisht në ndërtime me mohim dhe shoqërohet shpesh me fjalë, si: *sigurisht, me siguri, patjetër* etj. Për arsye stilistike ajo përdoret edhe në kuptimin e së ardhmes:

Do të shkoj në qytet. Kam për të marrë edhe veglat.

¹⁹⁰ E ardhmja e së shkuarës takohet shpesh në ligjëratë të zhdrejtë pas foljeve që tregojnë kumtim dhe në sifjali pas foljeve që tregojnë të menduar.

¹⁹⁶ E ardhmja e së shkuarës përdoret në ligjëratën e zhdrejtë në vend të së ardhmes së dëshirës në ligjëratën e drejtë (*Ai tha: Nesër do të shkoj në Tiranë; Ai i tha se të nesërmen do të shkonte në Tiranë*).

*Do të kishte qejf të dinte se ç'bëhej në botë.
 Asaj nuk i besohej nëse dielli **do të lindte** prapë.
 Varrimi **do të bëhej** të dielën.
 Mora vesh se **do të niseshin** pas një jave¹⁹¹.
 Njerëzit e kishin mbledhur më në fund mendjen se **do ta ngrysnin** jetën me to.*

- një veprim ose një gjendje që mund të kryhet para ose pas çastit të ligjërimit në rast se vërtetohet një kusht i caktuar¹⁹².

*Po të më ftonin, **do të merrja pjesë** me kënaqësi.
 Sikur të takoheshit me ta, **do të kënaqeshit** me të vërtetë.
 Po të kisha ardhur vetë në Shqipëri, **do ta njihja** më mirë botën shqiptare.*

d **E ardhmja e së shkuarës e sigurisë (kisha për të punuar)** mund të tregojë:

- një veprim ose gjendje që pritët të kryhet me siguri pas një çasti të caktuar të së shkuarës:

*Pushime më të mira se atë vit s'**kishim për të kaluar** ndonjëherë.
 Më pate njoftuar se **kishe për të ardhur** brenda muajit tetor.*

- një veprim ose një gjendje që do të kryhet me siguri para ose pas çastit të ligjërimit në rast se vërtetohet një kusht i caktuar:

*Po të kisha lëndë djegëse, **kisha për të shkuar** çdo javë në Tiranë.*

dh **E ardhmja e përparme (do të kem punuar)** mund të tregojë:

¹⁹² Në kuptimin 2 e ardhmja e së shkuarës përdoret vetëm në fjali të përbërë.

- një veprim ose gjendje që pritet të kryhet në të ardhmen para një veprimi tjetër:

*Kur të nisemi për në Veri, **do të ketë shkrirë bora.**
Kur të kthehemi, **do të jetë shtruar tryeza.***

- një veprim të mundshëm të së kaluarës:

***Do ta ketë dëgjuar** emrin e qytetit tonë. (Mund ta ketë dëgjuar.)
Kështu **do të ketë ndodhur.***

e E ardhmja e përparme e së shkuarës (do të kisha punuar) mund të tregojë:

- një veprim ose gjendje që mund të jetë kryer para një çasti të së shkuarës:

*Këtë njeri dikush **do ta kishte ofenduar**
(=mund ta kishte ofenduar).*

- një veprim ose gjendje që mund të ishte kryer në të shkuarën, po të ishte vërtetuar një kusht i dhënë (por që nuk është kryer sepse kushti nuk është vërtetuar):

*Po të më kishte pyetur, **do t'i kishte dalë** më mirë.
Sulmet e tyre të përsëritura qenë aq të tërbuara, sa
do ta kishin thyer, sikur atje të mos ndodheshin
Skënderbeu dhe Ajdini.*

Mënyra habitore

Format e trajtës veprorë

§ 99 E tashmja

a E tashmja e pacaktuar

<i>punua-kam</i> ¹⁹³	<i>punua-kemi</i>
<i>punua-ke</i>	<i>punua-keni</i>
<i>punua-ka</i>	<i>punua-kan</i>

¹⁹³ Mbaresat janë të njëjta për të gjitha zgjedhimet.

b E tashmja e caktuar

po + e tashmja e pacaktuar (po punuakam)

<i>po punua-kam</i>	<i>po punua-kemi</i>
<i>po punua-ke</i>	<i>po punua-keni</i>
<i>po punua-ka</i>	<i>po punua-kan</i>

c E tashmja e gjendjes

qenkam¹⁹⁴ + përcjellore pohore (qenkam duke punuar)

<i>qenkam duke dëgjuar</i>	<i>qenkemi duke dëgjuar</i>
<i>qenke duke dëgjuar</i>	<i>qenkeni duke dëgjuar</i>
<i>qenka duke dëgjuar</i>	<i>qenkan duke dëgjuar</i>

§ 100 E shkuara

a E pakryera e pacaktuar (punuakështa)¹⁹⁵

<i>punua-kështa</i>	<i>punua-këshim</i>
<i>punua-kështe</i>	<i>punua-këshit</i>
<i>punua-kësh¹⁹⁶</i>	<i>punua-këshin</i>

b E pakryera e caktuar

po + e pakryera e pacaktuar (po punuakështa)

<i>po punua-kështa</i>	<i>po punua-këshim</i>
<i>po punua-kështe</i>	<i>po punua-këshit</i>
<i>po punua-kësh¹⁹⁶</i>	<i>po punua-këshin</i>

c E pakryera e gjendjes

<i>qenkështa duke punuar</i>	<i>qenkëshim duke punuar</i>
<i>qenkështe duke punuar</i>	<i>qenkëshit duke punuar</i>
<i>qenkësh duke punuar</i>	<i>qenkëshin duke punuar</i>

Temat e pjesoreve dalin pa **-r/rë, -ur, -ë** (*punua-r: punua-kam; la-rë: la-kam; hap-ur: hap-kam; dal-ë: dal-kam; vën-ë: vën-kam*).

¹⁹⁴ Zgjedhohet vetëm *jam* në të tashmen e habitores.

¹⁹⁵ Mbaresat janë të njëjta për të gjitha zgjedhimet. Tema është e njëjtë me atë të së tashmes habitore.

¹⁹⁶ Veta e tretë njëjës del edhe me mbaresën **-kej** (*punua-kej*).

d E kryera

paskam¹⁹⁷ + pjesore (paskam punuar)

paskam punuar *paskemi punuar*

paske punuar *paskeni punuar*

paska punuar *paskan punuar*

Shënim. Rrallë, kryesisht në gjuhën e folur, përdoret edhe një formë tjetër e së kryerës (*paskam pasë punuar*).

e Më se e kryera

paskështa¹⁹⁸ + pjesore (paskështa punuar)

paskështa punuar *paskëshim punuar*

paskështe punuar *paskëshit punuar*

paskësh punuar¹⁹⁹ *paskëshin punuar*

§ 101 E ardhmja

do + të + e tashmja habitore (do të punuakam)

do të punuakam *do të punuakemi*

do të punuake *do të punuakeni*

do të punuaka *do të punuakan*

Format e trajtës pësore të habitores

§ 102 Forma pësore ndërtohet me pjesëzën **u** dhe me foljen ndihmëse **jam**.

a Me pjesëzën **u** e ndërtojnë trajtën pësore e tashmja (e pacaktuar dhe e caktuar); e pakryera (e pacaktuar dhe e caktuar) dhe e ardhmja:

¹⁹⁷ Zgjedhohet vetëm **kam** në të tashmen e habitores.

¹⁹⁸ Zgjedhohet vetëm **kam** në të pakryerën e habitores.

¹⁹⁹ Veta e tretë njëjës del edhe me mbaresën **-kej** (*paskej punuar*).

e tashmja	e pakryera	e ardhmja
(po) u lakam	(po) u lakështa	do t'u lakam
(po) u lake	(po) u lakëshe	do t'u lake
(po) u laka	(po) u lakësh	do t'u laka
(po) u lakemi	(po) u lakëshim	do t'u lakemi
(po) u lakeni	(po) u lakëshit	do t'u lakeni
(po) u lakan	(po) u lakëshin	do t'u lakan

b me foljen ndihmëse **jam** e ndërtojnë trajtën pësore e kryera dhe më se e kryera:

qenkam ²⁰⁰ + pjesore	qenkështa ²⁰¹ + pjesore
(qenkam larë)	(qenkështa larë)
qenkam larë	qenkështa larë
qenke larë	qenkëshe larë
qenka larë	qenkësh larë
qenkemi larë	qenkëshim larë
qenkeni larë	qenkëshit larë
qenkan larë	qenkëshin larë

Përdorimi i habitores

§ 103 Përdorimet e së tashmes

a E tashmja e pacaktuar (**punuakam**) mund të tregojë:

- thjesht një veprim të zakonshëm që ngjall habi të folësi:

Ai **punuaka** me gjithë zemër.

Teuta e **flitka** mirë gjermanishten.

Këtu **u punuaka** me një plan perspektiv.

Radio Shkodra **përdorka** gjuhën e sotme letrare shqipe.

Ky e **pika** rakinë.

²⁰⁰ Zgjedhohet vetëm **jam** në të tashmen habitore.

²⁰¹ Zgjedhohet vetëm **jam** në të pakryerën habitore.

- një veprim ose gjendje që përsëritet, duke ngjallur habi te folësi:

*Leksionet filluakan në orën 8.
Çdo të diel ata dalkan shëtitje jashtë qytetit.
Në fshatin tonë e mbjellkan grurin herët.
Shkollat e larta u hapkan në tetor.*

- një veprim të pacaktuar në kohë, një veprim që ka nisur në të shkuarën dhe vazhdon edhe në çastin e ligjërimit, një veprim që pritet të kryhet në të ardhmen²⁰² dhe që ngjall habi te folësi:

*Shqipëria u kufizuaka me disa shtete.
Ai ka disa ditë që ecka më këmbë.
Pasnesër hapka punimet Parlamenti.*

b E tashmja e caktuar (po punuakam) tregon:

- një veprim ose gjendje që vërtetohet në çastin e ligjërimit, duke ngjallur habi te folësi:

*Po ndërtuakan edhe këtu një spital të ri.
Po e drejtuaka vetë makinën.
Beni po u laka me ujë të ftohtë.
Po u asfaltuakan edhe dy rrugë të tjera.*

- një veprim ose gjendje që do të vërtetohet në të ardhmen e afërt, duke ngjallur habi te folësi:

Po sjellkan ndihma të tjera.

c E tashmja e gjendjes (qenkam duke punuar) tregon një veprim që vazhdon të kryhet në çastin e ligjërimit, duke ngjallur habi te folësi:

Qenke duke lexuar, prandaj nuk po të pengoj.

²⁰² Në këtë kuptim habitoret shfaqen me tregues kohorë të së ardhmes (nesër, pas disa ditësh etj.).

§ 104 Përdorimet e së shkuarës

a E pakryera e pacaktuar (*punuakështa*)²⁰³ mund të tregojë:

- thjesht një veprim të zakonshëm në të shkuarën që ngjall habi te folësi:

*Ata punuakëshin me gjithë zemër.
Teuta e flitkësh mirë gjermanishten.*

- një veprim ose gjendje që përsëritet në të shkuarën duke ngjallur habi te folësi:

*Shkollat këtu u hapkëshin në tetor*²⁰⁴.

b E pakryera e caktuar (*po punuakështa*)

Tregon një veprim ose gjendje që vazhdon të kryhet në një çast të caktuar të së shkuarës, duke ngjallur habi te folësi:

Ata po bisedonin për një çështje që po i shqetësokësh shumë.

c E kryera (*paska punuar*) mund të tregojë:

- një veprim ose gjendje që ka përfunduar përpara çastit të ligjërimin (pa u shkëputur nga ky çast), duke ngjallur habi te folësi:

Na qenke bërë mësues.

Ç'hije trimi që na i paska rënë!

-Hajde, Raku, hajde! Si paske ndryshuar kështu, or bir?

-Ç'ju paska ngjarë, more djem?! Paskan plagosur Memon dhe unë s'ditkam gjë?

Paske ardhur nga malet e largëta.

²⁰³ E pakryera e pacaktuar dhe e caktuar takohen rrallë.

²⁰⁴ Krahaso me: *Shkollat këtu u hapkan në tetor* (veprim që përsëritet edhe tani).

Ndalni këngën e vallen, o dasmorë, se mua më **paska vdekur** vëllai.

Qenkeni munduar shumë atje.

- një veprim ose gjendje që ka nisur në të shkuarën dhe që vazhdon ende në çastin e ligjërimit (kryesi-sht në ndërtime me mohim), duke ngjallur habi te folësi:

S'të paska lajmëruar.

Me sa duket, s'qenkan takuar prej kohësh.

- d** **Më se e kryera (paskësja punuar)** tregon një veprim ose gjendje që ka përfunduar para një çasti të caktuar të së shkuarës, duke ngjallur habi te folësi:
Dhe ky, i mitur siç ishte, na paskësh vënë buzën në gaz dhe na qenkësh përgjigjur.

Toka paskësh qenë e lagësht.

Rakia paskësh bërë punën e saj.

I paskësja pasur në dorë e nuk e paskam ditur.

- § 105 Përdorimet e së ardhmes (do të punuakam).** E ardhmja tregon një veprim ose gjendje që pritët të kryhet pas çastit të ligjërimit, duke ngjallur habi te folësi:

Do t'u ndërtuaka edhe atje një qendër doganore.

Do të hapkan një shkollë private në Shqipëri.

Shënim: Për të treguar habinë e folësit për një veprim që pritët të kryhet në të ardhmen, përdoret edhe ndërtimi **paska** + togu i tipit **për të punuar:**

Paskan për të mbajtur ligjërata me studentët disa pedagogë të huaj.

Paska për të vizituar Shqipërinë një delegacion i Bashkimit Evropian.

Mënyra lidhore

Format e trajtës veprorë

- § 106 E tashmja (të punoj)**

zgjedhimi 1

të puno-j
të puno-sh
të puno-jë
të puno-jmë
të puno-ni
të puno-jnë

zgjedhimi 2**klasa 1**

të hap (-)
të hap-ësh
të hap-ë
të hap-im
të hap-ni
të hap-in

klasa 2²⁰⁵

të vë (-)
të vë-sh
të vë-rë²⁰⁶
të vë-më
të vi-ni²⁰⁷
të vë-në

Shënim.

Format kohore të lidhore kanë të në ballë të tyre, e cila shkruhet ndaras.

Mbaresat e së tashmes lidhore përkojnë me ato të së tashmes dëftore, përveç vetës së dytë dhe të tretë njëjës.

§ 107 E shkuara**a E pakryera****të + e pakryera e pacaktuar e dëftores (të punoja)**

të punoja	të hapja
të punoje	të hapje
të punonte	të hapte
të punonim	të hapnim
të punonit	të hapnit
të punonin	të hapnin

²⁰⁵ Këtu përfshihen edhe foljet *pi*, *di*, të cilat dallohen vetëm në vetën e tretë njëjës duke marrë mbaresën -jë (*ai*) të *di-jë*; gjithashtu këtu hyn edhe folja *vete* e cila në vetën e dytë dhe të tretë njëjës del në temë *pa-te* (*unë*) të *vete(-)*, të *ve-sh*, të *ve-jë*.

²⁰⁶ Disa folje të zgjedhimit 2, klasa 2, si: *ngre*, *fle*, *le*, *vë*, *zë*, *përzë*, *nxë* marrin mbaresën -rë.

²⁰⁷ Të gjitha foljet që pësojnë ndërrime tingujsh në vetën e dytë shumë të kohës së tashme dëftore i pësojnë këto edhe në vetën e dytë të së tashmes lidhore (*vë* - *vini* - të *vini*; *pjek* - *piqni* - të *piqni*; *sjell* - *sillni* - të *sillni*) etj.

b E kryera

të kem²⁰⁸ + pjesore (të kem punuar)

të kem punuar të kemi punuar

të kesh punuar të keni punuar

të ketë punuar të kenë punuar

c Më se e kryera

të kisha²⁰⁹ + pjesore (të kisha punuar)

të kisha punuar të kishim punuar

të kishe punuar të kishit punuar

të kishte punuar të kishin punuar

Format e trajtës pjesore të lidhores

§ 108 Format pjesore të lidhores ndërtohen si vijon:
e tashmja

■ **të + e tashme e pacaktuar pjesore e dëftores**

të lahem të hapem

të lahesh të hapesh

të lahet të hapet

të lahem të hapemi

të laheni të hapeni

të lahen të hapen

e pakryera

■ **të + e pakryer e pacaktuar pjesore e dëftores**

të lahesh të laheshim

të lahesh të laheshit

të lahej të laheshin

e kryera

■ **të jem²¹⁰ + pjesore (të jem larë)**

²⁰⁸ Zgjedhohet vetëm **kam** në të tashmen lidhore.

²⁰⁹ Zgjedhohet vetëm **kam** në të pakryerën lidhore.

²¹⁰ Zgjedhohet vetëm **jam** në të tashmen lidhore.

<i>të jem larë</i>	<i>të jemi larë</i>
<i>të jesh larë</i>	<i>të jeni larë</i>
<i>të jetë larë</i>	<i>të jenë larë</i>

më se e kryera

■ **të isha²¹¹ + pjesore (të isha larë)**

<i>të isha larë</i>	<i>të ishim larë</i>
<i>të ishe larë</i>	<i>të ishit larë</i>
<i>të ishte larë</i>	<i>të ishin larë</i>

Përdorimi i lidhores

§ 109 Përdorimet e së tashmes. E tashmja tregon:

■ thjesht një veprim ose gjendje kryesisht në kupti-min kohor të së ardhmes, shoqëruar zakonisht me ngjyrimin e mundësisë, të lejimit, të domosdosë

dhe të detyrimit. Përdoret në fjali të varura dhe të pavarura:

U mata nja tri herë të trokas, apo të mos trokas.

Nuk e kam zakon t'i ngacmoj njerëzit.

-A po vjen të hamë?

Është shumë lehtë t'u japësh këshilla të tjerëve.

Çfarë të mbjellim?

Duhet të shtojmë drithrat, të shtojmë ullinjtë.

Ajo le të japë një koncert recital.

Si ta fitojmë këtë luftë?

Ku ta dërgojmë?

Shënim: Para lidhores me ngjyime modale vendosen shpesh folje modale:

Nuk di si mund ta ndihmoj atë njeri.

Pranë kështjellave duhet të hapen disa toka.

²¹¹ Zgjedhohet vetëm *jam* në të pakryerën lidhore.

*Katundeve të tjera duhet t'u caktosh
rrënjët e pemëve që do të mbjellin.
Desha të pyes, sot do ta marrësh
pensionin?
Dua të të tregoj se si edhe unë mend u
bëra artist.*

- një veprim ose gjendje me ngjyrimin e dëshirës (urimit):

*Të rrojë Shqipëria!
Të trashëgohet çifti!
Të rritet me nënë e babë djali!
Të na shkojë mbarë puna!*

- një veprim ose gjendje me ngjyrimin e urdhërit:

*Të respektohen liria dhe të drejtat e njeriut!
Të na tregosh programin sa më shpejt!
Përpiquni bashkë të sajoni diçka!
(E ç' duhet të bëj me të, sipas teje? -Ta qetësosh.
-Të mos harrojmë Danjën.
-Të shkojë edhe ai bashkë me shokët.*

§ 110 Përdorimet e së shkuarës

a E pakryera

E pakryera tregon thjesht një veprim ose gjendje të së shkuarës, shoqëruar zakonisht me ngjyrimin e mundësisë, të lejimit, të domosdosë dhe të detyrimit; përdoret në fjali të varura dhe të pavarura:

*I thashë babait të kthehej.
Kur qëllonte të ikja me shërbim, nëna detyrohej të
flinte me të.
Le të bënte ç'të donte.
U nis të merrte Drishtin për ty.*

Shënim 1. E pakryera varet zakonisht nga këto kohë:

dëftore

e kryer e thjeshtë
e pakryer
më se e kryer
e kryer e tejshkuar

lidhore

+ e pakryer
+ e pakryer
+ e pakryer
+ e pakryer

U mundua ta kapërcente hutimin.

Shumica shëtiste bregut sa të vinte ora e darkës.

Populli kishte filluar të ndiente mungesën e kripës.

Patën diskutuar si të dilnin nga kjo situatë.

lidhore

e pakryer + e pakryer

lidhore

Tani, po të donim, mund ta vilnim tërë pjergullën, mund të bënim ç'të donim.

Le ta kuptonte vetë.

Ku t'i kalonte pushimet?

Ç'të bënte?

Me se të rronte!

Po kujt t'i qaheshin? Kush i dëgjonte? Të ngriheshin e të iknin?

Cilin nga të dy të zgjidhte?

Shënim 2. E pakryera, si edhe e tashmja, paraprihet shpesh nga folje modale e aspektore, si: *mund, duhet, dua, filloj, vazhdoj* etj.:

Sjellja e tyre filloi të bëhej e rrezikshme.

Duhej të kaloja pak kohë në një stacion ujërash termale.

Duhej ta shpëtonte me domosdo.

Araniti mund të luftonte në tokat e tij përtej Shkumbinit, po nuk donte të shkonte më larg.

b E kryera

E kryera mund të tregojë një veprim ose gjendje të së shkuarës që mund të ketë përfunduar përpara çastit të ligjërimit, pa shkëputur lidhjet nga ky çast; përdoret në sifjali të varura dhe fjali të pavarura:

-Ka rrezik që armiku të ketë zënë grykat.

Sillen sikur ata të kenë ardhur këtu për të prishur punë.

*Mund ta kenë thirrur edhe atë.
Duhet të ketë përfunduar korra e grurit.
Ta ketë ofenduar Spiroja?
Nesër, në orën 10, të ketë përfunduar kjo punë.*

c Më se e kryera

Më se e kryera tregon një veprim ose gjendje që mund të ketë përfunduar para një çasti të caktuar të së shkuarës; përdoret në sifjali të varura²¹² dhe fjali të pavarura:

■ *Nofullat i mbanin shtrënguar, sikur të mos kishin folur kurrë.*

*Do të përtërihej po t'i kishte lënë si një foshnjë.
Po ta kishte treguar qoftë edhe një herë, ajo nuk do të ishte më e tillë.
Pastaj u bë menjëherë qetësi sikur të ishin thënë të gjitha.*

*Ta kishte kërkuar këtu!
Të më kishte pyetur edhe mua!
Ndoshta duhej të kisha bërtitur.
Lirinë mund ta kishit fituar me trimërinë tuaj edhe me një tjetër çlirimtar.*

Shënim. Rrallë ndeshet dhe forma **të + habitore** (e pakryer ose më se e kryer) si sinonim i lidhore.

*Të paskësja vrapin e Veriut, të kisha krahe pëllumbi.
Brofi më këmbë, sikur të mos paskej lënguar kurrë në shtrat.
Bubulloi tëra fusha, gjëmuar grykat sikur të paskësh ardhur dita e fundit.*

²¹² Më se e kryera përdoret shpesh në fjalitë e varura mënyrore, kushtore.

Mënyra dëshirore

Format e trajtës veprorë

§ 111 E tashmja

zgjedhimi 1 nënklasa 1a +1b + nënklasa 2b zgjedhimi 2 kla- sa 1, nënklasa 2	zgjedhimi 1 nënklasa 2a zgjedhimi 2 , kla- sa 1, nënklasa 1 + klasa 2, nënklasa 2	zgjedhimi 2 klasa 2, nënklasa 1 ²¹⁴
<i>puno-fsha</i> <i>puno-fsh</i> <i>puno-ftë</i>	<i>hap-sha</i> <i>hap-sh</i> <i>hap-të</i> ²¹³	<i>zën-ça</i> <i>zën-ç</i> <i>zën-të</i>
<i>puno-fshim</i> <i>puno-fshi</i> <i>puno-fshin</i>	<i>hap-shim</i> <i>hap-shi</i> <i>hap-shin</i>	<i>zën-çim</i> <i>zën-çi</i> <i>zën-çin</i>

§ 112 E kryera

paça²¹⁵ + pjesore (paça punuar)

<i>paça punuar</i>	<i>paçim punuar</i>
<i>paç punuar</i>	<i>paçi punuar</i>
<i>pastë punuar</i>	<i>paçin punuar</i>

Format e trajtës pjesore të dëshirores

§ 113 Trajta pjesore ndërtohet në këto mënyra:

a E tashmja merr pjesëzën u përpara (u lafsha)

<i>u lafsha</i>	<i>u lafshim</i>
<i>u lafsh</i>	<i>u lafshi</i>
<i>u laftë</i>	<i>u lafshin</i>

²¹³ Foljet në temë më t në vetën e tretë njëjës dalin me dy t (*gjettë*, *godittë*, *pyettë*) (Në *pyettë* nëna për mua, i thoni që u martua).

²¹⁴ Këtu përfshihet edhe folja *lë*.

²¹⁵ Zgjedhohet vetëm *kam* në të tashmen dëshirore.

b E kryera ka foljen ndihmëse **qofsha**²¹⁶ përpara pjesores (**qofsha larë**)

<i>qofsha larë</i>	<i>qofshim larë</i>
<i>qofsh larë</i>	<i>qofshi larë</i>
<i>qoftë larë</i>	<i>qofshin larë</i>

Përdorimi i dëshirores

§ 114 E tashmja e dëshirores mund të tregojë:

- një veprim të dëshirueshëm (si urim a mallkim), kryesisht në kuptimin kohor të së ardhmes:

(-Udhë e mbarë, bir!) **U kthesh** shëndoshë e me nder!

Të **rrofshin** fëmijët!

Ju **këndoftë** zemra gjithë jetën!

Hyfsha gjallë në dhe, në më shkon mendja për keq.

U bëfsh më qyqe se je bërë!

Qoftë me kaq!

Më qafë **paçin** veten e tyre!

Kështu ta **punofshin** edhe ty!

Kështu **u endsh** edhe ti!

Ta **shpërblefsha** në dasmë të djemve.

- një veprim të mundshëm të së ardhmes, si sinonim i së tashmes së lidhore²¹⁷:

Këndona, bilbil, këndona/ në na **zëntë** gjumi, zgjona/ në **shkoftë** njeri, tregona.

Edhe në i **prefshin** rrugën njëzet a tridhjetë vetë e ta trembin/ ai s'kthehet.

Në **vafshi** kaluar, do të marr një kalë që të më shpjerë me ju; në **vafshi** më këmbë, bëmëni një shkop.

(Aq larg do të ma shpiesh Doruntinën time?!). Se në e **daça** për gëzim, për gëzim nuk do ta kem; se në e **daça** për helm, për helm nuk do ta kem.

²¹⁶ Zgjedhohet vetëm **jam** në të tashmen dëshirore.

²¹⁷ Kryesisht në sifjali kushtore, lejore.

Në **dashtë** të na prishë shtëpinë, më mirë **humbtë** pjesën që i takon nga drita e diellit, në **dashtë** të na koritë fisin, më mirë i **rëntë** rrufeja kresë.²¹⁸

§ 115 E kryera e dëshirores përdoret shumë rrallë; ajo takohet në sifjali kushtore dhe në fjali të pavarura:

Në **pastë dëgjuar** gjë, ka për të na qortuar fort.
Nuk kemi ç't'u japim, në **paçin ardhur** të gjithë.

Qoftë mallkuar²¹⁹ ajo ditë!

Zana jemi, zana qofshim! Besa besë e fjala fjalë, dasmore e nuse të **qofshin falë**.²²⁰

Mënyra urdhërore

§ 116 Format e trajtës veprorë

njëjës	shumës
<i>mat</i> (-) ²²¹	<i>mat</i> ²²³ -
<i>shkrua-j</i> ²²²	<i>ni</i>

²¹⁸ Krahaso: Po **të dojë** të na prishë shtëpinë, më mirë **t'i humbë** pjesa që i takon nga drita e diellit...

²¹⁹ Takohet edhe ndërtimi me rend të kundërt (**mallkuar qoftë**).

²²⁰ Pjesorja në shprehjen "të qofsha falë" del e shkurtuar.

²²¹ Mbaresën zero e marrin foljet e zgjedhimit të parë me temë më **-o**, **-i**, **-e**, përveç **gjej**, **blej**, **brej** (si: **puno**, **mëso**, **shko**, **kthe**, **rrëfe**, **shpërble**, **fshi**, **përpi**), si edhe foljet e zgjedhimit të dytë (si: **kap**, **vil**, **njih**, **vër**, **di**, **prit**, **pi**, **zër**, **ngri**, **lër**).

²²² Mbaresën **-j** e marrin foljet e zgjedhimit të parë me temë më **-ua**, **-a**, **-ë**, **-y** (si: **luaj**, **shkrua**, **laj**, **qaj**, **mbaj**, **bëj**, **hyj** etj.), si edhe foljet **gjej**, **blej**, **brej**.

²²³ Tema e urdhërores përkton me atë të vetës së dytë shumë kohë e tashme dëftore, si:

dëftore (V.II shumë)

urdhërore
njëjës shumë

§ 117 Format e trajtës pësore

Trajta pësore ndërtohet me pjesëzën **u** që në njëjës vendoset pas temës së veprtores, ndërsa në shumës midis temës dhe mbaresës. Kur urdhërorja njëjës dhe shumës paraprihet nga pjesëza **mos**, **u**-ja vendoset midis **“mos”** dhe urdhërores veprtoje.

njëjës

veprtoje	pësore	pësore me “mos”
<i>hap</i>	<i>hap-u</i>	<i>mos u hap</i>
<i>laj</i>	<i>lah²²⁴-u</i>	<i>mos u laj²²⁹</i>
<i>shkrua-j</i>	<i>shkruh²²⁵-u</i>	<i>mos u shkruaj</i>

<i>(kap)</i>	<i>kapni</i>	-	<i>kap</i>	,	<i>kapni</i>
<i>(heq)</i>	<i>hiqni</i>	-	<i>hiq</i>	,	<i>hiqni</i>
<i>(pres)</i>	<i>pritni</i>	-	<i>prit</i>	,	<i>pritni</i>
<i>(vjel)</i>	<i>vilni</i>	-	<i>vil</i>	,	<i>vilni</i>
<i>(dal)</i>	<i>dilni</i>	-	<i>dil</i>	,	<i>dilni</i>
<i>(djeg)</i>	<i>digjni</i>	-	<i>digj</i>	,	<i>digjni</i>
<i>(pjek)</i>	<i>piqni</i>	-	<i>piq</i>	,	<i>piqni</i>
<i>(di)</i>	<i>dini</i>	-	<i>di</i>	,	<i>dini</i>
<i>(pi)</i>	<i>pini</i>	-	<i>pi</i>	,	<i>pini</i>
<i>(mësoj)</i>	<i>mësoni</i>	-	<i>mëso</i>	,	<i>mësoni</i>
<i>(rrëfej)</i>	<i>rrëfeni</i>	-	<i>rrëfe</i>	,	<i>rrëfeni</i>
<i>(fshij)</i>	<i>fshini</i>	-	<i>fshi</i>	,	<i>fshini</i>
<i>(mbaj)</i>	<i>mbani</i>	-	<i>mbaj</i>	,	<i>mbani</i>
<i>(laj)</i>	<i>lani</i>	-	<i>laj</i>	,	<i>lani</i>
<i>(shkruaj)</i>	<i>shkruani</i>	-	<i>shkruaj</i>	,	<i>shkruani</i>
<i>(bëj)</i>	<i>bëni</i>	-	<i>bëj</i>	,	<i>bëni</i>
<i>(fle)</i>	<i>flini</i>	-	<i>fli</i>	,	<i>flini</i>
<i>(marr)</i>	<i>merrni</i>	-	<i>merr</i>	,	<i>merrni</i>

Foljet *uras*, *ngas*, *pres* në urdhërore dalin në trajtat: *vra*, *nga*, *pre* ose *vrit*, *ngit*, *prit* (në njëjës) dhe *vritni*, *ngitni*, *pritni* (në shumës).

Folja *flas* në urdhërore del në format *fol* (në njëjës) dhe *flitni* (në shumës).

Foljet *vë*, *zë*, *përzë*, *hyj*, *lë* në urdhërore dalin në format *vër*, *zër*, *përzër*, *hyr*, *lër* (në njëjës) dhe *vini*, *zini*, *përzini*, *hyni*, *lini* (në shumës).

²²⁴ Mbaresa **-j** e veprtores në pësore pohore bie dhe tema rritet me **-h** (*la-j* - *lah-u*), ndërsa në pësore mohore mbaresa ruhet (*mos u laj*).

shumës

veprorë	pësorë	pësorë me “mos”
<i>hapni</i>	<i>hap-u-ni</i>	<i>mos u hapni</i>
<i>lani</i>	<i>lah-u-ni</i>	<i>mos u lani</i>
<i>shkruani</i>	<i>shkruh-u-ni</i> ²³²	<i>mos u shkruani</i>

Shënim 1. Me kuptimin e urdhërores për vetën e parë dhe të tretë, njëjës dhe shumës, përdoret mënyra lidhore.

Folja *vetë* nuk ka urdhërore dhe me kuptimin e urdhërit përdoren vetëm format e lidhore: *të vesh, të veni*.

Shënim 2. Foljet me temë më zanore (tipi *mësoj, shpërblej, rrëfej, tregoj, ndihmoj*, në urdhërore njëjës marrin j para trajtave të shkurtra **e, u, i**: *mësoje* (mësimin), *mësoju* (shokëve), *mësoji* (mësimet).

Trajta e shkurtër **i** kalon në **j** kur (a) ndiqet nga një trajtë tjetër e shkurtër ose (b) nga pjesëza **u** e pësorës:

<i>mësoja</i> (mësimin atij)	(a) mëso+i (atij)+ e (atë)
<i>hapja</i> ²²⁶ (derën mikut)	hap+i (atij)+ e +(atë)
<i>përvishju</i> (punës)	(b) përvish+i (asaj)+ pjesëza u

Në urdhërore shumës shtohet **j** për lehtësi shqiptimi përpara trajtave të shkurtra **e, i, u**:

tregojeni (veten) - mos **e** tregoni;

tregojini (atij) - mos **i** tregoni;

tregojuni (atyre) - mos **u** tregoni.

Në urdhërore shumës trajta e shkurtër **i** kalon në **j** kur ndiqet nga një trajtë tjetër e shkurtër:

²²⁵ Foljet në temë më **ua, ye, ie, je** e humbin elementin e dytë vetëm në pësore pohore (*shkruaj - shkruhu, shkruhu-ni; lyej - lyhu, lyhu-ni; përziej - përzihi, përzihi-ni; sjell - sillu, silluni*.)

²²⁶ Trajtat me **ja, ju** janë normative, ndërsa ato me **ia, iu** janë jonormative (*hapja, mësoja, përvishju* edhe jo *hapia, mësoia, përvishiu*).

tregojani (atij mësimin) - trego + **i** (atij) + **e** (atë)

tregojani (atij mësimet) - trego + **i** (atij) + **i** (ato)

Përdorimi i urdhërores

§ 118 Mënyra urdhërore mund të tregojë:

- një veprim të dëshirueshëm si urdhër, si kërkesë, si nxitje, si këshillë, si lejim, kryesisht në kuptimin kohor të së ardhmes:

-Dil jashtë!

-Lëri këto shaka!

-Mos fol ashtu, ia ktheu e shoqja me një zë të këputur.

-Mbështetu këtu dhe mbahu te qafa ime.

-Çohu, vëlla.

-Ngrije zërin.

Dërgomë atje me ushtrinë dhe unë do të përgjigjem me kokën time.

Lidhuni me besa-besë, vashave mos u rrëfeni, në shtëpi mos kuvendonit për fjalët që do t'ju them unë.

- një veprim të përsëritur ose të zgjatur në të shkuarën; në këtë kuptim urdhërorja takohet në letërsinë artistike:

Rosaku ik, ai ndiq.

Lumi ik, gjithë buçimë, njeriu ndiq.

Shko e shko kaluar, e zë nata në udhë.

Ec e ec, të sosur s'ka.

Foljet e parregullta

§ 119 Foljet e parregullta, sikurse të rregulltat, ndryshojnë në mënyra, në veta, në kohë dhe, disa, edhe në trajta (veprorë e pësorë).

Përgjithësisht foljet e parregullta zgjedhohen, duke përkuar shumë herë me zgjedhimin e parë dhe zgjedhimin e dytë të foljeve të rregullta.

Format e foljeve të parregullta

§ 120 Mënyra dëftore

a E tashme

kam, jam, them²²⁷

<i>ka-m</i>	<i>ja-m</i>	<i>the-m</i>
<i>ke (-)</i>	<i>je (-)</i>	<i>thua (-)</i>
<i>ka (-)</i>	<i>ësh-të</i>	<i>tho-të</i>
<i>ke-mi</i>	<i>je-mi</i>	<i>the-mi</i>
<i>ke-ni</i>	<i>je-ni</i>	<i>tho-ni</i>
<i>ka-në</i>	<i>ja-në</i>	<i>tho-në</i>

bie, shpie, shtie, dua²²⁸

²²⁷ Foljet *kam, jam, them* kanë mbaresë të njëjtë në vetën e parë njëjës (mbaresa **-m**) dhe në tri vetat e shumës (mbaresat **-mi, -ni, -në**).

Foljet *jam, kam* në vetën e dytë njëjës, si edhe në vetën e parë e të dytë shumës pësojnë ndërrimin **a-e**.

Foljet *kam, jam, them* kanë mbaresë zero në vetën e dytë njëjës.

Foljet *jam, them* në vetën e tretë njëjës kanë mbaresën **-të**, ndërsa *kam* ka mbaresën zero.

Folja *jam* në vetën e tretë njëjës ka temën **-ësh**.

Folja *them* në vetën e dytë njëjës pëson ndërrimin **e-ua**, në vetën e tretë njëjës dhe të dytë e të tretë shumës ndërrimin **e-o**.

²²⁸ Foljet *bie, shpie, shtie* në vetën e dytë shumës pësojnë në temë ndërrimin **ie-i**.

Folja *dua* në vetën e dytë e të tretë njëjës dhe në vetën e dytë shumës pësojnë ndërrimin **ua-o**.

<i>bie (rashë, prura)</i>	<i>ha, rri</i>	<i>jap, shoh, vdes</i> ²²⁹	<i>vij</i> ²³⁰
<i>bie (-)</i>	<i>ha (-)</i>	<i>jap (-)</i>	<i>vi-j</i>
<i>bie (-)</i>	<i>ha (-)</i>	<i>jep (-)</i>	<i>vje-n</i>
<i>bie (-)</i>	<i>ha (-)</i>	<i>jep (-)</i>	<i>vje-n</i>
<i>bie-m</i>	<i>ha-më</i>	<i>jap-im</i>	<i>vi-jmë</i>
<i>bi-ni</i>	<i>ha-ni</i>	<i>jep-ni</i>	<i>vi-ni</i>
<i>bie-n</i>	<i>ha-në</i>	<i>jap-in</i>	<i>vi-jnë</i>

b E pakryera

kam, jam, them²³¹

<i>kish-a</i>	<i>ish-a</i>	<i>thosh-a</i>
<i>kish-e</i>	<i>ish-e</i>	<i>thosh-e</i>
<i>kish-te</i>	<i>ish-te</i>	<i>thosh-te</i>
<i>kish-im</i>	<i>ish-im</i>	<i>thosh-im</i>
<i>kish-it</i>	<i>ish-it</i>	<i>thosh-it</i>
<i>kish-in</i>	<i>ish-in</i>	<i>thosh-in</i>

*bie, shpie, shtie, dua*²³² | *ha, vij, rri, jap, shoh, vdes*²³³

<i>bi - ja</i>	<i>ha - ja</i>
<i>bi - je</i>	<i>ha - je</i>
<i>bi - nte</i>	<i>ha - nte</i>
<i>bi - nim</i>	<i>ha - nim</i>
<i>bi - nit</i>	<i>ha - nit</i>
<i>bi - nin</i>	<i>ha - nin</i>

²²⁹ Folja *jap* në vetën e dytë e të tretë njëjës dhe në vetën e dytë shumës pëson ndërrimin **a-e**.

Folja *shoh* në vetën e dytë e të tretë njëjës pësojnë në temë ndërrimin **o-e** dhe në vetën e dytë shumës ndërrimin **o-i**.

Folja *vdes* në vetën e dytë shumës pëson ndërrimin **e-i**.

²³⁰ Folja *vij* në vetën e dytë e të tretë njëjës pëson në temë ndërrimin **i-je**.

²³¹ Foljet *kam, jam, them* në të pakryerën dalin me temat *kish, ish, thosh* në të gjitha vetat (njëjës e shumës) dhe me mbareza të njëjta.

²³² Folja *dua* del në temë më **-o** në të gjitha vetat njëjës dhe shumës.

c E kryera e thjeshtë

kam, shpie, dua, ha, vij, rri²³⁴; vdes, bie (prura, prurë)	shtie	jam, them, bie (rashë, rënë²³⁵), jap, shoh
<i>pat-a</i>	<i>shti-va</i>	<i>qe-shë</i>
<i>pat-e</i>	<i>shti-ve</i>	<i>qe (-)</i>
<i>pat-i</i>	<i>shti-u</i>	<i>qe (-)</i>
<i>pat-ëm</i>	<i>shti-më</i>	<i>qe-më</i>
<i>pat-ët</i>	<i>shti-të</i>	<i>qe-të</i>
<i>pat-ën</i>	<i>shti-në</i>	<i>qe-në</i>

d E kryer, më se e kryera, e kryera e tejshkuar

Sikurse foljet e rregullta, edhe të parregulltat i formojnë këto kohë me foljen ndihmëse **kam + pjesore, kisha + pjesore, pata + pjesore**:

veta 1	kam pasur,	kisha pasur,	pata pasur;
veta 1	kam qenë,	kisha qenë,	pata qenë;
veta 1	kam rënë,	kisha rënë,	pata rënë, etj.

dh E ardhmja e dëshirës, e ardhmja e sigurisë, e ardhmja e së shkuarës, e ardhmja e së shkuarës e sigurisë, e ardhmja e përparme, e ardhmja e përparme e së shkuarës.

²³³ Foljet *shoh*, *vdes* në të pakryerën dalin me temat *shih*, *vdes* në të gjitha vetat (njëjës e shumës); ndërsa *jap* del me temën *jep*.

Foljet me temë në bashkëtingëllore (*jap*, *shoh*, *vdes*) në vetën e tretë njëjës marrin mbaresën **-te** (dhe jo **-nte**).

²³⁴ Foljet *shpie*, *dua*, *ha*, *vij*, *rri*, *vdes*, *bie* në të kryerën e thjeshtë dalin përkatësisht në këto tema: *shpur*; *desh*; *hëngr*; *erdh*; *ndenj*; *vdiq*; *prur* (njëjës) dhe *pru* (shumës).

Foljet *shpie* dhe *bie* në shumës kanë mbaresat **-më**, **-të**, **-në**.

Folja *vdes* në vetën e tretë njëjës del me mbaresë zero (*Ai vdiq*).

²³⁵ Foljet *jam*, *them*, *bie*, *jap*, *shoh* në të kryerën e thjeshtë dalin përkatësisht në këto tema: *qe*, *tha*, *ra*, *dha*, *pa*, të cilat, përveç **qe**, dalin në vetën e dytë njëjës me **e** (*thashë-the*; *dhashë-dhe*; *rashë-re* etj.)

Foljet e parregullta i formojnë kohët e së ardhmes njëlloj si të rregulltat:

veta 1 *do të kem, do të jem, do të ha* etj. (e ardhmja e dëshirës);

veta 1 *kam për të pasur, kam për të qenë, kam për të ngrënë* etj. (e ardhmja e sigurisë);

veta 1 *do të kisha, do të isha, do të haja* etj. (e ardhmja e së shkuarës);

veta 1 *kisha për të pasur, kisha për të qenë, kisha për të ngrënë* etj. (e ardhmja e së shkuarës e sigurisë);

veta 1 *do të kem pasur, do të kem qenë, do të kem ngrënë* etj. (e ardhmja e përparme);

veta 1 *do të kisha pasur, do të kisha qenë, do të kisha ngrënë* etj. (e ardhmja e përparme e së shkuarës).

§ 121 Mënyra habitore

a E tashmja dhe e pakryera formohen nga tema 3 + mbaresat vetore²³⁶

e tashme	e pakryer
<i>qen+kam</i>	<i>qen+kështa</i>
<i>pas+kam</i>	<i>pas+kështa</i>
<i>rën+kam</i>	<i>rën+kështa</i>
<i>prur+kam</i>	<i>prur+kështa</i>
<i>ngrën+kam</i>	<i>ngrën+kështa</i>
<i>dhën+kam</i>	<i>dhën+kështa</i>
<i>ndenj+kam</i>	<i>ndenj+kështa</i>
<i>ardh+kam</i>	<i>ardh+kështa</i>
<i>pa+kam</i>	<i>pa+kështa</i>
<i>thën+kam</i>	<i>thën+kështa</i>
<i>dash+kam</i>	<i>dash+kështa</i>
<i>vdek+kam</i>	<i>vdek+kështa</i>
<i>shpën+kam</i>	<i>shpën+kështa</i>
<i>shtën+kam</i>	<i>shtën+kështa</i>

²³⁶ Tema 3 zgjerohet me **-n** në disa raste (*qen, rën, ngrën, dhën, thën, shpën, shtën*), në ndonjë rast tema 3 përkon me atë të së kryerës së thjeshtë (*prur+kam*).

b E kryera dhe më se e kryera formohen sikurse foljet e rregullta nga folja ndihmëse *paskam*, *paskështa* + *pjesore*.

c E ardhmja e foljeve të parregullta ka formë të njëjtë me atë të foljeve të rregullta:
do + të e tashmja habitore
do të paskam, do të qenkam, do të ngrënkam etj.

§ 122 Mënyra lidhore

a E tashmja
kam, jam, them

<i>të ke-m</i>	<i>të je-m</i>	<i>të the-m</i>
<i>të ke-sh</i>	<i>të je-sh</i>	<i>të thua-sh</i>
<i>të ke-të</i>	<i>të je-të</i>	<i>të tho-të</i>
<i>të ke-mi</i>	<i>të je-mi</i>	<i>të the-mi</i>
<i>të ke-ni</i>	<i>të je-ni</i>	<i>të tho-ni</i>
<i>të ke-në</i>	<i>të je-në</i>	<i>të tho-në</i>

bie, shpie, shtie, dua ²³⁷	ha, rri	jap, shoh, vdes	vij
<i>të bie (-)</i>	<i>të ha (-)</i>	<i>të jap (-)</i>	<i>të vi-j</i>
<i>të bie-sh</i>	<i>të ha-sh</i>	<i>të jap-ësh</i>	<i>të vi-sh</i>
<i>të bjer-ë</i>	<i>të ha-jë</i>	<i>të jap-ë</i>	<i>të vi-jë</i>
<i>të bie-m</i>	<i>të ha-më</i>	<i>të jap-im</i>	<i>të vi-jmë</i>
<i>të bi-ni</i>	<i>të ha-ni</i>	<i>të jep-ni</i>	<i>të vi-ni</i>
<i>të bie-n</i>	<i>të ha-në</i>	<i>të jap-in</i>	<i>të vi-jnë</i>

b E pakryera lidhore formohet nga e pakryera dëftore me **të** në ballë: *të kisha, të bija, të haja* etj.

²³⁷ Folja *dua* në vetën e tretë njëjës del në trajtën *të dojë*.

- c** E kryera dhe më se e kryera lidhore formohen nga foljet ndihmëse *të kem, të kisha+pjesore: të kem pasur, të kem qenë, të kem ngrënë; të kisha pasur, të kisha qenë, të kisha ngrënë.*

§ 123 Mënyra dëshirore²³⁸

a E tashme

jam, shtie, bie (prura), bie (rashë), shoh	shpie, dua, kam, ha; jap, rri, them	vi, vdes
<i>qo-fsha</i>	<i>pa-ça</i>	<i>ardh-sha</i>
<i>qo-fsh</i>	<i>pa-ç</i>	<i>ardh-sh</i>
<i>qo-ftë</i>	<i>pas²³⁹-të</i>	<i>ardh-të</i>
	<i>pa-çim</i>	
<i>qo-fshim</i>	<i>pa-çi</i>	<i>ardh-shim</i>
<i>qo-fshi</i>	<i>pa-çin</i>	<i>ardh-shi</i>
<i>qo-fshin</i>		<i>ardh-shin</i>

- b** E kryera formohet nga folja ndihmëse *paça + pjesore: paça pasur, paça qenë, paça ngrënë* etj.

²³⁸ Foljet *jap, vij, dua, vdes, ha, them, shpie, shtie* e formojnë dëshiroren nga **tema 3**, e cila zgjerohet me **-n** për foljet *jap, ha, them, shpie, shtie, bie (rashë)*.

jap - dhën-ça

vij - ardh-sha

dua - dash-ça

vdes - vdek-sha

ha - ngrën-ça

them - thën-ça

shpie - shpën-ça

shtie - shtën-ça

bie (rashë) rën-ça

Foljet e parregullta të tjera e formojnë dëshiroren nga tema 2:

kam - pa-ça

bie (prura) - pru-fsha

ha - hëng-sha

rri - ndenj-sha

shoh - pa-fsha.

Dëshirorja e foljes *jam* bën *qofsha*.

²³⁹ Temat janë të njëjta, përveç temës së vetës së tretë njëjës të foljes *kam* që del në trajtën *pas-të* edhe jo *patë*.

§ 124 Mënyra urdhërore

njëjës

ha, rri, jap ²⁴⁰ (ti ha) - <i>ha</i> (ti rri) - <i>rri</i> (ti jep) - <i>jep</i>	them, dua ²⁴¹ (ti thua) - <i>thua-j</i> (ti do) - <i>dua-j</i>	jam, kam, shoh, vdes ²⁴² (ti je) <i>ji</i> (ti ke) <i>ki</i> (ti sheh) <i>shih</i> (ti vdes) <i>vdís</i>	shpie, shtie, bie ²⁴³ (ti shpie) - <i>shpjer</i> (ti shtie) - <i>shtjer</i> (ti bie) - <i>bjer</i>
---	--	--	---

Shënim 1. Në shumës urdhërorja ka të njëjtën formë si edhe veta e dytë shumës e kohës së tashme dëftore:

hani, rrini, jepni, thoni, doni, jini, kini, shihni, vdisni, shpini, shtini, bini.

Shënim 2. Folja *vij* në urdhërore del në format: *eja* (njëjës), *ejani* (shumës).

§ 125 Forma e trajtës pësore

Foljet *ha, jap, rri, shoh, them, dua, shpie, shtie*, përveç trajtës vepore, kanë edhe trajtë pësore. Trajta pësore e këtyre foljeve përdoret rrallë, herë-herë vetëm në veta, mënyra dhe kohë të caktuara:

a ha-hahet

Përdoret në mënyrat dëftore, habitore, lidhore, dëshirore dhe urdhërore: në vetën e tretë njëjës dhe shumës në kohë të ndryshme të dëftores:

A hahet kjo?

Gjella hahet e ngrohtë.

Mollët u hëngrën pa u vjelë.

²⁴⁰ Njëjësi i urdhërores është i njëjtë me vetën e dytë njëjës të kohës së tashme dëftore.

²⁴¹ Njëjësi i urdhërores ka mbaresën -j; folja *dua* del në temë në ua (dhe jo në -o).

²⁴² Ndryshe nga e tashmja, urdhërorja del në temë më -i.

²⁴³ Ndryshe nga e tashmja, urdhërorja zgjerohet në temë me -r: togu *ie* kalon në *je*.

- Përdoret në vetën e tretë njëjës kohë e tashme dhe e pakryer bashkë me një trajtë të shkurtër për të treguar gjendje fiziologjike:

*S'më hahet sonte.
S'i hahej vetëm.*

- Përdoret në mënyrat lidhore, habitore:

*Ka nisur të hahet hëna.
Mos u ngrëntë kjo bukë!*

- Përdoret në të gjitha kohët e dëftores, si edhe në mënyrat lidhore e urdhërore me kuptimin “zihem” a “grindem”:

*Hahem me veten.
Haheshin si gentë.
U hëngrën për hiçgjë.
Mos u hani kot me njeri-tjetrin.
Zunë të hahen për trashëgiminë.*

b *jap - jepem*

Folja *jap* përdoret në pësore zakonisht në kuptimet:

“më tërheq”, “thyhem para një vështirësie”, “kam aftësi”, “dukem”, “përkulem”, “i jap rëndësi”²⁴⁴:

*Jepem pas punës.
U dha shumë pas shkencës.
S'jepem i gjallë.
S'më jepet për muzikë.
U dha papritmas në derë.
Drurët jepeshin sa poshtë lart.
Jepen ndihma për shkollat e fshatit.
U dha një darkë për miqtë.
Lajmet u dhanë në orën dhjetë.*

c *rri - rrihet*

²⁴⁴ Në këto kuptime folja *jap* përdoret në pësore kryesisht në vetën e tretë.

Përdoret në trajtën pësore, në vetën e tretë njëjës
në: a) kuptim modal dhe b) kuptimin e gjendjes së
brendshme:

- a) *Këtu s'rrihet më.*
A rrihet në dimër pa zjarr?
b) *S'i rrihet pa folur.*
S'i rrihet pa punuar.

d shoh - shihem

Folja *shoh* përdoret në pësore në të gjitha mënyrat
dhe në të gjitha kohët:

Ai shihet në pasqyrë çdo mëngjes.
Kemi kohë që s'jemi parë.
U pa kjo punë.
Njeriu t'i shihet puna dhe jo guna.
Mos u pafshim më në këtë jetë!

dh them - thuhet

Folja *them* përdoret në pësore në të gjitha mënyrat,
përveç urdhërores, dhe në të gjitha kohët.

Thuhet se universiteti do të zgjerohet.
S'thuhen të gjitha gjërat në një bisedë.
Mund të thuhet me siguri se demokracia do të fitojë.
Qenka thënë që kjo të mos ketë fëmijë.

e dua - duhet

Folja *dua* përdoret në pësore në të gjitha mënyrat
dhe në të gjitha kohët, por me një kufizim në vetë.

Duhemi me njëri-tjetrin si vëllezër.
Ata duheshin prej shumë kohësh.
Filluan të duhen qysh në rini.
U dashkan shumë.

f shpie - shpihet

Folja *shpie* përdoret në pësore në vetën e tretë,
kryesisht në mënyrë dëftore dhe lidhore.

Të shpihet në vend urdhri.

g *(shtie) - shtihet*

Folja *shtie* përdoret në pësore kryesisht në mënyrën dëftore, veta e tretë.

Drutë u shtinë brenda.

M'u shti në ëndërr.

Shtihet sikur nuk di gjë.

Foljet që formojnë kohët e përbëra

§ 126 *kam, jam, do:*

- a** *kam* bashkohet me pjesoren për të formuar kohët e përbëra të së shkuarës dhe të së ardhmes në trajtën veprare:

<i>kam larë</i>	<i>të kem larë</i>
<i>kisha larë</i>	<i>të kisha larë</i>
<i>pata larë</i>	<i>paça larë</i>
<i>paskam larë</i>	<i>do të kem larë</i>
<i>paskësja larë</i>	<i>do të kisha larë</i>

Ajo ka mbaruar universitetin në Francë.

Atë ditë xha Brahoja kishte veshur rrobat e festës.

- *kam* bashkohet me togun e tipit *për të larë* për të formuar kohët e ardhme të sigurisë:

kam për të larë

kisha për të larë

Ke për t'i parë me sytë tuaj ndryshimet e Tiranës.

- b** *jam* bashkohet me pjesoren për të formuar kohët e përbëra të së shkuarës dhe të së ardhmes në trajtën pësore:

<i>jam</i> larë	<i>të jem</i> larë
<i>isha</i> larë	<i>të isha</i> larë
<i>qeshë</i> larë	<i>qofsha</i> larë
<i>qenkam</i> larë	<i>do të jem</i> larë
<i>qenkësja</i> larë	<i>do të isha</i> larë

Është plagosur një muaj më parë.

- *jam* bashkohet me përcjelloren pohore për të formuar kohët e vazhdimësisë:

jam duke larë

isha duke larë

Nxënësit janë duke dëgjuar mësimin.

Pjetri ishte duke u përgatitur për koncertin.

- c *do* bashkohet me lidhoren për të formuar kohë të përbëra të së ardhmes:

do të laj (do të lahem)

do të laja (do të lahesha)

- *do* bashkohet me habitoren të paraprirë nga pjesëza *të* për të formuar të ardhmen e habitores:
do të lakam

Shënim. Foljet *kam, jam* përdoren në gjuhën shqipe edhe me kuptim të plotë leksikor, në kuptimet *zotëroj; ndodhem*:

Kishte një shtëpi të vogël në fshatin e vet.

Në dhomë kishte shumë njerëz.

Jemi në valën e punës.

Ai s'është këtu.

Foljet këpujore, modale dhe aspektore

§ 127 Folje këpujore: *jam* (formon kallëzuesin emëror),

Shënim. Si folje këpujore dalin edhe *bëj, kam, emëroj, shpall* etj.

folje modale: *mund, duhet*²⁴⁵, *do, kam, jam, dua* (formojnë kallëzuesin e përbërë modal);

folje aspektore: *filloj, nis, zë, vazhdoj, vijoj, mbaroj, pushoj* (formojnë kallëzuesin e përbërë aspektor).

- a** *jam* etj. shërbejnë si këpujë e kallëzuesit emëror; ato lidhin kryefjalën me një emër, një mbiemër, një përemër etj.

Ndryshojnë në të gjitha vetat, kohët dhe mënyrat:

Agroni është student.

Pakojë ishte e rëndë.

Dita ishte e zyrtë.

Fishta është poet i madh kombëtar.

E ëmbël është e bardha rini/ e hidhur është e zeza pleqëri.

Nipi ishte një nga njerëzit më të dashur të tij.

Unë nuk jam ti.

Ky mund të ketë qenë shtegtari i panjohur.

Lena ishte e para.

Dheu vende-vende ishte i shkrifët.

Ai u emërua drejtor.

Shqipëria u shpall republikë.

- b** *mund* shpreh mundësi, lejim, supozim dhe del zakonisht në trajtë të ngurosor; përdoret para lidhore në kohë të ndryshme; para saj mund të vendoset një pjesëz mohuese:

Mund të kapërcejmë lumin vetëm në verë.

Atë ditë s'mund të kalohej Qafa e Thanës.

As mund ta largonte, as mund ta mbante të mbështetur ashtu pas supit.

- Shënim 1.** Folja *mund* në kohën e kryer të thjeshtë dhe në kohët e përbëra të së shkuarës del jo e ngurosor:

Mundi të shpëtonte.

²⁴⁵ Më rrallë takohet edhe *lipset*, krahas *duhet*.

*Kishte mundur ta kalonte dimrin.
S'mundën të kapërdinin dot atë fjalë të rëndë.*

Shënim 2. Folja *mund* përdoret edhe si folje e zakonshme me kuptimin *kam fuqi, kam aftësi; kam mundësi, mundem; arrij; mposht*.
Në këto kuptime ajo përdoret më vete, duke marrë forma eptimi:

*Hëngri sa mudi.
Kaq mudi.
Po të mundësh, eja.
E mudi sëmundja.*

c *duhet* shpreh domosdoshmëri, detyrim, supozim; ka dy trajta kohore të ngurosur. Përdoret para lidhores dhe pjesores.

■ para lidhores:

duhet (e tashme)+lidhore e tashme ose e kryer,
duhej (e pakryer)+lidhore e pakryer, ose më se e kryer:

*Duhet të njihet më mirë Evropa.
Nuk duhet të grindemi me njëri-tjetrin, por t'i përvoishemi punës.
Njeriu duhet të jetë i lirë.
Duhet të ketë mbaruar punë.
Duhej t'ia bënte patjetër këtë pyetje.
Duhej të luftonte kundër së keqes.
Duhej të kishte pasur më shumë kujdes.*

■ para pjesores:

duhet (njëjës)+pjesore; *duhen* (shumës) + pjesore;
duhej (njëjës)+pjesore; *duheshin* (shumës)+pjesore:

*Talenti duhet kultivuar.
Duhet holluar me ujë.
I duhet dhënë fund.
Kjo duhet biseduar.
Këto duhen mbajtur afër dhe duhen përkrahur.
Pushka duhej mbajtur me të dy duart.*

U **duhej** gatuar diçka atyre burrave.
Megjithatë **duheshin** parë me vëmendje arkivat.

Shënim. Folja **duhet** përdoret edhe si folje e zakonshme me kuptimin **dua dikë, dashurohem, nevojitet**.

*Atdheu **duhet** mbi gjithçka.*

***Duhej** me një vajzë.*

***Duheshin** dy njerëz për të prerë misrin.*

*Na **duhej** një traktor për të punuar tokën.*

d do shpreh domosdoshmëri, detyrim dhe del në trajtë të ngurosur; përdoret kryesisht në ligjërimin bisedor; ndiqet nga pjesorja:

*Diskutimi **do** thelluar.*

*Kjo punë **do** filluar sa më parë.*

*Ara **do** korrur.*

*Shpërndarja e librave **do** bërë me kujdes.*

*Kjo është një metodë e vjetër, që **do** shkullur nga rrënjët.*

dh jam përpara togut të tipit **për të larë** përdoret si folje modale për të shprehur domosdoshmëri, detyrim; ajo ka forma eptimi të ndryshme, kryesisht në dëftore dhe habitore; mund të marrë një pjesëz mohuese përpara:

*Nga ky **është** për t'u marrë shembull.*

S'është për t'u përbuzur ky njeri!

*Ajo që pat mbetur në arë, s'**ishte** më për t'u ndarë.*

Është për t'u theksuar se përpjekja jonë nuk shkoj kot.

*S'**qenka** për të vajtur.*

e kam, zakonisht në të pakryerën, përpara togut të tipit **për të larë** përdoret si folje modale për të shprehur detyrim, nevojë:

Kishte për të kapërcyer edhe një mur përpara se të arrinte.

Kishte për të bërë një udhë të gjatë në një kohë të shkurtër.

Djemtë dhe vajzat thonë se **kishin për të studiuar** dhe u tërhoqën në dhomat e tjera.
Kishin për të zënë hotel.

f **dua** shpreh dëshirë:

Ju **doni** të vini me ne?
Ai **do** të konkurrojë.

g **filloj, nis, zë** shprehin fillimin e një veprimi; ato ndiqen nga lidhërat:

- **filloj, nis, zë** (e kryer e thjeshtë, më se e kryer) + lidhore e pakryer²⁴⁶:

Gruaja **filloi** të thërriste e të mallkonte.
Qentë e fshatit **zunë** të lehnin me të madhe.

- **filloj, nis, zë** (e tashme) + lidhore e tashme:

Po **fillon** të kuptojë të vërtetën, më në fund.
Rrushi **fillon** të piqet në gusht.
Kur **nis** të flasë ai, s'ka të mbaruar.

- **filloj, nis, zë** (e kryer) + lidhore e tashme:

Ka kohë që **ka filluar** të trokasë ky shqetësim tek mjaft njerëz.

Kanë filluar t'i pëlqejnë emrat e rinj Gjetës.
Kanë nisur të flasin kundër mendësive burokratike.
Kali **ka zënë** të çalojë.

Shënim 1. Foljet aspektore, kryesisht **zë**, ndiqen edhe nga dëftorja, duke u bashkërenditur me lidhëzat **e** ose **dhe**; ky ndërtim është karakteristik për gjuhën popullore:

²⁴⁶ Jo rrallë takohet edhe ndërtimi “folje aspektore në të kryerën e thjeshtë + lidhore e tashme”:

Me natë **filluan** të dëgjohen daullet.

Pulat **nisën** të kakarisin.

Ata **zunë** t'u hedhin lakun pelave të egra.

Ai **filloi** të shkruajë me dorën e djathtë.

Dhe duart **filluan** të më dridhen.

Ai ndalonte gjithë ata që takonte në udhë dhe zinte e i mbante me llafë.

Mbrëmjeve, kur qëllonte që s'kishin ç'të bënin, ajo niste dhe u tregonte ca përralla të gjata.

Shënim 2. Foljet *filloj, nis*, zë përdoren edhe si folje të zakonshme, duke u ndjekur kryesisht nga një emër, si: *filloj punën, filloi shiu; nisi vapa, nis kënga, zuri shiu, zunë një këngë.*

gj *vazhdoj, vijoj* shprehin vazhdimin e një veprimi; ato ndiqen nga lidhorja. Nga këto dy folje përdoret kryesisht *vazhdoj*:

vazhdoj (e kryer e thjeshtë)+lidhore e pakryer ose e tashme,

vazhdoj (e pakryer)+lidhore e pakryer,

vazhdoj (e tashme) + lidhore e tashme:

Ai bëri sikur s'dëgjoi dhe vazhdoi të ecte përpara.

Zana vazhdoi të shtynte topin.

Vazhdoi të ecte mes për mes fushës.

Vazhdoi të pyesë përsëri Piloja.

Andrea vazhdonte të qëndronte duke hedhur vështri-min nga Memoja dhe i ati.

Ajo vazhdonte t'i lutej babait.

Ata vazhdojnë të shndrisin.

Ai vazhdon të qëndrojë po në ato pozita.

Ata vijojejnë të më qortojnë.

h *mbaroj, pushoj* shprehin mbarimin e një veprimi (në kuptim aspektor janë të kundërtat e *filloj*); ato ndiqen nga gerundi i rasës rrjedhore:

Pandi mbaroi së rregulluari rrobat.

Fshatarët s'kanë mbaruar së mbjelli.

I panjohuri pushoi së foluri.

Bora nuk kishte pushuar së rëni.

Unë kam pushuar së shkruari vjersha.

Format e pashtjelluara

Folja në gjuhën shqipe ka tri forma të pashtjelluara: pjesoren, përcjelloren, gerundin.

Pjesorja

§ 128 Format e pjesores

Gjuha shqipe ka vetëm pjesoren e shkuar pjesore.

a Tema e pjesores.

Tema e pjesores (tema 3) mund të përkojë me temën e së kryerës së thjeshtë (tema 2) dhe me temën e së tashmes (tema 1):

- Tema e pjesores (tema 3) është e njëjtë me temën e së kryerës së thjeshtë (tema 2)²⁴⁷ (Foljet e zgjedhimit të parë; folje të zgjedhimit të dytë klasa 1; klasa 2, nënklasa 2; si dhe foljet e parregullta *jam*, *bie* (prura), *rri*, *shoh*, *shpie*):

e tashme (tema 1)	e kryer e thjeshtë (tema 2)	pjesore (tema 3)
(laj)	la-va	la-rë
(gjej)	gjet-a	gjet-ur
(punoj)	punua-m	punua-r
(lyej)	lye-m	lye-r
(mas)	mat-a	mat-ur
(kap)	kap-a	kap-ur
(vras)	vra-va	vra-rë
(di)	dit-a	dit-ur
(fle)	fjet-a	fjet-ur
(vete)	vajt-a	vajt-ur
(jam)	qe-shë	qe-në
(bie)	prur-a	prur-ë
(rri)	ndenj-a	ndenj-ur
(shoh)	pa-shë	pa-rë
(shpie)	shpur-a	shpë-në

²⁴⁷ Për disa folje tema 3 mund të jetë e njëjtë jo vetëm me temën 2, por edhe me temën 1.

- Tema e pjesores (tema 3) është e njëjtë me temën e së tashmes (tema 1)

(folje të zgjedhimit të dytë klasa 1, të cilat **a, e, je** të temës **i** ndërrojnë në **o**; zgjedhimi i dytë, klasa 2, nënklasa 1):

e tashme (tema 1)	e kryer e thjeshtë (tema 2)	pjesore (tema 3)
heq	(hoqa)	heq-ur
vjel	(vola)	vjel-ë
dal	(dola)	dal-ë
vë	(vura)	vë-në
lë	(lashë)	lë-në

- Tema e pjesores (tema 3) nuk përkon as me temën 1, as me temën 2 (foljet e parregullta *bie* (rashë), *ha, jap, shtie, them, kam, dua, vdes*):

e tashme (tema 1)	e kryer e thjeshtë (tema 2)	pjesore (tema 3)
bie (-)	ra-shë	rë-në
ha (-)	hëngr-a	ngrë-në
jap (-)	dha-shë	dhë-në
shtie (-)	shti-va	shtë-në
the-m	tha-shë	thë-në
ka-m	pat-a	pas ²⁴⁸ -ur
dua (-)	desh-a	dash-ur
vdes (-)	vdiq-a	vdek-ur

b Prapashtesat formëformuese

Pjesoret marrin këto prapashtesa: **r/rë²⁴⁹, -ur, -në, -ë**:

-r/rë

(folje të zgjedhimit të parë, nënklasa 1;

folje të zgjedhimit të dytë, klasa 1, nënklasa 2,

si dhe folja e parregullt *shoh*):

²⁴⁸ Tema me **t** është jonormative.

²⁴⁹ Variantet **r/rë** kushtëzohen nga vendi i theksit: **-r-në** e marrin foljet me theks parafundor, **-rë-në** ato me theks fundor: punua-**r**; la-**rë**.

punua-**r**
kthye-**r**

la-**rë**
fshi-**rë**
shka-**rë**
pre-**rë**²⁵⁰
pi-**rë**
pa-**rë**

-ur

(folje të zgjedhimit të parë, nënklasa 2 a;
folje të zgjedhimit të dytë, klasa 1, nënklasa 1, dhe
klasa 2, nënklasa 2 dhe foljet e parregullta *kam*,
dua, *vdes*, *rri*, *vij*):

gjet-**ur**
mbajt-**ur**
kap-**ur**
njoh-**ur**
dit-**ur**

pas-**ur**
dash-**ur**
vdek-**ur**
ndenj-**ur**
ardh-**ur**

prit-**ur** (pres shokun)
vajt-**ur**

-në

(foljet e zgjedhimit të dytë, klasa 2, nënklasa 1, si
dhe foljet e parregullta *jam*, *bie* (rashë), *ha*, *jap*,
them, *shtie*):

vë-**në**
zë-**në**
përzë-**në**
nxë-**në**
lë-**në**

qe-**në**
rë-**në**
ngrë-**në**
dhë-**në**
thë-**në**
shtë-**në**

-ë

(foljet e zgjedhimit të parë, nënklasa 2 b, si dhe
foljet e zgjedhimit të dytë që dalin me temë më **-l**, **-ll**, **-r**, **-rr** dhe që në të kryerën e thjeshtë pësojnë
ndërrimet **a**, **e**, **je** në **o**):

²⁵⁰ *Pres* (bukën)

		<i>e kryer e thjeshtë</i>
<i>bër-ë</i>	<i>vjel-ë</i>	(vol-a)
<i>hyr-ë</i>	<i>sjell-ë</i>	(soll-a)
	<i>nxjerr-ë</i>	(nxor-a)
	<i>tjerr-ë</i>	(tor-a)
	<i>marr-ë</i>	(mor-a)
	<i>dal-ë</i>	(dol-a)

Shënim. Pjesorja në gjuhën shqipe del (a) pa mbaresa të përparme **botuar, thyer, grisur, punuar, rrëzuar** dhe me (b) mbaresa të përparme: **i botuar, i thyer, i grisur, i punuar, i rrëzuar**. Forma pa mbaresa, kur është e veçuar, zakonisht zgjerohet me fjalë të tjera, dhe mund të marrë mbaresa të përparme.

Forma me mbaresa të përparme nuk ndër-këmbehet dot me atë pa mbaresa.

Krahaso:

*Libri, **botuar** vjet, u shit shpejt. (Libri, i botuar vjet, u shit shpejt.)*

*Libri i **grisur** ishte shumë i vjetër. (Por jo *Libri **grisur** ishte shumë i vjetër.)*

§ 129 Përdorimi

Pjesorja përdoret si **gjymtyrë fjalie** (ose si përbërës i një gjymtyre).

Si gjymtyrë fjalie përdoret:

- si përcaktues i një emri a përemri (si përcaktor i veçuar ose i paveçuar):

*Adili, **shtrirë** në këndin e vet, rrinte e dëgjonte (i shtrirë).*

*Darka e ftohur, **mbuluar** me një pecetë të bardhë, po e priste në tryezë.*

***Mbështetur** pas kanatit të portës, Mato Gruda dëgjonte këngën e mysafirëve.*

*Mori rrugën drejt parcelës **mbjellë** me grurë.*

*Kostandini **vdekur** ç'bën tre vjet pa tretur!*

*Ç'i kish hije balli **rrudhur** nga mendimi!*

*Gota e **thyer** ishte shpërndarë mbi dysheme.*

*Kishte dhembje të padurueshme nga këmba e **prerë**.*

- si plotësues i dy fjalëve njëherazi:

*E kishte kokën **varur** nga mendimet (**të varur**) (kishte **varur** dhe kokën **varur**).*

*Dallëndyshja kur kthehet e gjen **prishur** folenë.*

*Atë natë drita qëndroi **ndezur** gjer në mëngjes (drita **ndezur** dhe qëndroi **ndezur**).*

*Na ka mbetur malli **ngarkuar** në vapor.*

*Atë natë drita qëndroi **e ndezur (ndezur)**.*

- si përbërës i një gjymtyre :

*-Rustemi **me krahun hedhur** mbi supin e vëllait të bronxtë pinte duhan.*

*Fshatari u ngrit; u ngrit dhe vajza **me barrë ngarkuar**.*

*Kuzhinieri, **me llërët përveshur**, hyri me pjata në duar.*

*Murat Bënça, **me vetullat ulur**, dukej sikur flinte.*

*Ajo që kishte dëgjuar prej tij, e kishte lënë **me gojë hapur**.*

*-Vashë bukurosh'e bariut që vjen **me llërë përveshur**.*

*Fredi mbeti **me gojë hapur** në fund të shkallëve.*

- në bashkëlidhje me foljen **jam**, duke qëndruar gjithnjë përpara kësaj:

*Për atë **hapur është** çdo derë fshatari.*

***Zgjuar** qenke ti, Vito?*

- në bashkëlidhje me foljet **duhet, do**:

*Duhet **holluar** me ujë.*

*I duhet **dhënë** fund.*

*Nuk duhet **pritur** më.*

*Do **vajtur** në Tiranë brenda javës.*

Shënim 1. Pjesorja përdoret shpesh dhe në ndërtime të qëndrueshme të caktuara, si: **tretur e kulluar; veshur e ngjeshur, lodhur e këputur, mbushur dhe pa mbushur**:

*Piloja mbeti një copë herë **rëgjuar e mbledhur** si ndonjë deng.*

*E bija doli menjëherë në prag të kasolles, **veshur e ngjeshur** me rrobat e reja.*

*Ata **dashur pa dashur** ndikojnë në karakterin e tyre.*

Shënim 2. Pjesorja ndërton këto forma foljore analitike dhe sintetike: kohën e kryer të mënyrave dëftore, habitore, lidhore, dëshirore; kohën më se të kryer të mënyrës dëftore e të lidhore; kohën e kryer të tejshkuar të mënyrës dëftore; kohën e ardhme të përparme dhe të ardhmen e përparme të së shkuarës të mënyrës dëftore; kohën e tashme dhe të pakryer të mënyrës habitore; kohën e tashme të mënyrës dëshirore të disa foljeve.

§ 130 Krahاسimi i pjesores me mbiemrin

Disa pjesore kanë kaluar në mbiemra (në këtë rast ato, duke u përdorur zakonisht me kuptim figurativ, janë larguar kuptimisht, marrin mbaresat e përparme **i, e, të, së** dhe mund të shkallëzohen).

pjesore		mbiemër	
(i) <i>dëgjuar</i>	(Zëri i tij , dëgjuar në mesnatë, tronditi të tjerët.)	<i>i dëgjuar</i>	(Ai ishte aktor i dëgjuar.) (i njohur)
(e) <i>zgjuar</i>	(Vajza, zgjuar nga zhurma e madhe, filloi të qajë e trembur.)	<i>i zgjuar</i>	(Ajo vërtiste sytë e zgjuar e të vegjël.) (e mençur)
(të) <i>tretur</i>	(Flokët e borës, tretur mbi tokën e lagur, zhdukeshin menjëherë.)	<i>i tretur</i>	(Ushtarët po ktheheshin nga marshimi i gjatë të tretur e të rraskapitur.) (të dobësuar) (Më ke ditur të humbur.) (të shushatur, të hutuar)
(e) <i>humbur</i>	(Delja, humbur në pyllin e dendur, s' dukej gjëkund.)	<i>i humbur</i>	(-Ku ish? E pyeti ai i ngrysur. (i trishtuar, i zymtë)
(e) <i>ngrysur</i>	(Dita, ngrysur me vështirësi, dukej si e pafundme.)	<i>i ngrysur</i>	(E kemi njeri të kënduar.) (të mësuar, me shkollë)
(e) <i>kënduar</i>	(Kënga, kënduar nga kori, dëgjohej me dëshirë nga salla.)	<i>i kënduar</i>	

Shënim. Por disa pjesore nuk kalojnë në mbiemra, megjithëse mund të marrin dhe mbaresa të përparme: **punuar/ i (e, të, së) punuar.**

Përcjellorja

§ 131 Forma

Përcjellorja ka dy trajta:

Përcjellorja pohore..... *duke larë* (veprore)
duke u larë (pësore)
Përcjellorja mohore..... *pa larë* (veprore)
pa u larë (pësore)

Përcjellorja pohore formohet nga pjesëza **duke + pjesore.**

Përcjellorja mohore formohet nga pjesëza **pa + pjesore**.

Trajta pësore e tyre formohet me pjesëzën **u**, e cila qëndron midis pjesëzave **duke, pa** dhe pjesores.

§ 132 Përdorimi

Përcjellorja pohore edhe përcjellorja mohore përdoren:

a si plotësues i një foljeje për të treguar:

■ kohë:

*I shfletonin gazetat **duke ikur**.*

***Duke u larguar**, i zuri veshi vetëm një fjalë të shkëputur.*

*U zgjua **pa lindur** dielli.*

*Do çelur kanali **pa zënë** shirat.*

■ mënyrë:

*Ai ecte **duke çaluar** si një topall.*

*Rronin **duke zënë** peshk e **duke bërë** rrogoza.*

*I përshëndetnin njëri pas tjetrit kalimtarët e dyqanxhinjtë **duke u ngritur** nga vendi e **duke u përkulur** lehtë.*

*Ecëm **pa folur**.*

*Hyri në zyrë **pa trokitur**.*

*- Thashë prerë, **pa m'u dredhur** zëri.*

■ shkak:

*Ishte lodhur **duke korrur** grurë.*

*Na kanë rënë këmbët **duke të kërkuar**.*

***Duke kujtuar** se pashai nuk e pa, ai u përkul përsëri.*

*Fëmijët bënë zhurmë **duke u ngritur** e **zbritur** nëpër shkallët e drunjtë.*

*Gjithë paradreken ata erdhën rrotull **pa ditur** ç'të bënin.*

***Pa ditur** ç't'i përgjigjej t'et, ktheu kokën dhe pa Vitën vëngër.²⁵¹*

²⁵¹ Marrëdhëniet shkakore i shpreh kryesisht përcjellorja pohore me pjesëzën **mos** (**duke mos bërë**) dhe jo përcjellorja mohore (**pa bërë**):

- kusht:

*Duke ndenjur afër njëri-tjetrit, njihemi më shumë.
E kuptoja dëmin që do t'i shkaktoja vetes duke lënë për
një kohë shkollën.
Tani të marrim malin, të luftojmë për lirinë, të mos
kthehemi të gjallë pa shpëtuar Shqipërinë.
A mund të drejtojmë pa ditur abecenë?*

- lejim:

*Vajza, duke ndenjur disa ditë në shtëpinë e padëshi-
ruar, nuk u bë grua e atij burri.
Keni filluar të kryeni lundrime kaq të gjata pa pasur
fare traditë.*

- b** si përcaktues i një emri:

*Në skenë është vetëm Mira duke punuar triko.
Kafsha, duke vërtitur kokën poshtë e lart, po i binte
truallit me këmbë e po skërmiste dhenë.
Ç'mund të thoshte një kalama pa mbushur katër vjet!*

- c** si plotësues i dy fjalëve njëherazi:

*Në derë u shfaq Iliri duke u shtrigur.
Nusen e djalit të madh e gjeti duke larë te kroi.
Anijet kanë mbetur pa u ngarkuar.*

- d** si shoqërues i një foljeje të shtjelluar me marrëdhë-
nie bashkërenditjeje:

*U shtri mbi bar duke vështruar qiellin (duke vështruar
= dhe vështronte).
Nisi të ecte me nxitim, duke shtrënguar bukën nën
sqetull.
Niveli i ujërave në lumë kishte rënë më shumë, duke
zbuluar zallin e bardhë.*

Duke mos ditur ç'të bënte, nisi të lexonte përsëri.

*Theodor Korona Muzaka, duke mos pasur asnjë trashëgimtar, ia fali
Beratin Skënderbeut me testament.*

Duke mos qenë vetë i pranishëm, nuk i kishte të qarta rrethanat.

Hamdiu ecte përpara, duke lënë gjurmë mbi shtratin e dëborës.

Kënduan pothuaj gjithë rrugës pa i thënë asnjë fjalë njëri-tjetrit.

Pa m'u përgjigjur, ajo eci e para drejt detit.

Shënim 1. Përcjellorja mohore përdoret shpesh në ndërtime me dy mohime për të treguar një veprim pohues intensiv; të shtjelluara dalin foljet *lë, mbet*:

Nuk la vend pa shkelur (Shkeli të gjitha vendet.)

Nuk i lamë fjalë pa thënë. (Ia thamë të gjitha fjalët.)

Kadri Gjata s'la gur pa luajtur.

S'mbeti gazetë në Shqipëri pa shkruar për atë.

Shënim 2. Përcjellorja pohore formon edhe kohën e tashme të gjendjes dhe kohën e pakryer të gjendjes të mënyrës dëftore (*jam duke dëgjuar; isha duke dëgjuar*):

Në mes tuaj kam qënduar e jam duke përvëlur.

Besniku ishte duke ngrënë darkë.

Gerundi

§ 133 Forma

Gerundi ka dy trajta:

Trajtën e rasës kallëzore *të larë* (veprore)

t'u larë (pësore)

Trajtën e rasës rrjedhore *së lari* (veprore)

Gerundi i rasës kallëzore ka mbaresë zero dhe paraprihet nga **të (të larë -)**.

Gerundi i rasës rrjedhore ka mbaresën **-i** dhe paraprihet nga **së (së lar-i)**.

Trajtë pësore ka vetëm rasa kallëzore, që formohet me pjesëzën **u**, të vendosur në trup të foljes (t'**u** larë, t'**u** krehur).

Trajta e rasës kallëzore përdoret e paraprirë nga parafjalët **për**, **me** dhe nga fjala **një**.

Rrjedhorja përdoret pa parafjalë.

Shënim. Gerundi i shqipes është i krahasueshëm me gerundin e latinishtes dhe të anglishtes.

§ 134 Përdorimi

a Gerundi i rasës kallëzore përdoret:

- si plotësues i foljes për të shprehur:
qëllim (me parafjalën **për**):

Në errësirën e natës rendën për t'i hapur derën.

U nisën përpjetë malit për të hapur toka të reja.

Ata luftonin për të çliruar Shqipërinë.

Dhe unë erdha sa për t'u çmallur.

I kishte hequr këpucët për të mos ndotur qilimin.

kohë (me parafjalën **me**); gerundi në këtë ndërtim shpreh veprim të kryer menjëherë para veprimit kryesor:

Me të dëgjuar këtë emër, djali u verdh.

Turqit, me të parë kalorësit e gardës, kujtuan që ishte vetë (Skënderbeu) në krye të tyre.

Me të rënë mbrëmja, u nis për në Sopot.

Me t'u ngrysur, zjarri i çobanit u shua.

- si përcaktues i një emri a përemri (me **për**):

Kishin humbur çdo shpresë për të bindur njëri-tjetrin.

E shtynte dëshira për të lexuar.

Ky njeri ka një etje të çuditshme për të mësuar.

E ndiente veten të lehtë, sikur kish krahë për të fluturuar.

Është një talent për t'u lavdëruar.

- si plotësues i dy fjalëve njëherazi (me **për**):

T'u bënë fëmijët për t'u martuar. (u bënë për t'u martuar – fëmijët për t'u martuar)
Asgjë tjetër nuk i kishte mbetur për të bërë.
Kam shumë çështje për të zgjidhur.
Kam edhe një punë tjetër për të bërë.

- si objekt plotësues i një foljeje a mbiemri për të shprehur marrëdhënie objektore:
 (me **për**):

Kohë më parë Zana më kishte premtuar për t'më ftuar për darkë.
Kërkoj nga ai për të firmosur një deklaratë.

Ndihej i aftë për t'i përdorur këmbët.
Ai tregohet i gatshëm për të ndihmuar.
Ishte i papërgatitur për t'u përgjigjur.

- në ndërtime me dy a më shumë gerunde të tilla, të paraprirë nga fjala **një**, ndërtim që shpreh veprime të shpejta në të shkuarën:

Një të dalë mësuesi jashtë, një të vërshtuar edhe nxënësit.
Një të ikur unë nga shtëpia e një t'u shthurur gardhi.
Një të thënë e një të bërë.

b Gerundi i rasës rrjedhore përdoret:

- si plotësues i foljes për të shprehur shkak:

Ishte ngjirur së foluri.
I grise rrobat së lari në krua.
U mërzita së mbajturi në gojë atë.
Edhe lotët si rrëketë derdhen syve së qari.
Kur pashai u lodh së prituri dhe së pyeturi, u tha t'i shtronin me ç'të kishin.

- si përbërës i kallëzuesit foljor të përbërë aspektor:

Mbaroi së piri cigaren dhe u ngrit.
Fshatarët s'kanë mbaruar së mbjelli.
Bora kishte pushuar së rëni.

Gjithashtu **kanë përfunduar së ndërtuari** shkolla dhe kopshte.

Pushuan së kërcyeri kur s'mundën të kërcëjnë më.

- si plotësues i një foljeje për të shprehur marrëdhënie objektore:

Ky nuk ngopej së shikuari qiellin e yllëzuar.

Shënim 1. Gerundi i rasës kallëzore dhe emri prejfoljor asnjans përkohë formalisht. Por ato dallojnë midis tyre nga fakti se gerundi si folje, kur ajo është kalimtare, mund të plotësohet me një emër në kallëzore pa parafjalë me marrëdhënie objektore, ose me një ndajfolje me marrëdhënie rrethimore. Përkundrazi, emri mund të përcaktohet me një emër në gjinore.

Me të hyrë në fshat, takoi vajzën (gerund).

Shtëpia e Shpiragajve zinte vend në të hyrë të fshatit (emër).

Me të goditur fëmijën, filloi të qajë (gerund).

Shembte përdhe një dem me një të goditur në ballë (emër).

Shënim 2. Gerundi i rasës kallëzore, shoqëruar me **për**, ka kaluar në disa ndërtime në paskajore (në këto raste ish-parafjala për ka kaluar në pjesëz gramatikore):

Për të gjetur çerdhet është e vështirë. (**për të gjetur** = **gjetja**, **të gjeturit**; ky ndërkëmbim vërteton gramatikalizimin e togut të qëndrueshëm të tipit **për të gjetur** dhe kalimin e tij në paskajor).

Për të dëgjuar dëgjon mirë.

Është për t'u vlerësuar.

Kjo çështje është për t'u parë edhe një herë.

NDAJFOLJA

Llojet

§ 135 Gjuha shqipe ka ndajfolje:

- të mënyrës: *mirë, keq, shpejt, bukur, gjatë, ashtu, menjëherë, burrërisht, ngadalë, shqip, hidhur* etj.
- të vendit: *këtu, atje, kudo, afër, brenda, djathtas, larg, lart, diku, anembanë, pranë* etj.
- të kohës: *tashti, dje, vjet, herët, sot, dikur, gjatë, menjëherë, tani për tani,* etj.
- të sasisë: *shumë, tepër, fort, pak, aq, kaq, më* etj.
- të frekuencës: *gjithnjë, rrallë, shpesh, nganjëherë, kurrë, sërish, dendur, përsëri* etj.
- të pyetjes: *si, qysh; ku, nga; kur; sa, pse, përse.*
- lidhore: *ku; nga, tek, kur.*

Shënim. Ndajfoljet e pyetjes dhe ndajfoljet lidhore kanë kuptimin e mënyrës (*si, qysh*), të vendit (*ku, nga, tek*), të kohës (*kur*), të sasisë (*sa*), të shkakut e të qëllimit (*pse, përse*).

Krahasimi i ndajfoljeve me mbiemrat, përemrat dhe me foljet

§ 136 Disa ndajfolje, kryesisht të mënyrës, dallojnë formalisht nga mbiemrat:

a nga prania e mbaresave **i, e, të, së** në ballë tek mbiemrat, dhe nga mosprania e tyre tek ndajfoljet:

mbiemër	ndajfolje
<i>i mirë (vajzë e mirë)</i>	<i>mirë (punon mirë)</i>
<i>i keq (ves i keq)</i>	<i>keq (sillet keq)</i>
<i>i bukur</i>	<i>bukur</i>
<i>i gjatë</i>	<i>gjatë</i>
<i>i gjerë</i>	<i>gjerë</i>
<i>i hollë</i>	<i>hollë</i>
<i>i butë</i>	<i>butë</i>
<i>i ftohtë</i>	<i>ftohtë</i>
<i>i gjallë</i>	<i>gjallë</i>
<i>i lehtë</i>	<i>lehtë</i>
<i>i urtë</i>	<i>urtë</i>
<i>i ngrohtë</i>	<i>ngrohtë</i>
<i>i shkretë</i>	<i>shkretë</i>
<i>i vonë</i>	<i>vonë</i>
<i>i hidhur</i>	<i>hidhur</i>
<i>i dendur</i>	<i>dendur</i>

b jo vetëm nga prania e mbaresave **i, e, të, së** në ballë tek mbiemrat e nga mosprania e tyre tek ndajfoljet, por edhe nga fakti se mbiemrat mbarojnë me **ë**, ndajfoljet pa **ë**.

mbiemër	ndajfolje
<i>i drejtë</i>	<i>drejt</i>
<i>i fortë</i>	<i>fort</i>
<i>i kotë</i>	<i>kot</i>
<i>i lartë</i>	<i>lart</i>
<i>i ligshhtë</i>	<i>ligsht</i>
<i>i mbrapshtë</i>	<i>mbrapsht</i>
<i>i plotë</i>	<i>plot</i>
<i>i shpejtë</i>	<i>shpejt</i>
<i>i thjeshtë</i>	<i>thjesht</i>
<i>i vërtetë</i>	<i>vërtet</i>

§ 137 Disa ndajfolje dallohen nga përemrat vetëm nga funksioni; të tilla janë:

përemra	ndajfolje
<i>pak</i> (pak shkolla)	<i>pak</i> (u lodh pak)
<i>shumë</i> (shumë njerëz)	<i>shumë</i> (punoj shumë)
<i>mjaft</i> (mjaft prej tyre)	<i>mjaft</i> (mori mjaft)
<i>plot</i> (plot besim)	<i>plot</i> (e mbushi plot)
<i>aq</i> (aq njerëz)	<i>aq</i> (aq kupton)
<i>kaq</i> (kaq njerëz)	<i>kaq</i> (kaq rrojti)
<i>ca</i> (ca mish)	<i>ca</i> (u lodhëm ca)
<i>sa</i> (sa veta ishin)	<i>sa</i> (sa i mirë! <i>sa</i> i pëlqente; <i>sa</i> të mundesh)

§ 138 Disa ndajfolje dallohen nga pjesoret dhe nga përcjelloret mohore:

a Ndajfoljet nuk mund të marrin **i, e, të, së** në ballë të tyre dhe , përveç kësaj, disa prej tyre kanë shkallë, ndërsa pjesoret mund të marrin mbaresat e përparme **i, e, të, së** dhe në asnjë rast nuk kanë shkallë:

hapur	<i>pjesore</i> (<i>La derën hapur.</i>)	hapur	<i>ndajfolje</i> (<i>Fol hapur.</i>)
<i>ndyrë</i>	(<i>Ndyrë nga vaji, duart i mbannte përpjetë.</i>)	<i>ndyrë</i>	(<i>E shau ndyrë.</i>)
<i>prerë</i>	(<i>Me flokët prerë shkurt ngjante më mirë.</i>)	<i>prerë</i>	(<i>Foli prerë.</i>)
<i>rrëmbyer</i>	(<i>Fëmija, rrëmbyer nga njerëz të panjohur, ishte tmerruar.</i>)	<i>rrëmbyer</i>	(<i>Mos e merr rrëmbyer.</i>)

<i>shkoqur</i>	(Misri, <i>shkoqur</i> me duar, po tha-hej nën rrezet e diellit.)	<i>shkoqur</i>	(Iu përgjigj <i>shkoqur</i> .)
<i>shtruar</i>	(E gjeti tryezën <i>shtruar</i> .)	<i>shtruar</i>	(Ia nisi <i>shtruar</i> .) Të flasim <i>shtruar</i> .)

b Disa ndajfolje dallohen nga përcjelloret mohore nga funksioni dhe nga mënyra e shkrimit (si ndajfolje shkruhen njësh, si përcjellore ndaras).

përcjellore mohore ndajfolje

<i>pa dashur</i>	(Pa dashur njëri-tjetrin, familja nuk mbahet.)	<i>padashur</i>	(E goditi <i>padashur</i> .)
<i>pa ndërprerë</i>	(Do të vazhdojmë <i>pa ndërprerë</i> punën.)	<i>pandërprerë</i>	(Përsëritej <i>pandërprerë</i> .)
<i>pa pritur</i>	(Iku <i>pa i pritur</i> shokët.)	<i>papritur</i>	(Na erdhi <i>papritur</i> .)
<i>pa pushuar</i>	(Pa pushuar shiu, një-rëzit nuk lëviznin.)	<i>papushuar</i>	(Graria dilte nga kisha duke bërë kryq papushuar .) (Bie shi <i>papushuar</i> .)
<i>pa reshtur</i>	(Anija u ankorua pa reshtur mirë dallga.)	<i>pareshtur</i>	(<i>pareshtur</i> .)
<i>pa prerë</i>	(Vazhdonte të fliste pa ia prerë fjalën kush.)	<i>paprerë</i>	(Gjylet vinin <i>paprerë</i> .)

Shkallët

§ 139 Disa ndajfolje (kryesisht ato të mënyrës) kanë shkallë pohore, krahasore dhe sipërore:

- a** Shkalla krahasore formohet duke i paravendosur pohores **më**;
- b** Shkalla sipërore formohet duke i paravendosur pohores **shumë**.²⁵²

shkalla pohore	shkalla krahasore	shkalla sipërore
<i>mirë</i>	<i>më mirë</i>	<i>shumë mirë</i>
<i>bukur</i>	<i>më bukur</i>	<i>shumë bukur</i>
<i>shpejt</i>	<i>më shpejt</i>	<i>shumë shpejt</i>
<i>hapur</i>	<i>më hapur</i>	<i>shumë hapur</i>
<i>vonë</i>	<i>më vonë</i>	<i>shumë vonë</i>
<i>larg</i>	<i>më larg</i>	<i>shumë larg</i>

§ 140 Përdoren në pohore, krahasore, sipërore:

- kryesisht disa ndajfolje të mënyrës që përkojnë me mbiemrat: *mirë, keq, bukur, gjatë, hollë* etj.;
- disa ndajfolje të mënyrës që mbarojnë me -**(i)sht**: *lirisht, hollësisht, gjerësisht* etj.;
- ndajfolje që përkojnë me pjesoret: *shkoqur, shtruar, rrëmbyer, prerë* etj.;
- ndajfolje të mënyrës që mbarojnë me **-shëm**: *fuqishëm, natyrshëm, gëzueshëm* etj.;
- disa ndajfolje vendi: *afër, lart, larg, thellë, përpara, prapa, poshtë, pranë, para*;
- disa ndajfolje kohe: *herët, vonë*;

²⁵² Krahas **shumë**, përdoren edhe *mjaft, tepër, fort, krejt, fare, bukur* etj., të cilat herë-herë nuk mund të ndërkëmbehen.

Fjala **shumë** mund të përsëritet kur duam ta theksojmë shkallën e lartë të tiparit: *Mua më vjen shumë shumë mirë për ftesën.*

- ndajfolja e sasisë *pak*;
- ndajfolje të frekuencës: *shpesh, dendur*.

§ 141 Përdoren në pohore dhe në krahasore:

- ndajfoljet e sasisë: *shumë, tepër, fort*²⁵³;
- disa ndajfolje vendi: *andej, brenda, djathtas, majtas, këtej, tej, tutje, sipër*:

Shënim 1. Disa ndajfolje, kryesisht vendi dhe kohe, nuk kanë shkallë: *këta, kudo, diku, anembanë; tashti, dje, vjet, dikur, menjëherë* etj.

Shënim 2. Ndajfolja e kohës **më parë** përdoret vetëm në formën e krahasores.

§ 142 Përdorimi i ndajfoljeve në ndërtimet me krahasim

- a** Ndajfoljet e shkallës **pohore** përdoren në këtë ndërtim me krahasim: **aq + ndajfolje në shkallën pohore + sa** për të treguar shkallë të barabarta të tiparit të veprimit:

*Lindita diskutoi aq mirë sa Teuta.
Këmbët i dhimbnin sot aq shumë sa edhe më parë.
Njerëzit tani nuk u besojnë aq lehtë fjalëve sa dikur*²⁵⁴.

- b** Ndajfoljet e shkallës **krahasore** përdoren në këto ndërtime me krahasim:

- ndajfolje në shkallën krahasore + *se (sesa)* për të treguar se tipari i shprehur nga ndajfolja është në një shkallë më të lartë se i njëjti tipar në rrethana të tjera²⁵⁵:

²⁵³ Këto herë-herë dalin në sipërore me *bukur (bukur shumë)*.

²⁵⁴ Në ndërtime me mohim mund të mungojë gjymtyra e dytë e krahasimit (*Njerëzit tani nuk u besojnë aq lehtë fjalëve*).

²⁵⁵ Me këtë vlerë përdoret shkalla krahasore edhe në ndërtime eliptike (*Në dashtë të na prishë shtëpinë, më mirë i humbte fara*).

Erdhi më shpejt se ç'pritej (=Erdhi më shpejt nga ç'pritej; ose nga sa pritej).
Hëngri më shumë se i lejohej nga mjeku.

- me të njëjtën vlerë si në rastin e mëparshëm (por me intensitetin e tiparit më të përcaktuar) përdoret edhe ndërtimi **shumë** (ose **pak**, ose **edhe**) + ndajfolje në shkallën krahasore:

Erdhi shumë më shpejt se ç'pritej.
Erdhi pak më shpejt se ç'pritej.
Erdhi edhe më shpejt se ç'pritej.

- **sa + ndajfolje në shkallën krahasore + aq + ndajfolje në shkallën krahasore** për të treguar një rritje përpjestimore të tipareve, shprehur nga ndajfoljet:

Sa më shumë largohej nga teatri, aq më keq e ndiente veten.
Sa më shpejt të arrinte, aq më mirë për të.

§ 143 Përdorimi i shkallës pohore me vlerë sipërore

Shkalla pohore përdoret me vlerë sipërore në këto raste:

- kur ka përpara **aq, kaq, sa** (ky ndërtim ka vlerë afektive):

Aq mirë e kaluam!
Kaq keq u sollën ata me ju?!
Sa mirë u përgjigj!
Sa shpejt u kthye!
Sa ftohtë që bën!

Shënim. Por në mohim, herë-herë me pjesëzat **dhe, edhe** përpara **aq, kaq** zbutet shkalla e tiparit:

Nuk e kaluam (dhe) aq keq!

- kur ka përpara **aq**, **kaq** në një ndërtim që shpreh rrjedhim:

Punuan aq shumë, sa nuk i zinte gjumi në darkë.

Shënim. Vlerë sipërore ka edhe ndërtimi “ndajfolje + e + e njëjta ndajfolje në shkallën krahasore”, për të treguar rritje përpjesëtimore të tiparit, si: *keq e më keq, mirë e më mirë, rrallë e më rrallë, shpesh e më shpesh; vlerë sipërore ka edhe ndërtimi më qartë se kurrë:*

*Rrallë e më rrallë po kujtoheni për ne.
Mirë e më mirë do të bëhet
Pasojat shihen tani më qartë se kurrë.*

§ 144 Vendi i ndajfoljeve

- Ndajfoljet e mënyrës vendosen zakonisht pas foljes:

*Ky tubim u prit mirë.
Kishte thirrur papritur.*

- Ndajfoljet e sasisë, sikurse ato të mënyrës, vendosen zakonisht pas foljes:

*E donte shumë dhe e kujtonte me përmallim.
Lexon shumë, por shkruan pak.
Mjafton kaq²⁵⁶ për sot.*

Shënim 1. Më vendoset zakonisht pas foljes në ndërtime me mohim, në fjali pyetëse, por edhe në ndonjë ndërtim tjetër:

*Nuk dua më.
S'foli më.*

²⁵⁶ Ndajfoljet *kaq*, *shumë*, për të theksuar sasinë, mund të vendosen para foljes: *Kaq rrojti. Kaq mjaftoi për ta acaruar. Shumë u duke, pak na dole.*

A kërkoi *më*?
Dua edhe *më*.

Shënim 2. Fjalët që formojnë shkallën e ndajfoljeve (*më, shumë, tepër, fort, bukur*) qëndrojnë rregullisht para tyre:

Na pritën *shumë* mirë.
Djali e kishte provuar *tepër* shpejt shijen e pushtetit.
(Si jeni?) - *Më* mirë prishet.²⁵⁷

■ Ndajfoljet e frekuencës mund të vendosen pas, por dhe para foljes:

Duhet kontrolluar *shpesh*.
Shkon *rrallë* në stadium.
E takon *nganjëherë*.
Ata njerëz s'janë parë *kurrë*.
Nganjëherë vihet re një dukuri e çuditshme.

■ Ndajfoljet e vendit dhe të kohës vendosen më shumë pas foljes, por edhe para saj:

E nisnin *herët* dhe e mbaronin *vonë*.
Murin që bënë *ditën* u prishej *natën*.
Vendose *atje*.
Ai do të kthehet *pasnesër*.
Pastaj vajtën në shtëpi.
Tani s'mund të vazhdonte qetësia.
Atje tej dëgjohej hingëllimi i një kali të dëshpëruar.
Rreth e rrotull vlonte jeta.

■ Ndajfoljet e pyetjes vendosen rregullisht në krye të fjalisë:

Kur e mori vesh?
Si u përgjigji?
Ku u takuat?
Pse vdiq?

²⁵⁷ Thjeshtligjërim.

Shënim. Ndajfoljet e pyetjes vendosen edhe në krye të fjalive pyetëse të zhdrejta:

*E pyeti nga kishte ardhur.
Nuk u kishte thënë ku kishte qenë.
E pyeti oficerin pse ishte nisur aq shpejt.
Nuk dihet me siguri ku është botuar Meshari i Gjon Buzukut?
Tani të gjithë e dinin përse ishte zgjedhur pikërisht kjo datë dhe përse ajo ishte e pazhvendosshme.*

■ Ndajfoljet lidhore **ku, nga, tek, kur** vendosen pas fjalës që përcaktojnë:

*Iliri u afrua afër shtyllës ku qe mbështetur ajo.
Mbante fort karrigen ku ishte ulur plaka.
Rruga nga kalonte ajo, u bë shumë e dashur.
Ai zbriti në breg tek kishte qëndruar anija.
Ishin ditët e vrullit të madh, kur çdo shqiptar ndihej një kreshnik.*

§ 145 Përdorimi i ndajfoljes

Ndajfoljet përcaktojnë një folje, por ato përdoren edhe pranë një emri, një përemri:

Uji është ndërprerë **sërish**.

Ai u rrotullua **ngadalë, pastaj** bëri dy hapa **prapa**.

I veshur **trashë**, ai nuk e ndjeu aq shumë të ftohtin.

Me kokën **përpara** dhe zverkun të zgjatur, dukej sikur donte të shihte diçka jashtë mureve.

Rruga **majtas** të çon në qendër.

Ajo **atje** është e fejuara ime.

PARAFJALA

Ndarja e parafjalëve sipas rasave²⁵⁸

§ 146 Parafjalët mund të paraprijnë fjalë:

- të rasës emërore²⁵⁹: *nga, tek (te);*
- të rasës gjinore: *në mes, në drejtim, në vend, në këmbë, në fushën, në lëmin, në dëm, në dobi, në të mirë, me anë (me anën), me rastin, me përjashtim, për shkak, nga shkak, për arsye, për nder, për faj, për hir, nga ana e ndonjë tjetër me përdorim më të rrallë;*
- të rasës dhanore: *buzë, majë, mes, midis, anë, rrëzë, pranë, afër, larg, lart, sipër, poshtë, brenda, jashtë, gjatë, drejt, veç, përveç, përpos, ndaj, rreth, rrotull, anës, ndanë, krahas, para, prapa, pas, tej, këtej, kundër, kundrejt, falë, shkuar, kaluar, përmes, ndërmjet, nëpërmjet, përpara, përballë, përkundrejt, përreth, përkrah, përbri, përtej, matanë, sipas, rreth e rrotull, rreth e përqark, rreth e qark, mes për mes, ballë për ballë;*

²⁵⁸ Parafjalët në gjuhën shqipe zakonisht përdoren vetëm me një rasë të caktuar, si: *nga, te(k), në, me, mbi, nën, pa, në lidhje me, ngjitur me* etj., por ka edhe të tilla që përdoren me më shumë se një rasë (shih më poshtë).

²⁵⁹ Ish-lidhëzat *nga, tek* kanë kaluar në parafjalë në ndërtime me elips:

Qëndrova *tek* ishte xhamia (lidhëz).

Qëndrova *tek* xhamia (parafjalë).

- të rasës kallëzore: *në, me, pa, për, mbi, nën, më, nëpër, ndër, ndaj, përmbi, përjashtuar, përfshirë, në lidhje me, bashkë me, në kundërshtim me, në krahasim me, në bashkëpunim me, në raport me, ngjitur me, lidhur me, krahasuar me;*
- të rasës rrjedhore: *prej, për, ndaj, midis, mes, afër, larg, pranë, poshtë, brenda, në mes, sipas, sipër, rreth, rrotull, drejt, para, përpara, prapa, pas, kundër, kundrejt, përkundrejt, ndërmjet, përballë, përreth, përkrah, përbri, veç, përveç.*

§ 147 Parafjalët që përdoren me më shumë se një rasë:

për + emër në kallëzore (*pyes për vajzën*);

për + emër në rrjedhore (*e kapi për flokësh, e kapi për dore*);

ndaj + emër a përemër në dhanore (*i qëndrueshëm ndaj zjarrit, dashuria ndaj Atdheut, i sjellshëm ndaj të tjerëve*);

ndaj + emër asnjans në kallëzore (*U kthyen ndaj të ngrysur*);

ndaj + përemër në rrjedhore (*U soll mirë ndaj meje, ndërsa ndaj jush jo*)²⁶⁰.

Shënim 1. Parafjalët e prejardhura nga emrat dhe nga ndajfoljet paraprijnë zakonisht emra në rasën dhanore, por përemra në rrjedhore.

dhanore

rrjedhore

Kalonte *midis* maleve.²⁶¹

Qëndronte *midis* nesh.

Qëndronte *para* shtëpisë.

Qëndronte *para* meje.

Shënim 2. Lokucioni *në mes* paraprin emra në rasën gjinore, por përemra në rasën rrjedhore: *Trokiti në portë në mes të natës (gjinore).*

²⁶⁰ *Ndaj* përdoret rrallë edhe me emra të rasës rrjedhore: *ndaj shokësh* (krahaso: *ndaj shokëve*).

²⁶¹ Rrallë edhe me emra në rrjedhore: *Jetonte midis* malesh.

U ndodha papritmas **në mes** jush (rrjedhore).

Krahasimi i parafjalëve me ndajfoljet, me emrat dhe me foljet.

§ 148 Disa parafjalë përkojnë në formë me ndajfoljet dhe dallohen prej tyre vetëm nga funksioni:

ndajfolje

para (Shko **para**.)

përpara (Mos më dil **përpara**. **Përpara** nuk e dinim këtë gjë.)

nga (Nga **vjen?**)

sipër (I hodhi një mbulesë **sipër**.)

përsipër (Vaji qëndron **përsipër**.)

pranë (Më qëndruan **pranë**.)

afër (I gjendet **afër**.)

larg (Shkuan **larg**.)

anëmbanë (Dëgjohej **anëmbanë**.)

drejt (Bjeri **drejt!**)

krahas (Ecin **krahas**.)

prapa (**Prapa** kthehu!)

pas (E ndiqnin **pas**.)

rreth (I rrinë **rreth**.)

përreth (Shikoi **përreth**.)

rrotull (Vjen **rrotull**.)

këtej (Shko **këtej!**)

përtej (Ai u hodh **përtej**.)

tej (Shtyhu më **tej**.)

tutje (**Tutje** duket një njeri.)

brenda (Hyri **brenda**.)

jashtë (Dil **jashtë!**)

përbri (Ecin **përbri**.)

përkrah (**Përkrah** vraponte i vëllai.)

përmes (I ranë fushës **përmes**.)

anës (I bie **anës**.)

parafjalë

para (Qëndronte **para** televizorit.)

përpara (Mos dil **përpara** meje.)

nga (Vij **nga** Tirana.)

sipër (U shtri **sipër** barit.)

përsipër (E vendosi **përsipër** tryezës.)

pranë (Rrinte **pranë** vatrës.)

afër (Shkolla ndodhet **afër** qendrës.)

larg (Jeton **larg** qendrës.)

anëmbanë (Lajmi u përhap **anëmbanë** vendit.)

drejt (Erdhi **drejt** nesh.)

krahas (**Krahas** mësimet merret edhe me sport.)

prapa (U fsheh **prapa** nesh.)

pas (U mbështet **pas** murit.)

rreth (U grumbulluan **rreth** zjarrit.)

përreth (Makinat parkohen **përreth** shtëpisë.)

rrotull (Luanin **rrotull** ndërtesës.)

këtej (Ndodhemi **këtej** lumit.)

përtej (Kaloi **përtej** lumit.)

tej (Ndodhen **tej** kufirit.)

tutje (E gjetën **tutje** lumit.)

brenda (Përgjonin **brenda** dhomës.)

jashtë (Shkoi **jashtë** shtetit.)

përbri (Kaloi **përbri** tyre.)

përkrah (Ecte **përkrah** tyre.)

përmes (Kalonin **përmes** hekurave.)

anës (Anës rrugës janë mbje-llë pemë.)

poshtë (Rrokulliset
poshtë²⁶².)
gjatë (Mendoj **gjatë**.)

ndanë (Nëna i rrinte
ndanë.)
përballë (Rrinin **përballë**.)

kundrejt (I rri **kundrejt**)

kundër (Mos më dil **kundër**)

veç (E thirri **veç**)

rreth e rrotull²⁶³ (I bie **rreth e rrotull**)

matanë (E hodhi **matanë**.)

kundrejt (I rri **kundrejt**.)

kundër (Mos më dil
kundër.)

veç (E thirri **veç**.)

rreth e rrotull (I bie **rreth e rrotull**.)

poshtë (Zbritën **poshtë**
Shpatit.)
gjatë (Kishin ngrënë **gjatë**
rrugës)
ndanë (Arritëm **ndanë**
fshatit.)
përballë (Kishin mbetur
vetëm **përballë** njëri-tjetrit.)

kundrejt (Rrinte **kundrejt**
bustit)

kundër (Luftuan **kundër**
armikut)

veç (S'dua gjë tjetër **veç**
kësaj)

rreth e rrotull (Ishin
grumbulluar **rreth e rrotull**
vatrës)

matanë (U ndodh **matanë**
gardhit.)

kundrejt (Rrinte **kundrejt**
bustit.)

kundër (Luftuan **kundër**
arkimit.)

veç (S'dua gjë tjetër **veç**
kësaj.)

rreth e rrotull (Ishin grum-
bulluar **rreth e rrotull**
vatrës.)

§ 149 Disa parafjalë përkojnë në formë me emrat dhe dallohen prej tyre vetëm nga funksioni.

emra

buzë (Është në **buzë** të lumit.)

majë (Në **majë** të malit kishte
borë.)

mes (Në **mes** të dhomës ishte
një krevat.)

parafjalë

buzë (Shëtisnin **buzë** lumit.)

majë (**Majë** malit s'kishte
kaluar asnjë deri atëherë.)

mes (Udhëtonin **mes** erës e
shiut.)

²⁶² Në kuptimin **poshtë** përdore, si ndajfolje e si parafjalë edhe **tatëpjetë, teposhtë**.

²⁶³ Si ndajfolje dhe si parafjalë përdoren edhe shprehjet: **rreth e qark, rreth e përqark, rreth e rreth, ballë për ballë, mes për mes**.

midis (E vuri në **midis**.)
 rrëzë (E preu pemën në **rrëzë**.)
 anë (Rrinte në **anë**.)
 ballë (Në **ballë** të odës qëndronte plakuri.)
 bri (Në **bri** i qëndronte e ëma.)
 faqe (Shtëpia ishte me **faqe** nga Lindja.)
 (për) shkak (Për këtë **shkak** nuk erdha.)
 (me) anë (Vila është me **anë** nga dielli.)
 (ë) anën (Në **anën** e tij të majtë rrinte vajza.)
 (me) përjashtim (Me këtë **përjashtim** s'jam dakort.)
 (me) rastin (Me **rastin** e parë do t'ia mbathin.)
 (në) bazë (Ndryshon në **bazë**.)
 (në) drejtim (Shkoi në **drejt** të panjohur.)
 (në) këmbë (Në **këmbë** djalit i ishte ngulur një gjemb.)
 (në) mes (Në **mes** të fushës punonte traktori.)
 (në) vend (E la në **vend** të sigurt.)
 shkak (Nuk dihet **shkaku** i vërtetë.)
 arsye (Kishte **arsye** të mos i shkruante.)
 (për) hir (Lufton për tjetër **hir**.)

midis (Jetonte **midis** njerëzve.)
 rrëzë (I pëshpëriti **rrëzë** veshit.)
 anë (Rrinte **anë** kodrës.)
 ballë (Qëndronte **ballë** armikut.)
 bri (**Bri** të sëmurit qëndronte mjeku.)
 faqe (**Faqe** meje nuk guxonte.)
 për shkak (**Për shkak** të shiut nuk doli.)
 me anë (**Me anë** kanalesh grumbullohet uji.)
 me anën (**Me anën** e shokëve kaloi klasën.)
 me përjashtim (**Me përjashtim** të nënës, të gjithë qeshën.)
 me rastin (**Me rastin** e 1 Majit u organizua një mi-ting.)
 në bazë (**Në bazë** të informacionit mund të themi se Bota na mbështet.)
 në drejtim (Ecën në **drejt** të rrjedhës.)
 në këmbë (**Në këmbë** të nënës, vajti e bija.)
 në mes (**Në mes** të natës në rrugë s'kishte njeri.)
 në vend (**Në vend** të Andonit, do të shkojë Gaqoja.)
 nga shkak (Nga **shkaku** i

(për) punë (*Erdhën për punë.*) interesave vetjake nuk ishte parimor.)

për arsye (*Për arsye të zemërimit të madh nuk e përmbajti veten.*)

për hir (*Për hir të miqësisë nuk reagoi.*)

për punë (*U shqetësuan për punë të djalit.*)

§ 150 Disa parafjalë përkojnë në formë me pjesoren (shoqëruar në disa raste edhe me parafjalë të tjera dhe dallohen prej tyre vetëm nga funksioni.

pjesore

lidhur (*E mbante qenin*

lidhur me zinxhirë.)

ngjitur (*Letra, ngjitur me zamkë, u lag nga shiu.*)

krahasuar (*Krahasuar vazhdimisht me të kaluarën, ritmet janë të kënaqshme.*)

falur (*Gjaku, falur me pleqësi, nuk do të harrohet aq lehtë.*)

përfshirë (*Vendi ynë, përfshirë në planin e Këshillit të Evropës, do t'i mirëmbajë qendrat muzeale.*)

parafjalë

lidhur me (*Ai diskutoi gjërë e gjatë lidhur me këtë çështje.*)

ngjitur me (*Ngjitur me fabrikën ndodhej një park.*)

krahasuar me (*Krahasuar me vitin e kaluar, sivojet jemi më mirë.*)

falë²⁶⁴ (*Falë punës së madhe nuk e ndiem shumë krizën.*)

përfshi²⁶⁵ (*Në tryezën e rrumbullakët morën pjesë të gjitha partitë, përfshi Partinë Agrare.*)

përjashtuar (*Ai, përjashtuar përjashtuar (Kishin ardhur të*

²⁶⁴ Parafjala *falë*, ndryshe nga pjesorja, del vetëm në trajtë të shkurtër.

²⁶⁵ Parafjala *përfshi* del edhe në trajtën *përfshirë*. (*Tërë jugu, përfshirë rrugët, mbeteshin të lira.*)

nga lista me pa të drejtë, ishte i gjithë, **përrjashtuar** dy veta.)
revoltuar.)

shkuar (Mishi, **shkuar** në
hell, u servirej miqve.)

shkuar (Të kam djalë e
shkuar djalit.)

§ 151 Vendi i parafjalëve

Parafjalët qëndrojnë rregullisht para emrave,
përemrave, numërorëve, ndajfoljeve dhe formës së
pashtjelluar të gerundit:

Ajo punon në arsim.

Doli nga salla.

Priste tek hotel "Tirana".

Cili prej jush nuk ishte lajmëruar?

Njeriu me të cilin udhëtova, ishte i panjohur për mua.

Për çfarë u interesua?

Me se udhëtonte?

Këtu bëhet fjalë vetëm për pesë dhe jo për më shumë.

U nis për atje.

Për ku je nisur?

*Nga poshtë lart dhe nga lart poshtë lëviznin turma
njerëzish.*

Bëjnë të gjitha përpjekjet për të siguruar pjesëmarrjen.

Me t'u futur brenda, u tmerrua.

Përdorimi i parafjalëve

Parafjalët e thjeshta

§ 152 në

Përdoret për të treguar:

- vend kryesisht para emrave konkretë:

Shkuan në teatër.

U ulën në stol.

Libri është në sirtar.

Do të shkoj në Durrës.

Shkova në shtëpi.

Ishte në shtëpi.

Hipi në autobus.

Ulem **në** karrige.
 Hyri **në** dhomë.
 Ka varur **në** mur.
 Futi **në** sirtar.
 E pa **në** sy.
 E uthi **në** fage.
 E takuam **në** të dalë të fshatit.
 U ul **në** tryezë²⁶⁶.

- vend para emrave të përveçëm:

Ai banon **në** Tiranë, por ka lindur **në** Elbasan.
 Studimet e larta i ka kryer **në** Gjirokastrë.
 Skënderbeu është varrosur **në** Lezhë.

- vend në kuptimin figurativ:

Ruante **në** kujtesë.
 Shoh **në** ëndërr.
 Nguliste **në** mendje.
 U vra **në** shpirt.

- kohë para emrave abstraktë që emërtojnë muajt, stinët, vaktet²⁶⁷, para emrave **vit, muaj, javë, ditë, orë, çast; moshë, rini, pleqëri; fillim, fund, kohë, agim, përfundim, mesnatë, mesditë**; para emrave foljorë asnjans, si **të gdhirë**, para togjeve të tipit **në + përmër + emrin kohë** (ose **çast etj.**):

Do të niset **në** dhjetor.
 Miqtë erdhën **në** pranverë.
 Kishte vajtur **në** mëngjes.
 Do të takohen **në** agim.
 Treni niset **në** orën 16.
 E ka kaluar mirë **në** rini.
 Kujtova **në** fillim se ai nuk ishte mirë me shëndet.
Në atë kohë erdhi lajmi i hidhur.
 Marrëveshja u nënshkrua **në** fund të gushtit.
 Tha **në** atë çast.

²⁶⁶ Në kuptimin: U ul në karrige pranë tryezës.

²⁶⁷ Emrat e ditëve të javës nuk marrin parafjalë:

Të hënë në mëngjes nisi punën e re.

Ishte në të zbardhur.

■ kufizim:

folje + në + emër (përemër):

*Kontaktet me Evropën kanë ndikuar në sjelljen e tij.
Ishte thelluar në diçka.*

Emër + në + emër:

Ishte djalë me talent në letërsi.

Mbiemër + në + emër:

*Dukej i vrarë në fytyrë.
Ishte i shkëlqyer në mësim.
Ajo ishte e sigurt në dashurinë e saj.*

■ mënyrë para emrave **mënyrë, formë:**

*Sillej në mënyrë të tmerrshme.
Tha në mënyrë të shpenguar.
Ndriti në mënyrë krejt të papritur.
Thoshte në formë urdhri.*

Shënim. Parafjala **në** përdoret në bashkëlidhje me
nga
në ndërtimin e tipit: **nga** njeri skaj **në** tjetrin:

§ 153 Togje me parafjalën **në**

*më në fund (fundja)
në fund të fundit
në moshë, i pjekur (Është në moshë.)
në kupë të qiellit, me sa kishte në kokë
në radhë, njëri pas tjetrit
në radhë të parë, së pari
në vend (Shko në vend!)
në çast (Përgjigjej në çast.)
në krye, në ballë; në fillim
në kohë (Erdhi në kohë.) kur duhet
sy në sy, përballë (Shiheshin sy në sy.)*

nga çasti në çast, në çdo çast
 në veçanti, sidomos
 në përgjithësi, përgjithësisht
 në kulm, në pikën kulmore
 në plan të parë, kryesisht
 vë në provë, provoj
 vë në dijeni, informoj
 vë në dyshim, dyshoj
 vë në lidhje, lidh
 vë në zbatim, zbatoj
 vë në lojë, tallem
 vë në plan, planifikoj
 vë në pozitë, vë në vështirësi
 vë në dispozicion, jap
 vë dorën në zjarr, betohem
 vë dorën në zemër, mëshiroj
 vë në dukje, veçoj, spikat
 vë në shfrytëzim, shfrytëzoj
 vë në gojë, provoj, ha
 vë në peshore, peshoj
 vë buzën në gaz, buzëqesh
 vë në siklet, shqetësoj; vë në hall
 vë në vend, vendos, realizoj
 vë në skenë, realizoj një shfaqje, shfaq
 vihem në ballë, udhëheq
 marr në telefon, telefonoj
 marr në dorëzim, ngarkohem me një detyrë
 marr në qafë, dëmtoj
 marr në gojë, përgojoj
 marr në mbrojtje, mbroj
 lë në mes, ndërpres
 lë në mes të rrugës, braktis
 lë në vend, vras
 ia lë në derë, ia punoj, ia kall
 lë në harresë, harroj

lë në dispozicion, jap
 dal në pension, lë punën për arsye moshe
 dal në krye, drejtoj, udhëheq
 ia dal në krye, arrij, realizoj
 dal në dritë, shpëtoj
 del në pah, shquhet, dallohet
 më del në shteg, më vjen mbarë
 dal në skenë, shfaqem
 dal (në) fotografi, bëj foto, fotografohem
 nxjerr (në) fotografi, fotografoj
 i hyj në zemër, i pëlqej
 (s) më hyn në punë, (s')më duhet
 hyj në lojë, përzihem (implikohem)
 hyj në shërbim, i shërbej
 hyj në marrëveshje, lidhem
 i hyn lepuri në bark, frikësohet
 bie në dashuri, dashurohem
 bie në kurth, gjendem në një situatë të vështirë të
 parapërgatitur
 bie në grackë, gjendem në një situatë të vështirë
 bie në sy, dallohem ndër të tjerë
 bie në gjumë (fle)
 bie në hall, shqetësohem
 i bie në qafë, ngacmoj, besdis
 i bie në gjunjë, përgjunjem
 i bie në të, e gjej saktë, qëlloj në të
 bie në heshtje, hesht
 bie në qetësi, qetësohem
 bie në ujdi, merrem vesh me dikë
 i vajti në vesh, e mësoi
 më shkon në mendje, më kujtohet
 më shkon në mendje për, më teket (më shkon mendja)
 ka shkuar në fund, po vdes, po mbaron, është dobësuar
 shumë
 i shkon në fund, ia arrin

e kam në dorë, zotëroj, e zotëroj, bëj ç'të dua
kam në mend, mendoj
e kam në zemër, e dua
e kam në vend (mendjen), jam në rregull mendërisht
kam në ngarkim, kujdesem për
kam në dispozicion, zotëroj (disponoj)
jam në qef, ndjehem i gëzuar
jam në gjendje, jam i pasur; jam i aftë
jam në tension, jam i shqetësuar, tensionohem
jam në pozitë të vështirë, jam ngushtë
jam në dijeni, kam njoftim, e di
(s)jam në vete, (s')jam në të, (s)jam në gjendje
normale
jam në formë, jam në gjendje të mirë, ndiehem mirë
jam në gjumë, po fle
jam në dorën tënde, varem nga ti
është për të vënë duart në kokë, është shqetësuese
(alarmante)
je në mend, je në vete, je i ndërgjegjshëm
i hipi në qafë, nëpërkëmb
më hipën në kokë, më shkrepet
mbaj në pëllëmbë (të dorës), kujdesem shumë
e mbaj në krah, e mbaj afër; e duroj
(s)mbahem në këmbë, qëndroj, jam akoma mirë
mbaj në kurriz, duroj
më mbet në dorë, më zë e keqja
zë në gojë, përmend
shkel në kallo, prek interesat e dikujt
më rëndon në shpirt, vuaj
ia përplas në sy (fytyrë), ia them hapur
i hidhem në qafë, përqafoj
brofi në këmbë, u ngrit me rrëmbim
vritem në shpirt, shqetësohem, brengosem
më mblidhet në grykë, më duket sikur më ngec diçka
në grykë

më mbeti në grykë, më ngec në grykë
 ngrihem në mbrojtje, mbështes
 ngrij në vend, shtangem
 ia var në qafë, ia ngarkoj një punë diku
 pritem në fytyrë, shqetësohem
 rri në vend, nuk përparoj
 rri në tension, përfetoj një shqetësim
 më ngulitet në mendje, më fiksohet
 i futem në shpirt, i pëlqej
 hidhem në zjarr, rrezikoj
 ngrej në parim, diskutoj objektivisht
 qëlloj në shenjë, e gjej
 çoj në vend, realizoj
 mbytem në djersë, djersitem
 futem në temë, kuptoj thelbin e një çështjeje
 çelem në fytyrë, gëzohem
 vrejtem në fytyrë, mërzitem
 nxihem në fytyrë, mërzitem shumë
 futem në diskutim, marr pjesë në diskutim
 shtangem në vend, habitem
 e kap (zë) në flagrancë, gjej në faj
 hedh në erë, shkatërroj me eksploziv
 tretëm në lot, dënesem
 shkrihem në gaz, gajasem
 tretet si krija në ujë, humbet
 hidhem në sulm, sulmoj
 vij në vete, marr veten, ndërgegjegjësohem
 hedh në letër, shkruaj
 (s)e vë në buzë, provo
 e kap në qafë, përqafoj
 mbërthehem në vend, arrestoj
 ngrej në përgjegjësi, i jap një post
 pres në besë, tradhëtoj, nuk mbaj fjalën e dhënë
 mbes në mëshirë të fatit, braktisem
 mbes në vend, nuk eci përpara

*i vij në ndihmë, ndihmoj
 më rri në mendje, s'më hiqet nga mendja
 shtie në dorë, pushtoj, e bëj timen
 fus në mundime, shqetësoj dikë
 më hyn lepuri në bark, frikësohem
 në tym, kot
 në fjalë, për të cilin flitet (Trageti në fjalë nuk erdhi.)*

§ 154 me

Përdoret për të treguar:

- shoqërim, bashkim, marrëdhënie:

*Genti me Albanën po shëtisnin buzë detit.
 Hanim çdo ditë makarona me salcë.
 Na gatoi pilaf me pulë.
 Teoria me praktikën janë të lidhura ngushtë.
 Shoqërohet me një vajzë të re.
 Jeton me të vëllanë.
 U bashkua me ta.
 Shkon me dhen.
 Ishte tallur me ta.
 Mblidhemi me shokë.
 U përplasën me njëri-tjetrin.
 E njohu me Astritin.
 Bisedoj me Petritin.
 A do të hani drekë me ne?
 Arat s'vjet i kanë mbjellë me misër.
 Muri, i mbushur me piktura, dukej i bukur.
 Gëzimi ishte përzier me trishtimin.
 Do të vallëzojë me mua.
 Është ngjyer me bojë.
 Është veshur me një pulovër të hollë.
 Hyri me një çantë në dorë.
 Rrinte me këmishë.
 Koha është me shi.
 Ai është me mua
 Ata zbritën tatëpjetë kodrës me lopata në supe. .*

- mjetin me të cilin kryhet një veprim:

Udhëtoj me trenin e mëngjesit.

Derën e mbylli **me** çelës.
 Patatet i transportuan **me** traktor.
 Vjen **me** kalë.
 Plagën e lidhi **me** shami.
 Shkruaj **me** laps.
 Bukën e presim **me** thikë.
 E shoi zjarrin **me** ujë.
 Mushka shfrynte dhe il binte tokës **me** këmbë.

■ cilësi, tipar, kufizim:

Sheshi **me** pisha gjelbëronte.
 Një plep **me** degë u bënte hije.
 Në lëndinën **me** tërfil kullosnin dhentë.
 Ditëve **me** diell ma ka ënda të dal shëtitje.
 Në sallë hyri një djalë **me** flokë gështenjë.
 Në apartamentin **me** tri dhoma nuk hynte dielli.
 Na ngarkuan një detyrë **me** rëndësi.
 Përgjigjja **me** gojë ishte e dobët.
 Ai ishte djalë **me** kulturë.
 Fytyra **me** rrudha binte në sy menjëherë.
 Më pëlqen udhëtimi **me** tren.
 Pastaj u fut fshatari **me** mustaqe.
 Na u desh të udhëtonim në një natë **me** mjegull.
 Fejesat **me** njohje janë të suksesshme.
 Ishte punëtor **me** përvojë.

■ lëndën që përmban një enë:

Gotat **me** verë ishin vendosur mbi tryezë.
 Papritur u thye një shishe **me** ujë.
 Hëngri një pjatë **me** mish.
 Derdhi një kovë **me** ujë.
 Na sollën një shportë **me** rrush.
 Bllokuan katër anije **me** naftë.

■ mënyrë (kryesisht para emrave abstraktë):

Salla ishte zbratur **me** shpejtësi.
 Prisin **me** ankth.
 Më shohin **me** dyshim.
 Tha **me** bindje.
 Shqiptoi **me** ton të pasigurt.
 Çështjen e analizoi **me** gjakftohhtësi.
 Do ta kujtoj **me** mall.
 Shpjegon **me** pasion.

Era frynte **me** tërbim.
 Ecte **me** kujdes të madh.
 Është martuar **me** dashuri.
 Doli **me** hap të shpejtë.
 Buzëqeshi **me** ironi.
 Qeshi **me** zë të lartë.

■ **shkak:**

Kënaqem **me** pranverën.
 Habitem **me** aftësinë e tij.
 Të shqetësonte **me** shikimin e tij.
 E bezdis **me** kujtesën e dobët.

■ **kohë:**

Me t'u kthyer, takoi drejtorin.
 Rrushin e spërkatnin **me** hënë.
 Lumi shter **me** javë.

■ **krahasim:**

Ngjanin **me** konferenca shtypi.

■ **qëllim**²⁶⁸:

Shkoj **me** pushime.

§ 155 Përdoret në ndërtimet:

■ **me + numërorët dhjetëra, qindra, mijëra + emër:**

Do ta shihnin **me dhjetëra nxënës**.
 Kishte thënë **me dhjetëra herë**.
 Ishin takuar **me qindra herë**.

■ **numëror + me + numëror:**

Ndeshja përfundoi **tre me tre**.

■ **me + çdo + emër (tipi me çdo mënyrë, me çdo mjet, me çdo kusht):**

Me çdo mjet donte ta bënte për vete.

²⁶⁸ Zakonisht qëllimi shprehet me parafjalën **për** (Shkoi **për** dru. Shkoi **për** pushime. Shkoi **për** të pushuar.)

I duhej të kthehej me çdo kusht.

- **me + sa + emër ose me + sa + folje:**

Punoja me sa fuqi kisha.

Na ndihmoi me sa munda.

- në ndërtimin **me + emër + pjesore të tipit:**

Flinte me sy hapur.

Foli me kokë ulur.

Priste me sy të mbyllur.

Kishte qëndruar me duar lidhur.

§ 156 Togje me parafjalën me

me fund, deri në fund (ngrej gotën me fund)

me zemër, me dashamirësi

me (gjithë) shpirt, shumë, tërësisht, me sinqeritet (E adhuron me gjithë shpirt. Mendimet i mbronte me shpirt; me pasion.)

me mish e me shpirt, me tërë forcën (Luftonte me mish e me shpirt.)

ia bëj me kokë, përshëndes; i bëj shenjë

e marr me mend, e mendoj; e nënkuptoj

s'e shoh me sy, e urrej

kam lidhje me, kam të bëj me

i rrahur me vaj e me uthull, me përvojë, i regjur

ia vesh me shpullë, e godas, ia kërcas syve

me një fije (shprese), me pak shpresë

ia bëj me sy, i shkel syrin

ia bëj me dorë, i bëj shenjë me dorë

ia bëj me kokë, i bëj shenjë me kokë (Ai i bëri me kokë hallës që të pushonte.)

na e bën me sy, na ndjell

përpij me sy, e rrok tërësisht

mik me kokë, mik të ngushtë

me buzë, i zemëruar (rrinte me buzë)

me barrë, shtatzënë

me zarar, me rrezik
me lot në sy, i përлотur
me bisht të syrit, fsheturazi (e shoh me bisht të syrit)
me të madhe, fort, shumë (Mato Grudës I rrahu zemra
me të madhe)
i bie me këmbë së mirës, nuk vlerësoj të mirën
zë me gojë, përmend, kujtoj
bëhem me krahë, fluturoj
bëhem me fletë, fluturoj
numërohen me gishta, janë pak
me gjak, me sakrifica
me gojë hapur, i habitur
(nuk) luaj me zjarrin, (nuk) rrezikoj
s'flet me gojë, s'e hap gojën, s'përgjigjet; mban inat
fliste me këmbë e me duar, fliste me pasion
zë me shuplaka, rrah
me vend, e goditur, e qëlluar, e drejtë (fjalë me vend, e
gjej me vend, është me vend)
me përdhunë, me pahir, me zor
me merak (E paska pasur me merak të madh), me
shqetësim, me hall)
me siguri, sigurisht
(bie) shi me gjyma, shi i madh

§ 157 **pa**

Përdoret për të treguar:

- mungesë (shoqërimi, mjeti, tipari) në kuptimin e kundërt të parafjalës **me**:

Mbetën **pa** nënë.

Do lozim **pa** Ofelinë.

Jemi **pa** shkollë të lartë.

Rrugica **pa** dritë dhe **pa** njerëz dukej e shkretë.

Ishin **pa** çadër.

Nuk bënte dot **pa** çizmet.

Ishte një pohim **pa** fjalë.

Drejtonte një turmë **pa** tru.

Ishte njeri **pa** vullnet.

Mund të mos fitonte **pa** ndërmjetësinë time.

⁺⁺⁶ ■ mënyrë:

Ngriti **pa** vetëdije supet.

Niset **pa** zhurmë.

Vepronte **pa** mëshirë.

Vërente **pa** admirim.

Jetonte **pa** shpenzime të mëdha.

§ 158 Togje me parafjalën **pa**

pa përjashtim, të gjithë

pa masë, shumë (Gëzohet **pa** masë)

pa dyshim, me siguri

pa bukë, pa vlerë

jo pa qëllim, me qëllim

si peshku **pa** ujë, shkretë

§ 159 për

Përdoret për të treguar:

- marrëdhënie objektore, kufizim (zakonisht pas një foljeje, por edhe pas një mbiemri edhe emri):

Mendon **për** fëmijët.

Nuk më ka fólur **për** veten.

Foli **për** Naimin.

Pyetën **për** ty.

Kishte nevojë **për** një shoqe.

Kjo është ndihmë **për** mua.

Kjo ishte e papritur **për** ne.

Ishte entuziast **për** misionin.

Janë të bindur **për** drejtësinë e vendimit.

Këto lajme janë të hidhura **për** të.

Në qytetin tonë u hap një shkollë e lartë **për** mësues.

Lajmi **për** fejesën më gëzoi.

S'ishte fjala **për** një shfaqje të rëndomtë.

Çdo ditë i shtohet dashuria **për** muzikë e letërsi.

Në vendin tonë ndihet nevoja **për** lëndë të parë.

Atë e shqetësonte ideja **për** të gjetur një punë më të mirë.

Tek ai binte në sy aftësia për të zotëruar lehtë gjuhët e huaja.

- qëllim, synim (pas një foljeje):

*Erdhën për vizitë.
Dilte për gjah.
Po shkojnë për pushime.
Ishin nisur për dasmë.
Luftonin për liri.
Shkoi për punë.
Shkoi për të punuar.*

- vend (kryesisht drejtimin e një lëvizjeje):

*U nis për shtëpi.
Do të shkoj për Durrës.
Pas një ore treni nisët për Tiranë²⁶⁹.
Do të drejtohej për atje.*

- Vendin ku ushtrohet një veprim (zakonisht pjesën e trupit të një frymori):

*Më zuri për dore.
Plakën e mbante për krahu.
E mbërtheu për zverku.
E rroku për qafe.
Herë pas here e kapte për flokësh.*

- kohë, zakonisht në kuptimin sa zgjat një veprim:²⁷⁰

*Punoi në kombinat (për) dy vjet.
Do të qëndronin (për) një kohë të gjatë.
E ruan (për) shumë vjet.
Kruja rezistoi (për) vite të tëra.
Shtangën (për) pak sekonda.
Vështronin (për) pak çaste.*

- kohën brenda së cilës kryhet një veprim:

Stadiumi u boshatis për pesë minuta (brenda pesë minutash+).

²⁶⁹ Herë-herë, pas foljeve që tregojnë lëvizje, përdoret parafjala *për në*:
U nis për në Tiranë.

²⁷⁰ Në këtë rast *për* mund të mungojë.

Ajo do të kthehet nga Gjermania **për** dy javë.

■ **shkak:**

*Për një pe, **për** një gjilpërë, vajti dëm një gunë e tërë.
Mërzitej **për** rënien e flokëve.*

*Vuante shumë **për** nënën e sëmurë.*

■ **burim kumtimi:**

Për mua, ajo është vajzë e mirë.

Për mendimin tonë, ju e keni shkelur rëndë.

§ 160 Togje me parafjalën për

për vdekje (E rrahu për vdekje), shumë keq

për mrekulli (Shpëtoi për mrekulli), për pak

(e) bëj për vete, e bëj shok, e bëj përkrahës

për një çast (Nguroi për një çast, Heshti për një çast),

për pak kohë

për herë të parë

për herë të dytë

për pak (për pak harrova), gati

për një kohë (për një kohë u largua nga ne), për pak kohë

për merak (E bëri gjellën për merak), shumë mirë

s'e ka për gjë, e ka të lehtë

e kam për zemër, më pëlqen, e dua

kam për detyrë, më takon

ia nxori për hundësh, ia neveriti

i vjen për dorësh, është i aftë

e marr për keq, e keqkuptoj

e tërheq për hundësh, e marr nëpër këmbë

merr për mbarë, shkon mirë puna, ka mbarësi

merr për keq, shkon keq puna

për së mbari, në rregull

mik për kokë, mik të ngushtë

fjalë për fjalë, përmendsh

§ 161 nga

Përdoret për të treguar:

- vend (drejtim, orientim, prejardhje, pikënisje, origjinë, largim, vendin ku ushtrohet një veprim):

Shoh nga qyteti.

Doli nga shkolla.

Ajo u ngrit nga shtrati.

Së shpejti pritët të dalë nga spitali.

Nxori nga xhepi.

Jam nga Korça.

Vij nga fshati.

Ishte larguar nga dhoma.

Zbriti nga kali.

Nga dera e sapoçelur u fut mbesa e tij e heshtur.

Ktheu kokën nga e motra.

Gjyshi, i ardhur nga Amerika, shmallej me njerëzit e tij.

E kapi nga mëngët.

Shkoi nga stacioni.

Kalo nga e majta.

Do të ikte nga ky vend.

- vend figurativ:

Të çlirohemi nga mendimet konservatore.

U largua nga posti i pamerituar.

Shkëputem me zor nga kujtimet e së kaluarës.

- shkak:

Dridhësia nga të ftohtët.

Fluturoi nga gëzimi.

Shefi ynë kërciste gishtat nga padurimi.

Qante nga lumturia.

Rënkova nga plagët.

Ai ishte i pikëlluar nga ngjarja e papritur.

I lodhur nga rruga, qëndroi pranë një burimi.

- kufizim:

E njoha nga zëri.

Ishte i ri nga shpirti.

Dukej i shkuar nga mosha.

I ngjante babait nga pamja.

E kuptoi nga thirrjet.

Shtëpia e tij dallohet nga oborri.

- të tërën nga e cila është ndarë një pjesë:

Në teatër mund të takonte ndonjë **nga** aktorët.

Është shembur një **nga** urat.

Është një **nga** ritet e lindjes.

Njëra **nga** vajzat mbaroi shkollën e lartë.

Disa **nga** marinarët nuk zbritën në port.

Kjo është njëra **nga** metodat më të mira.

Priste një **nga** miqtë.

Dy **nga** pedagogët u specializuan në Francë.

Vërtet ke diçka **nga** heronjtë e Remarkut, i dashur.

Ky ishte **nga** ata për të cilin të kam folur.

■ vepruesin:

Hekurudha u ndërtua **nga** të rinjtë.

Këto dokumente qenë përdorur **nga** kronikanët.

Për këtë detyrë isha ngarkuar **nga** shokët.

Shikonte fytyrën e zbehtë të Adelës të ndriçuar **nga** llamba.

Dhoma ishte ndriçuar **nga** një dritë e fortë.

■ kohë:

Nga fundi i muajit vjen një delegacion parlamentar.

Mund të shkoj në Itali **nga** vera.

Aty **nga** mesnata pati të shtëna pushkësh.

■ krahasim:

Doli më i zoti **nga** unë.

Atdheu është më i shtrenjtë **nga** çdo gjë.

■ sasi:

Donin të pinin **nga** një gotë.

Hanin çdo ditë **nga** një bukë.

Ndezim **nga** një cigare.

§ 162 Përdoret në ndërtimet:

- **nga + ndajfolje vendi, sasi, të tipit: nga brenda, nga jashtë, nga poshtë, nga sipër, nga lart, nga pas, nga larg; nga pak:**

Ndriçohet **nga sipër** e **nga brenda** si të kishte marrë zjarr.

I thirri **nga pas**.

Atij nuk i pritej të shikonte spitalin **nga brenda**.

Hodhi një vështrim **nga lart**.

Kishte zbritur **nga lart**.

Morën **nga pak**.

Shqetësimi i madh e hante nga brenda.
Nga jashtë vinte zhurma e një dite plot lëvizje.

- **nga + dy ndajfolje antonime, të tipit nga brenda jashtë, nga poshtë lart:**

Duhej tërhequr nga brenda jashtë.

- **nga + emër + në + i njëjti emër, të tipit: nga çasti në çast, nga momenti në moment, nga dita në ditë, nga koha në kohë; nga dera në derë, nga dhoma në dhomë etj.:**

Po shquhej nga viti në vit.

Pritej të vinte nga çasti në çast.

Mund të ndodhte nga momenti në moment.

Nga dita në ditë ai pasurohej.

Kaluan nga dhoma në dhomë.

E njeh Shqipërinë nga Jugu në Veri.

- **nga + njëri + tek + tjetri:**

Kalonte nga njëri tek tjetri.

- **nga + njëra + emër + në + tjetrën, të tipit nga njëra anë në tjetrën, nga njëra javë në tjetrën:**

Situata po keqësohej nga njëra javë në tjetrën.

§ 163 **Togje me parafjalën nga**

nga sytë këmbët, pa orientim

nga të katër anët, gjithandej

më del nga mendja, harroj

luaj nga mendtë, çmendem

ia heq nga goja, ia xhvas, ia heq

heq nga mendja, largoj nga mendja

i doli nga duart, mori rrugë të keqe

i iku nga duart, i vdiq nëpër duar; i doli nga kontrolli

i iku nga dora, i shpëtoi

iki nga kjo botë, vdes

i zbritur nga qielli, i përkryer

ngrej nga balta, e mëkëmb, e ndihmoj

nga fundi i dheut, (E nxori nga fundi i dheut), gjej me vështirësi

*më rrëshqet nga sytë, më humb, më zhduket
i vuri majat nga thëmbrat, ia mbathi, shkoi nga kishte
ardhur, u spraps me turp
ngrihem nga gjumi, zgjohem*

§ 164 prej

Përdoret për të treguar:

■ lëndë:

Ndërtesa prej guri ndodhej në krye të rrugës.

I shkëlqenin dhëmbët prej floriri.

Zbërtheu gjithë komçat e fustanit prej leshi.

Kalin prej druri e mbante fëmija në dorë.

Ariani i hodhi krahëve robëdeshambrën prej fanellate.

Perdja prej kadifeje tundej nga era.

Dera u hap e brenda hyri Aneta me tabakanë prej kompesate.

Doreza ishte prej argjendi.

■ tipar:

Jetën prej beqari e kaloi pa shqetësim.

E zbukuronte shikimi prej fitimtari.

Pamja e tij prej çunaku binte në sy menjëherë.

Zëri prej fajtori e tradhtonte në çdo moment.

Shënim. Në rastet e mësipërme emri i përcaktuar është në trajtë të shquar; ndërtimet me emër të pashquar (një kalë prej druri), takohen rrallë.

Në ndërtimet pa parafjalë emri i përcaktuar është i pashquar (krahaso: shtëpia prej guri - shtëpi guri; zëri prej baritoni - zë baritoni).

■ të tërën nga e cila është ndarë një pjesë:

Njëra prej tyre vdiq aksidentalisht.

Disa prej nesh dolën në pension.

Secili prej nesh ka punën e tij.

Asnjëra prej jush nuk kishte dëgjuar gjë.

■ vepruesin (para një përemri):

*Shtëpia u ndërtua prej tij.
Vjersha, e recituar prej saj, më pëlqeu.*

- shkak (para një përemri):

*Jam i kënaqur prej tyre.
Zhurma ishte shkaktuar prej tij.
U trullos prej saj.*

- vend (para një përemri a ndajfoljeje):

*S'dëgjon të shkulet prej këtej.
Iku me zor prej andej.*

- kufizim (para një përemri):

*Rrethanat s'varen prej tij.
Ndarja prej tyre më pikëlloi.
Fitonte më shumë prej saj sesa prej meje.
Ç'do më prej meje.
Duhet të hiqet dorë prej tyre.*

Shënim. Në këto raste parafjala *prej* ndiqet përgjithësisht nga një përemër, më rrallë dhe nga një emër, si: *asnjeri prej shokëve*; *Puna u krye prej marangozit*. *Kishte humbur prej Ilirit*; *Zbriti prej mali*. *Ndahem prej burrit*. *Ka fituar shumë prej mjekëve*. *E kishte ndjekur prej faltores në spital*.

Për larmi sitili përdoret *prej* në vend të *nga*:

Takova një nga bujtësit prej qyteti.

- sasi:

Në tërë atë qytezë minatorësh e sharrëtarësh prej 2-3 mijë banorësh, vetëm njërin ndiente të afërt.
Ngriti një batalion prej 500 vetësh.
Trashëgoi një shumë të hollash prej 2000 dollarësh.
Nuk e kam parë prej 15 vjetësh.
Dukej se e kishte pritur atë emërtim qysh prej njëmijë vjetësh.

- kohë:

*E kishte lënë duhanin **prej** vitesh.
Priste përgjigjen e dëshiruar **prej** vitesh.
E ruan me kujdes **prej** kohe.
Kam njohur **prej** kohësh një njeri të mirë.*

§ 165 Togje me parafjalën prej

*S'e zë (kap) njeri prej bishti, s'e pëlqen,
një ditë prej ditësh, dikur.
(as)gjë prej gjëje (Nuk dinte gjë prej gjëje), asgjë.*

§ 166 te (k)²⁷¹

Përdoret për të treguar vend (vendin ku ndodhet një send, ku kryhet një veprim, ose për ku drejtohet një lëvizje):

*Priste **te** hotel "Tirana".
Të pashë **te** porta.
Ishte afruar **te** pasqyra.
Do të kthehet **te** një kushëri.
Ai punon **te** gryka e galerisë.
Doli **te** pragu.
Të mbështetemi **te** populli.*

*Shkuam **tek** agjencia.
Erdhën **tek** unë.
Gjeti ngrohtësi **tek** ajo.
Shkoi **tek** i biri.
I shkoi mendja **tek** Andrea.*

§ 167 mbi

Përdoret për të treguar:

- vendin mbi të cilin ndodhet një send ose kryhet një veprim:

²⁷¹ Zakonisht **tek** pasohet nga fjalë që nisin me zanore, ndërsa **te** me bashkëtingëllore (*Erdhën **te** porta. Erdhën **tek** unë.*). Por ky rregull herë-herë nuk respektohet: *Arian Vogli i shoqëroi gjer **te** oborri.*

Vuri një libër **mbi** tryezë.
 Anija lundronte **mbi** ujë.
 Makina rrëshqiste **mbi** asfalt.
 Ishte mbështetur **mbi** supin e saj.
 Ishte **mbi** komodinë.
 Hekuroste **mbi** tryezë.
 Mos shkelni **mbi** bar.
 Ecte **mbi** dëborën e bardhë.
 Djalin e mbante **mbi** kurriz.
 Vendosi valixhen **mbi** dollap.
 Aeroplani fluturonte rreth 2000 metra **mbi** tokë.
 U përkul **mbi** fletët e një albumi.
 Ishte ulur **mbi** të.
 Vërtiteshin **mbi** çati.
 Teza mbështetet **mbi** argumente të forta.
 U hodh **mbi** kalë.
 Trupi i qëndronte **mbi** dy këmbë të forta.
 Do të fluturonte **mbi** atë mal.
 ■ marrëdhënie objektore:

Të gjithë u lëshuan me britma **mbi** ta.

- një gjendje më të lartë se normalja (në kuptimin e kundërt me **nën**):

Erdhën **mbi** 100.
 Temperatura ishte 10 gradë **mbi** zero.

Shënim. Parafjala **mbi** përdoret herë-herë, në stilin libror, në vend të parafjalëve **për, rreth**, për të treguar objektin e të folurit, por ky përdorim nuk përbën normë:

Hodhën dritë **mbi** (për) shumë gjëra.
 Foli shumë **mbi** (për) demokracinë në Shqipëri.
 Mbajti një kumtesë **mbi** (rreth) gjuhën e Naim Frashërit.

§ 168 Togje me parafjalën **mbi**

rri (si) mbi gjemba, s'më mban vendi, jam keq

*mbaj mbi shpinë, e kam barrë
fle mbi dafina, më pushton euforia
rëndon mbi kurrizin tim, vuaj unë, e pësoj unë
njëra mbi tjetrën
mbi të gjitha
këmbë mbi këmbë*

§ 169 nën

Përdoret për të treguar:

- vend në kuptimin e kundërt të parafjalës **mbi**:

*E vendosi çantën nën tryezë.
Aeroplani fluturonte nën re.
Dëbora kërciste nën këmbë.
Po fliste nën hijen e manit.
Kaluan nën një strehë.
Ishte fshehur nën çati.*

- një gjendje më të ulët se normalja:

*Temperatura në rrugë ishte nën zero.
Paguhej prej vitesh nën mesataren.*

- sendin, dukurinë që vepron mbi diçka:

*Shpesh e kalonin natën nën dritën e një kadili me vaj.
Kaloj rrethimin nën zjarrin e armikut.*

- gjendjen e varësisë së një vepruesi:

*Shqipëria luftoi për një çerek shekulli nën udhëheqjen e
Skënderbeut.
Nën urdhrat e tij nisi hapja e kanalit.
Ndihmat i shpërndanë nën mbikqyrjen e ushtrisë.
Nxënësit u nisën për në ekskursion nën drejtimin e
mësuesit.*

- shkak:

Armiku u tërhoq nën goditjen e artilerisë.

- shoqërim:

Nën zhurmën e daulleve ushtria u hodh në sulm.

§ 170 Togje me parafjalën nën

(qesh) **nën buzë**, me ironi

(flas) **nën zë**, me zë të ulët

(ia jep) **nën dorë**, fshehurazi

(vepron) **nën hundën** (e dikuajt)

e thirrën nën armë, e morën ushtar

(e kam) **nën pushtet**, e sundoj

(punon) **nën rrogoz**, fshehurazi

(i shkoj, i kaloj) **nën mustaqe**, afër

§ 171 më

Përdoret për të treguar kohë, kryesisht para datave:

Shqipëria fitoi pavarësinë më 28 nëntor 1912.

Kjo ndodhi më 5.1.1990.

U kthye në shtëpi më dy të natës.

Doli nga shtëpia më të ngrysur.

Shënim 1. Parafjala **më** përdoret rrallë në vend të parafjalës **në**, për të treguar vend, mënyrë, mjet etj. Këto ndërtime kanë karakter arkaik ose frazeologjik:

Iku më të djathtë.

Rrinte më gjunjë.

U ngrit më këmbë.

I bie më të (qëlloj në shenjë, gjej, zgjidh).

S'është më të. (nuk është në gjendje normale mendërisht).

Shënim 2. Përdoret edhe në shprehje me përsëritje: derë më derë, shtëpi më shtëpi (Ata nisën kontrollin shtëpi më shtëpi.)

§ 172 ndër

Përdoret përpara një emri a përemri në numër shumës për të treguar:

- të tërën nga e cila është ndarë një pjesë:

Tirana, Elbasani, Shkodra, Durrësi, Vlora janë ndër qytetet më të mëdha të Shqipërisë.

Ti ndër gjithë shoqet ke qenë më e mira.

Një **ndër** ta ishte Petriti.

- vend:

E mbante **ndër** duar.

- kohë:

Ndër shekuj do të rrojë kujtimi i dëshmorëve tanë.

§ 173 Togje me parafjalën **ndër**

*me bisht ndër shalë, i turpëruar
vij ndër mend, marr veten, përmendem
kam ndër mend, kam nijet, kam planifikuar
sjell ndër mend, kujtoj
shkoj ndër mend, kujtoj
i bie ndër këmbë, i përulem
me shpirt ndër dhëmbë, me vështirësi*

§ 174 ndaj

Përdoret për të treguar:

- kufizim:

*Po tregon mirëbesim ndaj meje.
Shprehu zemërimit ndaj tij.
Ta mënjanojmë ndjenjën e inferioritetit ndaj botës.
Herë pas here ata mbanin qëndrim ndaj të metave.
Është kërkues ndaj vetes.
Shfaq nervozizëm ndaj Marianës.*

- krahasim:

Ndaj asaj ai qëndron më lart.

- kohë:

Ndaj të ngrysur u nis për Korçë.

§ 175 buzë

Përdoret për të treguar:

- vend në kuptimin **pranë, afër**:

Shëtitëm **buzë** detit.

- kohë:

Buzë mbrëmjes filloi një erë e lehtë.

§ 176 rrëzë

Tregon vend në kuptimin e pjesës së fundit të një sendi dhe në kuptimin fare pranë:

*Ndaluam për të pushuar **rrëzë** kodrës.
I pëshpëriti **rrëzë** veshit.*

§ 177 majë

Tregon vend në kuptimin e pikës më të lartë të një sendi:

*Hipi **majë** fikut.*

§ 178 anë

Tregon vend në kuptimin pranë:

***Anë** xhades ishte ndezur një zjarr.
Qëndronte **anë** Petritit.*

§ 179 midis

Tregon:

- vend në mes gjërave ose qenieve të njëjta; vend në kuptimin në qendër:

***Midis** Elbasanit dhe Beratit ka pasur lidhje të ngushta.
Ishte **midis** tyre.*

*Ariani kishte kapërcyer lulishten dhe kishte hyrë **midis** njerëzve.*

*U zhduk **midis** dallgëve.*

*Do të ndodhej **midis** dy zjarresh.*

***Midis** ballit ke një pikë.*

- kohë në kuptimin në mes të një periudhe:

*Më prit **midis** muajve shtator-tetor.*

§ 180 mes

Përdoret në kuptimin në kulmin e një dukurie:

***Mes** erës e shiut ecte zbathur.*

Shënim. Parafjala **mes** përdoret edhe në vend të parafjalës **midis**:

Mes nesh nuk kishte asnjë mosmarrëveshje.

§ 181 **Togje me parafjalët rrëzë, majë**

e ka rrëzë veshit, rrezikohet

e vë majë kokës, e mbaj mirë, e respektoj

§ 182 **afër**

Tregon:

- vendin, sendin, njeriun pranë të cilit gjendet diçka ose kryhet një veprim:

Kishte ndaluar afër shtëpisë.

U ul afër Shkëlzenit.

Afër jush qëndronte miku.

- kohë në kuptimin **ndaj**:

Afër dimrit do të martohet.

Ishte afër të tridhjetave.

§ 183 **pranë**

Tregon vend kryesisht në kuptimin **afër, në**:

Ndodhej pranë shkollës.

U ul pranë nesh.

Qëndroi pranë derës.

Punonte në Institutin e Gjuhësisë dhe të Letërsisë, pranë Akademisë së Shkencave.

§ 184 **larg**

Tregon:

- vend në kuptimin e kundërt të parafjalës **afër**:

U takuan larg qendrës.

Ndodhej larg Vojsavës.

- kohë:

Jemi **larg** ditës së përrurimit.

§ 185 **lart**

Tregon vend në kuptimin **sipër**, **mbi**, kryesisht e stilit bisedor:

*Doli hëna **lart** malit.*

§ 186 **sipër**

Tregon vend në kuptimin **mbi**, **në**, **përsipër**:

*U ul **sipër** barit.*

***Sipër** meje banon një kompozitor.*

§ 187 **poshtë**

Përdoret për të treguar vend në kuptimin **nën** dhe vend nëpër të cilin kryhet veprimi:

*Fustani i arrinte **poshtë** gjunjëve.*

*U var **poshtë** shpatit.*

§ 188 **brenda**

Përdoret për të treguar:

- vend (në kuptimin e kundërt me **jashtë**):

***Brenda** oborrit ishin dy ullinj.*

***Brenda** kësaj partie u krijuan dy fraksione.*

*Kursi u zhvillua **brenda** programit.*

*Ta ndihmosh **brenda** mundësive.*

- kohë:

*Puna mbaroi **brenda** orarit zyrtar.*

*Pallati u ndërtua **brenda** dy muajsh.*

§ 189 **jashtë**

Përdoret për të treguar:

- vend në kuptimin jo brenda sendit, përtej kufirit të një vendi (e kundërt me **brenda**):

*Lumi doli **jashtë** shtratit.*

*Drekën e hëngrëm në një restorant **jashtë** qytetit.
Doli **jashtë** radhëve të partisë.*

- në kuptimin **jashtë** masës, mundësisë:

*U përgjigj **jashtë** programit.
Doli **jashtë** temës.
Makina ka dalë **jashtë** përdorimit.
Kjo është **jashtë** mundësive të mia.*

- kohë:

*Mësimi zhvillohet **jashtë** orarit.*

§ 190 **rreth**

Përdoret për të treguar:

- vendin përqark të cilit kryhet një veprim:

*Toka rrotullohet **rreth** diellit.
Mblidhen **rreth** nesh të rritur e fëmijë.*

- kohë të përafërt:

*U kthye **rreth** orës shtatë.
Kemi dëgjuar një zhurmë të madhe **rreth** mesit të natës.*

- kufizim në kuptimin **për**:

*Diskutimi **rreth** raportit ishte i varfër.
Mbajti një kumtesë **rreth** sëmundjeve të gjakut.*

§ 191 **rrotull**

*Tregon vend në kuptimin **rreth**:*

*Ishin ulur **rrotull** zjarrit.*

§ 192 **anës**

*Tregon vend në kuptimin **buzë**:*

***Anës** detit i palarë, **anës** dritës i paparë.
Anës lumit gjendej një plep.
Traktori gjëmonte **anës** rrugës.*

§ 193 **ndanë**

Tregon vendin në anën e të cilit gjendet ose lëviz një gjë:

Arritëm **ndanë** fshatit.

Një copë herë ai qëndroi prapë krejtësisht i mpirë **ndanë** tryezës.

Njerëzit kishin ndaluar prapë **ndanë** udhës.

Erdhën të heshtur dhe tani po qëndronin **ndanë** vatrës.

§ 194 drejt

Tregon:

- drejtimin e lëvizjes:

U nis **drejt** spitalit.

Erdhi **drejt** nesh.

Udhëtonin **drejt** qytetit.

Vepruan **drejt** viktimës.

- synim:

Ecin **drejt** demokracisë së vërtetë.

§ 195 gjatë

Përdoret për të treguar:

- drejtimin e lëvizjes në gjatësi:

Kufitarët lëviznin **gjatë** kufirit.

- kohën brenda së cilës kryhet një veprim:

U martuan **gjatë** Luftës.

Kishin ngrirë **gjatë** rrugës.

Gjatë leximit përjetonte momente kënaqësie.

§ 196 krahas

Përdoret për të treguar:

- mënyrë:

Ecnin **krahas** njëri-tjetrit.

- shoqërim, shtesim:

Krahas mësimi, merret edhe me sport.

Krahas jush, punojnë edhe të tjerë.

§ 197 para

Përdoret për të treguar:

- vend:

*Ishin mbledhur **para** tribunës.*

*Kishte qëndruar **para** pasqyrës.*

*U gjend papritur **para** derës së gjykatësit.*

*U nxorën **para** gjyqit.*

*U ul **para** meje.*

- kohë:

*U bë një propagandë e madhe elektorale **para** zgjedhjeve.*

*Foli me djalin **para** dy ditësh në telefon.*

*E thirrën ushtar një muaj **para** dasmës.*

*Mori frymë **para** zhytjes.*

*U përgjigj **para** meje.*

- kufizim:

*Ata e pohonin këtë gjë vetëm **para** djalit.*

*Jepnin llogari **para** pronarit.*

- krahasim:

***Para** tij unë s'jam asgjë.*

Shënim. ***Përpara** përdoret në kuptimin e parafjalës **para**:*

*U takuan **përpara** pallatit.*

*Vdiq **përpara** një jave.*

*Rrinte urtë **përpara** mësuesit.*

*Nuk ishte gjë **përpara** tij.*

§ 198 prapa

Përdoret për të treguar:

- vend në kuptimin e kundërt të parafjalës **para**:

*U fsheh **prapa** derës.*

*Thërriste **prapa** shpine.*

***Prapa** kësaj fshihet diçka.*

- marrëdhënie objektore:

*Qeni shkonte **prapa** të zotit.
Prapa tij ishte i vëllai.*

- krahasim:

*Jemi **prapa** Evropës.*

§ 199 pas²⁷²

Përdoret për të treguar:

- vend

*Gruaja ishte vërtet **pas** derës.
Kishte ndaluar **pas** veturës.
Ishin mbështetur **pas** murit.
Rrinte **pas** banakut.*

- marrëdhënie objektore:

*Vinin **pas** tyre.
Është i dhënë **pas** punës.
Vepronte **pas** këshillës së tij (**sipas**).
I çova fjalë **pas** Agimit (**me anë**).*

- kohë:

*U botua **pas** vdekjes.
Shohim e bëjmë **pas** martese.
Spitali u ndërtua **pas** Luftës.
Po mendoja me vete **pas** disa minutash.*

- sasi të konsiderueshme (në ndërtimin **emër + pas + i njëjti emër**):

*Ndizte cigare **pas** cigareje.
Hante pjatë **pas** pjate.
Fjalë **pas** fjale muhabeti u prish.*

§ 200 tej

²⁷² Krahas trajtës **pas**, rrallë ndeshet edhe **mbas** (Përgjonte **mbas** derës.).

Përdoret për të treguar vend në kuptimin **përtej**:

*Ngjarjet zhvilloheshin **tej** malit.*

*Ndodhen **tej** kufirit.*

§ 201 **këtej**

Tregon vend në kuptimin e kundërt me **tej**.

*Do të takohemi **këtej** lumit.*

§ 202 **kundër**

Tregon:

- Marrëdhënie objektore:

*Luftoi me tërbim **kundër** armikut.*

*Ishte **kundër** të dyve.*

*Mbrojtja **kundër** helmeve del në plan të parë.*

- vend:

*Shkonte **kundër** rrjedhës së lumit.*

§ 203 **kundrejt**

Tregon:

- vend në kuptimin **përkundrejt**:

*Dhoma shihte **kundrejt** diellit.*

- marrëdhënie objektore në kuptim **ndaj**:²⁷³

*Shfaqnin pakënaqësi **kundrejt** meje.*

§ 204 **veç**²⁷⁴

Përdoret me kuptimin **përveç, me përjashtim**:

Veç meje, folën edhe disa të tjerë.

²⁷³ Parafjala **kundrejt** në stilin libror rrallë përdoret për të treguar krahasim:

Kundrejt vitit të kaluar, sivjet prodhimi është më i lartë (=në krahasim me).

Përdoret gjithashtu edhe në kuptimin **për** (në shkëmbim):

*Pallatin e shitën **kundrejt** një shume fare të vogël.*

²⁷⁴ Në kuptimin **veç** takohet edhe parafjala **pos** (**përpos**): *Pos tij, nuk kishte njeri tjetër; Pos të tjerave, diskutoi edhe për pikëpamjet e tij politike.*

*S' dua gjë tjetër veç asaj.
Veç rojes, atje s'kishte njeri.*

§ 205 Togje me parafjalët afër, larg, sipër, jashtë, para, prapa, pas, veç

*larg mendsh, e pabesueshme
larg syve larg zemrës, i largëti i harruari
afër mendsh, e pranueshme, e padyshimtë, natyrisht
i rri sipër kokës, e kontrolloj, e mbikqyr; ia bëj hyzmetin
jashtë radhës, jashtë serisë
jashtë valles, i mënjanuar
më del para syve, më shfaqet
më rri para syve, nuk më largohet
kam para sysh, nuk harroj
vë para përgjegjësisë, i kërkoj llogari
para së gjithash, mbi të gjitha
para hundës (hundëve), pranë
prapa shpine, jo hapur, jo përpara syve
prapa (pas) krahëve, fshehurazi
prapa botës, shumë prapa (Ka mbetur prapa botës.)
prapa diellit, shumë larg (Është prapa diellit.)
(shko) prapa diellit, zhduku
e lë pas dore, nënvleftësoj
ha bukë veç të tjerëve, është më i mirë se të tjerët*

§ 206 falë²⁷⁵

Shpreh marrëdhënie objektore me kuptimin e parafjalës **në saje**:

Falë trimërisë së Skënderbeut, ushtria shqiptare doli fitimtare.

Falë punës së Samiut, gazeta do të kthehej në një organ legal të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit.

Kishte shpëtuar falë zgjuarsisë së tij.

²⁷⁵ Në vend të parafjalëve **falë, me anë**, përdoret edhe lokucioni **në saje (në sajë)**, që nuk parapëlqehet si fjalë e huaj:

Arriti të përfundojë studimet e larta **në sajë** të vullnetit dhe të aftësive.

§ 207 përfshi (përfshirë)

Shpreh marrëdhënie objektore në kuptimin e përfshirjes:

*Qytetet e mëdha të Shqipërisë, **përfshi** Elbasanin, pritët të lidhen me autostrada.*

*Në betejë pati të vrarë e të plagosur midis banorëve, **përfshi** pleq e fëmijë.*

*Në rrugët e Tiranës, **përfshirë** Lanën, janë bërë ndërtime të dukshme.*

§ 208 përjashtuar (përjashtu)

Shpreh marrëdhënie objektore me kuptimin e përjashtimit (e kundërta e parafjalës **përfshirë**):

*Të gjitha ekipet, **përjashtuar** dy ekipet që zunë vendin e fundit vitin e kaluar, do të fillojnë kampionatin kombëtar të 40-të të futbollit.*

§ 209 kaluar, shkuar

Shpreh marrëdhënie objektore me kuptimin **përtej**:

*Ti puno, babë e nënë më ke mua; si djalë e **shkuar** djalit do të kemi.*

*Është flori e **shkuar** floririt.*

*Kjo është tradhti e **kaluar** tradhtisë*

Shënim. *Shqipja standarde zotëron rreth 15 parafjalë foljore, siç janë :falë, përfshirë, përjashtuar, kaluar, shkuar; ngjitur me, krahasuar me, lidhur me etj.*

Parafjalët e përbëra

Parafjalët e përngjitura

§ 210 nëpër

Tregon:

- vendin ku lëviz, ku ndodhet a përmes të cilit kalon diçka.

*Kalonte **nëpër** korridore duke bërë zhurmë.*

*U larguan **nëpër** fushë.*

Fuste kryet **nëpër** klasa.
 U vërtita **nëpër** shtëpi.
 Lëvizte **nëpër** dhomë.
 Ngadalë-ngadalë ecte **nëpër** shëtitoren e qytetit.
 Shëtiste **nëpër** parqet e qytetit fëmijët e vegjël.
 Fidanet ndodheshin **nëpër** gropa.
 I qe ngatërruar kordheli **nëpër** flokë.
 Natën vonë kaluam **nëpër** një grykë të errët.
 Kablli kalon **nëpër** mur.
 Dikush shkruante **nëpër** mure.
 Vështroi **nëpër** kanatin e hapur.

- kulmin e një dukurie në kuptimin e parafjalës **në mes**:

Nëpër shi e *nëpër* borë çante udhën një djalosh.
 Fëmijën e kërkonin **nëpër** terrin e natës.

§ 211 përmes, nëpërmes, përgjatë

Tregojnë vendin në mes të të cilit kalon diçka:

Kalonin **përmes** hekurave.
 U zhduk **përmes** arës me grurë.
 I ra **nëpërmes** pyllit.

Shënim. Parafjala **përmes** tregon edhe kulmin e një dukurie në vend të parafjalës **në mes**:

Përmes të ftohtit të shkurtit erdhi në Shqipëri një ushtri e madhe.

§ 212 ndërmjet

Tregon:

- marrëdhënie të dyanshme në kuptimin **midis**:

U vendosën marrëdhëniet diplomatike **ndërmjet** Shqipërisë dhe SHBA.
 Bien menjëherë në sy ndryshimet **ndërmjet** nesh.

- vend në kuptimin **midis**:

Ishin strehuar **ndërmjet** maleve.

§ 213 nëpërmjet

Tregon mjetin me anën e të cilit arrihet diçka:

*Vuri kapital **nëpërmjet** punës së palodhshme dhe aftësive prej biznesmeni.*

§ 214 përmbi

Tregon vend në kuptimin **sipër diçkaje, mbi dikë, mbi:**

*U hodh **përmbi** top.*

*Ku shkeli këmba e armikut, s'mbiu bar **përmbi** dhe.*

§ 215 përpara

Përdoret në kuptimet e parafjalës **para:**

*Qëndroi **përpara** vitrinave. (vend)*

*U ndal **përpara** bankës. (vend)*

*Ishte **përpara** kishës. (vend)*

*U hodh **përpara** nesh. (kohë)*

*S'ishte gjë **përpara** tij. (krahasim)*

§ 216 përballë

Tregon:

- vend në kuptimin që dikush a diçka gjendet ose lëviz kundrejt një sendi (në kuptimin **përkundrejt**):

*U takuan **përballë** hotelit.*

*U gjend **përballë** sportelit.*

- marrëdhënie objektore në kuptimin **kundër:**

*U vunë **përballë** njëri-tjetrit.*

*Ndodhej **përballë** vështirësive të mëdha.*

§ 217 përkundrejt

Tregon se dikush a diçka gjendet ose lëviz përballë një sendi në kuptimin **në drejtim:**

*U ul **përkundrejt** meje.*

*Vinte **përkundrejt** shtëpisë.*

§ 218 përreth

Përdoret në kuptimet **rreth**, **rrotull**:

*U ulën **përreth** vatrës.*

*Janë mbledhur **përreth** nesh.*

§ 219 përках, përbri

Përdoren për të treguar frymorin a sendin afër të cilit gjendet, lëviz një send, në kuptimin **pranë**:

*Ecte **përках** tij.*

*Biblioteka është **përках** shkollës.*

***Përках** tyre u gjend i gjithë fshati.*

*Kaloi **përbri** tyre.*

*Ecte **përbri** nënës.*

§ 220 përtej, matanë

Përdoren për të treguar vend përtej të cilit gjendet diçka:

*Shkoi **përtej** përroit.*

*Ishin **matanë** lumit.*

*U ndodh **matanë** gardhit.*

§ 221 sipas

Tregon:

- dukurinë në përputhje me të cilën kryhet një veprim:

*Kishin vepruar **sipas** zakonit.*

*Gjithçka po shkonte **sipas** kontratës.*

*Do të dënohen **sipas** ligjit.*

- burimin e kumtimit:

***Sipas** kronikave të kohës, Skënderbeu ka qenë diplomat i madh.*

***Sipas** meje, ai nuk ka të drejtë.*

- dukurinë që shërben si bazë e një veprimi:

*Ndihmat mjekësore u shpërndanë **sipas** nevojave.*

Ndryshon mendimin **sipas** koniukturave.

§ 222 përveç, përpos (pos)

Tregon:

- përjashtim:

*Të gjithë heshtën, **përveç** shokut tim.*

***Përpos** atij, aty nuk erdhi njeri.*

- përfshirje:

***Përveç** gramatikës, aty përfshihen edhe ushtrime.*

***Përveç** Zanës dhe Lirisë, kishte ardhur edhe nëna me djalën e vogël.*

***Përpos** shkaqeve të tjera, mund të radhiten edhe këto.*

§ 223 Togje me parafjalët **nëpër, ndërmjet, para, mbi, sipas**:

*(flas) **nëpër** dhëmbë, në mënyrë të paqartë*

***marr nëpër** gojë, e përgojoj*

***marr nëpër** këmbë, e poshtëron, e përul*

***më bie nëpër** të, e kujtoj paksa*

***më shkon nëpër mend**, më teket për diçka*

***mbetet ndërmjet (midis) nesh**, mbetet e fshehtë, sekret*

vë para përgjësishë, akuzoj

rri si mbi gjëmba, rri me siklet

***sipas vendit edhe kuvendi**, veproj sipas situatës, përshtatem*

***sipas kokës festen**, sipas meritave*

Lokucionet parafjalore

§ 224 në mes

Tregon:

- një gjendje në shkallën më të lartë, kulmin e një gjendjeje:

*E gjeta **në mes** të dëshpërimit.*

*Ngrihej **në mes** të natës e **në mes** të shiut e të ftohtit për të kontrolluar rojet e kështjellës.*

*Ai është atje **në mes** të errësirës.*

- vend në kuptimin *midis*:

U gjet në mes të shoqeve.

Humbi në mes të njerëzve.

Në mes jush kam qëndruar/ e jam duke u përvëlur.

§ 225 në drejtim

Përdoret për të treguar vend e pikërisht drejtimin e lëvizjes dhe pikëmbërritjen:

Njëriu i panjohur u zhduk në drejtim të barakave.

Mësuesi shkoi poshtë në drejtim të shkollës.

Ai bëri dy hapa në drejtim të bashkisë.

Shënim. Lokucioni *në drejtim*, kryesisht në stilin publicistik, përdoret në vend të parafjalëve *në, për*, çka nuk është në përputhje me natyrën e shqipes:

Në drejtim të edukimit të fëmijëve ata kanë bërë pak.

§ 226 në vend, në këmbë

Përdoren për të treguar zëvendësim, kundërvënie:

Dilaveri fuste në gojë një thërrime në vend të kafshatës.

Unë do të vij në vend të vëllait.

Në vend të kasolles, ai gjeti shtëpi të re.

(Kënga pushoi.) Në vend të saj u dëgjuan rënkime.

Shënim. Lokucioni *në këmbë* takohet kryesisht në letërsinë artistike:

Ai erdhi në këmbë të babait.

§ 227 në bazë

Tregon marrëdhënie objektore në kuptimin *në përputhje me, në pajtim me* (përdoret kryesisht në stilin libror):

Privatizimi në vendin tonë u bë në bazë të parimeve të reformës ekonomike.

§ 228 në dobi, në dëm, në kurriz, në të mirë, në favor

Përdoren për të treguar ngjyime të ndryshme të marrëdhënieve objektore në kuptimet e parafjalëve **për dhe kundër**:

Kohët e fundit janë bërë ndryshime të shumta në dobi të popullit.

Në zgjedhjet e para raporti i forcave politike në parlament kishte ndryshuar në favor të partisë demokratike.

Loja përfundoi 1:0 në favor të ekipit tonë.

Janë përpjekur të interpretojnë veprimtarinë e saj politike në të mirë të çështjes kombëtare.

Ky sistem ishte në dëm të fshatarëve të varfër.

Gjithë kjo padrejtësi binte në kurriz të popullit.

§ 229 në fushën, në lëmin

Përdoret për të treguar kufizim:

Një përparim i dukshëm është bërë edhe në fushën e muzikës.

Në lëmin e bujqësisë ka një prapambetje të theksuar.

§ 230 me anë (me anën)

Tregon mjet:

Ky fshat e merr ujin me anë të një ujësjellësi.

Do ta marrin vesh me anë të radios.

§ 231 me rastin

Tregon shkak:

Artikulli u botua me rastin e gjashtëdhjetëvjetorit të vdekjes së tij.

§ 232 me përjashtim

Tregon përjashtim në kuptimin e parafjalës **përveç**:

Njerëzit kishin vite që nuk besonin, me përjashtim të disa pleqve.

§ 233 për shkak (nga shkaku), për arsye, për faj, për hir, për nder, për punë

Përdoren për të treguar ngjyrimet e ndryshme shkakut:

Gjyqi i Shkodrës i ndërpreu hetimet për shkak të provave të pamjaftueshme.

Parlamenti u shpërnda nga shkakut i fushatës elektorale.

Ndeshja u reklamua për arsye të gabimeve teknike.

Kjo nuk ka ndodhur për faj të saj.

Për hir të shoqërisë sonë nuk na lejohet të bëjmë gabime të tilla.

Jemi mbledhur për punë të viktimës që u gjet në kënetë.

Bashkia shtroi një darkë për nder të miqve.

§ 234 nga ana

Shpreh vepruesin:

Ky sesion ishte organizuar nga ana e departamentit të gjuhës.

§ 235 në lidhje me

Shpreh marrëdhënie objektore:

Në lidhje me vlerat e tij, ka pasur mendime të kundërta.

§ 236 në përputhje me, në pajtim me, në harmoni me, në përshtatje me, në vartësi me

Përdoren për të shprehur marrëdhënie mënyrore:

Çmimi i naftës caktohet në përputhje me kërkesat.

Cilësia ishte në përputhje me standartet e huaja.

Arsimi në vendin tonë ka ecur në përshtatje me kushtet dhe nevojat e vendit.

§ 237 në bashkëpunim me, në marrëveshje me

Shprehin marrëdhënie objektore, bashkëvepruesin:

Konferenca u organizua nga Akademia e Shkencave në bashkëpunim me universitetet e vendit.

Në marrëveshje me firmat e huaja, inxhinierët tanë po kërkojnë burime të reja naftë.

§ 238 në krahasim me, në raport me

Përdoren për të shprehur krahasim:

Të ardhurat vjetore të Shqipërisë, në krahasim me vitin e kaluar, kanë rënë disa herë.

Kristina, në raport me të shoqin, duket një vajzë tepër praktike.

§ 239 në kundërshtim me

Shpreh marrëdhënie kundërshtie me kuptim të kundërt me *në përputhje me, në pajtim me, në përshtatje me*:

U dha një urdhër në kundërshtim me vendimet e marra.

§ 240 rreth e rrotull, rreth e përqark, rreth e qark; mes për mes, ballë për ballë

Përdoren për të shprehur marrëdhënie vendore:

Ishin grumbulluar rreth e qark shtëpisë.

I ra rreth e rrotull pazarit.

Shko mes për mes arës.

§ 241 ngjitur me

Përdoret për të treguar vend me kuptimin *puqur, shumë afër*:

Ai flinte ngjitur me dhomën e pritjes.

Mësuesi ishte ulur ngjitur me mua.

Ngjitur me mbretërinë e Bosnjës ishte principata e Stefanit.

Ngjarja ka ndodhur në një kabinë elektrike ngjitur me prefekturën

Topi ka përfunduar ngjitur me shtyllën pingule.

§ 242 lidhur me

Shpreh marrëdhënie objektore me kuptimin e kufizimit:

Kemi një bisedë lidhur me një studim që po përgatis unë.

Në shtyp shihen herë pas here artikuj lidhur me zgjedhjet e reja.

Lidhur me proverbin për korbin, më duket se i kam rënë më të përse është fjala.

§ 243 krahasuar me

Përdoret për të treguar krahasim

Krahasuar me universitetet e botës, universitetet tona janë shumë të reja.

LIDHËZA

Llojet

§244 Sipas funksionit, lidhëzat ndahen në dy grupe:

A. Lidhëza bashkërenditëse

(që lidhin gjymtyrë të njëjta të fjalisë së thjeshtë a sifjali të njëjta të fjalisë së përbërë):

Gjëmimi i topave dhe kërcëllimi i predhave lajmëruan që kufoma e tij zbriti në varr.

Profesori priti shumë **dhe** pastaj hyri në mësim.

Alma **dhe** Andrea hynë pa trokitur në dhomën e Memos. Andrea e Alma dëgjonin me kuriozitet.(D.A.)
Jemi një komb e duam të bëhemi një shtet.

Ka pasur pushtues të Shqipërisë, **por** pushtues të shqiptarëve nuk ka pasur kurrë.

Këto ëndrra **jo vetëm** ia nxorën frikën, **po** e siguruan plotësisht.

B. Lidhëza nënrenditëse (që përgjithësisht lidhin një sifjali të varur me një sifjali drejtuese në fjalinë e përbërë):

Kostandini arriti te shtëpia e së motrës, **kur** kishte dalë dielli.

U bë e qartë **se** përpjekjet e tyre ishin serioze.

Kjo punë ngjet, **sepse** kënaqen me pak.

§ 245 Lidhëzat bashkërenditëse

a këpujore

dhe

Ashtu shkuan vjeshta **dhe** dimri.

Djali dëgjonte me vëmendje zërin e lartë **dhe** tingëllues të mësuesit.

Qerrja u nis **dhe** rrotat e palyera filluan të kërcisnin nëpër gurët **dhe** pellgjet me ujë.

Ishte ftohtë **dhe** binte shi i përzier me borë.

Ai rrinte i ngrysur **dhe** kjo e shqetësoi Entelën.

Kur shkoi muaji i qershivë **dhe** hyri muaji i të korrave, ngjau një gjë e çuditshme.

edhe²⁷⁶

Arianiti i rrëfente udhën e detyrës **edhe** të nderit.

(edhe) ... edhe/ (dhe)...dhe (Në këtë rast **vetëm** përbërësi i fundit është lidhëz dhe i ndërkëmbyeshëm me lidhëzën **e**, ndërsa tjetri luan rolin e pjesëzës.)

²⁷⁶ **Edhe** përdoret shumë rrallë si lidhëz dhe jashtëzakonisht si pjesëz theksuese e një gjymtyre pasuese. Lidhëza **edhe** mund të ndërkëmbehet me lidhëzën **e**, ndërsa pjesëza **edhe** jo.

Ajo sikur t'i kishte parë të gjitha, **edhe** të dukshmet,
edhe të padukshmet.
Edhe natyra, **edhe** qielli, **edhe** pemët tregonin se dimri
 po afrohej.
Edhe luftonte, **edhe** drejtonte betejën.
 Janë pikërisht ata që marrin role të para **dhe** në teatër,
dhe në film

e²⁷⁷

Më tej na priste gushti **e** vjeshta.
 Kështu **e** ngrysi ai këtë jetë të ëmbël **e** të hidhur: me
 punë **e** me këngë.
 Në Kosovë bie borë **e** jo shi si në Myzeqe.
 Donte të qeshte **e** s'qeshte dot.
 Sytë **e** tij të mëdhenj, të qetë **e** të menduar vështtronin si
 me habi këtë skenë prekëse, të mallëngjyer **e** të gëzuar.
 Ka ditë **e** net kur fryn era **e** marrë **e** bën dallgë të mëdha.
 Më të djathtë fusha **ecte e ecte** pa kthyer kokën.

Shënim. Lidhëzat **dhe, e** janë dy lidhëza këpujore
 sinonimike; ato përdoren si në fjalinë **e** thjeshtë,
 ashtu edhe në fjalinë **e** përbërë. Lidhëza **dhe**
 përdoret rreth katër herë më shumë se lidhëza **e**.

as ... as

Ai nuk lëvizi **as** kokën, **as** duart.
As në sjellje, **as** në fytyrë nuk vëreheshin shenja
 tronditjeje.
 S'është **as** e re, **as** e papritur pamja që kam përpara.
As pushkë nuk po dëgjoheshin, **as** flakë nuk po shihej.

si ... si

Si në mendime, **si** në sjellje ai nuk dallohej nga të tjerët.

si ... ashtu dhe

²⁷⁷ Lidhëza **e** përdoret shumë edhe në disa ndërtime **e** togje të qëndrueshme dhe në këto raste ajo nuk ndërkëmbëhet dot me lidhëzat **dhe, edhe**, si: *foli e foli, shkel e shko, ec e ec, këtej e tutje, rreth e rrotull, sa e sa, copë e çikë, në gjumë e sipër, njëqind e pesë etj.*

Si ushtarët, ashtu dhe oficerët ishin të rinj.

Jo vetëm (që)... po(r) (edhe)

Jo vetëm rruga, po edhe era ishte e padurueshme.

Jo vetëm mori përsipër të lante borxhin, po i dërgoi edhe disa dhurata.

Skënderbeu jo vetëm që e bëri këtë bashkim, por edhe mundi ta mbajë pothuaj njëzet e pesë vjet me radhë.

Jo vetëm (që) ... por as

Jo vetëm që nuk erdhi, por as na lajmëroi.

b

veçuese

a²⁷⁸

Kjo u cilësua me të drejtë si një luftë për jetë a për vdekje.

Shpejt a vonë e vërteta do të merret vesh.

Nuk dihet vjen a s'vjen.

Të rrosh a të mos rrosh.

Tok me ta u derdhën edhe katër a pesë të tjerë.

a ... a

A sot a kurrë.

A hiqeshin mënjane dhe shikonin punën e tyre, a i kthenin armët kundër fajtorit.

apo

Është mirë apo keq?

Erdhi apo s'erdhi?

Vërtet m'u dhimbs, apo ndjeva trazim.

Gjendej apo s'gjendej thesari, ajo do të nisej atë mbasdite në udhën e gjatë.

o

Sot o nesër do të përgjigjen për këtë.

o ... o

E ëma hynte e dilte me shkak e pa shkak, duke sjellë o një minder, o një jastëk.

o fitojmë betejën, o s'kthehemi gjallë.

²⁷⁸ A përdoret në kuptimin apo, o.

ose

Njëri **ose** tjetri do të niset sot.

Më jep këtë **ose** atë.

Çdo ditë donte ta merrte në telefon **ose** t'i bënte një telegram.

ose ... ose

Ai shet **ose** portokalle, **ose** hurma.

Ai s'rri kot: **ose** lexon, **ose** shkruan.

ja ... ja

O djem rrëmbeni pushkët, **ja** vdekje, **ja** liri.

Ja vdesim të dy përnjëherë, **ja** shpëtojmë të dy përngaherë.

Ja fol, **ja** rri.

ndo ... ndo

Ndo diell qoftë, **ndo** shi qoftë i zinte derën gjyshe
Dhoksës që në mëngjes.

Ai është i fortë **ndo** për luftë, **ndo** për punë.

c kundërshtore

po (r)

Ishte mesi i marsit, **po** shenjat e pranverës nuk dukeshin asgjekundi.

Mësuesja është veshur thjesht, **por** bukur.

I dërgova shpatën e mirë, **po** s'mund t'i dërgoja edhe krahun bashkë.

Nuk pret palla një copë hekur i dheut, **por** dora e fuqishme e Skënderbeut.

Vdekja është e ligë, **po** ja që e kemi borxh.

Eshttrat duhet të jenë të forta dhe shumica e njerëzve ashtu i kanë. **Po** janë ca njerëz që eshttrat i kanë të buta.

mirëpo

Ai u nis për mirë, **mirëpo** i doli keq.

porse

Kushtoi vërtet shumë, **porse** na nderoi.

megjithatë

Nuk kishin shumë kohë që ishin takuar, **megjithatë** ishin bërë miq.

Binte borë, **megjithatë** nuk ishte shumë ftohtë.

Kishin mbërritur mjaft të ftuar, **megjithatë** shumica pritej të vinte të nesërmen.

megjithëkëtë

Puna ishte e rëndë, **megjithëkëtë** ai e bënte me kënaqësi.

veç

Foli qartë, **veç** pak.

Nuk kisha dëshirë të shkruaja, **veç** rrija dhe dëgjoja shiun zhurmëmadh.

Çdo gjë ujdiset, **veç** mjekrra e qoses nuk ujdiset.

Gjithë bota venë e vinë, **veç** ai nuk vjen.

veçse

Ishte njësoj si ai, **veçse** pak më i trashë.

E shtrova tryezën, **veçse** nuk e di a do të kënaqeni apo jo.

vetëm

Filmi ishte i bukur, **vetëm** ca i shkurtër.

Supa ishte e shijshme, **vetëm** e ftohtë.

vetëm se

Ai nuk i kishte treguar ndonjë gjë të madhe për të, **vetëm se** e kishte njohur në shkollë.

d **përqasore** **kurse**

Duart i mbante në xhep, **kurse** cullufja në ballë i tundej nga era.

Gjin Muzaka thotë jo, **kurse** Lukari thotë po.

Ditën punonte, **kurse** natën argëtohej.

ndërsa

Pulat fluturuan në çati, **ndërsa** rosat e patat u shpërndanë.
Gruaja u skuq, **ndërsa** motra u përlot.

dh përmbyllëse **prandaj** (ndaj)

Ishte nëntor dhe bënte ftohtë, **prandaj** në oxhak gjithmonë ndizej një zjarr i madh.
Të njoh mirë, **ndaj** të kuptoj shpesh.
Ajo është shumë e bukur, **ndaj** më thirri një mall tjetër i madh për jetën.

pa

E hëngri një qen në Stamboll, **pa** vret qentë e fshatit.
Në shpirt kam dashurinë, **pa** digjem për njerëzinë.

Shënim. Në gjuhën shqipe përdoren edhe disa lidhëza të tjera dygjemtyrëshe, si: **hem ... hem, qoftë ... qoftë; daç ... daç, herë ... herë, le që ... por (edhe):**

Shqiptarit s'i pëlqen asnjëfarë zgjedhe, **qoftë** e rëndë dhe me ngjyrë armike, **qoftë** e lehtë dhe me ngjyrë kombëtare.

Herë duken si nuse të bardha, **herë** si lule të bardha.

§ 246 Lidhëzat nënrenditëse:

a fthilluese (pa kuptim) **se**

Më duket **se** nuk më takon mua kjo punë.
Atij i ra në sy **se** babai ishte plakur.
Thonë **se** Elbasani ka genë qytet i qetë dhe me tradita.
Ishte përhapur legjenda **se** ai ishte i paprekshëm.

që²⁷⁹

²⁷⁹ Lidhëza fthilluese **që** përdoret herë-herë në vend të **se-së** (në këtë rast ato ndërkëmbehen):

Është e qartë **që (se)** ajo flet të vërtetën.

U duk **që (se)** Sfetigradi nuk merrej me forcë.

Kërkohet **që** të ngrihet niveli i punës kërkimore-shkencore në shkollat e larta.
 Ishte zakon për Naimin **që** të mbështetej në poezinë popullore.
 Ai kërkonte **që** të transferohej me çdo kusht.
 Ka ardhur koha **që** ajo të rishqyrtohet sipas të dhënave të reja.

sikur

M'u duk **sikur** e kisha takuar edhe më parë atë njeri.
 Kisha përshtypjen **sikur** ju e kishit shëtitur Shqipërinë.
 Makina dukej **sikur** fluturonte.
 Ato ngjanin **sikur** vinin drejt e nga kohërat antike.
 U largua me mendimin **sikur** isha unë fajtori.

Shënim. Si lidhëza fthilluese dalin edhe: **në, nëse** në ndërtimet pyetëse të zhdrejta (në këtë rast ato mund të ndërkëmbehen me **se, që**).

*Nuk u kuptua **nëse** kjo përgjigje që ndonjë lojë
 fjalësh apo diçka tjetër.
 Tani varet nga ti **në** do ta botosh apo jo.
 Ai nuk e dinte **nëse** ishte ftuar apo jo.
 Nuk e di **në** duhet t'ia them tim shoqi.
 Vajza nuk pyeti **në** ishte vetëm apo me njerëz.*

b me kuptime rrethanore

■ kohore kur

Kur dilte dielli, plepat dukeshin si të derdhur në argjend.
 Oreksi vjen atëherë **kur** s'e pret.
 Në verë, **kur** ajo do të kthehej për pushime, ai s'do të ishte aty.

sa

Sa të jetë gjallë Perlati, fortesën e Stefigradit s'e merr dot kurrë Murati.
 Hekuri rrihet **sa** është i nxehtë.

si, pasi (mbasi)

*Si vrau bajlozin e zi, trimi u kthye fitimtar në shtëpi.
Si u mbarua dasma, Skënderbeu shëtiti tërë mbretërinë
me të shoqen.*

Pasi t'i zhdukte armiqtë, do t'u vinte zjarret.

*Mbasi u takuam, unë dhe ajo filluam të vizitonim
shpesh njëri-tjetrin dhe familjet tona.*

sapo, porsa (posa)

Sapo u ngjit lart, zuri të lëkundej dheu.

*Të nesërmen, **sapo** shkrep agu i ditës, Halili ngrihet e
bëhet gati për udhë.*

*Vrana Konti shtrihej në tokë, **porsa** fluturonte një
predhë.*

*Posa u zaptua Kruja plotësisht, Skënderbeu u kthye në
fenë atërore.*

ndërsa

*Ndërsa udhëtonin nëpër katundet arbëreshe, rrugës
takonin shpesh refugjatë shqiptarë.*

*E liroi trupin mbi shalë, **ndërsa** përpinte fushën me sy.*

derisa (gjersa)

*M'u desh një copë herë **derisa** të kapja fillin e
mendimeve të tyre.*

*Nis e numëron ditët **gjersa** të vijnë dasmorët.*

tek (teksa)

*Atje e kishte gjetur një ditë **tek** rrinte mendueshëm.*

*Ndoshta ua prishën gjumin, **tek** flinin.*

*Mua më zuri kuçedra në malin e saj, **tek** po gjuaja.*

*Tek hetonte me bisht të syrit fytyrën e bukur të gruas,
iu duk se ra dera..*

qëkur, qëkurse

*Qëkurse ai filloi të merrej me sport, unë e kam takuar
vetëm dy herë.*

*Ai u largua nga Tirana së bashku me nënën, **që kur**
ishte fëmijë.*

qysh se

*Kështu ka qenë gjithmonë, **qysh se** e kam njohur.*

para se (përpara se)

*Skënderbeu kishte vdekur tridhjetë e gjashtë vjet **para se** të merrte pendën Barleti.*

*Mjerimi pjek fëmijën **para se** të burrhohet.*

*Ruaju bishës së plagosur **përpara se** të ngordhë.*

sa kohë që

***Sa kohë që** i mençuri ëndërron, budallai jeton.*

sa herë që

*Ai do t'ia sillte nënës të motrën **sa herë që** ajo të kishte nevojë për të.*

kurdo që (kurdoherë që)

*Jam gati **kurdo që** të më thuash.*

■ **vendore**

ku

***Ku** është bashkimi, është fuqia.*

***Ku** hyn dielli, nuk hyn mjeku.*

*Vete gjuha **ku** dhemb dhëmbi.*

*Do të jetoni atje **ku** keni jetuar.*

*Ujërat e pasistemuara kafshonin e shkatërronin baltën, **ku** mundnin.*

nga

*Një pjesë e forcave armike të thyera u kthye **nga** kishte ardhur.*

*Njerëzit kthyen kokën andej **nga** vinte zëri.*

tek

***Tek** hyri dredhia, u zhduk miqësia.*

***Tek** buron ujët e ftohtë, ... **tek** mbin lulja me gaz shumë, ... **tek** kullosin bagëtia, atje i kam mendtë e mia.*

*Mëma jonë po hedh valle në fshat, atje **tek** bëhet dasmë.*

kudo që

***Kudo që** shkonte, ai s'e hiqte nga supi çiften.*

*Shqiptari e ndien veten krenar **kudo që** ndodhet.*

*Jam gati të ndeshem në garë me të, **kudo që** të dojë ai.*

ngado që

Ngado që kalonin partizanët, popullit i shtoej besimi për fitore.

Shpëtimi është i mirë ngado që të vijë.

nga ku

U drejtua nga salla nga ku vinin brohoritjet.

Hyri në shpellë nga ku dëgjoheshin disa zëra të çuditshëm.

deri ku (gjer ku)

Shëtiti deri ku takoheshin dy lumenjtë.

■ **shkakore**

se, sepse (pse)

Po unë sillesha me atë mënyrë, se ashtu e deshte shpëtimi juaj dhe imi.

Qani ju trima bashkë me ne/, se ra Shqipëria me faqe në dhe.

Ky fakt është përshëndetur, sepse është një nga gonxhet e para të demokracisë.

Kishte hequr dorë nga gjuetia, pse e ndiente veten të plakur.

ngase, ngaqë

Nuk fliste dot ngase ishte i vdekur.

Ai i tha këto fjalë ngase kështu do t'ia bënte qejfin.

Kortezhi i pafund lëvizte me vështirësi drejt kishës, ngaqë rruga nuk e nxinte dot.

Heshtja mbretëronte ngaqë njerëzit s'këmbenin dot fjalë me njëri-tjetrin.

nga shkaku se (nga shkaku që)

Ajo u rrëzua në provime nga shkaku se nuk kishte mësuar gjatë vitit.

Moisiu nuk shkoi gjoja nga shkaku që ndodhja e tij në kufi ishte më e nevojshme.

për shkak se

Nuk doli mbrëmë për shkak se binte shi.

për arsye se

*Ato ngjarje duheshin sqaruar **për arsye se** ishte hedhur baltë mbi të pafajshmit.*

nga frika se (mos)

*Ai nuk fliste para babait **nga frika se** mos e ofendonte.*

meqë

***Meqë** as sonte nuk po i përgjigjej dot asaj pyetjeje, mendimi i shkoi tek i biri.*

***Meqë** ti më munde, unë s'kam më vend këtu.*

meqenëse (meqenëqë)

*Skënderbeu shëtiti tërë mbretërinë me të shoqen, **meqenëse** populli deshte të shikonte kryezonjën e Shqipërisë.*

***Meqenëse** nuk qenke i vendosur, atëherë as unë nuk po shkoj.*

duke qenë se (duke qenë që)

***Duke qenë se** mbledhja zgjati shumë, disa nga të pranishmit u larguan.*

përderisa

***Përderisa** aty studiohej historia e së drejtës dhe latinishtja, unë isha e kënaqur.*

që

*Ti nuk u kënaqe **që** ia zure vendin.*

*Gëzohem **që** të solli e mira në shtëpinë time.*

*Më vjen keq **që** m'i the këto fjalë.*

Shënim.

Si shkakore përdoren edhe lidhëzat kohore **pasi, derisa, kur** etj.:

*Kështu, më është dashur të heq dorë nga shikimi i televizorit, **pasi** kjo gjë më zemëronte pa masë.*

*Ismail Qemali ndoshta këtë e quante dobësi të tij, **derisa** përsëri po merrte zjarr.*

*Na bëhet zemra mal, **kur** shohim qëllimin tuaj të mirë.*

■ qëllimore që

*Duhet bërë gjithçka **që** shanset të mos përmbysen.
Trimi u përgjunj **që** nëna t'i japë uratën.
Erdhën (**që**) të merrnin përvojë.
Doli në shesh (**që**) t'u bënte ballë të dyve.²⁸⁰
Ajo lëvizti duart (**që**) ta lëshonin.*

me qëllim që

*Me **qëllim që** të zhdukeshin pasojat e tërmetit sa më shpejt, u punua natë e ditë.
Disa forca të errëta krijojnë pasiguri në rrugë **me qëllim që** të ngjallin pakënaqësi.
në mënyrë që*

*Duhet kohë për të përgatitur ndihmat **në mënyrë që** të realizohet një shpërndarje e mirë.
Kjo politikë e çmimeve bëhet **në mënyrë që** të ketë çmime të afërta të një malli në vende të ndryshme.*

■ mënyrore si (siç)

***Si** të urdhërosh ti, ashtu do të bëjmë.
Kam ardhur **siç** vjen djali te nëna.
Mbillet fara **si** të jetë ara.
Merre **si** të duash.*

ashtu si (ashtu siç)

***Ashtu si** ju kujtoja, ashtu ju gjeta.
Tani po e tregojmë legjendën **ashtu si** e tha Barleti.
Qëllojnë njëri-tjetrin me armë **ashtu siç** është parashikur në skenar.*

sikur

*Plaku foli **sikur** po linte një testament.*

²⁸⁰ Lidhëza qëllimore **që** mund të mungojë kur ndiqet drejtpërdrejt nga folje të mënyrës lidhore.

*Me sy të vrarë e të përlojur po putheshin me njëri-tjetrin, duke qarë e duke vajtuar, **sikur** piqeshin për herë të fundit.*

sikundër

*Eja, motër, **sikundër** je.*

■ **krahasore**

se, sesa

*Kjo mesditë ishte më e heshtur **se** nata.*

*Fredi thoshte **se** ajo ishte më tepër një variant **se** një vepër unike.*

*Arti gjithnjë është më i varfër **se** jeta.*

*Më vjen ndorësh të përdor më shumë kazmën **sesa** sofizma të tilla.*

*Kjo ishte më shumë kërkesë **sesa** pyetje.*

*Më vështirë ishte të shkoje tek ai, **se** të dilje jashtë shtetit.*

*Më mirë të dalë syri **se** të dalë nami.*

*A ka fjalë më të rëndë për shqiptarin **sesa** t'i thuash se e ka shkelur besën?*

*Erdhi më shpejt **sesa** e prisja.*

*S'ka gjë më të mërzitshme **sesa** të presësh i vetëm me orë të tëra.*

sa

*Hëna është e madhe **sa** një diell korriku.*

*Ti s'mund ta urresh kurrë **sa** unë.*

*S'kam qenë kurrë kaq i gëzuar **sa** sonte.*

***Sa** e urtë ishte Tefta, aq i shkathët ishte Arbeni.*

***Sa** më shumë kritikohej, aq më shumë vihej në rrugë të mbarë.*

Shënim.

Si lidhëza krahasore përdoren edhe lidhëzat **sikur(se)**, **si**, **siç**, **ashtu si(ç)**:

*Gëzimi i tij po përpëlitej **si** krimb.*

*Secili është i lirë të krijojë neologjizma, **sikurse** (**si**, **siç**, **ashtu siç**, **sikundër**) ka bërë Kristoforidhi.*

Tamam ashtu **siç** zbresin përrenjtë nga malet,
ashtu kishin zbritur në këtë qytet qindra djem e
vajza malësore.

Të ngushëlluarit është gjëja më e vështirë për
njeriun, **ashtu siç** është të uruarit gjëja më e
lehtë.

■ kushtore

në

Në doni të qëndroni, lidhuni me besa-besë.

Në s'e di udhën, më prit këtu të ngjitemi bashkë.

*Në mos e marrshim Petrelën, asnjë nga ne s'duhet të
kthehet prapë i gjallë.*

Në ke ardhur për të mirë/ të vishem si gjeraqinë.

në qoftë se

*Në **qoftë se** ju do ta lajmëroni sot, ai, me siguri, do të
vijë nesër.*

*Kjo ide nuk do të kishte kurrfarë përhapje, **në qoftë se**
nuk do të ishte e vërtetë.*

në se

*Në **se** do të duam të ecim përpara, duhet të lëvizim si
një ushtri e stërvitur, besnike dhe kompakte.*

*Në **se** më do një herë, do të të dua njëqind herë.*

në rast se

*Në **rast se** e takoni, i bëni ta fala nga ana ime.*

po

***Po** të mbështetesh në popull, do të bësh vjersha të mira.*

*Ky nuk është problem i pazgjidhshëm, **po** të veprojmë
me mençuri.*

*Unë nuk shkoj **po** të mos shkosh edhe ti.*

***Po** të kishte frikë bujku nga krimbat në arë, nuk do të
mbillte kurrë farë.*

po qe se

***Po qe se** e mban veten udhëheqës, duhet të mbrosh
interesat e popullit.*

Dështimet mund të jenë fillimi i suksesit, po që se pësimi bëhet mësim.

me kusht që

Këto ide ai do t'i pranonte me kusht që të mos e pengonin.

Shënim. Si lidhëza kushtore, përdoren edhe *kur*, *sikur*:

Kur pritet koka, trupi bie vetiu.

Patriotizmi vdes *kur* shitet për para.

Sikur ta dinte të vërtetën, nuk do të vepronte kështu.

■ **rrjedhore** **sa**

Operacioni ishte aq i vështirë, sa zgjati plot katër orë.

Nuk jemi aq budallenj, sa të na e hedhë.

Lëshoi një psherëtimë të hidhur, sa kumboi tërë fusha.

saqë

Isha aq i lodhur, saqë nuk qëndroja dot në këmbë.

Ajo është martuar aq larg, saqë nga dita e dasmës nuk ka ardhur dot asnjëherë në shtëpi.

aq sa

Miqësia u rrit dalëngadalë, aq sa ai u bë njeriu më i dashur për të.

kështu që

Njëra dorë nuk e çikte dot tjetrën, kështu që të dyja ishin të dënuara të jetonin të vetmuara.

Jashtë të priste të ftohtë, kështu që ata e kalonin kohën e lirë brenda.

Në atë livadh buronte ujë, kështu që rrotat xhironin.

Kur u kthye, nuk e pyeti më tej askush, kështu që fjala mbeti e vdekur.

■ **lejore** **megjithëse (megjithëqë)**

***Megjithëse** ishte i moshuar, lexonte shumë.*

*Ai nuk i kushtoi vëmendje kësaj gjëje, **megjithëse** çështja ishte e rëndësishme.*

*Ajo e fliste mirë gjermanishten, **megjithëse** nuk kishte qenë kurrë në Gjermani.*

ndonëse

*Shqipëri, o mëma ime, **ndonëse** jam i mërguar, dashurinë tënde kurrë s'e kam harruar.*

*I paqeshur ishte Pogradeci, **ndonëse** në pamje të parë mund të mos ngjante i tillë.*

***Ndonëse** të gjithë u shqetësuan për Kozin, asnjë nuk qëndroi me të.*

*Askush nuk i ka dalë për zot, **ndonëse** janë bërë edhe lajmërimi në TV.*

***Ndonëse** ka kaluar vetëm një muaj, janë shitur 700 tonë vaj.*

sado (që), sido (që)

***Sado** ta duam të vdekurin, duhet ta vëmë në dhe.*

***Sido që** të vijë puna, ti mos u shqetëso.*

edhe në, edhe në qoftë se, edhe, edhe sikur, edhe pse

***Edhe në** i prefshin rrugën njëzet a tridhjetë vetë/ e ta trembin, ai s'kthehet/ po shkon në mes si shigjetë.*

***Edhe në qoftë se** ke pasur ndonjë shkëndijim gjeniu, ajo qe një rastësi.*

***Edhe** gur të kishte qenë, do të ishte ngrohur pakëz nga gjithë kjo flakë.*

***Edhe sikur** ta pranojmë për një moment se ju keni të drejtë, përsëri unë nuk jam i bindur plotësisht.*

***Edhe pse** ishte jashtë konkurrimit, filmi ynë bëri një përshtypje të veçantë.*

pavarësisht se (pavarësisht që)

***Pavarësisht se** të tjerët kanë abuzuar me kujtimet historike, nuk është rruga më e mirë braktisja e tyre.*

Shënim 1. Lidhëza ***në vend që (në vend)*** ka kuptimin e kundërvënies; me këtë kuptim a me

kuptim sqarues përdoren edhe disa lidhëza të tjera bashkërenditëse a nënrenditëse, si: **ndërsa, nëse; ose, apo**.

Në funksion të lidhëzave dalin edhe: **domethënë (d.m.th.), për shembull**, si:

Në vend që të ulej në tryezë, nisi t'i bjerë zyrës poshtë e lart.

Në vend që të vinte vetë, ai dërgoi të vëllanë.

Llazi, **në vend që** të dëshpërohej, ia thirri prapë këngës.

Në vend të qajë nëna ime, le të qajë nëna jote.

Po fjalët e fundit që tha, **në vend që** ta largonin, e ndezën djaloshin më keq.

Ndërsa vitin e kaluar nuk u bë fare mësim, sivjet shkollat funksionojnë normalisht.

Nëse (në qoftë se, ndërsa) ju mendoni se keni të drejtë, ne mendojmë të kundërtën.

Heshtëm një copë herë **ose**, më mirë të them, heshta unë.

Kam një punë në prapavijë, **apo**, si të them, në vijë të armikut.

Disa drunj, **për shembull (si)** pisha, ulliri, janë shekullorë.

§ 247 Disa lidhëza, siç u pa më lart, janë të shumëkuptimshme:

që (ftilluese, shkakore, qëllimore, rrjedhore);

se (filluese, krahasore, shkakore);

sikur (ftilluese, mënyrore, kushtore);

si (kohore, mënyrore);

sa (kohore, krahasore, rrjedhore);

ndërsa (përqasore, kohore, kundërvënëse).

Krahasimi i lidhëzave me përemrat, ndajfoljet, parafjalët dhe me foljet

§ 248 Disa lidhëza përkojnë në formë me përemrat:

përemra

që (*Libri që ndodhet mbi tavolinë është imi.*)

sa (*Sa erdhën gjithsej?*)

se (*Me se e punuan token.*)

lidhëza

që (*Dihet që toka rrotullohet rreth diellit.*)

sa (*Sa hyri, doli.*)

se (*Ai është më i aftë se unë.*)

§ 249 Disa lidhëza përkojnë në formë me ndajfoljet:

ndajfolje

ku (*Ku shkon?!*)

Nuk e dimë **ku** vajti.

Shtëpia **ku** lindi Naimi është bërë shtëpi muze.

Nuk është e pranueshme pjesa, **ku** flitet për hakmarrjen.

Në afishe tregoheshin pikat **ku** bëhej vaksinimi.

Sa e lidhur është kënga me rrethin **ku** e ka dëgjuar për herë të parë.

kur (*Kur u ktheve?*)

Nuk e dimë **kur** e kthye.

Nuk e mbajmë mend ditën **kur** u kthye.

si (*Si jeni?*)

I pyeti **si** ishin nga shtëpia.

vetëm (*I pëlqen të rrijë vetëm.*)

lidhëza

ku (*Ku dhemb dhëmbi, vete gjuha.*)

kur (*U gëzova kur të pashë.*)

si (*Si hyri, doli.*)

vetëm (*Gjella është e mirë, vetëm do ngrohur.*)

§ 250 Disa lidhëza përkojnë në formë me parafjalët:

parafjalë
në (*Shko në shtëpi.*)

tek (*Piu një kafe tek “Uji i ftohtë”.*)

lidhëza
në (*Në pyettë nëna për mua, i thoni që u martua.*)

tek (*Tek po punonte, i erdhi një mik.*)

§ 251 Disa lidhëza përkojnë në formë me ndajfoljet dhe parafjalët:

ndajfolje
nga (*Nga po vjen?*)
Ishin ca hapa pa ritëm, që nuk kuptohej nga ç’drejtimit vinin. E pyeta nga kishte ardhur.

Porta nga doli, ndodhej në fund të rrugës.

veç (*Flinin veç.*)

parafjalë
nga (*Zbriti nga mali.*)

veç (*Nuk foli asnjë tjetër, veç drejtorit.*)

lidhëza
nga (*Do të vete nga të më thuash ti.*)

veç (*Foli qartë, veç shpejt.*)

PJESËZA

Llojet

§ 252 Sipas kuptimit, pjesëzat²⁸¹ ndahen në: (1) kuptimore; (2) modale; (3) emocionale:

(1) Pjesëzat kuptimore: (a) dëftuese, (b) përcaktuese, (c) përforcuese, shtuese (d) përafëruese etj.:

a dëftuese
ja:

*Ja dhe uji i fshatit tonë.
Ja tek e ke pranë.
Ja, erdhi dimri.
Ja pusi i fshatit.*

b përcaktuese
mu, pikërisht, vetë, porsa (sa, sapo), që, qysh, deri (gjer) plot etj.:

*Shkollën e kanë lyer vetë nxënësit.
Pikërisht të tilla fjalë ishte e vështirë t'i kundërshtojë.
Që të dy ishin tani nën hijen e freskët të malit.
Që atë ditë Muji nis e punon për vete.
Që nga ajo kohë kishin kaluar pesë muaj.
I ra mu në kokë.
Mu në këmbë të atyre maleve ishte një livadh.*

²⁸¹ Pjesëza është fjalë që shpreh ngjyrimet kuptimore dhe emocionale plotësuese të një fjale, togfjalëshi a të një fjalie:

Pikërisht Samiu ka dhënë një kontribut në zhvillimin kulturor të vendit.

Plot tre vjet u mbushën nga dita e formimit të Shoqatës.

Brenda në Tiranë, ç'u vra Qemal Stafa!

Drejtësia e tij u ngrit mbi ta dhe i shembi **mu** në zemër.

Mu për këtë kemi ardhur në Shqipëri.

Gjer në mëngjes nuk e kishte zënë gjumi.

Jovani e përcjell vetë **gjer** te dera.

Profesori **porsa** kishte hyrë.

Ai **sapo** kishte zbritur nga karroca.

Vëllai i tij i madh ishte emëruar atje me punë **qysh** në verë.

Vetë Arbenit i dukej e pabesueshme.

c përforcuese, shtuese, theksuese

vetëm (veç, veçse), **sidomos**, **veçanërisht**, **edhe** (dhe), **madje**, **bile**, **sa**, **si**, **o**, **moj**, **mor** etj.:

Atë mëngjes **vetëm** kasollja e Pilo Shpiragut nuk avullonte tym.

Vetëm një dhembje nuk e duronte dot Gjergji.

Veç Halili i Mujit është këmbësor.

Dëgjoheshin **vetëm** këmbët.

Bile kishte ndodhur rasti që ta ndihnin shoqi-shoqin.

Hotelet **veç** ishin më të mërzitshëm.

Kush je ti, **o** trim?

Gëzohu, **moj** e bukura arbëreshe.

Moisiu ishte bërë **edhe** më i zbetë.

Krah tij u ul **edhe** Alma.

Unë jam **edhe** shofer!

Të bëjmë **edhe** një organizim më të saktë të kompanive.

Bane Bajrami kujton **dhe** momente të vështira të Enverit.

Atëherë ngriti sytë, pa kosovarin dhe tundi kokën **si** për ta falenderuar.

Sa për trimëri nuk ka pse më merr në gojë askush.

d për afëruese

afro, **nja**, **mbi**, **gati**, **rreth**, (po) **thuaje** (se), **desh**, **mend** etj.:

Ata na dëgjonin **gati** me vuajtje.

Ushtria **gati** po rrokullisej, si një trup që ka humbur kontrollin.

Nuk biseduan **thuaje** fare gjatë udhëtimit.

Kjo përsëritej **pothuaje** çdo mbrëmje.

Vente **pothuaje** ditë për ditë.

Sheshi ishte **pothuaje** plot.

Pothuajse njëzëri njerëzit e pranuan suksesin.

Qëndroi në Francë **mbi** dy javë.

Pastaj zuri të fshinte **nja** dy lot, që s'i dihej nga dilnin.

Kjo punë mbajti **nja** dy javë.

Aty pranë rrinin **nja** tre udhëtarë.

Shënim. Në këtë grup përfshihet edhe pjesëza **për** në kuptimin si për të shprehur vlerësim:

*E mbante **për (si)** njeri të mirë.*

*E mori **për (si)** shaka.*

*E merr **për (si)** shitëse.*

*E dinte **për (si)** djalë të zgjuar.*

§ 253 Pjesëzat modale: (a) pohuese, (b) mohuese, (c) pyetëse, (d) dyshuese, (dh) zbutëse:

a pohuese

po, posi, po se po, si urdhëron etj.:

-E lexove? -**Si urdhëron!**

-E njeh këtë djalë? - **Posi.**

b mohuese

jo, nuk, s', mos, jo se jo, as që etj.:

*Mos **nuk** e ndieni veten mirë?*

*Fatbardhi **as që** kishte dashur ta shtynte më tej bisedën.*

*Po Piloja **as që** i dëgjoi fjalët e fundit ngushëlluese.*

***Mos** u mërzi.*

*Ne sikur e kishim bërë me fjalë që të **mos** e pyesnim.*

c pyetëse

a, ë, e etj.:

Shih **a** po vjen njeri.

I pyeti **a** kishin mbaruar punët.

A dëgjoni, o njerëz të mirë?

A je i sigurt?

E ç'na thua?

d dyshuese

ndoshta, mbase, kushedi, vallë etj.:

Mbase ishte hera e parë në jetën e tij.
Ç'u bënë **vallë** gjithë ata kreshnikë?
Ndoshta nuk ishte ky shkaku i vërtetë.
A mos e ke parë Ymer Agën, apo **mos** ke dëgjuar ndonjë
 fjalë për të.

dh **zbutëse**

pa, as, le, s'para (nuk para), dot etj.:

Ja këtë punë nuk e zgjidhja **dot**.

Po a ia dilte **dot**?

Vita s'mbajti **dot** një "oh", që s'e kuptoi as vetë nga i erdhi.

Pa dëgjoni, *Muj* e ti Halil!

Ai s'para dëgjon mirë.

§ 254 **Pjesëzat emocionale: ç', se, seç, pa le, le që, ja që, pra** etj.:

Ditën e Pashkës së madhe **seç** u ther një ka në fshat.

Ja që ka edhe njerëz të tillë.

E kisha menduar, pra, edhe më parë.

Pa le më tej, *s'heq* dot as një cigare duhan, se ke frikë mos merr zjarr benzina.

Le që s'kish as dhëmbë, as dhëmballë.

§ 255 Disa nga pjesëzat e mësipërme përdoren në gjuhën shqipe edhe si përemra, ndajfolje, parafjalë, lidhëza, pasthirrma:

ç', sa, që (përemra dhe pjesëza);

gati, vetëm, rreth, plot (ndajfolje dhe pjesëza);

pa (parafjalë dhe pjesëz);

porsa, që, vetëm, edhe (dhe), a, e, as (lidhëza dhe pjesëza);

o, e, a (pasthirrma dhe pjesëza).

§ 256 Përfshihen në pjesëzat edhe ato që formojnë forma gramatikore të foljeve dhe të mbiemrave. Këto quhen pjesëza gramatikore, të tilla janë:

u (formon formën pësore), (**u** la)

të (formon mënyrën lidhore), (**të** shkoj)

po (formon kohët e caktuara të mënyrës dëftore dhe habitore),(**po** lexoj)

duke (formon trajtën e pashtjelluar të përcjelljes pohore), (**duke** lexuar)

pa (formon trajtën e pashtjelluar të përcjellores mohore),(**pa** lxuar)

më (formon shkallën krahasore të mbiemrave dhe të ndajfoljeve), (**më** i gjatë, **më** gjatë)

shumë (formon shkallën sipërore të mbiemrave dhe të ndajfoljeve), (**shumë** i gjatë, **shumë** gjatë)

(krahaso: *më* i mirë, *shumë* i mirë me ndajfoljet *më* dhe *shumë* në shembujt e mëposhtëm: *Doni më?*
Nuk duam më. Dua edhe më. U lodha shumë.)

PASTHIRRMA

Llojet

§ 257 Sipas kuptimit, pasthirrmat²⁸² ndahen në:

- a** Pasthirrma emocionale: *oh, ah, a, o, oj, au, eu, pupu, u, ua, uh, ububu, papapa, bobo, qyqja, korba, e zeza, mor, more* etj.:

-Bobo, ç'paske hequr, baba!

-Qyqja, mbeta nënë pa djalë.

-Bre, bre, ç'paska bërë Zoti!

-Oh, vëlla, kaq fort të paska mërzhitur ty vuajtja?

-Hej, këto malet e tyre, sa shëmbëllejné me burrat e Kosovës!

-Hej, për gëzim!

- b** Pasthirrma urdhërore: *hop (a), forca, hë, na, sus, pssss, kuç, alo, marsh* etj.:

Hë, na e thuaj!

- c** Pasthirrma përshëndetjeje: *tungjatjeta, faleminde-rit, lamtumirë, mirëmëngjes, mirdita, mirë se erdhe, ditën e mirë, natën e mirë, lamtumirë, mirëupafshim, udhë e mbarë, mirë se vjen, puna e mbarë:*

-Puna mbarë, o mjeshtër!

-Mirë se ju gjeta! tha Halili.

-Mirë se erdhe, o trim!

-Tungjatjeta, o miq!

²⁸² Pasthirrma shpreh ndjenja dhe vullnetin e folësit, pa i emërtuar këto.

FJALËFORMIMI

FJALËFORMIMI

Llojet

§ 258 Në gjuhën shqipe dallohen dy mënyra kryesore të formimit të fjalëve:

Prejardhja (formimi i një fjale nga një fjalë tjetër);

Kompozimi (formimi i një fjale nga bashkimi i dy fjalëve).

PREJARDHJA

§ 259 Llojet e prejardhjes janë:

a Prejardhja me ndajshtesë (me afiks):

■ me parashtesë (prefiks)

■ me prapashtesë (sufiks)

■ me parashtesë e prapashtesë njëherazi;

b Prejardhja pa ndajshtesë (pa afiks)

Prejardhja me ndajshtesë

Parashtesat (prefikset)²⁸³

§ 260 për-

a bashkohet me folje :

²⁸³ Parashtesat ndryshojnë kuptimin e fjalës, por nuk ndryshojnë përkatësinë kategoriale të saj, pra, një parashtesë bashkohet me folje për të formuar folje ose bashkohet me emër për të formuar emër, bashkohet me mbiemër për të formuar mbiemër etj.

■ me kuptim intensiv:

<i>forcoj</i>	<i>përforcoj</i>
<i>kryej</i>	<i>përkryej</i>
<i>thaj</i>	<i>përthaj</i>
<i>mbledh</i>	<i>përmbledh</i>
<i>mbush</i>	<i>përmbush</i>
<i>mbyt</i>	<i>përmbyt</i> ²⁸⁴
<i>punoj</i>	<i>përpunoj</i>
<i>dredh</i>	<i>përdredh</i>
<i>jetoj</i>	<i>përrjetoj</i>
<i>kujtoj</i>	<i>përkujtoj</i>
<i>dhunoj</i>	<i>përdhunoj</i>
<i>plas</i>	<i>përplas</i>

■ me kuptim intensiv dhe me kuptimin e një veprimi të zgjatur:

<i>kujdesem</i>	<i>përkujdesem</i>
<i>ndjek</i>	<i>përndjek</i>
<i>kthej</i>	<i>përkthej</i> ²⁸⁵
<i>dridhet</i>	<i>përdridhet</i>

■ me kuptim përbuzës:

<i>çmoj</i>	<i>përçmoj</i>
<i>flas</i>	<i>përflas</i>
<i>qesh</i>	<i>përqesh</i>

■ me kuptimin e shpërdarjes, të përhapjes:

<i>derdh</i>	<i>përderdh</i>
<i>hap</i>	<i>përhap</i>
<i>ndaj</i>	<i>përndaj</i>

²⁸⁴ (lumi) *përmbyt* arat, por (ajo) *përmbys* tenxheren.

²⁸⁵ Përdoret në shprehje të tipit *kthej* e *përkthej*, *hidhet* e *përhidhet*, *dridhet* e *përdridhet* etj.

Shënim. Ka edhe folje të prejardhura me **për** që kanë kuptime të tjera:

<i>ngjaj</i>	<i>përngjaj</i>
<i>uroj</i>	<i>përuroj</i>
<i>thyej</i>	<i>përthyej</i>

b bashkohet me emra:

<i>masë</i>	<i>përmasë</i>
<i>afërsi</i>	<i>përafërsi</i>

c bashkohet me mbiemra:

<i>i afërt</i>	<i>i për afërt</i>
<i>i bujshëm</i>	<i>i për bujshëm</i>
<i>i dalë</i>	<i>i për dalë</i>
<i>i kundërt</i>	<i>i për kundërt</i>
<i>i brendshëm</i>	<i>i për brendshëm</i>
<i>i flaktë</i>	<i>i për flaktë</i>
<i>i ligjshëm</i>	<i>i për ligjshëm</i>

d bashkohet me ndajfolje:

<i>brenda</i>	<i>për brenda</i>
<i>gjithmonë</i>	<i>për gjithmonë</i>
<i>jashtë</i>	<i>për jashtë</i> ²⁸⁶
<i>karshi</i>	<i>për karshi</i>
<i>tej</i>	<i>për tej</i>
<i>kundrejt</i>	<i>për kundrejt</i>
<i>ndryshe</i>	<i>për ndryshe</i>
<i>para</i>	<i>për para</i>
<i>plot</i>	<i>për plot</i> ²⁸⁷
<i>sipër</i>	<i>për sipër</i>

§ 261 mbi-

a bashkohet me emra:

²⁸⁶ Trajta *jashtë* është e paqenë.

²⁸⁷ Përdoret edhe në shprehjen “plot e përplot”.

<i>shkrim</i>	<i>mbishkrim</i>
<i>emër</i>	<i>mbiemër</i>
<i>vlerë</i>	<i>mbivlerë</i>

b bashkohet me mbiemra:

<i>njerëzor</i>	<i>mbinjerëzor</i>
<i>tokësor</i>	<i>mbitokësor</i>
<i>i natyrshëm</i>	<i>i mbinatyrshëm</i>
<i>i fuqishëm</i>	<i>i mbifuqishëm</i>

c bashkohet me folje:

<i>zotëroj</i>	<i>mbizotëroj</i>
<i>këqyr</i>	<i>mbikëqyr</i>
<i>ngarkoj</i>	<i>mbingarkoj</i>
<i>vlerësoj</i>	<i>mbivlerësoj</i>
<i>jetoj</i>	<i>mbijetoj</i>
<i>çmoj</i>	<i>mbiçmoj</i>

§ 262 nën-

a bashkohet me emra për të formuar emra kryesisht me kuptimin e nëndarjes:

<i>oficer</i>	<i>nënoficer</i>
<i>drejtor</i>	<i>nëndrejtor</i>
<i>sistem</i>	<i>nënsistem</i>
<i>kryetar</i>	<i>nënkryetar</i>
<i>grup</i>	<i>nëngrup</i>
<i>ndarje</i>	<i>nëndarje</i>
<i>çështje</i>	<i>nënçështje</i>
<i>klasë</i>	<i>nënklasë</i>
<i>tokë</i>	<i>nëntokë</i>

b bashkohet me mbiemra:

<i>tokësor</i>	<i>nëntokësor</i>
<i>i ujshëm</i>	<i>i nënujshëm</i>

c bashkohet me folje:

<i>çmoj</i>	<i>nënçmoj</i>
-------------	-----------------------

<i>vlerësoj</i>	<i>nënvlerësoj</i> ²⁸⁸
<i>vizoj</i>	<i>nënvizoj</i>
<i>shkruaj</i>	<i>nënshkruaj</i>
<i>qesh</i>	<i>nënqesh</i>
<i>shtroj</i>	<i>nënshtroj</i>
<i>kuptoj</i>	<i>nënkuptoj</i>

§ 263 ndër-

a bashkohet me folje:

<i>hyj</i>	<i>ndërhyj</i>
<i>lidh</i>	<i>ndërlidh</i>
<i>marr</i>	<i>ndërmarr</i>
<i>pres</i>	<i>ndërpres</i>

b bashkohet me mbiemra:

<i>kombëtar</i>	<i>ndërkombëtar</i>
<i>shtetëror</i>	<i>ndërshtetëror</i>
<i>luftues</i>	<i>ndërluftues</i>
<i>sektorial</i>	<i>ndërsektorial</i>
<i>ballkanik</i>	<i>ndërballkanik</i>
<i>krahinor</i>	<i>ndërkrahinor</i>
<i>dialektor</i>	<i>ndërdialektor</i>
<i>zanor</i>	<i>ndërzanor</i>
<i>planetar</i>	<i>ndërplanetar</i>

c bashkohet me emra:

<i>aleat</i>	<i>ndëraleat</i>
<i>veprim</i>	<i>ndërveprim</i>
<i>kohë</i>	<i>ndërkohë</i> ²⁸⁹

§ 264 pa-

²⁸⁸ Me kuptimin e kundërt të parashitesës **mbi** (krahaso **mbiçmoj**, **mbivlerësoj**).

²⁸⁹ Përdoret si emër dhe ndajfolje:

Në këtë **ndërkohë** ai e kuptoi të vërtetën (emër).

Ndërkohë dera u hap (ndajfolje).

a bashkohet me mbiemra për të formuar mbiemra,
zakonisht me kuptim të kundërt:

<i>i rëndësishëm</i>	<i>i parëndësishëm</i>
<i>i lavdishëm</i>	<i>i palavdishëm</i>
<i>i nevojshëm</i>	<i>i panevojshëm</i>
<i>i afrueshëm</i>	<i>i paafgueshëm</i>
<i>i arsyeshëm</i>	<i>i paarsyeshëm</i>
<i>i anshëm</i>	<i>i paanshëm</i>
<i>i durueshëm</i>	<i>i padurueshëm</i>
<i>i shijshëm</i>	<i>i pashijshëm</i>
<i>i përtueshëm</i>	<i>i papërtueshëm</i>
<i>i kundërshtueshëm</i>	<i>i pakundërshtueshëm</i>
<i>i ndërgjegjshëm</i>	<i>i pandërgjegjshëm</i>
<i>i arritshëm</i>	<i>i paarritshëm</i>
<i>i barabartë</i>	<i>i pabarabartë</i>
<i>i aftë</i>	<i>i paaftë</i>
<i>i dyshimtë</i>	<i>i padyshimtë</i>
<i>i djallëzuar</i>	<i>i padjallëzuar</i>
<i>i edukuar</i>	<i>i paedukuar</i>
<i>i njohur</i>	<i>i panjohur</i>
<i>i edukuar</i>	<i>i paedukuar</i>
<i>i ditur</i>	<i>i paditur</i>

b bashkohet me pjesoren për të formuar mbiemra me kuptim të kundërt:

<i>i shkruar</i> ²⁹⁰	<i>i pashkruar</i>
<i>i parë</i>	<i>i paparë</i>
<i>i caktuar</i>	<i>i pacaktuar</i>
<i>i veçuar</i>	<i>i paveçuar</i>
<i>i botuar</i>	<i>i pabotuar</i>
<i>i mbjellë</i>	<i>i pambjellë</i>
<i>i punuar</i>	<i>i papunuar</i>

c bashkohet me emra për të formuar emra, me kuptimin e mungesës a të kundërt:

<i>barazi</i>	<i>pabarazi</i>
<i>aftësi</i>	<i>paaftësi</i>
<i>anësi</i>	<i>paanësi</i>
<i>kënaqësi</i>	<i>pakënaqësi</i>
<i>kujdesi</i>	<i>pakujdesi</i>

²⁹⁰ *I shkruar* është edhe mbiemër kur përdoret me kuptim figurativ (sy të shkruar).

§ 265 jo-

bashkohet me mbiemra për të formuar mbiemra me kuptim të kundërt:

<i>demokratik</i>	<i>jodemokratik</i>
<i>normal</i>	<i>jonormal</i>
<i>kombëtar</i>	<i>jokombëtar</i>
<i>përparimtar</i>	<i>jopërparimtar</i>
<i>ekonomik</i>	<i>joekonomik</i>
<i>zyrtar</i>	<i>jozyrtar</i>
<i>mikpritës</i>	<i>jomikpritës</i>
<i>alkoolik</i>	<i>joalkoolik</i>
<i>miqësor</i>	<i>jomiqësor</i>
<i>antagonist</i>	<i>joantagonist</i>
<i>frymor</i>	<i>jofrymor</i>
<i>bujqësor</i>	<i>jobujqësor</i>
<i>organik</i>	<i>joorganik</i>
<i>lëndor</i>	<i>jolëndor</i>
<i>historik</i>	<i>johistorik</i>
<i>largpamës</i>	<i>jolargpamës</i>
<i>dialektik</i>	<i>jodialektik</i>
<i>fetar</i>	<i>jofetar</i> ²⁹¹

§ 266 mos-

²⁹¹ Krahas *jofetar*, përdoret edhe *afetar*.

bashkohet me emra foljorë për të formuar emra me kuptim të kundërt:

<i>besim</i>	<i>mosbesim</i>
<i>pranim</i>	<i>mospranim</i>
<i>pajtim</i>	<i>mospajtim</i>
<i>pëlqim</i>	<i>mospëlqim</i>
<i>plotësim</i>	<i>mosplotësim</i>
<i>veprim</i>	<i>mosveprim</i>
<i>realizim</i>	<i>mosrealizim</i>
<i>sulmim</i>	<i>mossulmim</i>
<i>nënshtrim</i>	<i>mosnënshtrim</i>
<i>bindje</i>	<i>mosbindje</i>
<i>përfillje</i>	<i>mospërfillje</i>
<i>njohje</i>	<i>mosnjohje</i>
<i>marrëveshje</i>	<i>mosmarrëveshje</i>
<i>mirënjohje</i>	<i>mosmirënjohje</i>

267 sh-/ zh-/ ç-

a bashkohen me folje për të formuar folje me kuptim të kundërt ose intensiv:

sh- + folje që fillojnë me bashkëtingëllore të shurdhët²⁹²:

<i>qetësoj</i>	<i>shqetësoj</i>
<i>thur</i>	<i>shthur</i>
<i>ngarkoj</i>	<i>shkarkoj</i> ²⁹³
<i>palos</i>	<i>shpalos</i>
<i>fajësoj</i>	<i>shfajësoj</i>
<i>këpus</i>	<i>shkëpus</i>
<i>përdor</i>	<i>shpërdor</i>

zh- + folje që fillojnë me bashkëtingëllore të zëshme:

²⁹² Bëjnë përjashtim fjalët: *shndërroj* (*sh* + *ndërroj*), *shndrit* (*sh* + *ndrit*), *shlyej* (*sh* + *lyej*), të cilat kanë **sh-** në vend të **ç-së** që pritej sipas rregullës.

²⁹³ Këtu **sh-** vendoset në vend të **n-**.

<i>gënjej</i>	<i>zhgënjej</i>
<i>gërryjej</i>	<i>zhgërryjej</i>
<i>vesh</i>	<i>zhvesh</i>
<i>bllokoj</i>	<i>zhbllokoj</i>
<i>dëmtoj</i>	<i>zhdëmtoj</i>
<i>gropos</i>	<i>zhgropos</i>

ç- + folje që fillojnë me bashkëtingëllore të tingullt ose me zanore:

<i>armatos</i>	<i>çarmatos</i>
<i>organizoj</i>	<i>çorganizoj</i>
<i>orientoj</i>	<i>çorientoj</i>
<i>lodhem</i>	<i>çlodhem</i>
<i>regjistroj</i>	<i>çregjistroj</i>
<i>rregulloj</i>	<i>çrregulloj</i>
<i>nderoj</i>	<i>çnderoj</i>
<i>mësohem</i>	<i>çmësohem</i>
<i>liroj</i>	<i>çliroj</i>

b bashkohet me mbiemra:

sh-

<i>i fryrë</i>	<i>i shfryrë</i>
	<i>i shkujdesur</i> (formim analogjik)

zh-

<i>i drejtë</i>	<i>i zhdrejtë</i>
-----------------	-------------------

ç-

<i>njerëzor</i>	<i>çnjerëzor</i>
<i>i rregullt</i>	<i>i çrregullt</i>
<i>i ndershëm</i>	<i>i çndershëm</i> ²⁹⁴

§ 268 s-/ z-

bashkohet me folje për të formuar folje me kuptim intensiv a të kundërt:

s-

²⁹⁴ Përdoret krahas *i pandershëm*.

<i>kuq</i>	<i>skuq</i>
<i>pastroj</i>	<i>spastroj</i>
<i>praps(oj)</i>	<i>spraps</i>
z-	
<i>mbërthej</i>	<i>zbërthej</i> ²⁹⁵
<i>mbuloj</i>	<i>zbuloj</i>
<i>mbath</i>	<i>zbath</i>

§ 269 ri-

bashkohet me folje për të formuar folje me kuptimin e rimarrjes, të përsëritjes së veprimit:

<i>lexoj</i>	<i>rilexoj</i>
<i>ndërtoj</i>	<i>rindërtoj</i>
<i>botoj</i>	<i>ribotoj</i>
<i>aktivizoj</i>	<i>riaktivizoj</i>
<i>edukoj</i>	<i>riedukoj</i>
<i>filloj</i>	<i>rifilloj</i>
<i>atdhesoj</i>	<i>riatdhesoj</i>
<i>ngjall</i>	<i>ringjall</i>
<i>bashkoj</i>	<i>ribashkoj</i>
<i>organizoj</i>	<i>riorganizoj</i>
<i>grupoj</i>	<i>rigrupoj</i>
<i>kopjoj</i>	<i>rikopjoj</i>
<i>krijoj</i>	<i>rikrijoj</i>
<i>kthej</i>	<i>rikthej</i>
<i>ndërtoj</i>	<i>rindërtoj</i>
<i>kujtoj</i>	<i>rikujtoj</i>
<i>theksoj</i>	<i>ritheksoj</i>
<i>lind</i>	<i>rilind</i>
<i>marr</i>	<i>rimarr</i>
<i>mëkëmb</i>	<i>rimëkëmb</i>
<i>përtërij</i>	<i>ripërtërij</i>
<i>prodhoj</i>	<i>riprodhoj</i>
<i>punoj</i>	

²⁹⁵ Këtu **z** vendoset në vend të **m**-së.

shikoj

ripunoj

rishikoj

§ 270 stër-

a bashkohet me emra për të formuar emra kryesisht me kuptim superlativ:

lodhje

stërlodhje

gjysh

stërgjysh

nip

stërnip

mbesë

stërmbesë

dhëmb

stërdhëmb

b bashkohet me mbiemra për të formuar mbiemra me kuptim superlativ:

i gjatë

i stërgjatë

i lashtë

i stërlashtë

i madh

i stërmadh

i holluar

i stërholluar

c bashkohet më folje:

holloj

stërholloj

mundoj

stërmundoj

§ 271 shpër-

bashkohet me folje për të formuar folje me kuptim të kundërt a intensiv:

ngul

shpërngul

blej

shpërblej

laj

shp(ër)laj

Shënim.

Me këto kuptime takohet **shpër-** edhe në fjalët: *shpërdredh* (nga *dredh*, *përdredh*), *shpërbëj* (nga *bëj*, *përbëj*), *shpërqëndroj* (nga *përqëndroj*, *qëndroj*), *shpërvjel* (nga *vjel*, *përvjel*), *shpërvesh* (nga *përvesh*, *vesh*); *shpërndaj* (nga *përndaj*, *ndaj*).

§ 272 porsa-

bashkohet me pjesore për të formuar mbiemra me kuptimin “sapo ka ndodhur”:

<i>i ardhur</i>	<i>i porsardhur</i>
<i>i çelur</i>	<i>i porsaçelur</i>
<i>i çliruar</i>	<i>i porsaçliruar</i>
<i>i dalë</i>	<i>i porsadalë</i>
<i>i emëruar</i>	<i>i porsaemëruar</i>
<i>i fejuar</i>	<i>i porsafejuar</i>
<i>i hapur</i>	<i>i porsahapur</i>
<i>i vjelë</i>	<i>i porsavjelë</i>

Shënim. Krahas tipit *i porsaardhur*, *i porsaçliruar* etj., përdoret rrallë edhe tipi me parashtesën *sapo-* (*i sapoardhur*, *i sapoçliruar*) etj.

§ 273 kundër-²⁹⁶

a bashkohet me emra:

<i>gaz</i>	<i>kundërgaz</i>
<i>helm</i>	<i>kundërhelm</i>
<i>goditje</i>	<i>kundërgoditje</i>
<i>vajtje</i>	<i>kundërvajtje</i>
<i>masë</i>	<i>kundërmasë</i>
<i>pagesë</i>	<i>kundërpagesë</i>
<i>përgjigje</i>	<i>kundërpërgjigje</i>
<i>revolucion</i>	<i>kundërrevolucion</i>
<i>spiunazh</i>	<i>kundërspiunazh</i>
<i>sulm</i>	<i>kundërsulm</i>
<i>peshë</i>	<i>kundërpeshë</i>

b bashkohet me mbiemra:

²⁹⁶ Përbërësit *kundër-*, *bashkë-*, *para-*, *prapa-*, *tej-*, *pas-*, *jashtë-*, *sipër-*, *drejt-*, *gjithë-*, *krye-*, *vetë-*, *gjysmë-*, *shumë-*, për shkak të përdorimit të gjerë po luajnë rolin e parashtesave.

<i>ajror</i>	<i>kundërajror</i>
<i>ligjor</i>	<i>kundërligjor</i>
<i>i ligjshëm</i>	<i>i kundërligjshëm</i>
<i>njerëzor</i>	<i>kundërnjerëzor</i>

c bashkohet me folje:

<i>godas</i>	<i>kundërgodas</i>
<i>sulmoj</i>	<i>kundërsulmoj</i>

§ 274 bashkë-

a bashkohet me emra²⁹⁷ për të formuar emra me kuptim bashkësie:

<i>udhëtar</i>	<i>bashkudhëtar</i> ²⁹⁸
<i>fshatar</i>	<i>bashkëfshatar</i>
<i>luftëtar</i>	<i>bashkëluftëtar</i>
<i>nxënës</i>	<i>bashkënxënës</i>
<i>pronar</i>	<i>bashkëpronar</i>
<i>punëtor</i>	<i>bashkëpunëtor</i>
<i>autor</i>	<i>bashkautor</i>
<i>jetesë</i>	<i>bashkëjetesë</i>
<i>atdhetar</i>	<i>bashkatdhetar</i>

b bashkohen me folje për të formuar folje me kuptim bashkësie:

<i>bisedoj</i>	<i>bashkëbisedoj</i>
<i>jetoj</i>	<i>bashkëjetoj</i>
<i>ngjis</i>	<i>bashkëngjis</i>
<i>punoj</i>	<i>bashkëpunoj</i>
<i>veproj</i>	<i>bashkëveproj</i>
<i>udhëtoj</i>	<i>bashkudhëtoj</i>

§ 275 para-

²⁹⁷ Rrallë bashkohet me mbiemra: (*shoqëri, letërsi, kushtetutë*)
bashkëkohore

²⁹⁸ Ë-ja para një zanoreje bie.

a bashkohet me folje:

<i>shikoj</i>	<i>parashikoj</i>
<i>caktoj</i>	<i>paracaktoj</i>
<i>fabrikoj</i>	<i>parafabrikoj</i>
<i>shtroj</i>	<i>parashtroj</i>
<i>kaloj</i>	<i>parakaloj</i>
<i>them</i>	<i>parathem</i>
<i>lajmëroj</i>	<i>paralajmëroj</i>
<i>ndaloj</i>	<i>parandaloj</i>
<i>ndiej</i>	<i>parandiej</i>
<i>paguaj</i>	<i>parapaguaj</i>
<i>pëlqej</i>	<i>parapëlqej</i>
<i>përgatis</i>	<i>parapërgatis</i>
<i>prij</i>	<i>paraprij</i>
<i>rend</i>	<i>pararend</i>

b bashkohet me emra:

<i>ndjenjë</i>	<i>parandjenjë</i>
<i>thënie</i>	<i>parathënie</i>
<i>ardhës</i>	<i>paraardhës</i>
<i>folës</i>	<i>parafolës</i>
<i>lindje</i>	<i>paralindje</i>
<i>dhomë</i>	<i>paradhomë</i>
<i>dhënie</i>	<i>paradhënie</i>
<i>mendim</i>	<i>paramendim</i>
<i>rojë</i>	<i>pararojë</i>
<i>provim</i>	<i>paraprovim</i>

c bashkohet me mbiemra:

<i>ushtarak</i>	<i>paraushtarak</i>
<i>elektoral</i>	<i>paraelektoral</i>
<i>fundor</i>	<i>parafundor</i>
<i>i fundit</i>	<i>i parafundit</i>
<i>historik</i>	<i>parahistorik</i>
<i>kombëtar</i>	<i>parakombëtar</i>

§ 276 prapa-²⁹⁹

a bashkohet me emra:

<i>shtesë</i>	<i>prapashtesë</i>
<i>skenë</i>	<i>prapaskenë</i>
<i>mendim</i>	<i>prapamendim</i>
<i>vijë</i>	<i>prapavijë</i>
<i>mbetje</i>	<i>prapambetje</i>
<i>mbetës</i>	<i>prapambetës</i>

b bashkohet me mbiemra:

<i>gjuhor</i>	<i>prapagjuhor</i>
<i>shtesor</i>	<i>prapashtesor</i>

§ 277 tej-

a bashkohet me mbiemra:

<i>i dukshëm</i>	<i>i tejdukshëm</i>
<i>i pashëm</i>	<i>i tejpashëm</i>
<i>i shkuar</i>	<i>i tejshkuar</i> (kohë e tejshkuar)

b bashkohet me folje:

<i>kaloj</i>	<i>tejkaloj</i>
<i>duket</i>	<i>tejduket</i>
<i>shpoj</i>	<i>tejshpoj</i>

§ 278 pas-

bashkohet kryesisht me emra:

<i>ardhës</i>	<i>pasardhës</i>
<i>thënie</i>	<i>pasthënie</i>
<i>luftë</i>	<i>pasluftë</i>

²⁹⁹ Kjo prapashtesë formon shpesh terma të fushave të ndryshme.

§ 279 jashtë-

bashkohet kryesisht³⁰⁰ me mbiemra për të formuar mbiemra me kuptimin e përjashtimit:

<i>kohor</i>	<i>jashtëkohor</i>
<i>ligjor</i>	<i>jashtëligjor</i>
<i>shkollor</i>	<i>jashtëshkollor</i>
<i>gjuhësor</i>	<i>jashtëgjuhësor</i>
<i>i ligjshëm</i>	<i>i jashtëligjshëm</i>
<i>i zakonshëm</i>	<i>i jashtëzakonshëm</i>

§ 280 sipër-

bashkohet me (a) emra dhe me (b) pjesore:

a

<i>faqe</i>	<i>sipërfaqe</i>
<i>marrës</i>	<i>sipërmarrës</i>
<i>marrje</i>	<i>sipërmarrje</i>

b

<i>i përmendur</i>	<i>i sipërpërmendur</i>
<i>i shënuar</i>	<i>i sipërsënuar</i>
<i>i treguar</i>	<i>i sipërtreguar</i>
<i>i thënë</i>	<i>i sipërthënë</i>

§ 281 gjithë-

bashkohet me mbiemra:

<i>kombëtar</i>	<i>gjithëkombëtar</i>
<i>i fuqishëm</i>	<i>i gjithëfuqishëm</i>
<i>i pushtetshëm</i>	<i>i gjithëpushtetshëm</i>

§ 282 krye-

bashkohet kryesisht me emra dhe me mbiemra:

<i>qytet</i>	<i>kryeqytet</i>
<i>ministër</i>	<i>kryeministër</i>
<i>llogaritar</i>	<i>kryellogaritar</i>
<i>vepër</i>	<i>kryevepër</i>

³⁰⁰ Mund të bashkohet edhe me ndonjë ndajfolje, si: *jashtëzakonisht*.

artikull
familjar
bashkiak

kryeartikull
kryefamiljar
kryebashkiak

§ 283 drejt-

bashkohet me emra:

qëndrim
shkrim
shqiptim

drejtqëndrim
drejtshkrim
drejtshqiptim

§ 284 vetë-

bashkohet zakonisht me emra:

mohim
kënaqësi
shërbim
vrasje
mbrojtje
dashje
shkarkues

vetëmohim
vetëkënaqësi
vetëshërbim
vetëvrasje
vetëmbrojtje
vetëdashje
vetëshkarkues

§ 285 gjysmë-/ gjysëm-³⁰¹

bashkohet me emra a mbiemra:

analfabet
finale
hënë
përçues

gjysmanalfabet
gjysmëfinale
gjysmëhënë
gjysmëpërçues

§ 286 shumë-

bashkohet zakonisht me mbiemra:

³⁰¹ Drejtshkrimi i sotëm rekomandon si parësore trajtën *gjysmë* (*gjysmanalfabet*).

i kuptimshëm
i ngjyrshëm
i nderuar
i ndritur

i shumëkuptimshëm
i shumëngjyrshëm
i shumënderuar
i shumëndritur

Parashtesa të huaja

§ 287 Në gjuhën shqipe takohen edhe disa parashtesa të huaja, të cilat herë-herë janë zëvendësuar me parashtesa të tjera të shqipes; të tilla janë: **a-, an-, i-, anti-, de-, dez-, dis-, pro-, in-, pan-, inter-, auto-, super-, poli-**.

Në disa raste fjalët me parashtesa të tilla janë zëvendësuar plotësisht me fjalë të shqipes.

■ **a-** (me kuptimin **mohues**)

<i>normal</i>	<i>anormal</i>	(shih jonormal)
<i>fetar</i>	<i>afetar</i>	(shih jofetar)
<i>simetrik</i>	<i>asimetrik</i>	(shih josimetrik)
<i>politik</i>	<i>apolitik</i>	(shih jopolitik)

■ **an-**

<i>alfabet</i>	<i>analfabet</i>
----------------	------------------

■ **in-/ i-**

<i>real</i>	<i>ireal</i>
<i>moral</i>	<i>imoral</i>
<i>legal</i>	<i>ilegal</i>
<i>organik</i>	<i>inorganik</i>

■ **anti-** (me kuptimin e kundërshtisë)

<i>popullor</i>	antipopullor	
<i>shkencor</i>	antishkencor	
<i>demokrati</i>	antidemokratik	
<i>k</i>	antikombëtar	
<i>kombëtar</i>	antinjerëzor	
<i>njerëzor</i>	antiajror	(shih kundërajror)
<i>ajror</i>		

■ **de-** (me kuptim të kundërt)

<i>formoj</i>	deformoj	(shih sh formoj)
<i>mobilizoj</i>	demobilizoj	(shih ç mobilizoj)
<i>gradoj</i>	degradoj	(shih zh gradoj)
<i>centralizoj</i>	decentralizoj	(shih sh përqëndroj)

■ **dez-** (me kuptim të kundërt)

<i>infektoj</i>	dezinfektoj	
<i>integroj</i>	dezintegroj	(shih ç integroj)

■ **dis-** (me kuptim të kundërt)

<i>harmoni</i>	disharmoni	
<i>nivel</i>	disnivel	

■ **pro-** (me kuptim pajtues, përkrahës)

<i>amerikan</i>	proamerikan	
<i>fashist</i>	profashist	

■ **in-**

<i>organik</i>	inorgani	(shih joorganik)
	<i>k</i>	

■ **pan-** (me kuptimin e fjalëve “gjithë, mbarë”)

<i>afrikan</i>	panafrikan	
<i>ballkanik</i>	panballkanik	

■ **ultra-** (me kuptimin “tepër, tejmasës”)

<i>liberal</i>	ultraliberal	
<i>reaksionar</i>	ultrareaksionar	
<i>tingull</i>	ultratingull	

- **inter-**

<i>nacional</i>	internacional	(shih
<i>nacionalist</i>	internacionalist	ndërkombëtar)
<i>urban</i>	interurban	(shih ndërqytetës)

- **auto-**

<i>biografi</i>	autobiografi
<i>kritikë</i>	autokritikë
<i>mjet</i>	automjet
<i>sugjestion</i>	autosugjestion
<i>oficinë</i>	autooficinë
<i>ambulancë</i>	autoambulancë

- **super-**

<i>prodhim</i>	superprodhim
<i>strukturë</i>	superstrukturë

- **poli-**

<i>klinikë</i>	poliklinikë
<i>semantik</i>	polisemantik

Prapashtesat (sufikset)³⁰²

Prapashtesat e emrave

Prapashtesa për të formuar emra njerëzish

§ 288 **-(ë)s**³⁰³

bashkohet me folje (pjesore ose e tashme) për të formuar emra veprues:

pjesore	emër

³⁰² Në gjuhën shqipe shumë nga prapashtesat marrin edhe theksin e fjalës. (Këto prapashtesa më poshtë do të jepen me theks.)

³⁰³ Varianti **-ës** i shtohet pjesores që mbaron me bashkëtingëllore, ndërsa **-s** i shtohet asaj me zanore (**shit+ës; mësue+s**).

<i>nxënë</i>	<i>nxënës</i>
<i>blerë</i>	<i>blerës</i>
<i>vjelë</i>	<i>vjelës</i>
<i>qit(ur)</i>	<i>qitës</i>
<i>shkel(ur)</i>	<i>shkelës</i>
<i>shit(ur)</i>	<i>shitës</i>
<i>njoh(ur)</i>	<i>njohës</i>
<i>mësue</i>	<i>mësues</i> ³⁰⁴
<i>botue</i>	<i>botues</i>
<i>krijue</i>	<i>krijues</i>
<i>sulmue</i>	<i>sulmues</i>
<i>ndërtue</i>	<i>ndërtues</i>
<i>drejtue</i>	<i>drejtues</i>
<i>përkthye (r)</i>	<i>përkthyes</i>

e tashme	emër
<i>vras</i>	<i>vrasës</i>

Shënim. Prapashtesa **-(ë)s** në pak raste formon emra profesioni a me kuptimin e prejardhjes:

<i>gjykatës</i>	(nga një emër)
<i>ndihmës</i>	(nga një emër)
<i>mullis</i>	(nga një emër)
<i>vendës</i>	(nga një emër)
<i>ardhës</i>	(nga një folje)

§ 289 -ár

a bashkohet me emra për të formuar emra mjeshtërie:

³⁰⁴ Prapashtesa **-s** në këto raste i shtohet pjesores së gegërishtes (*mësues, botues, krijues, sulmues* etj.)

<i>vresht</i>	<i>vreshtar</i>
<i>këpucë</i>	<i>këpucar</i> ³⁰⁵
<i>gazetë</i>	<i>gazetar</i>
<i>bletë</i>	<i>bletar</i>
<i>argjend</i>	<i>argjendar</i>
<i>kopsht</i>	<i>kopshtar</i>

b bashkohet me emra për të formuar emra banorësh të një vendi:

<i>Kosovë</i>	<i>kosovar</i>
<i>Dardhë</i>	<i>dardhar</i>
<i>Korçë</i>	<i>korçar</i>
<i>Përmet</i>	<i>përmetar</i>
<i>Myzeqe</i>	<i>myzeqar</i>
<i>fshat</i>	<i>fshatar</i>
<i>qytet</i>	<i>qytetar</i>

§ 290 -(ë)tár/ -atár

a bashkohet me emra për të formuar emra veprues:

<i>dëshmi</i>	<i>dëshmitar</i>
<i>lajm</i>	<i>lajmëtar</i>
<i>luftë</i>	<i>luftëtar</i>
<i>udhë</i>	<i>udhëtar</i>

b bashkohet me emra për të formuar emra mjeshtërie:

<i>gjah</i>	<i>gjah³⁰⁶tar</i>
<i>arsim</i>	<i>arsimtar</i>
<i>këngë</i>	<i>këngëtar</i>
<i>gjuhë</i>	<i>gjuhëtar</i>
<i>shkrim</i>	<i>shkrimtar</i>
<i>treg</i>	<i>tregtar</i>
<i>rojë</i>	<i>roj³⁰⁷tar</i>
<i>peshk</i>	<i>peshkat³⁰⁸tar</i>

³⁰⁵ Bie ë-ja para prapashtesës; theksi kalon tek prapashtesa.

³⁰⁶ Edhe *gjuetar* (nga *gjueti*).

- c** bashkohet me emra për të formuar emra sendesh:
tym *tymtar* (oxhak)

§ 291 -ór

- a** bashkohet me emra për të formuar emra banorësh të një vendi:

malësi *malësor*³⁰⁹
Mirditë *mirditor*³¹⁰

- b** bashkohet me emra për të formuar emra:
dasmë *dasmor*

- c** bashkohet me folje:
drejtoj *drejtor*

§ 292 -tór/-atór

- a** bashkohet me emra për të formuar emra mjeshtërie:

punë *punëtor*
reformë *reformator*
minë *minator*
mur *murator*

- b** bashkohet me folje për të formuar emra:
shërbej *shërbëtor*
eksploroj *eksplorator*
organizoj *organizator*

§ 293 -as, -ák (-arák), -án (-ján), -ít, -jót (-iót)

bashkohen me emra³¹¹ për të formuar emra banorësh të një vendi:³¹²

³⁰⁷ Bie ë-ja para prapashtesës.

³⁰⁸ Me prapashtesën **-tar** formohet edhe **shqiptar** (nga **shqip**).

³⁰⁹ Bie í para **-or**.

³¹⁰ Bie ë para **-or**.

³¹¹ Rrallë edhe me mbiemra, duke formuar emra frymorësh sipas tiparit: *i zi* (të zez) *zezak*.

³¹² Në ndonjë rast edhe emra kafshësh a shpendësh: *rosë-rosak*.

■ **-as**

<i>Elbasan</i>	<i>elbasanas</i>
<i>Berat</i>	<i>beratas</i>
<i>Prishtinë</i>	<i>prishtinas</i>
<i>Tiranë</i>	<i>tiranas</i>

■ **-ák (-arák)**

<i>Durrës</i>	<i>durrsak</i>
<i>Ulqin</i>	<i>ulqinak</i>
<i>Shpat</i>	<i>shpatarak</i>

■ **-án (-ján)**

<i>Shkodër</i>	<i>shkodran</i>
<i>Dibër</i>	<i>dibran</i>
<i>Mat</i>	<i>matjan</i>

■ **-ít**

<i>Gjirokaštër</i>	<i>gjirokastrit</i>
--------------------	---------------------

■ **-jót**

<i>Himarë</i>	<i>himarjot</i>
<i>Sarandë</i>	<i>sarandjot</i>

§ 294 Prapashtesa të huaja

■ **-íst**

bashkohet me emra³¹³ për të formuar emra mjeshtërie:

<i>central</i>	<i>centralist</i>
<i>art</i>	<i>artist</i>
<i>kitarë</i>	<i>kitarist</i>
<i>makinë</i>	<i>makinist</i>
<i>ekskavator</i>	<i>ekskavatorist</i>
<i>futboll</i>	<i>futbollist</i>

■ **-iér/ -ér**

bashkohet me emra për të formuar emra mjeshtërie:

³¹³ Rrallë bashkohet edhe me mbiemra: *i majtë-majtist*

<i>bankë</i>	<i>bankier</i>
<i>boks</i>	<i>boksier</i>
<i>kuzhinë</i>	<i>kuzhinier</i>
<i>karrocë</i>	<i>karrocier</i>
<i>kombajnë</i>	<i>kombajner</i>

■ **-ânt**

<i>kurs</i>	<i>kursant</i>
<i>emigroj</i>	<i>emigrant</i>

■ **-ént**

<i>asistoj</i>	<i>asistent</i>
<i>referoj</i>	<i>referent</i>

■ **-xhí/-çi**

bashkohet me emra për të formuar emra veprues dhe emra me ngjyrim keqësues:

<i>bojë</i>	<i>bojaxhi</i> ³¹⁴
<i>teneqe</i>	<i>teneqexhi</i>
<i>sahat</i>	<i>sahatçi</i>
<i>interes</i>	<i>interesaxhi</i>
<i>kalem</i>	<i>kalemxhi</i>

Shënim. Me prapashtesën **-im**, duke u bashkuar me folje, formohen emra të *përveçëm*, si: *Afrim, Kujtim, Mendim, Besim, Çlirim, Shkëlqim*.

Prapashtesa për të formuar emra sendesh, vendesh dhe emra abstraktë

§ 295 **-(ë)s/ (-ëse)**

³¹⁴ Në disa emra **-xhi** është zëvendësuar me siprapashtesë të shqipes, si: *teneqepunues* (në vend të *teneqexhi*), *samarpunues* (në vend *samarxhi*); disa emra janë zëvendësuar me fjalë të tjera të brumit të shqipes (si: *orëndreqës për sahatçi*); disa përdoren me vlera stilistike (si *kalemxhi*); ndërsaq disa të tjerë përdoren ende (si *bojaxhi*).

bashkohet me emra dhe me folje për të formuar emra orendish, a pjesë veshjeje:

<i>çel</i>	<i>çelës</i>
<i>mat</i>	<i>matës</i>
<i>tund</i>	<i>tundës</i>
<i>ndenj(ur)</i>	<i>ndenjëse</i>

§ 296 -ár (-áre)

<i>ditë</i>	<i>ditar</i>
<i>dritë</i>	<i>dritare</i>
<i>vjet</i>	<i>vjetar</i>

§ 297 -ór (-óre)

<i>lakër</i>	<i>lakror</i>
<i>akull</i>	<i>akullore</i>
<i>fletë</i>	<i>fletore</i>
<i>qark</i>	<i>qarkore</i>
<i>rregull</i>	<i>rregullore</i>

§ 298 -ishtë/ ishte

bashkohet me emra për të formuar emra vendesh ku gjendet një shumicë sendesh të njëjta:

<i>ah</i>	<i>ahishtë</i>
<i>ulli</i>	<i>ullishtë</i>
<i>gur</i>	<i>gurishtë</i>
<i>qarr</i>	<i>qarrishtë</i>
<i>rrap</i>	<i>rrapishtë</i>
<i>zall</i>	<i>zallishtë</i>
<i>lule</i>	<i>lulishte</i>
<i>fidan</i>	<i>fidanishte</i>

Shënim. Me **-ishte** mund të formohen edhe emra me kuptim përmbledhës, si: *barishte*.

§ 299 -(ë) sîrë

bashkohet me mbiemra për të formuar emra sendesh a emra të tjerë:

<i>i ëmbël</i>	<i>ëmbëlsirë</i>
<i>i kalbur</i>	<i>kalbësirë</i>
<i>i vjetër</i>	<i>vjetërsirë</i>
<i>i vogël</i>	<i>vogëlsirë (vogëlsira)</i>
<i>i errët</i>	<i>errësirë</i>
<i>i hapur</i>	<i>hapësirë</i>
<i>i vranët</i>	<i>vranësirë</i>

§ 300 -óre, -tóre

bashkohet zakonisht me emra për të formuar:

a emra vendesh ku përpunohet a shitet një send:

<i>gur</i>	<i>gurore</i> ³¹⁵
<i>kripë</i>	<i>kripore</i>
<i>mëngjes</i>	<i>mëngjesore</i>
<i>bulmet</i>	<i>bulmetore</i>
<i>të ëmbla</i>	<i>ëmbëltore</i>
<i>gjellë</i>	<i>gjellëtoe</i>
<i>byrek</i>	<i>byrektore</i>

b emra që tregojnë vende sipas karakteriskës së një sendi:

<i>breg</i>	<i>bregore</i>
<i>fushë</i>	<i>fushore</i>
<i>mal</i>	<i>malore</i>

§ 301 -inë

bashkohet me emra dhe me folje për të formuar emra vendesh:

<i>rrafsh</i>	<i>rrafshinë</i>
<i>lug</i>	<i>luginë</i>
<i>rreth</i>	<i>rrethinë (rrethinat)</i>
<i>çmend</i>	<i>çmendinë</i>
<i>kthej</i>	<i>kthinë</i>

³¹⁵ Krahason kuptimet e fjalëve: *gurore* dhe *gurishtë*.

§ 302 -ësë

bashkohet me folje për të formuar:

a emra konkretë:

<i>fshij</i>	<i>fshesë</i>
<i>ndërtoj</i>	<i>ndërtesë</i>
<i>kulloj</i>	<i>kullesë</i>
<i>shtroj</i>	<i>shtresë</i>
<i>mbuloj</i>	<i>mbulesë</i>
<i>fërgoj</i>	<i>fërgesë</i>
<i>shkruaj</i>	<i>shkresë</i>
<i>ftoj</i>	<i>ftesë</i>
<i>ngarkoj</i>	<i>ngarkesë</i> ³¹⁶
<i>kthej</i>	<i>kthesë</i> ³²¹

b emra abstraktë që tregojnë rezultatin e veprimit:

<i>fejoj</i>	<i>fejesë</i>
<i>martoj</i>	<i>martesë</i>
<i>kërkoj</i>	<i>kërkesë</i>
<i>ndihmoj</i>	<i>ndihmesë</i>
<i>ndiej</i>	<i>ndjesë</i>
<i>ngatërroj</i>	<i>ngatërresë</i>
<i>përtoj</i>	<i>përtesë</i>
<i>shartoj</i>	<i>shartesë</i>
<i>anvoj</i>	<i>ankesë</i>

§ 303 -im

a bashkohet me folje për të formuar emra veprimi:

³¹⁶ Përdoren edhe me kuptim abstrakt:
Ai kohët e fundit ka një ngarkesë të madhe.
Vendi ynë bëri një kthesë historike.

<i>punoj</i>	<i>punim</i>
<i>drejtoj</i>	<i>drejtim</i>
<i>shkolloj</i>	<i>shkollim</i>
<i>kërcej</i>	<i>kërcim</i>
<i>shkatërroj</i>	<i>shkatërrim</i>
<i>këmbej</i>	<i>këmbim</i>
<i>mallkoj</i>	<i>mallkim</i>
<i>rrëmbej</i>	<i>rrëmbim</i>
<i>çarmatoj</i>	<i>çarmatim</i>
<i>përdor</i>	<i>përdorim</i>
<i>tuboj</i>	<i>tubim</i>
<i>punësoj</i>	<i>punësim</i>

b bashkohet me folje për të formuar emra që tregojnë rezultatin e veprimit³¹⁷:

<i>fitoj</i>	<i>fitim</i>
<i>shkruaj</i>	<i>shkrim</i>
<i>tregoj</i>	<i>tregim</i>

c bashkohet me folje për të formuar emra konkretë:

<i>buroj</i>	<i>burim</i>
<i>strehoj</i>	<i>strehim</i>
<i>vërtetoj</i>	<i>vërtetim</i>
<i>shkruaj</i>	<i>shkrim</i>
<i>këndo</i>	<i>këndim</i> ³¹⁸

§ 304 -je

³¹⁷ Kryesisht rezultat veprimi shprehin emrat me prapashtesën **-esë**, ndërsa prapashtesa **-im** formon emra veprimi me kuptim abstrakt:

krijesë dhe *krijim*
ngatërresë dhe *ngatërrim*
ankesë dhe *ankim*
ngarkesë dhe *ngarkim*

³¹⁸ Disa nga emrat e këtij tipi përdoren edhe me kuptim abstrakt. Kujdes *shkrimit* (= Kujdes të shkruarit), por *Shkrimi* im është i lexueshëm.

a bashkohet me folje për të formuar emra veprimi femërorë:

■ **nga pjesorja**

<i>ardhur</i>	<i>ardhje</i>
<i>bërë</i>	<i>bërje</i>
<i>hyrë</i>	<i>hyrje</i> ³¹⁹
<i>ndërhyrë</i>	<i>ndërhyrje</i>
<i>mbajtur</i>	<i>qarje</i>
<i>qarë</i>	<i>shitje</i>
<i>shitur</i>	<i>zbritje</i>
<i>zbritur</i>	

■ **nga e tashmja**

<i>ngas</i>	<i>ngasje</i>
<i>vras</i>	<i>vrasje</i>

b bashkohet me folje për të formuar emra që tregojnë rezultatin e veprimit:

<i>shkrirë</i>	<i>shkrirje</i>
<i>humbur</i>	<i>humbje</i>
<i>mbetur</i>	<i>mbetje</i>
<i>shfaqur</i>	<i>shfaqje</i>

§ 305 -më/ -imë

bashkohen me folje për të formuar emra veprimi që tregojnë kryesisht dukuri atmosferike dhe zhurma:

³¹⁹ Përdoret edhe si emër konkret:

Mora një *hyrje* të re (apartament); krahaso me:

Hyrya në B E është një sukses i madh për RSH.

bubullij
vetëtin
fërshëllej
hingëllij
ulurij
uturij
klith
ndih
britur
dridhem

bubullimë
vetëtimë
fërshëllimë
hingëllimë
ulurimë
uturimë
klithmë
ndihmë
britmë
dridhmë

§ 306 -atë

bashkohet me folje për të formuar emra konkretë a emra me kuptimin e rezultatit të veprimit:

kafshoj
dhuroj
telefonoj
administroj
gjykoj
shtrëngo

kafshatë
dhuratë
telefonatë
administratë
gjykatë
shtrëngatë³²⁰

§ 307 -i

a bashkohet me mbiemra për të formuar emra femërorë abstraktë që tregojnë cilësi:

i bukur
i lumtur

bukuri
lumturi

³²⁰ Disa formime me **-atë** janë zëvendësuar me formimet me **-im**: *zemërim* (jo *zemëratë*), *lëngim* (jo *lëngatë*) etj.

Disa formime paralele kanë kuptime të ndryshme; krahaso:

ligjërim me *ligjëratë*
shtrëngim me *shtrëngatë*
urim me *uratë*

<i>i ditur</i>	<i>dituri</i>
<i>i njohur</i>	<i>njohuri</i>
<i>i pasur</i>	<i>pasuri</i>
<i>i varfër</i>	<i>varfëri</i>
<i>i veçantë</i>	<i>veçanti</i>
<i>i dashur</i>	<i>dashuri</i>

b bashkohet me emra për të formuar emra me kuptime të ndryshme (abstraktë, fusha specialiteti etj.)

<i>dhelpër</i>	<i>dhelpëri</i>
<i>kusar</i>	<i>kusari</i>
<i>mjeshtër</i>	<i>mjeshtëri</i>
<i>blegtor</i>	<i>blegtori</i>
<i>arbër</i>	<i>arbëri</i>
<i>drejtor</i>	<i>drejtori</i>
<i>agronom</i>	<i>agronomi</i>
<i>argjendar</i>	<i>argjendari</i>
<i>njerëz</i>	<i>njerëzi</i> ³²¹
<i>robër</i>	<i>robëri</i> ³²⁶
<i>vllazër</i>	<i>vllazëri</i> ³²⁶

c bashkohet me folje:

<i>kundërshtoj</i>	<i>kundërshti</i>
<i>lakmoj</i>	<i>lakmi</i>
<i>dredh</i>	<i>dredhi</i>

d bashkohet me ndajfolje:

<i>befas</i>	<i>befasi</i>
<i>tepër</i>	<i>tepri</i>

³²¹ Formohen nga shumësi.

§ 308 -(ë) rí

- a** bashkohet me mbiemra për të formuar emra femërorë abstraktë:

<i>besnik</i>	<i>besnikëri</i>
<i>fisnik</i>	<i>fisnikëri</i>
<i>trim</i>	<i>trimëri</i>
<i>i gjallë</i>	<i>gjallëri</i> ³²²
<i>i domosdoshëm</i>	<i>domosdoshmëri</i>
<i>i ndershëm</i>	<i>ndershmëri</i>
<i>i papajtueshëm</i>	<i>papajtueshmëri</i>
<i>i pavdekshëm</i>	<i>pavdekshmëri</i>

Shënim. Disa fjalë formohen me **-shmëri** (**-shëm + -(ë)ri**, si: *gatishmëri*, *pjellshmëri*).

- b** bashkohet me emra për të formuar emra abstraktë a kolektivë:

<i>nuse</i>	<i>nusëri</i>
<i>djalë</i>	<i>djalëri</i>
<i>skllav</i>	<i>skllavëri</i>
<i>vajzë</i>	<i>vajzëri</i>
<i>pleq</i>	<i>pleqëri</i> ³²³

§ 309 -(ë) sí

- a** bashkohet me mbiemra për të formuar emra femërorë abstraktë:

<i>i ëmbël</i>	<i>ëmbëlsi</i>
<i>i madh</i>	<i>madhësi</i>
<i>i gjatë</i>	<i>gjatësi</i>
<i>i nxehtë</i>	<i>nxehtësi</i>
<i>i poshtër</i>	<i>poshtërsi</i>
<i>i rënd</i>	<i>rëndësi</i>

³²² Me prapashtesën **-ëri** formohet edhe *Shqipëri* (nga *shqip*)

³²³ Formohet nga shumësi.

<i>i vjetër</i>	<i>vjetërsi</i>
<i>i urtë</i>	<i>urtësi</i>
<i>i dobët</i>	<i>dobësi</i> ³²⁴
<i>i përzemërt</i>	<i>përzemërsi</i> ³²⁹
<i>i mirë</i>	<i>mirësi</i>
<i>i drejtë</i>	<i>drejtësi</i>
<i>fatbardhë</i>	<i>fatbardhësi</i>
<i>fatkeq</i>	<i>fatkeqësi</i>
<i>gjakftohtë</i>	<i>gjakftohtësi</i>

b bashkohet me emra për të formuar emra me kuptime të ndryshme:

<i>mjek</i>	<i>mjekësi</i>
<i>mal</i>	<i>malësi</i>
<i>miq</i>	<i>miqësi</i> ³²⁵
<i>bujq</i>	<i>bujqësi</i>
<i>armiq</i>	<i>armiqësi</i>
<i>bimë</i>	<i>bimësi</i>
<i>vazhdim</i>	<i>vazhdimësi</i>
<i>fshatar</i>	<i>fshatarësi</i>

c bashkohet me folje, për emra a ndajfolje:

<i>mund</i>	<i>mundësi</i>
<i>kënaq</i>	<i>kënaqësi</i>
<i>bashkë</i>	<i>bashkësi</i>
<i>larg</i>	<i>largësi</i>
<i>sa</i>	<i>sasi</i>

Shënim 1. Me prapashtesat **-i, -ri, -si** nga tema të njëjta përftohen emra me kuptime të ndryshme: *liri* me *lirësi*, *madhëri* me *madhësi*, *pleqëri* me *pleqësi*.

Shënim 2. Si variant i **(ë)si**, përdoret edhe **-(ë) zi**:

<i>djall</i>	<i>djallëzi</i>
<i>i marrë</i>	<i>marrëzi</i>

³²⁴ **t-**ja bie para prapashtesës.

³²⁵ Përftohen nga shumësat (*miq, bujq, armiq* etj.)

Shënim 3. Për formimin e emrave abstraktë përdoren edhe disa prapashtesa të huaja, si: **-llëk, -izëm, -azh, -urë, -ikë:**
budallallëk, maskarallëk, gomarllëk, burokratizëm, feudalizëm, majtizëm, zyrtarizëm,
grupazh, spiunazh, tonazh,
argjenturë, arkitekturë,
atletikë, estetikë, metodikë, metrikë.
 Ndonjë prej këtyre është zëvendësuar me fjalë shqipe:
marrëzi për *budallëllëk* etj. Disa fjalë me **-llëk** kanë vlerë stilistike.

§ 310 Prapashtesat me ngjyrimë emocionale-shprehëse

a Prapashtesat me kuptim përkëdhelie e zvogëlimi (kryesisht në krijime poetike)³²⁶:

■ **-th** (bashkohet me emra mashkullorë)

bir

birth

zë

zëth

Kur dëgjon zëthin e s'ëmës, qysh e lë qengji kopenë.

■ **-z(ë)** (bashkohet me emra femërorë)

fole

folezë

shtëpi

shtëpizë

■ **-ësh, -ëshkë**

lepur

lepurush

i vogël

vogëlush

babë

babush

fletë

fletushkë

b Prapashtesat me kuptim keqësues

■ **-ác**

dorë

dorac

tullë

tullac

përtoj

përtac

■ **-acák, acùk**

³²⁶ Me prapashtesat **-th, -z(ë)** formohen edhe emra me kuptim leksikor tjetër, si: **këmbëz, zogth.**

burrë
frikë
morr
ngordh
i verdhë

burracak
frikacak
morracak
ngordhacak
verdhacak
verdhacuk

Shënim. Me kuptim keqësues përdoren edhe prapashtesat **-alaq, -aluq, -alec, -aman, -arash, -avec**, si: *ngodhalaq, shtrembaluq, barkalec, çalaman, mëngjarash; mburravéc, grindavéc* etj.

§ 311 Prapashtesat e gjinisë tek emrat e frymorëve

mashkullorë femërorë

■ -e

<i>gjysh</i>	<i>gjyshe</i>
<i>mik</i>	<i>mike</i>
<i>mjek</i>	<i>mjeke</i> (edhe <i>doktoreshë, doktore</i>)
<i>oficer</i>	<i>oficere</i>
<i>shok</i>	<i>shoqe</i> ³²⁷
<i>dibran</i>	<i>dibrane</i>
<i>durrsak</i>	<i>durrsake</i>
<i>tiranas</i>	<i>tiranase</i>
<i>fshatar</i>	<i>fshatare</i>
<i>qytetar</i>	<i>qytetare</i>
<i>student</i>	<i>studente</i>
<i>artist</i>	<i>artiste</i>
<i>pronar</i>	<i>pronare</i>
<i>ministër</i>	<i>ministre</i> ³²⁸

■ -ë

<i>plak</i>	<i>plakë</i>
<i>zog</i>	<i>zogë</i>
<i>kunat</i>	<i>kunatë</i>

■ -eshë

³²⁷ Kalon edhe **k-**ja në **q**.

³²⁸ Bie ë-ja para **-r**.

drejtor
pëllumb
luan

drejtoreshë (edhe *drejtore*)
pëllumbeshë
luaneshë

■ **-ushë**

ari
dre

*arushë*³²⁹
drenushë

■ **-onjë**

zot (*zotëri*)

ujk

zonjë (*zonjushë* për vajzë të pamartuar)
ujkonjë

■ **-icë**

buall
gomar

buallicë
gomaricë

femërorë

mashkullorë

■ **-ok**

patë
mace

patok
maçok

■ **-ak**

rosë

rosak

§ 312 Disa emra frymorësh kanë fjalë të ndryshme për të shprehur gjininë e tyre:

mashkullorë **femërorë**

vëlla

motër

burrë

grua

babë

nënë

djalë

vajzë

i ati

e ëma

nip

mbesë

³²⁹ Bie i para prapashtesës **-ushë**.

<i>kalë</i>	<i>pelë</i>
<i>ka</i>	<i>lopë</i>
<i>dash</i>	<i>dele</i>
<i>cjap</i>	<i>dhi</i>
<i>gjel</i>	<i>pulë</i>
<i>derr</i>	<i>dosë</i>

Prapashtesat e mbiemrave

§ 313 -(ë)s

bashkohet kryesisht me folje:

<i>djeg(ur)</i>	<i>djegës</i>	(spec <i>djegës</i> , <i>lëndë djegëse</i>)
<i>mbyt(ur)</i>	<i>mbytës</i>	(<i>atmosferë mbytëse</i>)
<i>përmbledh(ur)</i>	<i>përmbledhës</i>	(<i>shënime përmbledhëse</i>)
<i>ushqy(er)</i>	<i>ushqyes</i>	(<i>lëndë ushqyese</i>)
<i>mbjellë</i>	<i>mbjellës</i>	(<i>makinë mbjellëse</i>)
<i>dallue</i>	<i>dallues</i> ³³⁰	(<i>shenjë dalluese</i>)
<i>krahasue</i>	<i>krahasues</i>	(<i>metodë krahasuese</i>)
<i>kullue</i>	<i>kullues</i>	(<i>kanal kullues</i>)
<i>botue</i>	<i>botues</i>	(<i>shtëpi botuese</i>)

§ 314 -ár, -tár (-atár, -ëtár)

bashkohen kryesisht me emra për të formuar mbiemra me kuptim përkatësie a me një kuptim tjetër:

<i>bregdet</i>	<i>bregdetar (qytet)</i>
<i>planet</i>	<i>planetar (sistem)</i>
<i>letër</i>	<i>letrar (krijim)</i>
<i>mesjetë</i>	<i>mesjetar (kështjellë)</i>
<i>opozitë</i>	<i>opozitar(parti)</i>
<i>arbitër</i>	<i>arbitrar (sjellje)</i>

³³⁰ Prapashtesa -s i shtohet pjesores gege (*dallue*, *krahasue*, *kullue*, *botue* etj.); trajtat nga e tashmja (**dallonjës**, **krahasonjës**, **kullonjës**) janë jonormative (përveç *punonjës*).

<i>element</i>	<i>elementar</i>
<i>gënjeshtër</i>	<i>gënjeshtar</i>
<i>kundërshtoj</i>	<i>kundërshtar</i>

<i>përparim</i>	<i>përparimtar</i>
<i>vendim</i>	<i>vendimtar</i>
<i>prodhim</i>	<i>prodhimtar</i>
<i>përfundim</i>	<i>përfundimtar</i>
<i>nevojë</i>	<i>nevojtar</i>
<i>Mesdhe</i>	<i>mesdhetar</i>
<i>fragment</i>	<i>fragmentar</i>

<i>mes</i>	<i>mesatar</i>
<i>gjak</i>	<i>gjakatar</i>

<i>komb</i>	<i>kombëtar</i>
-------------	-----------------

§ 315 -or

a bashkohet me emra për të formuar mbiemra që tregojnë marrëdhënie ndaj një sendi:

<i>gojë</i>	<i>gojor</i> ³³¹
<i>mal</i>	<i>malor</i>
<i>shkëmb</i>	<i>shkëmbor</i>
<i>lëndë</i>	<i>lëndor</i>
<i>foshnje</i>	<i>foshnjor</i>
<i>qiell</i>	<i>qiellor</i>
<i>mashkull</i>	<i>mashkullor</i>
<i>gramatikë</i>	<i>gramatikor</i> ³³²
<i>muzikë</i>	<i>muzikor</i>
<i>verë</i>	<i>veror</i> ³³⁷

³³¹ Prapashtesa -or formon kryesisht mbiemra (*shkollor, vjetor, gojor, shkencor*); prapashtesat -ar, -tar formojnë kryesisht emra (*shkollar, vjetar, gojëtar, shkencëtar*).

³³² Zanoret fundore -ë, í bien para -or.

<i>rrethanë</i>	<i>rrethanor</i>
<i>studim</i>	<i>studimor</i>
<i>burrëri</i>	<i>burrëror</i> ³³⁷
<i>bujqësi</i>	<i>bujqësor</i>
<i>paqë</i>	<i>paqësor</i>
<i>rini</i>	<i>rinor</i>

b bashkohet me folje për të formuar mbiemra që tregojnë marrëdhënie ndaj një veprimi:

<i>dëftoj</i>	<i>dëftor</i>
<i>lejoj</i>	<i>lejor</i>
<i>lidh</i>	<i>lidhor</i>
<i>lind</i>	<i>lindor</i>
<i>pjell</i>	<i>pyellor</i>

Shënim. Rrallë bashkohet edhe me mbiemër a ndajfolje:

<i>i madh</i>	<i>madhor</i>
<i>sipër</i>	<i>sipëror</i>

§ 316 -tór

bashkohet me emra

<i>barí</i>	<i>baritor</i>
<i>lesh</i>	<i>leshtor (edhe leshator)</i>

§ 317 -ák, -arák

bashkohen kryesisht me emra e mbiemra:

<i>vezë</i>	<i>vezak</i>
<i>perandor</i>	<i>perandorak</i>
<i>ushtar</i>	<i>ushtarak</i>

<i>i hollë</i>	<i>hollak</i>
<i>i vocërr</i>	<i>vocërrak</i>

<i>shtazë</i>	<i>shtazarak</i>
<i>foshnjë</i>	<i>foshnjarak</i>
<i>luftë</i>	<i>luftarak</i>
<i>qesh</i>	<i>qesharak</i>

§ 318 -ësh

bashkohet me mbiemra dhe emra për të formuar mbiemra me kuptim keqësues ose përkëdhelie:

<i>i larë</i>	<i>larosh</i>
<i>i gjatë</i>	<i>gjatosh</i>
<i>i bardhë</i>	<i>bardhosh</i>
<i>i bukur</i>	<i>bukurosh</i>

§ 319 -anik

bashkohet me mbiemra a emra për të formuar mbiemra zakonisht me kuptim keqësues:

<i>i shtatë</i>	<i>shtatanik</i> ³³³
<i>i thatë</i>	<i>thatanik</i>
<i>i shtrembër</i>	<i>shtrembanik</i> ³³⁸
<i>qelb</i>	<i>qelbanik</i>

§ 320 -aq

bashkohet me folje për të formuar mbiemra me kuptim keqësues:

<i>harroj</i>	<i>harraq</i>
<i>ngordh</i>	<i>ngodhaq</i>
<i>hutoj</i>	<i>hutaq</i>

§ 321 -shëm

a bashkohet me emra për të formuar mbiemra që shënojnë cilësi të rrjedhur prej tyre:

<i>arsye</i>	<i>i arsyeshëm</i>	(=që ka arsye)
<i>dëm</i>	<i>i dëmshëm</i>	(=që sjell dëm)
<i>hije</i>	<i>i hijshëm</i> ³³⁴	(=që është i hijshëm)

³³³ Bien ë - ër para -anik.

<i>fuqi</i>	<i>i fuqishëm</i>	(=që ka fuqi, me fuqi)
<i>frikë</i>	<i>i frikshëm</i> ³³⁹	(=që sjell frikë)
<i>ujë</i>	<i>i ujshëm</i>	(=që ka ujë)
<i>herë</i>	<i>i hershëm</i>	(=që është i hershëm, i kahershëm)
<i>famë</i>	<i>i famshëm</i>	(=që është i famshëm)
<i>nder</i>	<i>i ndershëm</i>	(=që është i ndershëm)
<i>sukses</i>	<i>i sukseshëm</i>	(=që ka sukses, me sukses)

b bashkohet me folje:

<i>punue</i>	<i>i punueshëm</i> ³³⁵
<i>botue</i>	<i>i botueshëm</i>
<i>besue</i>	<i>i besueshëm</i>
<i>shkrue</i>	<i>i shkrueshëm</i>
<i>avullue</i>	<i>i avullueshëm</i>
<i>çmue</i>	<i>i çmueshëm</i>
<i>trishtue</i>	<i>i trishtueshëm</i>
<i>përkul</i>	<i>i përkulshëm</i>
<i>ushqye</i>	<i>i ushqyeshëm</i>
<i>lodh (ur)</i>	<i>i lodhshëm</i>

c bashkohet me ndajfolje:

³³⁴ Bien ë, e para **-shëm**.

³³⁵ Mbiemrat me **-ue** vijnë nga pjesorja e gegërishtes (dialekti verior i shqipes).

Mbiemrat me **-shëm** tregojnë aftësi, mundësi, ndërsa *i punuar*, *i botuar* veprim pësor të së shkuarës dhe prandaj nuk duhen përdorur në vend të njëri-tjetrit (krahaso: *tokë e punueshme* = *tokë që mund të punohet*; *tokë e punuar* = *tokë që është punuar*). Por, kur mbiemrat prejpjesorë kanë fituar kuptim të figurshëm, përdoren me të njëjtin kuptim me mbiemrat prapashtesorë (*i shkëlqyer-i shkëlqyeshëm*=*që shkëlqen*).

<i>dje</i>	<i>i djeshëm</i>
<i>sot</i>	<i>i sotshëm</i>
<i>këtu</i>	<i>i këtushëm</i>
<i>brenda</i>	<i>i brendshëm</i> ³³⁶
<i>përherë</i>	<i>i përherëshëm</i> ³⁴¹
<i>përditë</i>	<i>i përditshëm</i>

d bashkohet me përemra:

<i>çfarëdo</i>	<i>i çfarëdosshëm</i>
<i>gjithfarë</i>	<i>i gjithfarshëm</i>

§ 322 -(ë)t(ë)

a bashkohet me emra për të formuar mbiemra që tregojnë marrëdhënie lëndore³³⁷:

<i>hekur</i>	<i>i hekurt</i>
<i>pambuk</i>	<i>i pambuktë</i>
<i>mëndafsh</i>	<i>i mëndafshhtë</i>
<i>ar</i>	<i>i artë</i>
<i>dru</i>	<i>i drunjtë</i>
<i>lëng</i>	<i>i lëngët</i>

b bashkohet me emra për të formuar mbiemra cilësorë të drejtpërdrejtë:

<i>mjegull</i>	<i>i mjegullt</i>
<i>qull</i>	<i>i qullët</i>
<i>dyshim</i>	<i>i dyshimtë</i>
<i>flakë</i>	<i>i flaktë</i>
<i>shesh</i>	<i>i sheshhtë</i>
<i>rrafsh</i>	<i>i rrafshët</i>

c bashkohet me folje për të formuar mbiemra cilësorë të drejtpërdrejtë:

<i>lag</i>	<i>i lagët</i>
<i>hap</i>	<i>i hapët</i>

³³⁶ Bie -a, -ë para -shëm.

³³⁷ Disa prej tyre përdoren edhe si mbiemra me kuptim të figurshëm (unazë e *artë* krahaso me *kohë e artë*; derë e *hekurt* krahaso me *vullnet i hekurt*).

<i>humb</i>	<i>i humbët</i>
<i>ngordh</i>	<i>i ngordhët</i>
<i>ftoh</i>	<i>i ftohtë</i>
<i>ngroh</i>	<i>i ngrohtë</i>
<i>mpreh</i>	<i>i mprehtë</i>
<i>fsheh</i>	<i>i fshehtë</i>

d bashkohet me ndajfolje për të formuar mbiemra me kuptime të ndryshme:

<i>larg</i>	<i>i largët</i>
<i>afër</i>	<i>i afërt</i>
<i>tepër</i>	<i>i tepërt</i>
<i>shpesh</i>	<i>i shpeshtë</i>
<i>ngadalë</i>	<i>i ngadalhtë</i>
<i>shumë</i>	<i>i shumtë</i>

dh bashkohet me numërorë (dy deri në pesë) për të formuar mbiemra që tregojnë radhë:

<i>dy</i>	<i>i dytë</i>
<i>tre</i>	<i>i tretë</i>
<i>katër</i>	<i>i katërt</i>
<i>pesë</i>	<i>i pestë</i> ³³⁸

§ 323 -(ë)m(ë)

a bashkohet me emra:

<i>fis</i>	<i>i fisëm</i>
<i>mes</i>	<i>i mesëm</i>

b bashkohet me folje:

<i>rrej</i>	<i>i rremë</i>
-------------	----------------

c bashkohet me ndajfolje:

<i>afër</i>	<i>i afërm (njeri i afërm; por</i>
-------------	------------------------------------

³³⁸ Prapashtesën **të (t)** e marrin edhe mbiemrat e formuar nga numërorë të përbërë që përfundojnë me një nga numrat e mësipërm (*i njëzetekatërt, i dyqindedytë*), si edhe ata që përfundojnë me *qind, mijë, milion, miliard (i njëqindtë, i njëmijtë)*.

	<i>edhe i afërt)</i>
<i>sipër</i>	<i>i sipërm</i>
<i>nesër</i>	<i>i nesërm</i>
<i>këtej</i>	<i>i këtejme</i>
<i>andej</i>	<i>i andejmë</i>
<i>sivjet</i>	<i>i sivjetëm</i>
<i>jashtë</i>	<i>i jashtëm</i>
<i>poshtë</i>	<i>i poshtëm</i>
<i>sot</i>	<i>i sotëm</i>

§ 324 Në gjuhën e sotme shqipe takohen edhe fjalë zakonisht të huaja me këto prapashtesa mbiemrash: **-ik, -al, -iv, -ian, -oz:**

<i>fotograf</i>	<i>Fotografik</i>
<i>skenë</i>	<i>skenik</i>
<i>akademi</i>	<i>akademik</i>
<i>atom</i>	<i>atomik</i>
<i>person</i>	<i>personal</i>
<i>eksperiment</i>	<i>eksperimental</i>
<i>kontinent</i>	<i>kontinental</i>
<i>objekt</i>	<i>objektiv</i>
<i>federatë</i>	<i>federativ</i>
<i>edukatë</i>	<i>edukativ</i>
<i>Shekspir</i>	<i>shekspirian</i>
<i>Evropë</i>	<i>evropian</i>
<i>luks</i>	<i>luksoz</i>
<i>ner</i>	<i>nervoz</i>

Prapashtesat e foljeve

§ 325 -6

a bashkohet me emra:

<i>punë</i> ³³⁹	<i>punoj</i>
<i>emër</i>	<i>emëroj</i>

³³⁹ Bie ë-fundore para prapashtesës **-o**; në ndonjë fjalë ë-ja para r fundore , **-at** para **-o**.

<i>besë</i>	<i>besoj</i>
<i>nder</i>	<i>nderoj</i>
<i>rregull</i>	<i>rregulloj</i>
<i>urdhër</i>	<i>urdhëroj</i>
<i>vrap</i>	<i>vrapoj</i>
<i>darkë</i>	<i>darkoj</i>
<i>ajër</i> ³⁴⁴	<i>ajroj</i>
kandidat	<i>kandidoj</i>

b bashkohet me mbiemra:

<i>i pastër</i> ³⁴⁵	<i>pastroj</i>
<i>i hollë</i>	<i>holloj</i>
<i>i shpeshtë</i>	<i>shpeshtoj</i>
<i>i pasur</i>	<i>pasuroj</i>
<i>i vjetër</i> ³⁴⁵	<i>vjetroj</i>
<i>i thellë</i> ³⁴⁵	<i>thelloj</i>
<i>i shtrenjtë</i>	<i>shtrenjtoj</i>
<i>i çalë</i>	<i>çaloj</i>

c bashkohet me ndajfolje:

<i>afër</i> ³⁴⁰	<i>afroj</i>
<i>bashkë</i> ³⁴⁵	<i>bashkoj</i>
<i>larg</i>	<i>largoj</i>
<i>tepër</i> ³⁴⁵	<i>teproj</i>
<i>mënjane</i> ³⁴⁵	<i>mënjanoj</i>
<i>përjashta</i> ³⁴⁵	<i>përjashtoj</i>
<i>përpara</i> ³⁴⁵	<i>përparoj</i>
<i>veç</i>	<i>veçoj</i>
<i>trefish</i>	<i>trefishoj</i>
<i>rrafsh</i>	<i>rrafshoj</i>

Shënim. Rrallë bashkohet edhe me folje, duke krijuar çifte sinonimike, si:

<i>ndal</i>	<i>ndaloj</i>
<i>përdor</i>	<i>përdoroj</i>
<i>zbardh</i>	<i>zbardhoj</i>

§ 326 -tō

a bashkohet me emra:

<i>arsye</i>	<i>arsyetoj</i>
<i>copë</i>	<i>copëtoj</i>
<i>dëm</i>	<i>dëmtoj</i>
<i>pjesë</i>	<i>pjesëtoj</i>
<i>shkak</i>	<i>shkaktoj</i>
<i>udhë</i>	<i>udhëtoj</i>
<i>treg</i>	<i>tregtoj</i>
<i>vizë</i>	<i>vizatoj</i> ³⁴¹
<i>rreze</i>	<i>rrezatoj</i> ³⁴⁶

b bashkohet me ndajfolje:

<i>mirë</i>	<i>miratoj</i> ³⁴⁶
<i>shqip</i>	<i>shqiptoj</i>

³⁴⁰ Bie ë dhe a para prapashtesës -o.

³⁴¹ Në vend të ë-së ose e-së del zanorja a para prapashtesës -to.

§ 327 -zô

bashkohet me emra:

<i>frymë</i>	<i>frymëztoj</i>
<i>dorë</i>	<i>dorëztoj</i>
<i>udhë</i>	<i>udhëztoj</i>
<i>valë</i>	<i>valëztoj</i>
<i>kufi</i>	<i>kufiztoj</i>
<i>lëng</i>	<i>lëngëztoj</i> ³⁴²
<i>pyll</i>	<i>pyllëztoj</i> ³⁴⁷
<i>lule</i>	<i>lulëztoj</i> ³⁴³

bashkohet me mbiemra³⁴⁴:

<i>aktiv</i>	<i>aktiviztoj</i>
<i>industrial</i>	<i>industrializtoj</i>
<i>konkret</i>	<i>konkretiztoj</i>
<i>ndërkombëtar</i>	<i>ndërkombëtariztoj</i>
<i>individual</i>	<i>individualiztoj</i>

§ 328 -rò

bashkohet kryesisht me emra:

<i>flakë</i>	<i>flakëroj</i>
<i>lajm</i>	<i>lajmëroj</i> ³⁴⁵
<i>mish</i>	<i>mishëroj</i>
<i>pleh</i>	<i>plehëroj</i>
<i>turp</i>	<i>turpëroj</i>
<i>zot</i>	<i>zotëroj</i>

§ 329 -sò

bashkohet me emra, mbiemra dhe ndajfolje:

³⁴² Për lehtësi shqiptimi shtohet një **e** para prapashtesës **-zo**.

³⁴³ Zanorja fundore **e** errësohet në ë para **-zo**.

³⁴⁴ Prapashtesa **-zo** zgjerohet me **-i**, kur bashkohet me mbiemra.

³⁴⁵ Shtohet një ë para prapashtesës **-ro**, kur fjala mbaron me bashkëtingëllore.

frikë
vleftë

frikësoj
vleftësoj

■

i qetë
i embël
i lehtë
i keq
i vështirë

qetësoj
embëlsoj
lehtësoj
*keqësoj*³⁴⁶
vështirësoj

■ .

ngadalë
plot
pak

ngadalësoj
*plotësoj*³⁵¹
*pakësoj*³⁵¹

§ 330 -s, -is

a bashkohet me emra:

arrati
rast
vaj
gjobë
radhë
kosë
shoshë

arratis
rastis
vajis
*gjobis*³⁴⁷
radhis
kosis
shoshis

b bashkohet me ndajfolje:

gati
përsëri

*gatis*³⁵²
*përsëris*³⁵²

§ 331 -ës

bashkohet me emra:

³⁴⁶ Shtohet një **ë** para prapashtesës **-so**.

³⁴⁷ Këto folje dalin edhe me prapashtesën **-it**: *gjobit, radhit* etj.

<i>vend</i>	<i>vendos (edhe vendoj)</i>
<i>hekur</i>	<i>hekuros</i>
<i>varr</i>	<i>varros</i>
<i>inat</i>	<i>inatos</i>
<i>plagë</i>	<i>plagos</i> ³⁴⁸
<i>brengë</i>	<i>brengos</i>
<i>brumë</i>	<i>brumos</i>
<i>vulë</i>	<i>vulos</i>
<i>firmë</i>	<i>firmos (edhe firmoj)</i>

Shënim 1. Prapashtesat **-os** dhe **-is** herë-herë zgjerohen me **-at**, si:

<i>armë</i>	<i>armatos</i>
<i>bosh</i>	<i>boshatis</i>

Shënim 2. Pranë foljeve me **-os**, po përdoren edhe ato me **-o**: *brengoj, firmoj, inatoj* etj.

*Prapashtesat e ndajfoljeve*³⁴⁹

§ 332 **-isht**

a bashkohen me emra:

<i>hollësi</i>	<i>hollësisht</i> ³⁵⁰
<i>egërsi</i>	<i>egërsisht</i>
<i>besnikëri</i>	<i>besnikërisht</i>
<i>Angli</i>	<i>anglisht</i>
<i>shkurtim</i>	<i>shkurtimisht</i>
<i>detyrim</i>	<i>detyrimisht</i>
<i>fillim</i>	<i>fillimisht</i>
<i>përfundim</i>	<i>përfundimisht</i>
<i>natyrë</i>	<i>natyrisht</i>
<i>rregull</i>	<i>rregullisht</i>

³⁴⁸ Bie ë fundore para prapashtesës **-os**.

³⁴⁹ Me prapashtesa formohen ndajfoljet e mënyrës.

³⁵⁰ Shkruhet dhe shqiptohet vetëm një i kur fjala mbaron me í (hollësi - hollësisht; Angli - anglisht etj.) .

Shënim. Prapashtesa **-isht** zgjerohet shpesh me elementë të ndryshëm, si: *gojarisht*, *denjësisht*, *fuqimisht* etj.³⁵¹

b bashkohet me mbiemra:

<i>artistik</i>	<i>artistikisht</i>
<i>barbar</i>	<i>barbarisht</i>
<i>mesatar</i>	<i>mesatarisht</i>
<i>ushtarak</i>	<i>ushtarakisht</i>

§ 333 -as

a bashkohet me emra:

<i>bark</i>	<i>barkas</i>
<i>fyt</i>	<i>fytas</i>
<i>gjunjë</i>	<i>gjunjas</i>

b bashkohet me mbiemra:

<i>i djathtë</i>	<i>djathtas</i>
<i>i majtë</i>	<i>majtas</i>
<i>i përciptë</i>	<i>përciptas</i>
<i>i fshehtë</i>	<i>fshehtas</i>

c bashkohet me folje:

<i>fal</i>	<i>falas</i>
<i>fshehur</i>	<i>fshehuras</i>
<i>ndarë</i>	<i>ndaras</i>

Shënim 1. Prapashtesa **-as** takohet edhe te disa ndajfolje që dublojnë ndajfolje sinonimike:

<i>keq</i>	<i>keqas</i>
<i>rrëshqanë</i>	<i>rrëshqanas</i>

Shënim 2. Prapashtesa **-as** del edhe në variantin **-azi**, duke formuar ndajfolje sinonimike, si:

<i>barkas</i>	<i>barkazi</i>
<i>përciptas</i>	<i>përciptazi</i>

§ 334 -thi

bashkohet me emra e mbiemra:

³⁵¹ *Gojë + ar + isht, i denjë + s + isht, fuqi + m + isht.*

<i>fluturim</i>	<i>fluturimthi</i>
<i>rrëmbim</i>	<i>rrëmbimthi</i>
<i>kalim</i>	<i>kalimthi</i>
<i>qorr</i>	<i>qorrthi</i>

Shënim. Prapashtesa **-çe** përdoret në ndonjë rast me kuptim keqësues:

<i>derr</i>	<i>derrçe</i>
<i>hajdut</i>	<i>hajdutçe</i>

Prejardhja me parashtesa e prapashtesa njëherazi

§ 335 për + emër + -o për të formuar folje:

*përqafoj*³⁵² (*për + qafë + o*)

përfundoj

*përgënjeshtroj*³⁵⁷ (*për + gënjeshtër + o*)

përmalloy

§ 336 për + emër (përemër, ndajfolje) + so për të formuar folje:

*përfaqësoj*³⁵³

përjetësoj

përvetësoj

përgjithësoj

përmirësoj

§ 337 për + emër (folje) + je (-(ë)si, -are) për të formuar emra:

përqindje

përshtypje

përjetësi

*përkrenare*³⁵⁴

³⁵² Bie ë-ja fundore para prapashtesës -o, si dhe ë-ja para r-së.

³⁵³ Errësohet në ë, e-ja e emrit *faqe*.

³⁵⁴ Nga trajta e shumësit e emrit *krye*.

§ 338 **për** + emër (ndajfolje, përemër) + **-(ë)t(ë), (-shëm)**
 për të formuar mbiemra me mbaresa të përparme:
*i përciptë*³⁵⁵
i përpiktë
i përbashkët
*i përbotshtëm*³⁶⁰
i përkohshëm
i përjavshëm
i përditshëm
i përgjithshëm
i përmuajshëm

§ 339 **për** + emër + prapashtesë zero **(-)** për të formuar folje:
përkrrah (-)
*përdor (-)*³⁵⁶
*përbuz (-)*³⁶¹
përgjak (-)
*përgjunj (-)*³⁵⁷
përligj (-)
përshtat (-)
përshtëndet (-)
*përflak (-)*³⁶¹
*përbalt (-)*³⁶¹

§ 340 **sh-** + emër + **-zo (-so, -o)** për të formuar folje:
shfrytëzoj
shfronëzoj
shpronësoj
shfletoj

§ 341 **z-** + mbiemër + **o** për të formuar folje:

³⁵⁵ Bie ë-ja fundore para prapashtesave **-të, -shëm**.

³⁵⁶ Bie ë-ja fundore.

³⁵⁷ Formohet nga shumësi *gjunj*.

zbukuroj
zgjeroj

§ 342 **pa-** + emër + **(ë)si** për të formuar emra:

pafundësi
pagjumësi
pakujdesi

§ 343 **nën** + emër + **ëse (-as)** për të formuar emra:

nëndetëse
nënshtetas

Shënim. Takohen edhe këto lidhje ndajshitesash:
n - os nguros
në - (ë)s nëpunës
më - (-ë)s mëkëmbës

§ 344 **m-** + emër (ndajfolje) + prapashtesë zero **(-)**

*mburr*³⁵⁸
mposht

³⁵⁸ Bie ë-ja fundore.

§ 345 **n + emër + prapashtesë zero (-)**
ndrit

§ 346 **s-/z- + mbiemër + prapashtesë zero (-)**
zbardh
zverdh
skuq

Prejardhja pa ndajshtesa (pa afikse)

§ 347 **emra nga foljet:**

folje	emra	
<i>hap</i>	<i>hap -i</i>	
<i>mund</i>	<i>mund -i</i>	
<i>plas</i>	<i>plasë³⁵⁸</i>	
<i>pjell</i>	<i>pjellë</i>	
<i>kullot</i>	<i>kullotë</i>	
<i>dredh</i>	<i>dredhë</i>	
<i>rrjedh</i>	<i>rrjedhë</i>	
<i>shtroj</i>	<i>shtrojë</i>	
<i>pritur</i>	<i>pritë</i>	(formuar nga pjesorja)
<i>ndjenj</i>	<i>ndjenjë</i>	(formuar nga një trajtë fonetike e vjetër e së tashmes)
<i>shkruaj</i>	<i>shkronjë</i>	(formuar me ndryshime tingujsh)
<i>luaj</i>	<i>lojë</i>	(formuar me ndryshime tingujsh)

³⁵⁸ Emrat, ndryshe nga foljet, kanë ë fundore kur janë të gjinisë femërore.

§ 348 emra nga pjesoret:

pjesore	emra
(e)goditur	e goditur-a ³⁶⁴
shtënë	e shtënë -a
folur	të folur -it
(të)	
dëgjuar	të dëgjuar -it
menduar	të menduar -it
parë	të parë -t

§ 349 emra nga mbiemrat:

mbiemra	emra
e mirë	e mirë - e mira
i varfër	i varfër -i varfri
e drejtë	e drejtë-e drejta.të drejtat
i sëmurë	i sëmurë - i sëmuri
e verdhë	e verdha (e vezës)
i lashtë	të lashta -t
e mbjellë	të mbjella -t
e hollë	të holla -t (paratë)
ushtrimore	ushtrimore - ushtrimorja
fillore	fillore - fillorja
dëftore	dëftore - dëftorja
trim	trim -i
besnik	besnik -u
gënjeshtar	gënjeshtar -i
shurdh	shurdh -i
mëngjarash	mëngjarash -i
i ri	i ri -u
ushtarak	ushtarak -u
e vërtetë	e vërtetë - e vërteta
i zi	të zi-të

³⁶⁴ Emrat e ardhur nga pjesoret marrin mbasesat e përparme **e, të**.

<i>i kuq</i>	<i>të kuq -të</i>
<i>tetërrokësh</i>	<i>tetërrokësh -i</i>
<i>(e)</i>	<i>pesëlekësh -i</i>
<i>pesëlekësh</i>	

§ 350 mbiemra nga pjesoret:

pjesore	mbiemra
<i>(i) këputur</i>	<i>i këputur (= i varfër)</i>
<i>dëgjuar</i>	<i>i dëgjuar (i njohur)</i>
<i>ditur</i>	<i>i ditur</i>
<i>mësuar</i>	<i>i mësuar</i>
<i>fjetur</i>	<i>i fjetur</i>
<i>vendosur</i>	<i>i vendosur</i>
<i>vrarë</i>	<i>i vrarë</i>
<i>zgjuar</i>	<i>i zgjuar</i>

§ 351 mbiemra nga emrat:

emra	mbiemra
<i>kyç</i>	<i>kyç (problem kyç)</i>
<i>fshatar</i>	<i>fshatar</i>
<i>plak</i>	<i>plak</i>
<i>plakë</i>	<i>plakë (diplomaci plakë)</i>
<i>mik</i>	<i>mik</i>
<i>punëtor</i>	<i>punëtor</i>
<i>punëtore</i>	<i>punëtore</i>
<i>shqiptar</i>	<i>shqiptar (delegacion shq.)</i>
<i>ilir</i>	<i>ilir</i>
<i>dibran</i>	<i>dibran</i>
<i>kosovar</i>	<i>kosovar (burra kosovarë)</i>
<i>trekëndësh</i>	<i>trekëndësh</i>
<i>pesëmbëdhjetëditësh</i>	<i>pesëmbëdhjetëditësh</i>

§ 352 mbiemra nga ndajfoljet:

ndajfolje

fshatçe

derrçe

vendçe

mbiemra

fshatçe

derrçe

vendçe

§ 353 folje nga emrat:

emra

kripë

ndryshk -u

shoshë

kujdes

myk

folje

*krip*³⁶⁵

ndryshk

*shosh*³⁶⁶

kujdesem

mykem

§ 354 folje nga mbiemrat:

mbiemra

i kuq

i shëndoshë

i trashë

folje

kuq

*shëndosh*³⁶⁶

*trash*³⁶⁶

§ 355 ndajfolje nga mbiemrat:

³⁶⁵ Bie ë-ja fundore e emrave dhe e mbiemrave.

mbiemra
i mirë
i keq
i bukur
i gjatë
i qartë
i shkretë
i kotë
i fortë
i lartë
i drejtë
i shpejtë
i fuqishëm
i gëzueshëm

ndajfolje
mirë
keq
bukur
gjatë
qartë
shkretë
*kot*³⁶⁶
*fort*³⁶⁶
*lart*³⁶⁶
*drejt*³⁶⁶
*shpejt*³⁶⁶
*fuqishëm*³⁶⁷
*gëzueshëm*³⁶⁷

§ 356 ndajfolje nga emrat:

emra
mot-i
sheshit (dhanore)
fare (rrjedhore)
rrafsh

ndajfolje
mot
sheshit
fare
rrafsh

ditën (kallëzore)

natën (kallëzore)
verës
dimrit

*ditën*³⁶⁸ (**Ditën** të tremb
heshtja, natën të
frikëson zhurma.)
*natën*³⁶⁸
*verës*³⁶⁸
*dimrit*³⁶⁸

³⁶⁶ Bie ë-ja fundore e mbiemrave.

³⁶⁷ **Fuqishëm** = me fuqi të madhe, fort;

gëzueshëm = me gëzim, gjithë gëzim.

³⁶⁸ Kur këto fjalë shoqërohen me fjalë përcaktuese, janë emra:
Natën fle dhe **ditën** punoj (ndajfolje).

§ 357 ndajfolje nga pjesoret:

pjesore

shtruar

prerë

kaluar

shkoqur

hapur

ndenjur

ndajfolje

shtruar

prerë

kaluar

shkoqur

hapur

ndenjur

§ 358 ndajfolje nga përcjelloret mohore:

përcjellore mohore

pa dashur

pa reshtur

pa pritur

pa pushuar

ndajfolje

padashur

pareshtur

papritur

papushuar

§ 359 parafjalë nga ndajfoljet:

ndajfolje

afër

brenda

drejt

gjatë

jashtë

larg

veç

parafjalë

afër

brenda

drejt

gjatë

jashtë

larg

veç

§ 360 parafjalë nga emrat:

emra

buzë

majë

faqe

parafjalë

buzë

majë

faqe

§ 361 lidhëza nga ndajfoljet:

ndajfolje

ku

kur

nga

si

lidhëza

ku

kur

nga

si

§ 362 lidhëza nga përemrat:

përemra

që

sa

(me) se

lidhëza

që

sa

se

§ 363 pjesëza nga ndajfoljet:

ndajfolje

vetëm

plot

gati

rreth

pjesëza

vetëm

plot

gati

rreth

§ 364 pjesëza nga lidhëzat:

lidhëza

edhe

dhe

sapo

se

që

pjesëza

edhe

dhe

sapo

se

që

§ 365 pasthirrma nga emra:

emra*qyqja**korba**forca**burra (shumës)***pasthirma***qyqja**korba**forca**o burra*

KOMPOZIMI

§ 366 Llojet:

Fjalët e përbëra (kompozitat) (bashkimi i dy fjalëve emërtuese pa mbaresa),

Fjalët e përngjitura (shkrirje e dy a më shumë fjalëve që shkruhen njësh),

Lokucionet (grup fjalësh me vlerën e një fjale që shkruhen ndaras ose me vizë).

Kompozitat

Kompozitat emra

§ 367 **emër + emër veprues me -(ë)s** që tregojnë zakonisht personin që ushtron një profesion:

bukëpjekës

orëndreqës

rrobaqepës

pijeshitës

zjarrfikës

gjellëbërës

zëdhënës

paqëruajtës

§ 368 **emër + emër veprimi me -je (ose -im)** që tregojnë veprim abstrakt:

besëlidhje

gjakderdhje

mikpritje

*peshëngritje
vëllavrasje
armëpushim
letërkëmbim
botëkuptim
dëshmipërblim*

§ 369 **emër + emër me kuptime të ndryshme**

(tipi **bregdet**, ku përbërësi i dytë përcakton të parin; **mëmëdhe** ku përbërësi i parë përcakton të dytin; **hotel - restorant** me lidhje këpujore):

- *bregdet*
- vargmal*
- vendbanim*
- mesditë*
- fundjavë*
- ditëlindje*
- udhëkryq*
- rrugëdalje*
- pikëpamje*
- projektligj*
- projektkushtetutë*
- truproje*
- punëdore*
- babagjysh*
- peshkaqen*
- udhëkryq*
- qytet - muze*³⁶⁹
- rrufe - shkabë*
- kilovat - orë*
- kalë - fuqi*
- bar - lulishte*

Shënim. Në rrugën e kompozimit janë edhe fjalët *vajguri, qymyrguri, gjeldeti, luledielli, lu-*

³⁶⁹ Ky tip shkruhet me vizë.

*ledele, çajmali, panxharsheqeri, vajpeshku
etj.*

- *mëmëdhe
hekurudhë
atdhe
skuadërkomandant
dorëshkrim*
- *hotel - restorant
hyrje - dalje
ngarkim - shkarkim
pritje - përcjellje
veshmbathje
marrëdhënie
verilindje*

§ 370 ndajfolje + emër veprimi

*keqkuptim
mirëbesim
mirëkuptim
mirëqënie
keqbërës*

§ 371 numëror + emër

dyluftim

§ 372 emër + mbiemër

*gushkuq
lulëkuqe
Gurakuq*

folje + emër ose emër + folje

*vëmendje
Dashamir
ujëvarë*

§ 373 Kompozitat e shkurtuara

- Kompozita të shkurtuara që shqiptohen shkronjë për shkronjë:
RSH (Republika e Shqipërisë)
ATSH (Agjencia Telegrafike Shqiptare)
RTSH (Radio Televizioni Shqiptar)
OSBE (Organizata për sigurimin dhe bashkëpunimin evropian)
- Kompozita të shkurtuara që shqiptohen rrokje për rrokje:
UNESKO
PNUD
TEMPUS³⁷⁰

Kompozitat mbiemra

§ 374 mbiemër + mbiemër me lidhje këpujore:

analitiko - sintetik³⁷¹
ekonomiko - shoqëror
bujqësor - industrial
greko - romak
iliro - trak
tekniko - shkencor

§ 375 emër + emër në lidhje varësie:

zemërgur
sylesh
kokëderr
shpirtkazmë
kokëshkëmb
frytdhënës

³⁷⁰ Kompozitat e shkurtuara shkruhen pa pika midis shkronjave (ATSH dhe jo A.T.SH.) dhe lakohen si të gjithë emrat (ATSH-ja, ATSH-së, ATSH-në etj.).

³⁷¹ Praktikohen dy mënyra shkrimi: 1) me o lidhëse dhe me vizë; 2) vetëm me vizë.

naftëmbajtës

§ 376 emër + mbiemër:

dorëmbarë

belhollë

derëbardhë

dritëshkurtër

fatbardhë

fjalëmbël

zemërgjerë

§ 377 ndajfolje + emër ose anasjelltas:

mirëbërës

keqdashës

largpamës

largvajtës

§ 378 numëror (ose përemër) + mbiemër:

disamujor

njëmujor

njëditor

Kompozitat folje

§ 379 ndajfolje + folje:

mirëpres

mirëmbaj

keqkuptoj

keqpërdor (keqpërdoroj)

keqinterpretoj

keqtrajtoj

§ 380 emër + folje:

buzëqesh

duartrokas

udhëheq

Fjalët e përngjitura

§ 381 emra:

farefis
gjëegjëzë
thashetheme
ecejake

§ 382 numërorë:

njëmbëdhjetë
dymbëdhjetë
nëntëmbëdhjetë
tridhjetë

§ 383 përemra:

askush
ndonjë
njëfarë
asnjë
gjëkafshë
secili
çfarëdo
gjithfarë

§ 384 ndajfolje:

gjithnjë
gjithandej
kudo
ngado
asnjëherë
atëherë
kurdoherë
menjëherë
përherë

përballë
përkrah
përmes
përtokë (E la **përtokë**. Moralin e kishte **përtokë**.)
përqark
përditë
përnatë
paradreke
paradite
pasdarke
pasdite
pasdreke
anekënd
lesheli
shpeshherë

§ 385 parafjalë:

nëpër
përmbi
përveç
sipas
ndërmjet
përbri

§ 386 lidhëza:

sapo
sesa
kurse
nëse
derisa
megjë
ngase
ndërsa
megjithëse
megjithatë

§ 387 pjesëza:

thua jse
po thua jse

Lokucionet

§ 388 numërorë:

njëzet e një
njëzet e nëntë
tridhjetë e një
njëqind e një
një mijë e një

§ 389 përemra:

(nga) njëri - tjetri
njëra - tjetra
shoku - shokun

§ 390 folje:

marr vesh
marr pjesë
marr parasysh
ngre krye
zë besë
heq dorë
bëj ballë
vë dorë (ndërhyj)

§ 391 ndajfolje:

- **me përsëritjen e të njëjtit emër në shumës :**

copa - copa
dallgë - dallgë
fije - fije
grupe - grupe
palë - palë
shkallë - shkallë

vende - vende

- **me përsëritjen e të njëjtit emër në trajtë të ndryshme:**

dita – ditës (Kriza po thellohet dita-ditës.)

dora - dorës

hera - herës

- **me përsëritjen e të njëjtit emër ose me dy emra me kuptim sinonimik ose antonimik:**

anës e anës

rreth e rreth

varg e varg

copë e çikë

ditë e natë

orë e çast

tym e flakë

hundë e buzë

dimër e verë

natë e ditë

- **me përsëritjen e të njëjtit emër, bashkuar me një parafjalë:**

ditë për ditë

javë për javë

orë për orë

ballë për ballë

dhëmb për dhëmb

flakë për flakë

rrugë më rrugë

breg më breg

shteg më shteg

derë më derë

degë më degë

gojë më gojë

buzë më buzë

vesh më vesh

fshat më fshat
mal më mal
shtëpi më shtëpi
dita me ditë
thikë më thikë
hap pas hapi
brez pas brezi (Mbahet mend brez pas brezi.)
dorë pas dore
kohë pas kohe
herë pas here (I pëlqente të filozofonte herë pas here.)

- **me përsëritjen e të njëjtit emër, bashkuar me parafjalët nga ... në :**

nga dita në ditë
nga çasti në çast
nga ora në orë

- **ndajfolje + ndajfolje:**

andej - këndej
aty - këtu
poshtë e lart
rreth e qark (rreth e përqark)
shpejt e shpejt
mirë e mirë
hollë - hollë
rëndë - rëndë
shumë - shumë

- **me përsëritjen e së njëjtës ndajfolje, bashkuar me një parafjalë:**

aty për aty
brenda për brenda
kot më kot
pak nga pak
sot për sot
tani për tani

■ **parafjalë + emër:**

me kohë (*Me kohë do të mësohemi .*)
me natë (*U zgjuan me natë. .*)
me ngut (*E kemi me ngut. .*)
me radhë (*E goditën me radhë.*)
me vrap (*vrap*) (*U ngrit me vrap.*)
për bukuri (*Fustani i rrinte për bukuri.*)
për turp
prej kohësh (*prej kohe*) (*Prej kohësh jetonte në Korçë.*)
më këmbë
në tym
në heshtje (*Hanin në heshtje. Qëndronin në heshtje.*)
në gjemba (*Rrinin në gjemba.*)
në kohë (*E solli në kohë. Erdhi në kohë.*)
në këmbë (*Qëndronte në këmbë.*)
pa takt (*Ndërhyri pa takt.*)
pa dashje (*E bëri pa dashje.*)
pa pushim (*Shiu binte pa pushim.*)
me ngut (*Kontrolloi me ngut.*)

■ **me + mbiemra të përdorur si emra në kallëzore;
për + mbiemra të përdorur si emra në rrjedhore:**

me të mirë
me të keqe
me të butë
me të shpejtë
me të lutur
me të qeshur
me të egër

për së afërmi
për së shpejti
për së gjalli
për së largu

■ **për + numëror:**

për një
për dy

- **me përsëritjen e të njëjtit numëror** (të bashkuar me parafjalën *nga*):

një nga një
dy nga dy

- **folje + e + folje në urdhërore**

shkel e shko
qesh e ngjesh

§ 392 parafjalë

- **parafjalë + emër:**

me anë (anën)
me përjashtim
në drejtim
në vend
nga shkaku
për arsye
për hir (E bënte për hir të Jonës.)

- **parafjalë + emër + parafjalë:**

në lidhje me
në bashkëpunim me
në kundërshtim me
në përputhje me

- **ndajfolje + me:**

bashkë me (Largoheshin *bashkë me* shoqet.)

§ 393 lidhëza:

- a** me dy a tri gjymtyrë të mbledhura pranë njëra-tjetrës:

ashtu si
që kur
para se
kurdo që

*kudo që
aq sa
kështu që
në qoftë se
me qëllim që
për arsye se
sa herë që*

- b** me dy gjymtyrë të shpërndara:
*ose ... ose
a ... a
as ... as
ja ... ja
edhe ... edhe
ose ... ose
jo vetëm (që) ... por (edhe)*

§ 394 pjesëza

- a** me dy gjymtyrë:
*as që
pa le
ja që
le që*

- b** me tri gjymtyrë:
*jo se jo
po se po*

§ 395 Raste të fjalëformimit të përzier (me kompozim dhe prejardhje njëherazi)

■ kompozitë + prapashtesë:

*paqëndashës
pjesëmarrës
kryengritës
marrëveshje*

■ **fjalë të përngjitura + prapashtesë:**

Njëherazi
marrëveshje
përgjumësh
tetorësh
pesëgarësh
pesëmbëdhjetëditësh
trekëndësh

■ **përngjitje + prejardhje pa ndajshtesë:**

parafjalë	emra	mbiemra
<i>pa</i>	+ <i>fe</i>	<i>i pafe</i> ³⁷²
<i>pa</i>	+ <i>fat</i>	<i>i pafat</i>
<i>pa</i>	+ <i>fund</i>	<i>i pafund</i>
<i>pa</i>	+ <i>besë</i>	<i>i pabesë</i>
<i>pa</i>	+ <i>bazë</i>	<i>i pabazë</i>
<i>pa</i>	+ <i>anë</i>	<i>i paanë</i>
<i>pa</i>	+ <i>emër</i>	<i>i paemër</i>
<i>pa</i>	+ <i>shkollë</i>	<i>i pashkollë</i> ³⁷²
<i>pa</i>	+ <i>gojë</i>	<i>i pagojë</i>

Shënim. Disa mbiemra të këtij tipi përdoren paralelisht me mbiemrat me **-shëm**:
i paanshëm (i *paanë*)
i pafajshëm (i *pafat*)

³⁷² Në gjuhën e sotme përdoren paralelisht *njeri pa shkollë* dhe *njeri i pashkollë*; *njeri pa fe* dhe *njeri i pafe* etj.

SINTAKSA

SINTAKSA

FJALIA

Llojet e fjalive sipas ndërtimit (përbërjes)

§ 396 Fjali të thjeshta:

*Treni u nis.
Gjirokastra është qytet i gurtë.
Agimi po lexon gazetën me vëmendje.
Etleva nuk ndodhet sot në shtëpi.
A duhet të pres shumë, zotëri?
Akoma s'e ke kuptuar?
Kthehuni nëpër vende!
Rroftë Shqipëria!
Natë. Heshtje.*

§ 397 Fjali të përbëra³⁷³ (periudha):

*Binte shi i imët dhe përreth ishte krijuar një baltë e
madhe.
Nderi është parajsë, turpi është skëterrë.
Kur vdiq Skënderbeu, asnjë sy nuk mbeti i papërlotur.*

³⁷³ **Fjalja e përbërë ose periudha**, ndryshe nga fjalia e thjeshtë, përbëhet nga dy a më shumë **sifjali**. (Sifjalitë mund të jenë kryesore, të varura ose të bashkërenditura.)

Kur vdiq Skënderbeu (sifjali e varur), asnjë sy nuk mbeti i papërlotur (sifjali kryesore).

Binte shi i imët (sifjali e bashkërenditur) \ dhe \ përreth ishte krijuar një baltë e madhe (sifjali e bashkërenditur).

Nderi është parajsë (sifjali e bashkërenditur), turpi është skëterrë (sifjali e bashkërenditur).

*Kryeni detyrën ndaj Atdheut për të cilin kurrë s' duhet
kujtuar se është derdhur tepër gjak, se është luftuar sa
duhet, sepse dashuria për të ia kalon çdo dashurie tjetër.*

Llojet e fjalive sipas modalitetit

§ 398 Fjali pohuese:

*Në Shqipëri fitoi demokracia.
Në male kishte rënë një mjegull e dendur.
Naim Frashëri është poet i madh kombëtar.
Më flihet.
Natë.
(- Do të shkoni në Tiranë?) - Po.*

§ 399 Fjali mohuese

Fjalitë mohuese ndërtohen me pjesëzat mohuese:

a nuk

■ **nuk+dëftore:**

*Lirinë **nuk** ua solla unë.
Unë **nuk** pajtohem me mendimin e tij.
Nuk ju shpëtoj nga ky hall.
Ylli **nuk** e pranoi lehtë propozimin tim.
Ti **nuk** flet konkretisht.
Fredë **nuk** qeshi.
Ata **nuk** do të kthehen sot.
Ai **nuk** është mjek.
Kjo, për fat të keq, **nuk** ishte fort e qartë.
Tefik Osmani **nuk** qe i rregullt në punë³⁷⁴.
Kjo punë **nuk** është bërë mirë³⁷⁵.
Ai **nuk** e fliste gjuhën qartë³⁷⁵.*

■ **nuk + folje modale+ lidhore (ose pjesore):**

***Nuk** mund të vija pas asaj që ndodhi.*

³⁷⁴ Krahazo ndërtimet që kanë mbiemër a ndajfolje me parashtesën **pa**
ose pjesëzën **jo**:

Tefik Osmani qe i parregullt në punë.

Kjo punë është bërë jo mirë.

Ai e fliste gjuhën jo mirë.

Një akuzë të tillë **nuk** mund ta pranoj.
Nuk mund ta quash këtë një shkrim të mirë.
 Lena **nuk** mund ta parashikonte saktë këtë gjë.
 Ajo **nuk** donte te bisedonte.
Nuk duhet ta përkëdhelësh shumë fëmijën.
Nuk duhet përfituar nga dobësia e tjetrit.
Nuk do krasitur vetëm një degë, por krejt pema.

■ **nuk + habitore:**

Artani **nuk** ditka të luajë mirë në mbrojtje.
Nuk qenka për mua qyteti.
 Ilir Sema këtë vit **nuk** më paska dërguar urim për Vitin e Ri.
Nuk merrka erë fare nga ky zanat.

b **s**³⁷⁵

■ **s + dëftore:**

Mjekun **s'e** gjeta në shtëpi. (Mjekun **nuk** e gjeta në shtëpi.)
 Bardhit **s'i** pushonte goja. (Bardhit **nuk** i pushonte goja.)
 Lumi **s'kalohet** lehtë.
S'kemi nevojë për të.
 Natyrisht, **kjo s'është** puna ime.
S'më pëlqen.
 Shiu **s'ka** për të rreshtur gjer në dhjetor.

■ **s' + folje modale + lidhore (ose pjesore):**

S'duhet të largohemi nga shtëpia pa takuar nënën.
 Shtëpia e tij **s' mund** të mbetet në të errët.
 Dëshirat **s' mund** të plotësohen në çdo rast.
S'do marrë seriozisht **kjo punë**.
S'dua ta marr për sipër këtë faj.

■ **s' + habitore:**

Ju sikur **s'paskeni** qenë këtu.
S'qenka për ta besuar më.
 Ende **s'paska** ardhur.

³⁷⁵ Pjesëza **s'** përdoret më shumë në ligjërimin bisedor.

c mos

■ **mos**³⁷⁶ + **lidhore**:

*Thuaji shoferit tim të **mos** më presë.
Albani e detyroi veten të **mos** dëgjonte më.
Vendosa të **mos** ia dëgjoja fjalën.
Të **mos** flasim të gjithë njëherazi.*

■ **folje modale + mos + lidhore**:

*Ai mund të **mos** ishte i pastër në ndërgjegje.
Ajo duhet të **mos** nxitojë në këtë rast.
Ata mund të **mos** ishin sot këtu.
Duhet të **mos** ishte sjellë në atë mënyrë.*

■ **mos + urdhërore**:

***Mos** kërko të na bësh ligjin këtu!
Mos u tremb!
Mos më fyeni!
Djema, **mos** u mërzitni!
Mos u nis vetëm!*

■ **mos + dëshirore**:

***Mos** pafsh ditë të rënda!
Mos paç ditë të bardhë në këtë dhe atë jetë!
Mos e ngrënçim më këtë drekë!
Mos e ndjefsh fare mërzinë!*

Shënim. **Mos** del edhe në rolin e sifjalisë:

- **Mos** djalë, se e mori vesh mëhalla.

d as/as që³⁷⁷ (shprehin mohim të përforcuar):

³⁷⁶ Pjesëza **mos** vendoset zakonisht pas të-së së lidhore.

³⁷⁷ Pjesëza **as/ as që** mund të shoqërohet edhe me **nuk**, duke e përforcuar më tej mohimin:

***As** e pa. (**As nuk** e pa).*

***As** ia bëra pyetjet e shumta, (**As nuk** ia bëra pyetjet e shumta...)*

*Ajo **as** dëgjonte t'i flisje me gojë. (Ajo **as nuk** dëgjonte t'i flisje me gojë.)*

***As që** e marr me mend se nga mund t'i vijë e keqja.*

*(**As që nuk** e marr me mend...).*

Por **nuk**, s' janë të domosdoshme, kur para tyre ka një fjalë tjetër:

*As e kishte ndër mend. (Krahaso: **Nuk** e kishte ndër mend.)*

*Sa për fisin e Grudëve, **as** mund të flitej.*

*Unë **as** i njoh këto gra.*

***As që** e vë në dyshim. (**As** e vë në dyshim. **Nuk** e vë në dyshim.)*

***As që** po kujtohej për punën.*

dh s'para/ nuk para (shprehin mohim të zbutur):

***S'para** di t'i vërtitësh punët. (Krahaso: **Nuk** di t'i vërtitësh punët.)*

*Vitin e parë Gëzimi **s'para** e mori veten.*

***S'para** kanë pamje gërshetat e mia.*

*Ata **s'para** dëshironte t'i shikonte pranë njëri-tjetrit.*

***Nuk para** dëgjon mirë.*

Shënim. Pjesëzat **nuk, s', mos, as, s'para** vendosen para foljes dhe shprehin mohim të plotë.

e jo (shpreh mohim të pjesshëm, duke u mohuar vetëm një gjymtyrë; zakonisht **jo** përdoret në ndërtime me kundërvënie: **jo, jo ... por**):

*Nëna e mori në telefon e **jo** Artani. (Krahaso: **Jo** Artani, por nëna e mori atë në telefon.)*

*Bardhi e **jo** Agimi shkoi për peshk.*

*Ajo e kishte atë **jo** shoqe, **por** motër. (Krahaso: Ajo e kishte atë motër e **jo** shoqe.)*

*Udhëtarët vështtronin **jo** fushën, **por** skajet e saj.*

*Do të kemi punë **jo** llafë.*

*Ne mendojmë **jo** për veten, **po** për mbesën.*

*Ajo mund të bindet për këtë **jo** nga deklaratat, **por** nga provat.*

*Kjo çështje na takon neve e **jo** juve.*

*Unë shkova atje **jo** për të ndenjur, **por** për të mësuar.*

*Ai shkoi për studime **jo** në Lindje, **por** në Perëndim.*

*Ne fjetëm ditën **jo** natën.*

*Ai lexonte gjithmonë në bibliotekë dhe **jo** në shtëpi.*

*Për një kohë **jo** të gjatë ne arritëm shumë.*

Shënim 1. Për të shprehur mohim të pjesshëm përdoret edhe *mos*:

Në mos atë natë, të nesërmen do të lajmëroja familjen.

Shënim 2. Pjesëzat e mohimit të pjesshëm *jo, mos* vendosen para çdo gjymtyre të fjalisë, përveç foljes-kallëzues.

Shënim 3. Pjesëza *jo* mund të përdoret në vend të “*nuk + folje*” në sifjali të bashkërenditura:

Njëren këmbë e kishte mbi tavolinë, ndërsa tjetrën jo.

§ 400 Mohimi i përforcuar (me dy fjalë mohuese)³⁷⁸

a nuk/s' + asnjë, asnjeri, (njeri), askush (kush), asgjë (gjë):

Nuk shkoj në asnjë vend tjetër.

Nuk e duroj asnjë çast.

Nuk pati asnjë zë kundër.

Ai s'takoi asnjë të njohur në atë qytet.

Unë nuk i hoqa asnjë varg vjershës.

Sot nuk mungon asnjë.

Nuk më foli asnjeri keq për Sabinën.

Asnjeri nga ata nuk e kishte parë filmin.

Nuk kishte njeri në shtëpi.

Në këto çaste nuk i interesonte askush.

Shumë gjëra për të s'mund t'i dijë askush.

Askush nuk e kuptonte.

Andrea dhe Alma nuk morën vesh asgjë.

I vetëm nuk mund të bësh asgjë.

Asgjë s'pipëtinte.

S'po kuptoj asgjë.

S'pa asgjë.

³⁷⁸ Në gjuhën shqipe mohimi mund të shprehet edhe me më shumë se dy fjalë mohuese:

Ardi as nuk e hapi librin fare.

Ty **nuk** të shpëton **asgjë**.
Unë **nuk** kam bërë **asgjë**.

b **nuk/s' + kurrë, asnjëherë, asgjëkundi, aspak, fare, hiç:**

Nuk ishin parë **kurrë** më parë.

Ato s'harrohen **kurrë**.

Kurrë nuk kam dëgjuar një ofendim të tillë.

Blendi s'mund të pajtohej me të **kurrë**.

S'e kishte menduar **asnjëherë** se tërë kjo ndodhi do të përfundonte kështu.

Nuk më ngrihen nervat **asnjëherë**.

Ai **asgjëkundi nuk** është poet formalist.

Nuk dukej **asgjëkundi** ndonjë shenjë.

Në të parë nuk ta mbush **aspak** syrin.

Nuk e kishin të lehtë **aspak** që të bënin një gjë të tillë.

Ata s'kishin **aspak** ndër mend të qëndronin në qytetin e tyre.

Nuk e dëgjova **fare** mësimin.

Të nesërmen *Mondi* **nuk** do të binte **fare** në sy.

Nuk na pëlqeu **fare** ky film.

S'të pashë **fare**.

Të shoqit *nuk* i vinte **hiç** mirë.

c **nuk/s + jo:**

Nuk shpëtuan të gjithë, **jo**.

S'më zë ky dimër, **jo**.

S'janë për ty këto gjëra, **jo**.

d **mos + asnjë, asnjëri, askush (kush), asgjë:**

Mos merr **asnjëri** me vete.

Mos luani **asgjë** nga tryeza.

Mos i thuaj **kujt** për çka dëgjove.

Mos kini **asnjë** dyshim.

dh **mos + kurrë, asnjëherë, asgjëkundi, fare:**

Mos më shqetëso **kurrë** më.

Mos rri **asnjëherë** vetëm.

Mos shko **asgjëkundi**, më prit aty.

Mos e hap gojën fare.

Shënim 1. Përemrat dhe ndajfoljet që kanë në ballë *as, si, askush, asnjëri, asgjë, asgjekundi* mund të përdoren edhe pa këtë, kur ndodhen pas foljes kallëzues:

Nuk më intereson kush (askush).

Në shtëpi s'gjeta njeri (asnjeri).

Për autorin nuk dimë gjë (asgjë).

Nuk kam qenë gjekundi (asgjekundi).

Por, në krye të fjalisë, *as* është e pamungueshme:

Askush nuk më intereson.

Asnjëri s'gjeta në shtëpi.

Asgjë nuk dimë për autorin.

Asgjekundi nuk kam qenë.

§ 401 Në ndërtimet me mohim takohen shpesh fjalët:
më, dot, ende, akoma:

■ **më:**

Nuk i pa më për dy vjet rresht.

Nuk dukej më tymi i oxhakut të Fizëve.

Nuk shes më asnjë kokërr mollë.

S'kishte pasur më shqetësime nga puna.

Mos shko më në stadium.

Nuk ka ndërmend të lëshojë më.

■ **dot:**

Ne nuk e dëgjuam dot bisedën që u bë.

Unë dhe shoku im nuk i durojmë dot raste të tilla.

Nuk e takoi dot.

Me këto çizme nuk shkoj dot as deri në stacion.

Ajo s'ngopej dot me gjumë.

S'e gjej dot shkakun.

■ **ende (akoma):**

Skënderbeu s'kishte ikur ende.

*Nuk kishte mbërritur **ende** asnjë nga miqtë.
 Ora e drekës s'kishte ardhur **ende**.
Ende s'janë mbushur dy vjet.
 Akoma **nuk** ka ndërruar mendje.
 Akoma s'po vjen.*

§ 402 Dy mohime me vlerën e një pohimi

Në gjuhën shqipe dy mohime japin një pohim në këto raste:

■ **nuk/s' + pa:**

*Qemali **nuk** ishte **pa** shokë. (Qemali kishte shokë.)
 Asgjë s'fitohet **pa** luftë.
 Natyrisht s'ka asgjë **pa** kushte.
 Ai **nuk** shkon **pa** mua.
 Ai **nuk** flinte **pa** darkë ndonjëherë.
 Ajo **nuk** është **pa** fat.*

■ **nuk/s' (mund + lidhore) + mos:**

*Ata **nuk** mund të **mos** e bindnin atë brenda një nate.
 Ai **nuk** mund të **mos** vinte sot.
 S'mund të **mos** shprehej mirë.
 Ai s'mund të **mos** e kuptonte këtë gjë.*

■ **nuk/s' (lë ose mbes) + përcjellore mohore:**

***Nuk** la gur **pa** luajtur. (I luajti të gjithë gurët.)
Nuk la njeri **pa** kapur.
Nuk lanë derë **pa** trokitur.
Nuk la gjë **pa** bërë.
Nuk la fjalë **pa** thënë.
Nuk mbeti sy **pa** qarë.
Nuk mbeti gojë **pa** folur.*

■ **nuk/s' + mbiemër me parashtesën pa:**

*Kjo **nuk** është gjë e panjohur për mua. (Kjo është gjë e njohur për mua.)
 Agimi **nuk** ishte i paaftë.
 Kjo çështje **nuk** është e parëndësishme.
 Kjo s'është e pamundur.*

§ 403 Në gjuhën shqipe takohen edhe ndërtime pohuese me kuptim mohues ose e kundërta:

a -*Pusho!* (*Mos fol!*)
-*Mbylle gojën!* (*Mos e hap gojën!*)

b Ky takim **nuk** është më pak i mundshëm.
Atij **nuk** iu duk punë e rëndë.
Drita **nuk** e mori aspak me ngut.

§ 404 Ndërtime dhe shprehje të qëndrueshme me mohim:

S'ka përse! (*Nuk ka përse!*)³⁷⁹

S'ka të mbaruar (të sosur).

S'ka rëndësi.

S'ka dyshim.

S'ka nevojë.

S'ka gjë.

S'ka gajle.

S'i bën syri tërr.

S'e luan topi.

S'e s'bën.

S'prish punë.

S'ia var.

S'do mend.

S'ke ç'i bën.

S'di ç'të them.

S'ka s'ka!

Ku s'vajtëm!

Llojet e fjalive sipas qëllimit të thënies

§ 405 Fjali dëftore:

Makina e ngadalësoi shpejtësinë.

Biblioteka ndodhet në qendër të qytetit.

Ajo ishte mësuese në një shkollë fshati.

Në kasolle ishte errësirë.

Kisha për të redaktuar shkrimin e një bashkëpunëtori.

³⁷⁹ S' dhe **nuk** si rregull ndërkëmbehen.

*Pak nga pak u mblodhën tërë shokët.
Unë isha mësuar me natyrën e Xhulit.
Do ta pres në redaksi.*

Shënim 1. Folja-kallëzues e fjalive dëftore është përgjithësisht në mënyrën dëftore, por rrallë ajo mund të jetë edhe në urdhërore: Ata **ndreq** dhe Osumi **prish**. Ata **sill** dhe Osumi **merr**.

Shënim 2. Krahës faktit real, fjalë dëftore mund të shprehë edhe ngjyrimë modale, si: mundësi, supozim, domosdoshmëri, siguri, dyshim etj. (Këto ngjyrimë modale shprehen ndërkaq edhe me folje modale, pjesëza etj.):

*Studentët shkuan në ekspeditë (fakt real).
Sot kalohet (mund të kalohet) për Korçë (mundësi).
Do të ketë ardhur treni (supozim).
Ky ujë nuk pihet (pamundësi).
Ajo s'ka për të shkuar në Tiranë (siguri).
Guri sikur u zemërua (dyshim).
Ndoshta, ka të drejtë (supozim).
Kursi duhet të fillojë që nesër (domosdoshmëri).*

Fjalë pyetëse

§ 406 Fjalë pyetëse që kërkojnë përgjigje (ndërtohen me ose pa fjalë pyetëse)

a Me përemra pyetës:

*Kush je ti?
Kush erdhi?
Po me kë do të rrish ti?
Çfarë dite është sot?
Çfarë të tha?
Çfarë do?
Çfarë të jetë kjo vallë?³⁸⁰*

³⁸⁰ **Vallë** shoqëron herë-herë fjalinë pyetëse, duke i dhënë kuptimin e dyshimit.

Cila ditë e javës është më me fat për ju?
E sata ditë është sot?
Sa vjeç je?
 Nga *se* vuan?
 Me *se* rrojnë foshnjat?
Ç'i rrit çiliminjtë?
*Ç'*ditë është sot?
 Në *ç'*orë arrin aeroplani?
*Ç'*kërkon, gjysh?
*Ç'*kish bërë vallë ai njëzet vjet rresht?
*Ç'*u bërë kaq kohë?
*Ç'*është ajo fjalë?
*Ç'*hynte ai në këtë punë?

b Me ndajfolje pyetëse:

Sa është data sot?
Sa larg është shtëpia jote?
Sa është ora?
Pse të thirrën?
Pse nuk më lajmërove?
Pse u vonove?
Përse shkove?
 Nga jeni ju?
 Po *ku* është?
Ku po e shpini, or djema?
Kur u kthye?
Si dolët sot?
Si i ndien sytë tani?
Si i kam ata të sëmurët?
Si jeni me shëndet?

c Me pjesëza pyetëse:

A thua edhe në shpirtin tim po binte nata e errët?
Gent, a do të shpëtojmë?
A ka luajtur ndonjë rol kryesor ky aktor?
A doni të pyesni për ndonjë gjë?
*E, ç'*po bën?
Kjo a është me të vërtetë jeta ime?

Shënim. Përemrat, ndajfoljet, pjesëzat, përveç *ç'*, përdoren edhe vetëm për vetëm si fjali pyetëse:

(Do të shkojmë këto ditë?) -**Ku?** -**Kur?**
 (- Kemi lajme të reja.) -**Çfarë?** -**Pse?**
 (- Do të bashkëpunojmë?) -**Ë?**
 -**E?** (Ç'të reja kemi?)
 (-Këtu me siguri ka tjetër gjë.) -**Çfarë?**

d Pa fjalë pyetëse:³⁸¹

-Teuta punon në teatër?³⁸² (-Teuta.)
 -Të dhëmb koka? (-Më dhëmb.)
 -Lozim me letra? (-Lozim.)
 -I biem këndeje nga deti? (- Po, i biem, ose: -Mirë.)
 -Këtu do të banosh? (- Këtu.)
 -Po ne kemi të bëjmë me të? (-Ne kemi të bëjmë.)
 -I përkthyet në gjermanisht? (- I përkthyer.)
 -E di familja? (- E di)
 -Familja e di? (- Familja, po)
 -Pimë një kafe? (- Pimë ose: -Mirë.)
 -Ka ndonjë gjë të re? (- Ka, ka.)
 -Vetëm një firmë kërkoni ju? (- Një firmë.)
 -Është hera e parë kjo? (- Hera e parë.)

§ 407 Fjali pyetëse që nuk kërkojnë përgjigje

a Pyetëse pohuese:³⁸³

³⁸¹ Në këtë rast pyetja realizohet vetëm me anë të intonacionit pyetës.

³⁸² Në varësi nga vendi i fjalës me theks logjik kemi:

- (1) -Teuta punon në teatër? (-Po, Teuta.) (Intonacion pyetës zbritës)
- (2) -Teuta punon në teatër? (-Po, punon.) (Intonacion pyetës ngjitës zbritës)
- (3) -Teuta punon në teatër? (-Po, në teatër.) (Intonacion pyetës ngjitës)

Por, nga këto tri lloje, më tipiku është (1), d.m.th., zakonisht fjala me theks logjik qëndron në krye të fjalisë pyetëse.

Prandaj, në gjuhën shqipe fjala për të cilën pyetet (me theks logjik) normalisht qëndron në krye:

-Teuta punon në teatër? (-Po, Teuta.)

-Punon Teuta në teatër? (-Po, punon.)

-Në teatër punon Teuta? (-Në teatër.)

³⁸³ Këto i japin përgjigje pohuese një pyetjeje të mëparshme, duke qenë sinonimike me pjesëzën "po":

(-Po Spiroja iku?) -Ç'të rrinte më? (=Po.)

(- Po Spiroja iku?) - **Ç'të rrinte më ? (- Iku.)**
 (- Po ti heshte?) - **Ç'të bëja? (- Heshta.)**
 (- I hëngre?) - **T'i flakja?**
 (- Ju me mua do të punoni?) - **Pse s'ta mbushim syrin?**
 (- E dëgjon zërin e vendit tënd?) - **Kush nuk e dëgjon?**
 (- A e mban mend?) - **Si nuk e mbakam mend?**
 (- Ti je Jani Nelka, apo jo?) - **Pse, mos njeh ndonjë tjetër me këtë emër?**

b Pyetëse mohuese:³⁸⁴

(- Po ti vetë nuk fole?) - **E ç'të flisja? (= - Nuk fola.)**
 (- Ta shpiem në Korçë?) - **E ku shpihet atje?**
 (- Ke frikë?) - **Pse të kem?**
 (- A vemi nga lumi?) - **E ç'të bëjmë atje?**
 (- A jeni i martuar?) - **Pse të martohem?**

c Pyetëse nxitëse:³⁸⁵

- Ende po e vret mendjen për atë?! (= - Mos e vrit mendjen më për atë!)

- Pse s'rrini edhe ju me ne?!

- Hë, ore, ç'e qepe gojën?!

- Akoma nuk i ke pirë ilaçet?!

- Përse nuk del jashtë me shokët?!

- S'të paskan plasur sytë akoma?!

- Nuk do të rrish edhe ca?!

- Hë, pse s'flet?!

- Si s'fole nje herë, xhanëm?!

d Pyetëse emocionale:³⁸⁶

A do ta mbaroni vallë këtë punë kaq shpejt?!
Ku vajti gjithë ai ngazëllim i mbrëmshëm?!
Si është e mundur?!

³⁸⁴ Këto i japin përgjigje mohuese një pyetjeje të mëparshme, duke qenë sinonimike me pjesëzën "jo":

(-Po ti vetë nuk fole?) -E ç'të flisja? (= -Jo.)

³⁸⁵ Këto, nëpërmjet pyetjes, nxisin për kryerjen e veprimit.

³⁸⁶ Këto shprehin ngjyime emocionale (si: habi, dyshim, pasiguri etj.).

*Je në vete, moj bijë?!
Mos e kanë vrarë?!
Ç'është kështu me ju?!*

dh Pyetëse retorike:³⁸⁷

*E kush nuk e di këtë? (Këtë e dinë të gjithë.)
E cili nuk e mësoi këtë huq të Rrapos?
E kush mund t'i duronte dot gjithë ata zinxhirë të
rëndë? (Asnjë nuk i duronte dot gjithë ata zinxhirë të
rëndë.)
Kush nuk e pëlqen atë shikim kaq të bukur?
Kush e nis çështjen nga e para?*

e Pyetëse të zhdrejta:³⁸⁸

*E pyeti ku do t'i kalonte pushimet.
I treguan ku do ta kalonin fundjavën.
Të kujtohet kur jemi takuar për herë të parë.
Donte të dinte sa i thellë ishte liqeni.*

f Pyetëse veçuese³⁸⁹

*Ju do të rrini apo do të niseni?
Ishit vetëm, apo ishte edhe dikush me ju?
Nuk kuptoni apo bëni sikur nuk kuptoni?*

Shënim. Pjesa e dytë e alternativës jepet shpesh me
togun "**apo jo**":
*Më dëgjon **apo jo**?
Do ta shkruash **apo jo** artikullin?*

§ 408 Fjali nxitëse

a Fjalitë nxitëse që shprehin urdhër, komandë:

*- Nisu sa më shpejt, shofer!
- Bjeri borisë për alarm!*

³⁸⁷ Këto kumtojnë diçka në formën e një fjalie pyetëse. (Kuptimi është pohues kur fjalia është mohuese dhe e kundërta.)

³⁸⁸ Këto përdoren në fjali të përbëra, zakonisht pas sifjalisë kryesore dhe nuk kanë intonacion pyetës.

³⁸⁹ Këto shprehin të dy pjesët e alternativës në një fjali të përbërë.

- Ulu aty!
 - Kthehuni në shtëpi!
 - Pas meje!
 - Shporru këtej!
 - Ndal!
 - Zjarr!
 - Prapa kthehu!

b Fjali nxitëse që shprehin këshillë, thirrje, kërkesë, lutje, urdhër të zbutur etj.:

*Të shkruani bukur e pastër!
 Të ligut hapi udhë!
 Më prit poshtë, në bar!
 Mos e thuaj dy herë, të lutem!
 Shkojmë!
 Le të dëfrenjë edhe ca!
 Le të këndojmë së bashku!
 Ju lutem, më jepni një cigare!
 Letërnjoftimin, ju lutem!
 Aman, më merrni edhe mua me vete!*

Shënim 1. Sipas intonacionit mund të ndryshojnë edhe kuptimet e fjalisë nxitëse; në të shkruar ndihmojnë edhe fjalët e autorit:

- Fol! - e urdhëroi mësuesi.

- Fol, - iu lut mësuesi.

Për të zbutur urdhërin përdoren edhe fjalët: **ju lutem, të lutem, le, aman.**

Shënim 2. Folja në fjalitë nxitëse është zakonisht në urdhërore, por edhe në dëftore e lidhore.
Të rritet më shumë puna me strukturat e bazës.

§ 409 Fjalitë dëshirore³⁹⁰

*Rroftë Shqipëria!
 Rroftë demokracia!
 Të rrofshin fëmijët!
 Korovesh, të na trashëgohen!*

³⁹⁰ Këto shprehin dëshirë, urim, mallkim.

Të trashëgohet çifti!
 Qofsh e lumtur, moj bijë!
 Vafsh e u kthesh shëndoshë e mirë!
 Udhë e mbarë të qoftë!
 Të rroni vetë, të të rrojnë fëmijët!
 E gëzofshi shtëpinë e re!
 E gëzofsh, e grish me shëndet!
 T'i mbash me shëndet këpucët!
 Paç fat, moj çupë!
 Të shkoftë rruga mbarë!
 Kalofshi një ditë të bukur!
 Të shkuara, të harruara!
 Ashtu qoftë!
 Ju bëftë mirë!
 -Puna mbarë- Mbarë paç!
 Ju lumshin krahët!
 Mirë se erdhët!
 Mirë se të gjeta!
 Mirë ju gjëtsha!
 Mirë ardhsh!
 Rrofsh, moj Besë.
 Qofsh përherë i bekuar, mor djalë!
 I rëntë pika!
 Ta hajë dreqi!
 Thefsh qafën!
 Të dalshin trutë!
 Të marrtë lumi!
 E çaftë ujku lanetin!
 Të shitoftë zana!
 Të marroftë zoti!
 Zoti mos e dhëntë.
 Zoti i bekoftë.
 Fol, mor t'u mbylltë!
 T'u thaftë goja!
 T'u thaftë gjuha!

Shënim. Folja-kallëzues në fjalitë dëshirore është zakonisht në dëshirore, por edhe në lidhore.

§ 410 Fjalitë thirrmore³⁹¹

*Sa qenke rritur?!
Sa e bukur qenka koha sot?!
Bobo, ç'paska bërë!
Si qenka dërrmuar?!
Oho, ç'paska vajtur?!
O! Sa bukuri ka tufa, sa gaz bie bagëtia!
Ç'kohë!
Sa inat!
Ç'burrë trim!
Pupu, ç'fjalë nxori nga goja!*

Shënim. Fjalitë dëftore, pyetëse, nxitëse kthehen e bëhen thirrmore, kur ligjërohen me emocion:

<i>Erdhi treni. (dëftore)</i>	<i>Erdhi treni! Erdhi treni!</i> (dëftore thirrmore që shpreh gëzim)
<i>Erdhi treni? (pyetëse)</i>	<i>Erdhi treni?! (pyetëse thirrmore që shpreh habi)</i>
<i>Luaj këmbët! (nxitëse)</i>	<i>Luuuaj këmbët!! (nxitëse thirrmore që shpreh zemërim, qortim)</i>

Llojet e fjalive sipas gjymtyrëve kryesore³⁹²

§ 411 Fjali dykryegjymtyrëshe (këto kanë edhe kryefjalë edhe kallëzues)

*Treni u nis.
Njerëzit flinin.*

³⁹¹ Këto shprehin anën emocionale të ligjërimnit (si: habi, gëzim, hidhërim etj.). Në përbërjen e fjalive thirrmore folja-kallëzues shpesh është në mënyrën habitore; në to gjenden pasthirrma dhe fjalët **sa, ç** etj.

³⁹² Emri, përmri, numërori, mbiemri, folja dhe ndajfolja që hyjnë në përbërjen e fjalisë quhen **gjymtyrë fjalie**; këto mund të jenë gjymtyrë kryesore (kryefjala dhe kallëzuesi) ose gjymtyrë të dyta (kundrinori, përcaktori, rrethanori). Fjalitë që i kanë që të dyja gjymtyrët kryesore, të shprehura ose të nënkuptuara, quhen fjali **dykryegjymtyrëshe**; fjalitë e tjera, që nuk kanë as kryefjalë, as kallëzues, quhen fjali **njëkryegjymtyrëshe**.

Sifاليا dykryegjymtyrëshe, ashtu edhe ajo njëkryegjymtyrëshe mund të jenë të pazgjeruara me gjymtyrë të dyta ose të zgjeruara.

*Lufta mbaroi.
Ata dashurohen.
Për Shqipërinë ditët e mira paskëtaj vijnë.
Tymi ngadalë po shpërndahej.
Ai ka vajtur për të punuar.
Kjo muzikë është për të vallëzuar.
Librat të bëjnë më të urtë e më trim.
Trokiti në portë disa herë.
Erdhi shumë vonë.
Ndezi dritën.*

Fjali njëkryegjymtyrëshe (këto nuk kanë as kryefjalë, as kallëzues, por kryegjymtyrë)

§ 412 Kryegjymtyra³⁹³ shprehet:

a me një folje pavetore:³⁹⁴

*Po gdhinte.
Po errej.
Gjëmonte nga gryka e Këlcyrës.
Po veson.
Po ngrysej.
Nga Lindja kishte filllluar të zbardhej.
Jashtë frynte.
Sa shpejt që u err!
Ngadalë e rrallë nisi të qëmtojë.*

b me një folje në vetën I e II njëjës e shumës:³⁹⁵

*- I shkrove letër nënës? - I shkrova.³⁹⁶
- Nuk më prisje? - Të prisja.
Nuk i shkul dot këto rrënjë.
Kam folur me disa prej tyre.
Për këtë gjë kemi ardhur këtu.
Diku e kemi parë një material të tillë.*

³⁹³ Kryegjymtyra mund të shprehet me një folje, me një grup fjalësh, ose me një emër.

³⁹⁴ Këto fjali shprehin dukuri atmosferike.

³⁹⁵ Në këto fjali theksohet veprimi, ndërsa vepruesi, që njihet nëpërmjet mbaresave foljore, del në plan të dytë.

³⁹⁶ Por në pyetjen: *-Kush i shkroi letër nënës?* përgjigjja jepet vetëm me fjali dykryegjymtyrëshe: *-Unë i shkrova* (ose *-Unë.*).

*Rreth flamurit të përbashkuar të lidhim besën për
 shpëtim.
 Nisemi, vëllezër.
 Bisedojmë nesër.
 Çuditëm, Alma, çuditëm.
 Do të plakemi para kohe këtu.
 Më kuptoni?
 Keni frikë nga rrufetë?
 Pse ma preve udhën?
 Ku do t'i vendosim këto arka?
 Gjuhën e Mëmëdheut mëso!
 Ndize një herë.
 Hë, fol.
 Më prit për drekë.
 Ju lutem, thërrisni dëshmitarin.
 Të bëjmë një listë të plotë të materialeve.
 T'i lëmë shakatë.
 Ta kthejmë fytyrën nga Evropa dhe Amerika.
 Dalshi faqebardhë!*

c me një folje në vetën III shumës:³⁹⁷

*Djalin e thirrën ushtar.
 Në derë trokitën për së dyti.
 Na vranë Halimin.
 Për të thonë shumë gjëra interesante.
 E emëruan mësues në një fshat të Gramshit.
 E liruan nga detyra.
 Inxhinier Andrean e mbajtën në ministri.
 Thonë se tre lebër bëjnë një këngë.
 Ku mund ta kenë fshehur?*

d me një folje në vetën II njëjës:³⁹⁸

*Fanin e gjeje kudo.
 Në sytë e tyre sheh trishtim.
 Me këto llojë njerëzish duhet të sillesh ndryshe.*

³⁹⁷ Këto fjali shprehin veprime të kryera nga persona të papërcaktuar.

³⁹⁸ Këto fjali shprehin veprime me kuptim të përgjithësuar (që u përkasin të gjithëve) dhe takohen shpesh në fjalët e urta, në proverba, në thëniet e njerëzve të shquar.

Nuk mund të luftosh me sukses pa shkollë.
 Qershi më të ëmbël se ajo s'gjeje gjëkund.
 Nuk është mirë të qeshësh kur je vetëm.
 Bëje të mirën e hidhe në det.
 Dua je Atë dhe si shqiponja fole në.
 Vështro shumë e fol pak.
 Pyet njëqind vetë, bëj si di vetë.
 Shtrij këmbët sa ke jorganin.
 Mos e bëj punën shkel e shko.
 Më mirë të dish sesa të kesh.
 Ruaju të të ruaj Perëndia.
 Njeriut shikoi punën dhe jo gunën.
 Që të jetosh duhet të luftosh.

§ 413 Kryegjymtyra shprehet me një grup fjalësh

a folje pësore në vetën III njëjës + ndajfolje ose emër:³⁹⁹

Në verë flihet jashtë.
 S'punohet më këtu.
 S'rrohet kështu.
 Vetëm nuk jetohej.
 Në Pogradec kalohet mirë.
 Kështu ecet përpara.
 S'rrihet në një vend, jo.
 A flitet kështu për miqtë?!
 Rrihet pa zjarr në dimër?!
 S'durohet më brenda.

b folje në vetën III njëjës + ndajfolje ose emër:⁴⁰⁰

Andej luftohej.
 Shumë flitej për të.
 Në dhomë vallëzohej.
 (Ai është i sëmurë.) Dyshohet për kancer.
 (Në krevat duhej të flinte Beni si mysafir.) Ashtu u bë.
 Kështu ndodhi edhe me Nurien.
 Rrallë na ka qëlluar kështu.

³⁹⁹ Këto fjali shprehin kuptime modale (mundësi, pamundësi: *Në verë flihet jashtë* = *Në verë mund të flihet jashtë*).

⁴⁰⁰ Këto fjali shprehin veprime, procese a dukuri të ndryshme të realitetit.

c **trajhtë e shkurtër + folje në vetën III njëjës:**⁴⁰¹

*Asaj nuk i flihej (krahaso: Në verë flihet jashtë.).
S'më flihet.
Më hahet shumë.
Rizait dhe Mitit nuk u rrihej në një vend.
Pas ikjes së veteranit, Arian Voglit nuk i qeshej më.
Më pikon në shpirt.⁴⁰²
Më ther në zemër.
Doktor, më sëmbon këtu.*

d **folja kam në vetën III njëjës + emër në kallëzore:**

*Sonte **ka** hënë.
Në male **ka** borë.
Në pyje **ka** jetë.
S'**ka** vend për thashetheme këtu.
Midis gurëve **kishte** baltë e llucë.
Ja që **ka** edhe njerëz të tillë.
Ka lloj-lloj njerëzish në botë.
Ka shumë rrugë dhe mënyra për t'u njohur me njerëzit.
Nuk ka kohë.
Në Kosovë ka trima dhe intelektualë të mençur.*

dh **trajhtë e shkurtër + folja vij në vetën III njëjës +
ndajfolje, ose formë e pashtjelluar, ose lidhore:**

*Bufetierit i erdhi keq për Dinin.
I vjen keq edhe gurit për këtë.
S'të vjen mirë?
Mua s'më vjen ndoresh fare.
S'të vjen rëndë nga vetja.
Mua më vinte keq.
I vinte prapë gjumë.
Adnanit nuk i vinte inat.
Shpresës i vinte për të qarë.
Na erdhi për të qeshur.
Asaj i vinte për të vjellë nga gjithë ajo rrugë me gropa.
Më vjen të pëlças nga inati.*

⁴⁰¹ Këto fjali shprehin gjendje të brendshme psiko-fiziologjike.

⁴⁰² Kur folja është veprorë, pranë saj përdoret një rrethanor.

e folja bëj në vetën III njëjës + një ndajfolje ose një emër:

*Këtu brenda bën ftohtë.
Buzë detit bën freskët.
U bë vonë, o burra.
Bënte vapë.
Një copë herë u bë heshtje.
Sa shpejt bëhet natë në dimër!*

f folja bie, ose fryn + emrat shi, borë, erë etj.:

*Bie borë.
Fryn erë.
Bie shi.*

g folja jam në vetën III njëjës + një ndajfolje, ose një mbiemër, ose një emër:

*Njësoj është, mor djalë!
Ishte vonë.
Tani është tepër vonë.
Është herët për punë.
Ashtu ishte vërtet.
Në mal ishte freskët.
Është e çuditshme, Ylli!
Është e pabesueshme.
Ishte e diel.
Ishte natë.
Ishte kohë fiqsh.
Është kohë e keqe.
Është turp.
Është shumë ftohtë jashtë.
Ishte errët.
Kështu është më mirë.
Në verë këtu duhet të jetë freskët.*

gj folja jam në vetën III njëjës + paskajore.⁴⁰³

*Është për të vënë duart në kokë.
Është për të ikur me vrap.*

⁴⁰³ Këto fjali shprehin domosdoshmëri. (Është për të vënë duart në kokë = Duhet vënë duart në kokë.)

*Është për të vënë kujën.
Është për t'i qarë hallin.*

h folja duhet ose do + pjesore:

*Këtu duhet mbjellë që në shtator.
Duhet vepruar ndryshe.
Duhet ngritur shpejt.
Duhet pasur më tepër besim te njeriu.
Duhet luftuar deri në fund.
Duhet ardhur nga ju sonte.
Duhej diskutuar me zjarr.
Atij i do dhënë kurajo.
Në të tilla raste do folur shkurt.*

§ 414 Kryegjymtyra shprehet:

a me një emër të pashquar:⁴⁰⁴

*Natë. (Në qiell ka yje.)
Natë e qetë.
Heshtje.
Heshtje varri.
Pranverë.
Pranverë e vitit 1992.
Dimër. Kohë e ftohtë me ngrica.
Zagushi.*

**b me një emër të shquar të paraprirë nga pjesëza
treguese ja:**⁴⁰⁵

*Ja qyteti im.
Ja xhamia. Ja dhe pusi.
Ja shkolla.
Ja busti i Qemal Stafës.
Ja shtëpia e Lejlasë së bukur.*

Llojet e fjalive sipas mospranisë së

⁴⁰⁴ Shprehen me emra të pashquar njëjës në emërore që nuk paraprihen nga fjalët *një, ca, disa*; janë rregullisht fjali pohuese dhe tregojnë praninë e një sendi a dukurie ose përshkruajnë.

⁴⁰⁵ Këto tregojnë një send që ndodhet aty pranë.

gjymtyrëve

§ 415 Fjali të paplota kontekstuale:⁴⁰⁶

(Mjeku hyri në dhomë.) **Ndezi dritën.**

(Ai trokiti disa herë. Asnjë përgjigje.) **Pastaj iku.**

(Vani nuk duroi më lart në vinç.) **Ishte i trullosur nga dielli.**

(Unë e kam fajin.) - **Edhe unë, tha tjetri.**

(Kush është aty?) - **Një i sëmurë.**

(Në fillim do flas unë.) - **Dhe pas meje ju.**

(Bardhi ecte përpara.) - **Unë pas.**

(Murana e varrit s'njihet më.) **As kulla e dikurshme.**

(Në verë plazhi i Durrësit është plot me turistë.) - **I Sarandës gjithashtu.**

(Ku të kenë shkuar?) - **Ndoshta në Tiranë.**

(Dera u hap dhe hyri shefi.) - **Pas tij Linda.**

(Si të quajnë?) - **Viktor.**

(Si do ta nxjerrim ujin?) - **Me kova.**

(-Ku punon?) - **Në spital.**

(-Nga vini?) - **Nga Gur-Kusari.**

(-Do të na bëni shoqëri?) - **Me kënaqësi.**

(-Qenke ftohur?) - **Mbase.**

(-Mësues është ai?) - **Mësues.**

(Ç'është ajo në kodër, kalë apo njeri?) - **Njeri.**

(Më sill analizat! - Çfarë analizash?) - **Të gjakut.**

(Dritaret ishin të hapura.) **Pemët të lulëzuara.**

§ 416 Fjali të paplota situative:⁴⁰⁷

(Njerëzit presin në stacion trenin.) - **Po vjen, - u dëgjua një zë.**

(Flaka kishte përfshirë motorin.) - **Po digjet, po digjet, bërtiste shoferi i alarmuar.**

(Ra zilja e telefonit.) - **Ministri, - tha sekretarja.**

(Trokëlliti porta me rrëmbim.) - **Djali, - tha nëna.**

(Era përplaste shiun me furi mbi dërrasat e moçme.) - **Kohë e keqe, - tha Maksi.**

⁴⁰⁶ Gjymtyra a kryegjymtyra munguese merret vesh nëpërmjet kontekstit; ajo është thënë më lart, prandaj nuk rimerret.

⁴⁰⁷ Gjymtyra a kryegjymtyra munguese merret vesh nëpërmjet situatës; ajo nënkuptohet nga rrethanat ekzistuese.

(A njihesh me këtë zotëri?) **Doktor Guri.**
 (Portieri trokiti.) - **Një telegram për ju, drejtor.**
 (Një çunak thirri.) - **Paratë.** Më pive tri gota.
 - **Hurma, hurma të mira.** (Urdhëroni myshterinj.)
 - **Një kafe,** - porositi i pari Genti.
 - **Ç'vjeshtë!** (Tha Leta duke shkelur gjethet e thata dhe të verdha.)
 - **Kujdes!** (Matjet duhet të jenë të sakta.)
 - **Lufta luftë.** (Tha i plagosuri.)

§ 417 Fjali të paplota eliptike:⁴⁰⁸

Mendja e shëndoshë, në trup të shëndoshë.
 Sipas vendit, edhe kuvendi.
 Sipas kokës, festen.
 I vdekuri me të vdekurit, i gjalli me të gjallët.
 Gjella me kripë, kripa me karar.
 Dy duar për një kokë.
 Plegëria si fëmia.
 Peshku në det, tigani në zjarr.
 Një rrugë e dy punë.
 Më mirë një mik se një çiflik.
 Besa e shqiptarit si purteka e arit.
 Djali i plegërisë, shtylla e shtëpisë.

Shënim. Të paplota mund të jenë edhe sifjalitë e periudhës:

Ai kthehej nga pazari, kurse ajo nga biblioteka.
Tomori është i bukur dhe Gjalica po aq.
Buçiti një krismë e fortë, pastaj një tjetër.
Djemtë shkuan në vend, po ashtu edhe vajzat.
Ata të tre përtej, ne të dy këtej.
Këta kokën e tyre, ata kokën e tyre!

Llojet e fjaltive pa gjymtyrë⁴⁰⁹

⁴⁰⁸ Gjymtyra a kryegjymtyra munguese është folja që merret vesh nga përdorimi i shpeshtë i konstruktit; këto fjali takohen në fjalët e urta, në idioma të njohura nga shqipfolësi.

⁴⁰⁹ Këto as nuk kanë gjymtyrë në përbërjen e tyre, as nuk mund të marrin të tilla dhe nuk mund të kuptohen jashtë kontekstit a situatës.

§ 418 Fjali të pohimit:⁴¹⁰

(- Dëshiron të thuash gjë?) - **Po.**
(- Keni qenë më parë në Shqipëri?) - **Posi.**
(- Keni të dhëna të reja për këtë çështje?) - **Si urdhëron.**
(- E njeh këtë?) - **Po si jo.**
(- Nuk ia ndien nevojën?) - **Si jo.**
(- Nesër kthehet? - pyeti Memoja...) - **Ëhë.**
(- A mund të pyes për diçka?) - **Mirë.**
(- Do të vini edhe ju në shfaqje sonte?) - **Patjetër.**
(- Këtë kishë ndërmend edhe ti?) - **Pikërisht.**
(Është e vërtetë kjo?) - **Po, po.**

§ 419 Fjali të mohimit:⁴¹¹

(- Ke dëgjuar gjë?) - **Jo.**
(- Shkojmë të flemë?) - **Unë të fle? Jo!**
(Ti i meriton këto fjalë të mira.) - **Jo, jo.**
(A të vrau gjë?) - **Jo, jo.**
(- Do të shkosh bashkë me Cenin.) - **Me Cenin? Bah.**
(- E kupton?) - **Cë!**
(- S'të ka thënë gjë?) - **Hë!**

§ 420 Fjali të pyetjes:⁴¹²

(- Dje vajta në Shkodër.) - **Hë? Ç'kishte andej?**
(- Ju ejani pak më vonë.) **Mirë?**
(- Po t'ishte e vërtetë, do të kishim dëgjuar ndonjë fjalë.)
Apo jo?
- **E? Ç'kemi ndonjë gjë të re?**
(- Isha për gjah, po dola pa gjë.) - **Jo, more?**

§ 421 Fjali të nxitjes:⁴¹³

- **Ssst!** - **ia bëri mësuesja, duke vënë gishtin në buzë.**
- **Shëëët!** Mos bëj zhurmë!

⁴¹⁰ Këto janë përgjigje pohuese të një pyetjeje, ose miratim i folësit për diçka të thënë më parë.

⁴¹¹ Këto janë përgjigje mohuese të një pyetjeje, ose mosmiratim i folësit për diçka të thënë më parë.

⁴¹² Këto pyesin për diçka, duke kërkuar nga bashkëbiseduesi miratimin ose jo të një pohimi a mohimi.

⁴¹³ Këto shprehin thirrje drejtuar bashkëbiseduesit për të kryer një veprim.

- **Stop!** U dëgjua një britmë prapa kamionit.

- **Hop! Hop!** - I jepte kurajo fëmijës gjyshi.

- **Hajt!** Ngreu tashti!

(Në këtë çast ra telefoni.) - **Alooo!** Kush flet?

Shënim. Këtu përfshihen edhe fjalitë që ndjellin a dëbojnë kafshët:

- **Pëss, pëss, pëss,** - ndillte macen ajo.

- Fshatari i bërtiste gomarit: **Hush, o dreq!**

§ 422 Fjali emocionale:⁴¹⁴

- **Oh, oh, oh!** (Kjo është jetë. Kënaqej plaku.)

- **Ah!** - tha Prela. Si nuk e kapi plumbi.

- **Bobo!** Do t'i vrasin!

- **More!** E pe numrin e fundit të gazetës; kanë filluar të gënjejnë në mes të ditës.

(- Ia kishin vënë flakën mbrëmë.) **Mos, more!**

- Të gjithë pas meje. - **Urmetaa!** - thirrën djemtë me një zë.

- **Korba, moj gra!** Ç'na gjeti kështu!!

§ 423 Fjali të përshëndetjes:⁴¹⁵

- **Tungjatjeta, o xha Braho!**

- **Lamtumirë, Fani!** - **Lamtumirë,** belbëzoi, Fani.

- Urimet më të mira. - **Faleminderit!**

- **Mirëmbërëma,** djema!

- **Mirupafshim!** - **Mirupafshim!**

- **Gëzuar!** Të na trashëgohet çifti!

- **Mirëmëngjes!** - iu drejtua mësuesi nxënësve.

- **Mirëmëngjes,** zoti mësues!

- **Hajde bromb!** Të na trashëgohen!

⁴¹⁴ Këto shprehin qëndrimin emocional të folësit, si: *gëzim, kënaqësi, habi, keqardhje* etj.

⁴¹⁵ Këto shprehin një përshëndetje, një urim, një falënderim.

MARRËDHËNIET SINTAKSORE

Llojet e lidhjeve sintaksore

§ 424 Gjymtyrët e fjalisë së thjeshtë dhe sifjalitë e fjalisë së përbërë lidhen midis tyre me dy mënyra:
me **nënrenditje** (lidhje varësie)
me **bashkërenditje** (lidhje barazie).

Lidhjet me nënrenditje

§ 425 Tek lidhjet me nënrenditje dallohen disa lloje marrëdhëniesh:
Marrëdhënie kallëzuesore
Marrëdhënie kundrinore (objektore)
Marrëdhënie përcaktore
Marrëdhënie rrethanore
Marrëdhënie krahasore

*Marrëdhëniet kallëzuesore*⁴¹⁶

§ 426 Kryefjala dhe sifjalia kryefjalore

Kryefjala mund të shprehet:

a me emër të shquar:

Tregu u gjallërua.

⁴¹⁶ Këto ekzistojnë midis kryefjalës dhe kallëzuesit ose midis sifjalisë drejtuese e sifjalisë kryefjalore a kallëzuesore.

Kënga nuk vdes kurrë.
Udha ishte e shtruar.
I plagosuri kërkonte vetëm ujë.
E reja triumfon kudo.
E ardhmja i përket lirisë.
E ftohta i ishte futur në palcë.
Të mbjellat qenë të mbara këtë vit.
Të shtëpisë ishin të shqetësuar për Shpresën (të shtëpisë= njerëzit e shtëpisë).
Njerëzit bisedonin me njëri- tjetrin.
 Në mbrëmje arritën **Muzakët**.
Zoti është me ne.
Hëna u ngrit mbi luginë.
Shqipëria ndërton demokracinë e vërtetë.
Kristina qëndronte në këmbë.
 Doktor **Borova** filloi punën në spital.

b me emër të pashquar:⁴¹⁷

Një pëllumb qëndroi mbi çatinë e shtëpisë.
Një vetëtimë çau qiellin.
 E pushtoi *një dëshirë* e madhe.
 Në sytë tanë po lind *një legjendë*.
Një gjest i qytetëruar shpërblehet mirë.
 Para tij shtrihet *një fushë* e bukur pjellore.
 U dëgjua *një breshëri* automatiku.
 Në këmbët e urës duhej patjetër *një fljim*.
Ca makina u ndalën para universitetit.
 - Kalo *makinë* këtej? - Jo, s'ka kaluar *makinë*.
 Në shpellë u dëgjuan *zëra*.
 Në qytetin tonë së shpejti do të ndërtohen *pallate*.
 Nga larg u dëgjuan *të bërtitura*.
 Më pas u dëgjuan *krisma*.

c me përemër:

Për këtë do të përgjigjem vetëm *unë*.
 Pas tij do të flas edhe *unë*.
 Di ca gjëra *unë*, o August vëllai.

⁴¹⁷ Emri i pashquar në njëjës shoqërohet zakonisht me nyjën *një*, në shumës herë-herë me *ca (disa)*, por edhe pa këto.

*Ne jemi shqiptarë.
 Ti nuk ke asnjë faj.
 Ai tregoi të vërtetën.
 Gjykoni **ju** për mua.
 Kjo është detyra juaj.
 Ky është vend i pasur.
 Kjo s'ka të bëjë me ta.
 Ky ishte një njeri me trup të madh.
 Dikush pinte duhan.
 Askush nuk duhet të trembet në këtë shekull.
 S'e gëzoi **kush**.
 Të **sajtë** s'ishin në shtëpi (të **sajtë** = njerëzit e saj).
 Asnjëri s'ia vuri veshin.
 Cilido ka dhomën e tij.
 Të gjithë u sulën për atje.
 Të tjerët u kthyen në kamp.
 Kush nuk e di këtë?
 Kush qëlloi përsëri?
 Çfarë po ndodh kështu me mua?
 Çili të ketë ardhur në këtë orë?
 Frynte një erë e ftohtë **që** të kujtonte dëborën.
 Ç'ndodhi në mbledhje!
 Atë çast **vetja** iu duk më i rritur.*

d me numëror:

*Këtë e ndienin të **dy** njëlloj.
 Vetëm **një** mungon sot.
 Të **pestë** u drejtuan për në shtëpinë e xhaxhait.
 Të **katër** nxituan për të marrë viçin e porsalindur.*

dh me togfjalësh:⁴¹⁸

*Ky njeri kishte nuhatje të fortë për të vërtetën.
 Ky qytet s'ka përkrahje.
 Kjo këngë më pëlqeu shumë.
 Kjo punë duhet biseduar me ministrin.
 U pa kjo punë.
 Ai ankth kishte vazhduar dy javë.
 Tani ajo ditë i ngjante si e një tjetër shekulli.*

⁴¹⁸ Togfjalëshi është bashkim i dy a më shumë fjalëve kuptimplote në lidhje varësie.

*Çdo njeri është i pafajshëm para se të dëshmohet faji i tij.
 Çdo gjë e gjallë ka dalë nga uji.
 Çdo lëvizje e saj ishte e matur.
 Asnjë kalë nuk hingëllinte.
 Pak njerëz e dinin të vërtetën.
 Dy vajza ecnin në rrugën pa njerëz me hap të shpejtë.
 E motra vështronte gjithëcka.
 Një shumicë përrenjsh rrjedhin në çdo drejtim.
 Një turmë zogjsh rrahu krahët mbi kallëzat e grurit.
 Një grumbull njerëzish ishin afruar në vendin e ngjarjes.
 Një tufë trëndafilash qëndronin mbi tavolinë.
 Njëra nga shoqet ktheu kokën nga turma.
 Shumë njerëz ishin thyer ndërkaq.
 Shumë prej tyre kishin marrë pjesë në dasmën e Doruntinës.
 Shumë nga shokët dolën të dalluar.
 Kohët e fundit tri nga qytetet e kishin ndërruar pamjen.
 Secila prej nesh dëshironte një mbrëmje të bukur.
 Më shumë se gjysma e redaksisë ishte kundër.
 Agroni me Perlatin u bënë miq përjetë.
 Një hije dyshimi hyri në të .
 Një copë herë vazhdoi po ajo e folur.
 Të zotët e shtëpisë kishin shpresë.
 Disku i diellit, kur perëndon nata, hijen e lëshon.*

e me emërtim të përbërë dhe me shprehje me numëror:

*Kashta e Kumtrit dallohej në qiellin e verës.
 Liqeni i Pogradecit është shumë i bukur.
 Isuf Myzyri është shumë i njohur për këngët e tij.
 Tre dhe dy bëjnë pesë.*

f me sifjali kryefjalore që lidhen:

■ me lidhëzat:
që.⁴¹⁹

⁴¹⁹ Lidhëza që përdoret zakonisht pas foljeve veprorë dhe pas disa ndërtimeve **jam + emër** (ose **mbiemër**, ose **ndajfolje**).

Por pas foljeve joveprorë **që**-ja është e ndërkëmbyeshme me **se**-në (shih më poshtë).

Qëllonte që dhe ai vinte në mësim pa u përgatitur.
 Mjafton që drama jote e dëshmon këtë.
 Duke u menduar gjatë ndodh që e gjen më në fund gabimin fatal.
 Rastis nganjëherë që njeriu të gabojë pa dashur.
 Është fat që punoj bashkë me ju.
 Është meritë e intelektualëve të ndershëm që u ngrit me forcë problemi i bashkimit kombëtar.
 Është e kuptueshme që bota të flasë për ngjarjen.
 Është e qartë që ajo nuk thotë të vërtetën.
 Si është e mundur që e bëmë këtë gabim?
 Ishte e vështirë që të parashikohej rezultati i kësaj ndeshjeje.
 Është mirë që njerëzit të merren vesh midis tyre.
 Nuk është shpejt që të rifillojmë punën.

Shënim. Sifjalitë kryefjalore mund të dalin edhe pa lidhëzën “që”, kur folja kallëzues në lidhore vjen fill pas saj (krahaso: Ishte e vështirë që të parashikohej rezultati i kësaj ndeshjeje me Ishte e vështirë të parashikohej rezultati i kësaj ndeshjeje).
 Është diçka e mrekullueshme të marrësh pjesë në një veprimtari të tillë.
 Nuk ishte zakon i luftës të vriteshin robërit.
 Ndalohet të punojmë pas orës dymbëdhjetë.
 Në këtë vagon nuk lejohet të pihet duhan.
 Nuk është e mundur të ndërrojnë ujku zakonin.
 Ishte e pamundur të mos vinte re bukuritë e natyrës.
 Ishte marrëzi të mos dyshoje.
 Është gjynah të mos merremi vesh.

se:⁴²⁰

- Më kujtohet se në atë kohë s’po bëja asgjë të veçantë.
 Ilirit i dukej se ajo kohë i përkiste një tjetri.

⁴²⁰ Lidhëza **se** përdoret zakonisht pas foljeve joveprore, pas ndërtimeve **jam + emër** (ose **mbiemër**) dhe para sifjalive kryefjalore që fillojnë me fjalë pyetëse.

*Më duket se po e dënojmë shumë shokun.
 Shihet se keni bërë përgatitje të mira.
 U provua se ky poet u përkiste të gjitha kohërave.
 U bë e qartë se ata kishin plotësisht të drejtë.
 Është e qartë se kjo lidhet me veprimtarinë praktike.
 - Nuk dihet se cili është pronari.
 Më kujtohet mirë se ku ndodhi ngjarja.*

Shënim 1. Lidhëza **se** mund të ndërkëmbehet me **që**, kur sifjalia kryefjalore vjen pas foljeve joveprore dhe pas ndërtimeve **jam + emër** (krahaso: *Më kujtohet se në atë kohë s'po bëja asgjë të veçantë me* *Më kujtohet që në atë kohë s'po bëja asgjë të veçantë*):
U duk shkoqur që Sfetigradi nuk merrej dot
 = *U duk shkoqur se Sfetigradi nuk merrej dot.*
Pas një nate robërie katërqindvjeçare ndihej që mëngjesi nuk ishte larg.
Thuhet që ishte gjashtëdhjetë e tre vjeç.
Nga konteksti merret vesh që ngjau në kohën e ekspeditës turke.
Nga arshivat zyrtare të Republikës veneciane provohet katërcipërisht që Skëndërbeu s'ia la Krujën dhe mbretërinë e tij Venetisë.

Shënim 2. Lidhëza **se**, kur sifjalia kryefjalore fillon me fjalë pyetëse, zakonisht mungon:
A të kujtohet ç'më ke thënë njëherë.
Nuk dihet çfarë do të thotë emri Iliri.
Të kujtohet kur jemi takuar për herë të parë.
Dihet mirë kur u privatizua fabrika.
Nuk dihet a ia tha me gjithë mend këto fjalë.
Nuk më kujtohet si ndodhi.
Nganjëherë nuk kuptohej mirë ku mbaronte njëri e ku niste tjetri.
S'dihet me siguri ku u botua "Meshari" i Buzukut.
Po nuk dihet a e ka marrë emrin katundi nga kastriotët, apo kastriotët nga katundi.

sikur:

Duket sikur Tiranën e ka zgjedhur vetë natyra për të paraqitur të gjitha tipet e maleve.

Tani duket sikur belbëzojnë.

Të dukej sikur artisti ynë ishte i vendosur.

M'u duk sikur u vra pëllumbi i shtëpisë.

në, nëse:

Tani varet nga ti në do ta botosh.

Shpejt do të provohet nëse ke të drejtë.

Nuk dihet nëse ka ardhur mbrëmë.

■ **me përemrat:**

kush:

Kush është burrë, nuk frikësohet.

Kush duron, trashëgon. (= Ai që duron, trashëgon.)

Kush punon ha.

Kush humb paranë, ka humbur pak, kush humb dashurinë, ka humbur shumë, kush humb nderin e shpresën, ka humbur gjithçka.

Kush nuk e kupton këtë, nuk ka kuptuar alfën e demokracisë.

Kush punon në rini, nuk vuan në pleqëri.

Kush luan këmbët, luan edhe dhëmbët.

Kush s'lufton, nuk fiton.

ç', çfarë⁴²¹:

Ç'fluturon, s'hahet. (= Ajo që fluturon, s'hahet.)

Çfarë u tha, u bë.

Ç'u bë, u bë.

Çfarë bëhet, nuk zhbëhet.

sa:⁴²⁴

Sa ishin shqiptarë, ishin burra të vërtetë.

⁴²¹ Përemrat ç', sa mund të marrin përpara fjalën "gjithë":

Gjithë ç'qenë aty, u gëzuan shumë.

Gjithë sa ishin në mbledhje, nuk e hapën gojën.

Gjithë sa shkruhet në letër, mbetet.

Sa tregova më lart, ndodhi dy vjet të shkuara.

§ 427 Kallëzuesi dhe sifjalia kallëzuesore

Kallëzuesi mund të shprehet:

a me folje (ose shprehje foljore):

*Mjeku **hyri** në sallën e operacionit.*

*Moza u **skuq** nga fjalët e babait të Ardit.*

*Xhezairi më **vështroi** në sy.*

*Ajo na **shikonte** me habi.*

***Erdhi** dita e Arbërit!*

***Kanë për t'iu ndezur** faqet, kur e ndrojtur të më qeshë.*

*Ariani **zuri** veshët me dorë.*

*Unë **do të vij** sa më shpesh.*

*Dielli **kishte perënduar**.*

*Endriti **është** në fshat. (është=ndodhet)*

*Vajza **ishte duke dëgjuar** muzikë.*

*Agushi **ishte duke lexuar** ditarin e tij, kur hyra unë.*

*Tek rruga **po pret** taksia.*

*Artani **po dëgjonte** lajmet.*

*Jashtë **po fillon** stuhia.*

*Dimri **po ikën**.*

*Ai **po bisedonte** në telefon.*

*Dikush **po afrohej** në atë errësirë.*

*Plaku **dëgjuaka** shumë mirë.*

*Ai nuk e **paska ripunuar** tregimin e vet.*

*Atë **ta shohë** çdo njeri, i madh e i vogël.*

*Ju pashë kur ju **po dilnit** me shpejtësi.*

*Na **thoni** dhe ju një fjalë.*

*T'u **trashëgoftë** djali.*

*Drejtori e **mbante mend** mirë këtë ngjarje.*

*Në rrugë **bëri ballë** polici.*

*Ata **kanë vënë re** një dukuri interesante.*

*Këtë punë ai e **mori në dorë** vetë.*

*Gjithë qyteti e **mbante në gojë** atë njeri.*

*Ju u **bëni bisht** pyetjeve të mia.*

*Shpifje e trullosje si kjo **s'mbaheshin mëri**.*

*Askush **nuk ia vuri veshin**.*

***Erdhi** dita e Arbërit!*

*Lumi i Madh ish bujar e **nuk mbante meri**.*

*Zogu **zuri vend** në dritare.*

Adnani i kërkoi ndjesë zotnisë.

Ai mori frymë thellë.

Ata do të bëjnë çmos për ta zgjidhur problemin.

Na duhet kjo dramë, pa tjetër, më kuptoni?

Shënim 1. Folja në lidhore zakonisht përdoret si kallëzues në sifjalitë e varura:

Që të ecë përpara një komb, duhet mund, djersë dhe gjak.

Ai nuk pranoi të shkonte atje.

Kur të vij unë, ti do të kesh mbaruar punë.

Shënim 2. Folja-kallëzues shoqërohet shpesh edhe me pjesëza:

nuk/s, mos, as/as që⁴²²:

Emri i bashkëbiseduesit nuk më kujtohej.

I panjohuri nuk më shihte në sy.

Ajo nuk u përgjigj menjëherë.

Ardi nuk foli gjatë gjithë kohës.

Për fat, askush s' më pa.

Ne s'e kemi dëgjuar kurrë këtë emër.

Ceremoni më e bujshme s'mbahej mend ndonjëherë.

As e kujtonte.

Ky burrë as ia vinte veshin çka thuheshin për të.

Unë as që e kam parë me sy.

Genci as që e kishte mendjen.

Dervishi as që di gjë për këtë.

Të mos futet njeri pa leje.

Unë as që do të kisha dalë sot në rrugë.

Atë kohë as që bëhej fjalë për një gjë të tillë.

le, para⁴²³:

Le të merret doktori me to.

Le të çlodhen pak.

Le të flasë secili me radhë.

Më mirë le të vijë vetë.

Ai nuk para i pëlqen shëtitjet.

⁴²² Këto mohojnë ose përforcojnë mohimin.

⁴²³ Këto shprehin lejm, miratim, a urdhër e mohim të zbutur.

*Kovi s'para vinte shumë në mbrëmje dëfrimi.
Ajo s'para vinte mirë në shkollë.*

mend, desh, (gati) sa:⁴²⁴

*Lena mend fluturoi nga gëzimi.
Ai desh e dogji dorën.
Desh harroi diçka.
Asaj sa s'i ra tabakaja nga dora.
Sa s'e përpoqi kokën tek dera.
Ai gati sa s'thirri nga tmerri.*

b me përsëritje të së njëjtës folje (ose me dy folje të afërta kuptimisht, ose me dy fjalë me rrënjë të njëjtë):

■ **folje + (e) + e njëjta folje:**⁴²⁵

*Ajo lexoi e lexoi deri vonë e nuk e ndjeu fare Zamirin
që kishte hyrë në dhomë.
Ajo ecte e ecte e kënaqej me aromën e detit.
Në pritëm e pritëm gjersa erdhi Kolë Marku.
Ec e ec e më në fund arriti te kroi.
Ai vështronte e vështronte një vajzë të panjohur.
Ai eci e eci përmes sheshit të madh.
Ai ecte e ecte pa folur.
Unë tërhiq e tërhiq, por s'ishte gjë.
Ajo heshte e heshte siç heshtin të gjithë para një
udhëtimi.
Fëmija qau e qau gjithë natën.
Ato qeshën e qeshën derisa filloi mbledhja.
Ai rrinte e rrinte dhe vështronte nga dritarja gjysmë e
hapur.
Ai rrotullohej e rrotullohej në krevat, e gjumi nuk e
zinte.*

■ **dy folje sinonimike ose antonimike:**⁴²⁶

*Qau e bërtiti me sa fuqi që kishte.
Ata folën e qeshën tërë ditën.*

⁴²⁴ Këto tregojnë një veprim që ka arritur deri në çastin e realizimit të tij, por që nuk realizohet; *sa* përdoret në ndërtime me mohim.

⁴²⁵ Ky kallëzues tregon një veprim të zgjatur.

⁴²⁶ Ky kallëzues tregon një veprim kompleks ose intensitet veprimi.

*Ai shkruante e zhgaraviste diçka mbi letër.
 Shiu shpërthen e bie me gjyma.
 Berti vente e vinte nëpër korridor.
 Jepete e merrte të nxirrte zërin, s'ishte punë e mundur.
 Hëngrën e pinë gjer vonë.
 Nxënësit hypnin e zbrisin nëpër shkallë.
 Dy pika loti u rrokullisën dhe ranë mbi tryezë.
 Në vatër u shemb e ra një urë zjarri.
 Fytyra e të verbërit sikur u çel e u kthjellua.
 Fjala u hap e mori dhenë.
 Të gjitha shkuan e vanë.*

■ **folje + sa (ç') + e njëjta folje:**⁴²⁷

*Punonte sa punonte e largohej i qetë.
 Mato priti sa priti, shau me vete dhe u largua.
 Memoja heshti sa heshti, pastaj nisi të flasë.
 Ajo qau sa qau në shtrat, pastaj e mbyti një gjumë i rëndë.
 Lahej sa lahej në det, pastaj pushonte në hijen e çadrës.
 Shiu ra sa ra, pastaj pushoi.
 E tëholli sa e tëholli bisedën gjersa i bëri pyetjen e frikshme.
 Sytë, bënte ç'bënte, i çonte nga arka me shenjë të kuqe.*

■ **folje + që + e njëjta folje:**⁴²⁸

*Gjumi s'e zinte që s'e zinte.
 Ajo s'donte që s'donte.
 Dolën në kodrën tjetër, por ai s'dukej që s'dukej.
 Rruga hapet që hapet, të asfaltohet deri në fshat.
 U vonua që u vonua, por të kishte mbaruar punë.*

■ **folje + paskajorja e së njëjtës folje:**⁴²⁹

*Për të qarë qau sa nuk e merr dot me mend.
 Për të marrë e mori në telefon, por me këmbënguljen
 time të madhe.*

⁴²⁷ Ky kallëzues tregon një veprim që ndërpritet.

⁴²⁸ Ky kallëzues tregon një veprim të përforcuar ose një veprim që motivon një tjetër.

⁴²⁹ Ky kallëzues tregon një veprim të theksuar, të nënvizuar.

*Për veten e tij e mësoi për ta mësuar.
Xhepat për të kontrolluar i kontrolloi me ngut, por
nuk gjeti gjë.
Ia mbushi për të mbushur mendjen.
Policia e mori për të marrë.*

- **emër prejfoljor + që + folje** (folja ka të njëjtën rrënjë me emrin ose folja bëj):⁴³⁰

*Ç'të bërtitur që bërtiste mamaja.*⁴³¹
Të ecur që ecën ky djalë.
Të punar që punon Kioja, sa për të zëvendësuar një traktor.
Të kërcyer që kërcen kjo vajzë.
Të ecur që bën Gëzimi.
Të qarë që bën foshnja e saj (krahaso me *Të qarë që qan* foshnja e saj).
Të gënjyer që bën ai.
Të kënduar që bën, - tha Mejdani.

- **folje + nga + e njëjta folje**:⁴³²

Shkoi nga shkoi dhe përsëri i ra derës së shtëpisë së tij.
Brodhi nga brodhi nëpër botë e përsëri u kthye në vendlindje.
Iku nga iku, prapëseprapë u kthye në Shqipëri.
Mendimi vërtitej nga vërtitej dhe kthehej te pyetja e parë.

c me dy folje të ndryshme:

- **folje aspektore + folje në lidhore (rrallë gerund)**:⁴³³

filloj (fillim veprimi):

Ai filloi të ecte me ngathtësi.
Dalngadalë megjulla filloi të ngjitej majave të malit.
Pas pak mësuesit filluan të ndanin dëftesat.

⁴³⁰ Ky kallëzues tregon një veprim të përforcuar që ngjall habi.

⁴³¹ Kryefjala qëndron zakonisht në fund.

⁴³² Ky kallëzues tregon një veprim të zgjatur që ndërpritet.

⁴³³ Këta kallëzues shprehin fillim, vazhdim, rritje progresive dhe mbarim të veprimit.

Ata filluan të flisnin me njëri- tjetrin.

Filloi të mësonte gjithçka.

Në mendjen e tij e vërteta filloi të zbulohej pjesë - pjesë.

Një borë e imët filloi të binte mbi qytet.

Shogëria e tyre filloi të ftohej.

Shokët sigurisht kishin filluar të dyshonin.

Sabinës kishte filluar t'i rritej dashuria për atë.

Po fillon tani të mos dijë më se çka në shtëpinë e tij.

Mendja e tij kishte filluar sërish të punonte.

Që nesër ai do të fillojë të përgatitet për rolin e tij.

Meri filloi të qeshë me zë të lartë.

Ai filloi të punonte në anën tjetër të kodrës.

zë (fillim veprimi):

Ai zuri të hidhej pupthi në shtratin e karrocës.

Mendja ime zuri të punonte për t'i ardhur në ndihmë zemrës së tronditur.

Papritur zuri ta mbulonte Pirganin një re e zezë.

Ai zuri të vërtitej kot nëpër sallë.

- Edhe unë ashtu mendoj, - zuri të thoshte Tanushi.

nisi (fillim veprimi):

Një diell i ngrohtë nisi të ndriçonte.

Konstruktori nisi të vështronte vjedhurazi fytyrën e Maksit.

Babai nisi të shfletonte një libër.

Gruaja e bukur nisi të qeshte me mospërfillje.

Një nga zyrtarët nisi të mbante një fjalim.

Ai nisi të bisedonte me shokët për ndarjen e tokave.

Gryka e përroit nisi të zbulohej.

vihem (fillim veprimi):⁴³⁴

Skëndërbeu u vu ta kundronte qetësisht.

Kur vihet të hajë ai, nuk ka të ngopur.

marr (fillim veprimi):

Papritur merr të flasë xha Ajeti.

⁴³⁴ Foljet *vihem*, *marr* e ndonjë tjetër në këtë kuptim përdoren rrallë.

*Plaku **mori të ngjitej** përpyjetë kodrës, por s'ngjitej dot.
Mori të mësontë, po vullneti i kishte ikur.*

Shënim. Me kuptim të njëjtë përdoret edhe ndërtimi "**folje aspektore + e + folje**" të tipit **zuri e tha, mori e tha** etj.:

*Iu shkëput kosovares dhe **mori e tha** shpejt e shpejt.*

*Ai **kishte nisur e punonte** gjer vonë.*

*Gruaja **zuri e tha** me nxitim: - Ulluni në tryezë vajza.*

*Kjo **zë e zgjon** kujtime të largëta.*

vazhdoj (vazhdim veprimi):

*Koka **vazhdonte t'i dhimbte**.*

*E megjithatë ai **kishte vazhduar të shpresonte**.*

*Shfaqja **vazhdonte të kishte** suksesin e ditëve të para.*

***Vazhduan të ecnin** të dyja.*

*Ai **vazhdonte të shpjegonte**.*

*Ai **po vazhdonte të besonte** edhe vetë.*

*Ne **vazhdonim të qëntonim** ngjarje të tilla.*

sa +vij/vete (e) (rritje progresive të veprimit):

*Drithëtira në shpirt **sa vinte i shtoej**.*

*Shëndeti i tij **sa vinte e keqësohej**.*

*Hapat e tij **sa vinte bëheshin** më të gjata.*

*Dhimbja e kokës **sa vinte shtoej**.*

*Vështronte shpinën e korrierit që **sa vinte zvogëlohej**.*

*Grumbulli i baltës së zezë sipër plastmasës **sa vinte rritej**.*

mbaroj + folje (mbarim veprimi):

*Mira **mbaroi së lexuari**.*

*Ata **po mbaronin së ngrëni**.*

*Unë akoma **s'kam mbaruar së foluri**.*

ndaloj + folje (mbarim veprimi):

*Të rinjtë **s'ndalonin së vrapuari**.*

Aeroplanët s'ndalonin së fluturuari edhe në orët e vona.

Atë çast ndaluan së kënduari.

pushoj + folje (mbarim veprimi):

Qeni pushoi së hungërituri.

Pastaj Maksi pushoi së foluri.

Ajo s'pushonte së punuari.

■ **Folje modale + folje në lidhore ose pjesore, ose paskajore**⁴³⁵:

mund + lidhore (mundësi, lejim):

- Në këto rrugë edhe djalli mund të thyejë kokën.

Ai mund të qëndronte gjatë brenda këtyre mureve.

Në atë betejë shumëkush mund të vdiste.

Bisha mund të të ngulte dhëmbët më fort.

Ata mund të merreshin vesh më mirë.

Ata mund të përfytyronin çdo gjë.

- Asnjë s'mund ta ndihmonte për pafajësi (pamundësi).

Asnjëri s'mund të duartrokiste fitoren.

Këtë nuk mund ta harronte kurrësi.

Ai nuk mund të bënte asnjë përçapje.

- Ti mund të rrish këtu (lejim).

Ai mund ta bënte këtë.

Ai mund të na shoqërojë (lejim).

- Ju s'mund të pini duhan në këtë sallë (ndalim).

Zotnia mund të më kuptojë.

Unë nuk kam mundur të gjej armë.

duhet + lidhore ose pjesore (domosdoshmëri, detyrim, supozim):

- Ai duhet të bridhte tërë natën.

Ai duhej të shikonte fjalorin.

Çdo autor duhet të matet mirë para se të shkruajë veprën e tij.

Ju duhet t'i vërtetoni ato që thoni.

Në orën tetë duhet të ishim në shtëpi medoemos.

⁴³⁵ Sipas foljes modale, këta kallëzues shprehin mundësi, domosdoshmëri, detyrim, lejim, dëshirë etj.

*Ti duhet ta lajmërosh në kohë mësuesin.
Agimi duhet ta kishte pikasur që ajo vinte çdo ditë në redaksi.*

Ajo s'duhet të jetë kthyer (supozim).

Duhet ta kenë zënë në gojë Qezarin (supozim).

Rrugët duhet të ishin me baltë (supozim).

Babai duhet të kthehet sonte (mundësi, supozim).

Po të dalë mirë filmi, regjizori duhet të ndiejë një kënaqësi të madhe (supozim).

- Ara duhet punuar sa më shpejt.

Duhej ftuar edhe ajo në konsultë.

Duhej qetësuar medoemos nëna e të sëmurës.

Zgjedhja duhet bërë me kujdes të madh.

Duhen përdorur metodat tona.

Kjo punë duhet parë në të gjitha drejtimet.

do + pjesore (domosdoshmëri):

Libri do lexuar (dhe jo ta lësh në një qoshe).

Projekti i Sabinës do parë me kujdes.

Do shikuar kjo punë.

Mushka do lidhur me kapistall.

Ai do kritikuar sa s'është vonë.

Shënim. Kallëzuesi herë - herë ka kuptim modal edhe kur shprehet me shprehje të tilla, si:
është e mira, është e udhës, është e nevojshme, është e domosdoshme, e do puna:

E do puna të kthehet sërish.

Është e nevojshme të na ndihmojnë.

jam + paskajore (domosdoshmëri):

Ky djalë është për t'u rrrahur.

Kjo përgjigje është për t'u marrë në konsideratë.

Ajo nuk është për t'i rënë në qafë.

Ti nuk je për t'u respektuar.

Kjo është për t'u lexuar dhe jo gazeta e tyre.

dua + lidhore (dëshirë):

Ai donte të dinte gjithçka.

Nuk duan të pranojnë asnjë gabim.

Arbeni s'deshi ta jepte veten.
 Ajo nuk donte të bisedonte për asgjë.
 Ndoshta një ditë ajo donte të jetonte me të.
 Njerëzit duan të pushojnë pak.
 Elmazi as që do ta bëjë këtë punë⁴³⁶.
 Shpresa donte ta takonte vetë Yllin.
 Nuk donte t'i besonte as vetes.
 - Kjo është shenjë maturie, - deshi të mbrohej ai.

d me foljen **jam + emër**, ose **mbiemër**, **përemër**, **numëror**, **ndajfolje**, **paskajore**, **togfjalësh** a **shprehje frazeologjike**:

■ **jam + emër në rasën emërore të pashquar**:

Hekuri është metal.
 Teuta është mësuese.
 Iliri është doktor.
 Koha është flori.
 Kjo vajzë është studente.
 Unë jam redaktore.
 Ata nuk janë specialistë.
 Ai ka qenë profesor në Universitet.
 Ato ishin pushikë.
 Është zarf për ty.
 Kjo është kënaqësi për mua.

■ **jam + një (ca) + emër në rasën emërore**:⁴³⁷

Ky do të jetë një mësim i mirë për ju.
 Ishte një ditë e mërzitshme.
 Ai ishte një djalë i panjohur për mua.
 Ajo ishte një harresë e pafalshme nga ana e tij.
 Këta paskëshin qenë ca fshatarë shqiptarë.

■ **jam + emër në rasën gjinore**:

Kjo dhomë është e Marjanës.
 Monologu është i Zanës.

⁴³⁶ Në këtë rast mbi foljen *dua* (veta III njëjës) bie theksi logjik (krahaso me të ardhmen: *Elmazi as që do ta bëjë këtë punë.*).

⁴³⁷ Ky ndërtim (**jam + një + emër në rasën emërore**) shoqërohet zakonisht me një fjalë përcaktuese.

*Ky rol është i Bertit.
Ata janë të pushkës.
Ai është i gojës.*

■ **jam + parafjalë + emër:**

*Koha ishte me shi.
Nëna ishte me ethe.
Rruga ishte me kthesa.
Ajo ishte me humor.
Heshtja ishte me kuptim.
Kjo enë është prej balte.
Ai është nga Tirana.*

■ **jam + mbiemër:**

*Ky njeri është i shkathët.
Ajo ishte e bukur.
Mëngjesi ishte i ftohtë.
Kjo është e natyrshme.
Nata ishte e freskët.
Nata kishte qenë e qetë.
Udha jonë ishte e vështirë.
Koha s'ka qenë e mirë këto ditë.
Kjo është e pashmangshme.
Ata ishin të heshtur.
Pylli ishte i braktisur.
Ai ishte i shqetësuar.
Qielli ishte i zymtë.
Ky është i ri.
Ajo ishte e bindur që nuk po largohej për gjithmonë.
Ajo ishte tepër e ndjeshme.
Ato janë mosmirënjohëse.
Ai është kokëfortë.
Ti je nihilist.
Unë jam beqar.
Dhoma ishte e zakonshme.
Goditja kishte qenë e rrufeshme.
Ky do të ishte i katërti.*

■ **jam + përemër:**

*Kush je ti?
Cili je ti?*

*Kush jeni ju?
Unë s'jam ti.
Shqipëria është jona.
Ndoshta ky është juaji.
E ç'na qeshkësh kjo?
Unë isha askushi.*

■ **jam + parafjalë + përemër:**

*Kjo është për ty.
Ajo pako ishte për të.
Këto lodra qenkan për ne.
Librat janë për ty.*

■ **jam + numëror:**

*Tani ata janë vetëm dy.
Ata ishin dy.
Ne ishim pesë.*

■ **jam + ndajfolje:**

*Të gjithë ishin mirë.
Dreka është gati.
E vërteta paskësh qenë ndryshe.
Ai s'ka qenë mirë me shëndet.*

■ **jam + paskajore:**

*Syzet ishin për të parë larg dhe jo afër.
Kjo muzikë është për të vallëzuar.
Ky laps është për të shkruar dhe jo për të pikturuar.*

Shënim. Para emrit, mbiemrit dhe përemrit, pjesë të kallëzuesit, mund të dalë pjesëza “si”:
*Ai ka qenë për mua si vëlla.
Ai ishte si ante.
Ajo ishte si e vdekur.
Unë nuk jam si ti.*

■ **jam + togfjalësh:**

*Liza ishte njëzet vjeç.
Kjo ishte një nga shtëpitë më të vjetra të Arbrit.
Ai ishte një nga shokët e Bestarit.*

*Ky është im vëlla.
 Kjo është një sjellje bujare.
 Besa është shoqja ime.
 Kjo është e drejta ime.
 Zana ishte nga aktoret më të mira.
 Kjo është diçka për t'u krenuar.
 Ju nuk jeni edhe i shkuar nga mosha.*

■ **jam + shprehje frazeologjike:**

*Ai është ku rafsha mos u vrafsha.
 Djali ishte për t'u pirë në kupë.
 Dizi është thëngjill i mbuluar.
 Kjo është për të vënë duart në kokë.
 Kjo gjë është vërtet punë për të qeshur.
 Shtrati i lumit qenka mall pa zot.*

■ **me folje kuptimisht të afërta me këpujën jam + emër, mbiemër, përemër, numëror, ndajfolje, folje të pashtjelluar ose togfjalësh⁴³⁸:**

*Ajo u bë mjeke.
 Atë e ka mik për kokë.
 E bëri mizën buall.
 U caktua si prift në fshatrat e Dukagjinit.
 Fshatarët i lanë arat pa punuar.
 Afërdita e ndien veten të lumtur.
 E kishte zemrën të ngrirë.
 Sytë dukeshin të ftohtë nga tmerri.
 Ata e ndienin veten të këputur.
 E piu çajin të nxehtë.
 Goditja erdhi e befasishme.
 Ai e gjeti duke fjetur.
 Petritin s'e njihnin të tillë.
 Nëna kishte mbetur po ajo.
 Artani e la derën hapur.
 Qenin e gjeti lidhur.
 Populli vetë e quan vendin Shqipëri.*

⁴³⁸ Të tilla janë foljet *kam, bëj/bëhem, ndiej/ndihem, tregoj/tregohem, heq (veten)/hiqem, mbes, rri, qëndroj, dal, iki, vij, shkoj, emëroj/emërohem, quaj/quhem, zgjedh/zgjidhem, mbaj/mbahem, gjej, lë etj.*

Zogjtë rrinin pa lëvizur në degët e zhveshura.

Trupin e kishte gjithë muskuj.

Shqipëria numërohet si një nga vendet më të pasura me ujë të Evropës.

Shënim 1. Përbërësi i dytë i kallëzuesit ka rend të lirë: Ai e **la hapur** derën. Ai e **la** derën **hapur**. Ai **hapur** e **la** derën.

Shënim 2. Para emrit ose mbiemrit, pjesë të kallëzuesit, mund të futen **si** ose **për** të cilat mund të mungojnë, si edhe të ndërکمbehen:

Atë e ka si vëlla. (Atë e ka vëlla.)

Gjithë jetën mësuesin e parë e mbante si shembull. (Gjithë jetën mësuesin e parë e mbante shembull.)

Ajo u bë si e shtëpisë. (Ajo u bë e shtëpisë.)

Burrat rrinin si të ngrirë. (Burrat rrinin të ngrirë.)

Fytyrat e tyre ngjanin si të nxira. (Fytyrat e tyre ngjanin të nxira.)

A do ta njihte sulltani për trashëgimtar? (A do ta njihte sulltani trashëgimtar? A do ta njihte sulltani si trashëgimtar?)

Ai mbahej për trim. (Ai mbahej trim. Ai mbahej si trim.)

dh me pjesëz ose me pasthirrma:

(Ai shtet kishte vetëm një gjuhë, atë të propagandës.)

Arti jo.

*Pushika **bam**, zagari **ham**.*

Mjerë ne!

Mjerë ju, vërtet.

Lumja unë për ty, o bir!

e me sifjali kallëzuesore:

■ **jam + sifjali:**

Çështja është që sa më shpejt të zgjidhet ky problem.

(=Çështja është urgjente.)

*Shqetësimi është se ai nuk ishte lajmëruar.
 Fakti është se njerëzit flasin për ty.
 Kryesorja tani për tani është të bisedojmë me nënën.
 Rruga më e lehtë për të hyrë në Shqipëri nga deti është
 të nisesësh nga Bari.
 Kjo do të ishte sikur (si) të heqësh dorë nga njerëzit
 tuaj.
 Rina ishte si (siç, sikur) kishte qenë.
 Dreka ishte si (siç, sikur) e doja unë.
 Fieri s'ishte si (siç) e ke njohur ti dikur.*

■ **jam + përemër (ose ndajfolje) + sifjali:**

*Luftëtarë të Shqipërisë jeni ju që ktheheni nga Torviolli.
 Rina ishte ajo që kishte qenë.
 Rina ishte ashtu si kishte qenë.
 Demokracia s'ishte ashtu si e doja unë.
 Xha Brahoja ishte ashtu siç (si) kishte qenë gjithmonë.
 Shqipëria s'ishte ashtu si e ke njohur ti dikur.
 Dasma e Doruntinës ishte diçka që mbahej mend nga
 të gjithë me hollësi.*

■ **me folje kuptimisht të afërta me këpujën jam + sifjali:**

*Disa njerëz dukeshin sikur kishin zbritur në hënë.
 Memoja dukej sikur nuk e kishte mendjen në
 tregimet e Jasharit.
 Makina dukej sikur fluturonte.
 Skënderbeu quhej sikur e fitoi fushatën.
 Tjetri bëri sikur nuk e dëgjoji.
 Ata bënë sikur hapnin kanal.
 Secili bënte sikur nuk e shihte tjetrin.
 Plaku u shtir sikur s'dinte gjë.
 Përfytyronin djalin tek punonte në dhe të huaj.
 Zhurma e instrumentit i bënte zogjtë e vegjël të
 fluturonin larg.*

§ 428 Përshtatja e kallëzuesit me kryefjalën

■ **përemër vetor + një folje (përshtatja bëhet në vetë dhe numër):**

*Unë mendoj për fëmijët, kurse ti mendon për
 prindërit.*

*Ai mendon për të ardhmen.
 Ne erdhëm në kohë, ndërsa ju erdhët me vonesë.
 Ata erdhën shpejt.
 Ai është mësues.
 Ne jemi studentë.
 Ai u bë mjek.
 Ata u bënë mjekë.*

Shënim. Përemri **që** e kërkon kallëzuesin në atë vetë e numër në të cilën është edhe kryefjala e sifialisë drejtuese, shprehur me përemër vetor:
*Unë që punoj mirë, do të shpërblehem mirë.
 Ti që punon keq, do të shpërblehesh keq.
 Ne që punojmë mirë, do të shpërblehemi mirë.*

- **emër a përemër (përveç përemrit vetor) + një folje** (përshtatja bëhet në numër; folja vihet në vetën e tretë):

*Traktori po lëron arat.
 Traktorët po lërojnë arat.
 Kali është kafshë shtëpiake.
 Këta janë ushtarë.
 Vajza u shpall fituese.
 Ky mëson mirë.
 Këta mësojnë mirë.
 Traktori që po lëron arat është juaji.
 Traktorët që po lërojnë arat janë tuajt.*

Shënim. Kur kryefjala shprehet me emër përmbledhës, folja-kallëzues është në njëjës, por edhe në shumës:

*Rinia **priste** më shumë nga ne.
 Bota thonë (thotë) fjalë të mira për të.
 Njerëzia **prisin** (priste) ndryshime të thella.*

- **dy a më shumë përemra vetorë + një folje** (kallëzuesi vihet në shumës, por në vetën më të vogël):

*Unë, ti dhe ai lexojmë çdo ditë.
 Ti dhe ai lexoni çdo ditë.*

Ju dhe ata lexoni rregullisht letërsi artistike.

- **dy a më shumë emra + një folje** (kallëzuesi vihet në shumës):

Lapsi dhe libri ndodhen mbi tryezë.

Kali, lopa dhe delja po kullosin në fushë.

Teuta dhe Iliri vajtën në teatër.

Vëllai me motrën mbaruan shkollën në një vit.

- **përemër vetor dhe një emër + një folje** (kallëzuesi vihet në shumës në vetën e përemrit):

Unë dhe Besmiri punuam në kopsht.

Ajo dhe drejtoresha shkojnë shumë.

Vajzat dhe ju të dy që nesër do të filloni pushimet.

- **emër a përemër + jam (ose folje kuptimisht të afërta me të) + mbiemër** (mbiemri përshtatet në gjini, në numër dhe në rasë):

Guri është i rëndë.

Gurët janë të rëndë.

Fusha është e gjerë.

Fushat janë të gjera.

Rrushi është i ëmbël.

Molla është e ëmbël.

Arbeni është i mirë.

Teuta është e mirë.

Qeni është besnik.

Qentë janë besnikë.

Dhelpra është dinake.

Ai është i mirë.

Ajo është e mirë.

Ky është dembel.

Kjo është dembele.

Këta janë të mirë.

Këto janë të mira.

Teza u vlerësua e gabuar.

Tezat u vlerësuan të gabuara⁴³⁹.

⁴³⁹ Këtu kemi përshtatje në numër, gjini dhe rasë.

- **emër a përemër + jam** (ose folje kuptimisht të afërta me të) + **emër** (emri pas këpujës përshtatet në gjini, në numër dhe në rasë):

Iliri është nxënës.

Besa është nxënëse.

Hekuri është metal.

Ai është futbollist.

Ajo është rrobapëse.

Ata janë futbollistë.

Ato janë rrobapëse.

Skënderi u emërua ministër.

Mira u emërua ministre.

Peshëngritësit tanë u shpallën kampionë.

- **dy a më shumë emra të gjinive të ndryshme + jam** (ose folje kuptimisht të afërta me të) + **emër a mbiemër** (emri a mbiemri pas këpujës vihen në gjininë mashkullore):

Iliri dhe Teuta janë studentë.

Iliri dhe Teuta u bënë studentë.

Rrushi, dardha, molla janë të ëmbël.

*Marrëdhëniet përcaktore*⁴⁴⁰

§ 429 Përcaktori dhe sifjalia përcaktore

Marrëdhëniet përcaktore mund të shprehen:

- a me mbiemër (dhe me emër të kaluar në mbiemër):**

Mbi malin e Tomorit dolën dy re të bardha.

Hëna ishte fshehur pas kurorave të mëdha të pishave.

Ato morën një vendim të rëndësishëm.

Gent Ruvinë e tërhoqën që në fillim flokët e verdhë.

Çfarë vendi ideal për një fundjavë.

Ata nuk i kishin vënë re dy malësorë pleq.

⁴⁴⁰ Këto vendosen midis një gjymtyre çfarëdo (kryefjalë, kundrinor, rrethanor) të fjalisë dhe përcaktorit ose midis një gjymtyre të sifjalisë drejtuese me sifjalinë përcaktore.

Humbjen e tyre **të madhe** nuk do ta harronin lehtë.
 Në shpirtin e tij **të shqetësuar** lindi një rreze shprese.
 Ndarrja **e parë** nga Atdheu e tronditi shumë.
 Kjo është kënaqësia ime **e parë**.
 Një problem **kyç** shtrohej për zgjidhje.
 Shqipëria ka marrëdhënie të mira me shumë popuj **miq**.
 Ai ka mbledhur shumë fjalë **plaka**.

b me përemër:

Lulet e shumta i kishin dhënë një pamje të hijshme
 shtëpisë **sime**.
 Fshati **ynë** kështu ka qenë gjithmonë.
 Pastaj zëri **i tij** u bë disi nostalgjik.
 Zemra **ime** e plagosur këtë herë rënkoj rëndë.
 Më çudiste gjithçka **e tij** në qëndrimin ndaj saj⁴⁴¹.
 Shkruante ngadalë disa fjalë të pakuptueshme në **atë**
 letër të zhbravitur.
 Realizimi **i këtyre** premtimeve është punë ditësh.
Ky i gjati nuk para fliste.
 Pas pak ai ndjeu praninë **e dikujt** në dhomë.
 Të më thuash ti një fjalë **të tillë**, për mua është normale.
 Mos ke **ndonjë** mendim **tjetër** ti?
 Me **cilin** autobus u ktheve?
 Emigrantët shqiptarë ushtrojnë **të gjitha** profesionet e
 rënda.
 Sa plane të mrekullueshme kishin hartuar!
I tërë populli u gëzua.
 Në **çdo** rrugë kishte lëvizje.
 Në **secilin** gisht kishte unazë.
 Në shesh ishin mbledhur **shumë** njerëz.
Të tjera dyshime i lindën në kokë.
 Unë nuk shqiptova **asnjë** fjalë me gojë.

c me numëror:

Kam ngritur **dy** gracka për mëllenja tek ca ferra.
 Na u afruan papritmas **dy** hije.
 Nga kulla e portës gjuanin **pesëdhjetë** dyfekë.

⁴⁴¹ Duhet dalluar përcaktori nga fjala përcaktuese: në këtë shembull “ndaj saj” është fjalë përcaktuese, sepse fjala e përcaktuar prej saj (në qëndrimin) nuk funksionon dot më vete.

Skënderbeu e mbajti për vete qeverisjen e të dyja
Dibrave.
Kështu kaluan të nëntë vjetët.

d me emër në gjinore të shquar a të pashquar:

Në kasolle ra sërish qetësia e natës.
Dielli i **gushtit** është i nxehtë.
Rakia e **rrushit** është më e mira.
Çdo herë që profesori i letërsisë greke përmendte
tragjeditë e humbura të **Eskilit**, ai psherëtinte.
Gëzimi i **dasmës** është i përzier me trishtim.
Mësuesja mbledhi fletoret e **nxënësve**.
Shtëpia e **Shpresës** dallohej që larg.
Kënga e një **bilbili** dëgjohej në pyll.
Këshillat e një **mjeku** duhen respektuar nga të gjithë.
Fjalët e ca të **moshuarve** u mirëpritën në atë tubim.

dh me emër në rrjedhore të pashquar:

Ai mori në dorë një fletë të lagur **lisi**.
Një zjarr **barinjsh** ishte ndezur në pyll.
Bëmë shpejt e shpejt një kasolle **kashte**.
Ata shkëmbenin rregullisht letra **dashurie**.
Gjeti vetëm ca stiva **dërrasash** në një vend të shkretë.

e me emër në kallëzore të pashquar:

Duhen shtuar edhe dy kilometra **rrugë**.

**f me emër të pashquar në emërore që i paravihet
një emri personi:**

Paska miq sot **doktor** Borova!
E dini ç'i ka ngjarë **xha** Mekes?!
Gjyshe Sofa rrihte duart.
Profesor Guri kishte shkruar një artikull të mirë.
Besoj se nuk ke harruar për **inxhinier** Gjikondin.
Astriti përshëndeti në televizion **hallë** Dijen dhe **dajë**
Shpëtimin.
Kolonel Petroja mbledhi e u foli ushtarëve.
Gjysh Kola tregonte përralla.
Arkitekt Sinani është i njohur edhe jashtë vendit.

Nënë Tereza ishte engjëll tokësor.

g me emër të përveçëm që i prapavihet një emri si emërtim:

*Në hotel “Skampa” pashë Estrefin.
Lumi “Drin” është më i gjati në vendin tonë.
Gazeta “Drita” lexohet shumë.*

Shënim. Këtu përfshihet edhe rasti:

Fjala “Atdhe” është e shtrenjtë për mua.

gj me emër të shquar që përcakton një përemër vetor, duke u përshtatur në numër e rasë:

*Ne **mjekët** jemi njerëzit më humanë.
Ndihmat ju përkasin juve **studentëve**.
Neve **mësuesve** na del detyra e kualifikimit të vazhdueshëm.
Qytetin do ta pastroni vetë ju **qytetarët**.*

h me emër a përemër me parafjalë:

*Ara **në mal** dhe toka **mbi ujë** nuk e mbanin gjallë dot.
Fushën e Lezhës e mbyll kalaja **mbi Drin**.
Shtëpia **përtej lumit** më pëlqen më shumë.
Krevati **prej hekuri** qëndronte në qoshe.
Mish **pa kocka** s’ka.
Piu një kafe **pa sheqer**.
Po kalonim në një rrugë **pa kthesa**.
Nga goja nxirrte fjalë **pa vend**.
Bëri një gjumë të keq **me ëndrra**.
Pranë fshatit gjendej një pyll **me pisha**.
Në stacion qëndronte një burrë **me kapele**.
Hëngrën një pjatë **me fig**.
Dashurinë **për Atdhe** e mëkon nëna që në vogëli.
Dëshira **për punë** s’na ka munguar.
Shkruante vjersha **për fëmijë**.
E kam mik **për kokë**.
Sulmi **kundër refugjatëve** u dënua ashpër.
E kreu mirë detyrën **ndaj vetes dhe familjes**.
Shoqërimi **me të** e bëri më të mençur.*

Njerëzit **buzë detit** mezi dalloheshin nga ajo lartësi.
Njerëzit lexonin kalimthi pllakat **prej guri e mermeri**.

i me ndajfolje vendi:

Rruga **poshtë** dukej e shkretë.
Ato rrinin zakonisht te lulishtja **përballë**.
Shtëpia **lart** sapo është lyer.
Rruga **djathtas** është më e shkurtër.
Ai **atje** është i fejuari im.
Kodrat **përreth** janë mbuluar plot e përplot me ullinj.

j me formë të pashtjelluar:

Gruaja mbajti këmbët përpara derës **së mbyllur**.
Mundësia për **t'u ringjallur** nuk ekziston.
Dëshira për **të arritur** Evropën dhe Amerikën po bëhej joshëse.
Etja për **të lexuar** spikat qartë tek ai.
Ç'mund të thoshte një kalama **pa mbushur** katër vjeç.
Shikonte një vajzë **veshur** me fustan të bardhë.

k me togfjalësh:

Mbështeti patericat në komodinë dhe fshiu ballin **tërë djersë**.
Kur ra dielli në fushë, bari i shkurtër **gjithë vesë** ngriti krye.
Nuk i largohej nga mendja salla **plot zhurmë**.
Njeriu **me kokë të qethur** nuk përmbahej dot.
Djaloshi **me sy të gjallë** i shprehu mirënjohje.
Ushtari **me duart ngritur** nuk dukej i trembur.
Premtimet e **këtij njeriu** nuk më ngrohën.
Në qiellin e asaj nate vere dukej rrallë e tek shkëlqimi **i ndonjë ylli**.
Lëvizja për **unitetin kombëtar** ka dalë në plan të parë.
Po kalonim në një fushë **rrethuar me tela**.

l me shprehje frazeologjike:

Kishte një mik **për kokë të mikut**.
S'është ndonjë punë **kushedi se çfarë**.
S'është ndonjë vend **për t'u pasur zili**.

ll me sifjali përcaktore që lidhen:

■ me përemrat:

që:⁴⁴²

*Të kujtohet një histori që të kam treguar dikur.
Ishte darka e fundit që po kaloja në shtëpinë time.
Entela ndjeu duart që po i ftoheshin.*

Pyet atë grua që iku.

Me ato para që kishte mbledhur, e kishte dërguar të nipin në shkollë.

*Të parën gjë që shikova, ishin rrugët e paasfaltuara.
Shkaku që kërkonim, u gjend.*

Të gjithë i pëlqenin ato që thoshte ajo.

Ajo që druhashim, ndodhi fare shpejt.

Unë që po flas, diçka kam.

*Shqiptarët mbrojtën independencën dhe nderin e armëve
të tyre kundër sulltanëve më të tmerrshëm, që ka
nxjerrë Turqia.*

*Xhamat përqark u stërpikën nga uji, që shkundi ajo
nga flokët e njomur.*

*Manoli pa një siluetë femre, që i ngjitej me shpejtësi
brinjës.*

*Të gjitha ëndrrat e bukura, që i zgjuan sytë e
djaloshit të ri, iu mjegulluan.*

*Nëna më uroi mirëseardhjen me një kokërr kripë, që
ishte më e ëmbël se mjalti i mjaltit.*

*Kishat ishin plot me gra dhe pleq, që faleshin natë e
ditë.*

⁴⁴² Ky përemër ndodhet në krye të një sifjalie përcaktore dalluese, që sjell karakteristika individualizuese të domosdoshme (sifjalia në këtë rast është e pamungueshme dhe nuk ndahet me presje; kur ndërfitet, vihet një presje në fund të saj).

Vetëm përmrin “që” marrin edhe sifjalitë përcaktore ndajshtimore të cilat mbushin me përmbajtje konkrete përemrat. Edhe këto nuk ndahen me presje. Së fundi, “që” mund të marrin edhe sifjalitë përcaktore përshtuese; në këtë rast parapëlqehet përemri “i cili”, që ndahet me presje.

*Ishte kali luftëtar i Skënderbeut, që vajtonte të zotin.
Këta ishin shkrimtarë me kulturë të madhe, që kishin
mbaruar fakultetet teologjike në universitetet më
të dëgjua të Evropës.
O fushëzat pjellore, që më ushqeni Shqipërinë, do
këndo bukuri tuaj.*

i cili:⁴⁴³

*Të gjithëve u erdhi keq për Lekë Zaharinë, i cili ishte
një trim i urtë.*

*Menjëherë u ndez një betejë e rregullt, e cila mbajti
disa orë.*

*Vdekja e tij, e cila ngjau në fund të vitit 1446, e
hidhëroi shumë Skënderbeun.*

*Plaku po tregonte një të fshehtë, të cilën në asnjë
rrethanë tjetër nuk do ta zbulonte.*

*Filipi fjeti atë natë në shtëpinë e Markut, të cilën nuk
do ta harronte kurrë.*

Shënim 1. Përemri “i cili” mund të shërbejë edhe si
përcaktor i një gjymtyre të sifjalisë
përcaktore:

*Më shumë binte në sy një njeri rreth të
tridhjetepesave, flokët e të cilit shndritnin
nga brilantina.*

*Dëgjoheshin zhurma të pakta kafshësh dhe
njerëzish, jehona e të cilave përhapej
kumbueshëm nëpër ajër.*

Shënim 2. Përemri “i cili” mund të paraprihet edhe
nga parafjalë të ndryshme:

*Ditët e rënda të diktaturës, gjatë të cilave ai
kishte ndrydhur nervat, morën fund.*

*Mora si kujtim nga ajo shtëpi filxhanin, me të
cilin piva kafën.*

⁴⁴³ Ky përemër zakonisht është në krye të një sifjalie përcaktore
përshkruese që sjell karakteristika të reja të mbishtuara (sifjali të tilla
edhe mund të mungojnë). Këto sifjali ndahen me presje; kur
ndërfuten në indin e një sifjalie tjetër, vihen midis dy presjeve.

çka/ gjë që:

*Me Filipin ai sillej me të njejtën mënyrë, i dashur, i afërt, por asnjëherë nuk i fliste me tonin e mësuesit, **gjë që Filipi e çmonte shumë.***

*Ne e dëgjonim me sytë e shqyer, duke u mundur të ngulitnim në mendje vargjet, **gjë që ishte krejtësisht e pamundur.***

*Ky solidaritet midis vëllezërve të një gjaku tregon edhe njëherë atë unitet tradicional të shqiptarëve midis njëri - tjetrit, **gjë që është e rrallë tek kombet e tjera.***

*Karriget ishin vendosur në çdo cep të sallës, **gjë që tregonte karakterin e jashtëzakonshëm të mbledhjes.***

*Kjo është kryesorja që prisnim nga demokracia, **çka ajo na e dha.***

*Një frymë e re u fut në poezinë shqipe, **çka i dha asaj një tingëllim universal.***

*Tëmthet i rrihnin me shpesh, **çka i ndodhte gjithmonë kur ato që mendonte ishin dehëse.***

■ **me ndajfoljet:**

ku 444 :

*Iliri iu afrua shtyllës, **ku qe mbështetur ajo.***

*Ja baza, **ku ne mbështetemi.***

*Aranit Komneni kthehet në principatën atërore, **ku bashkohet me krerët e vendit.***

*Ajo do të kthehej në atë shtëpi të madhe, **ku do ta ngryste jetën.***

*Mbante fort karrigen **ku ishte ulur plaka.***

*Te dera e xhamtë e kafenesë, **ku shkonim zakonisht,** ndaluaam dhe vështruam njëri - tjetrin.*

*Diçka e jashtëzakonshme po ndodhte në tavolinën fqinje, **ku rrinin ata dy djemtë me valixhen prej druri.***

*I doli para syve fusha me misër, **ku kishin shëtitur atë pasdite.***

*Ai i tregoi një shtëpizë të vogël, **ku dukej vetëm një dritare.***

*Pa humbur kohë, Skënderbeu botoi një manifest, **ku deklaronte shkaqet e luftës.***

*Mëmëdhe quhet toka, **ku më ka rënë koka, ku kam folur gjuhën time.***

tek:

*Ai zbriti në bregun tek kishte qëndruar anija.
Lumi, tek luftonin arbit, u skuq me gjak.*

(prej) nga (ku):

*Ata kishin arritur në sheshin e qytetit, nga niste
lëvizja e njerëzve.
Armiku mund të luftohej vetëm nëpër rrugët prej nga
kishte hyrë.
Këtu në Paris, nga ku përhapen rreze drite dhe
kulture, njerëzit kanë ç'të mësojnë.*

kur⁴⁴⁴:

*Ishin ditët e vrullit të madh, kur çdo shqiptar ndihej
si një kreshnik.
Luljeta kujtoi ditën kur padashur u fut në atë
ndërtësë bashkë me mësuesen.
Kishte raste kur ndokush s'i kursente sharjet.
Do të vijë ora e lumtur, kur varfërisë do t'ia zërë
vendin mirëqenia.
Është koha kur duhet ndarë shapi nga sheqeri.*

■ Lidhëzat

se:

*Ata erdhën të nesërmen në mëngjes së bashku me lajmin
e zi se Vason e kishin vrarë.
Ishin mësuar me idenë se gjaqet lahen maleve, nëpër
prita.
Si gjithmonë, fakti se ato gjëra të tmerrshme kishin
ndodhur vetëm në ëndërr, e lehtësoi.
Që këtë ai arriti në përfundimin e drejtë se
Skënderbeut i është dashur të shumtën e kohës të
bëjë një luftë në dy fronte.
Po përhapëj legjenda se ai ishte i paprekshëm.
Më në fund erdhi lajmi se ata ishin nisur.
Mendimi se po e rifitonte zonën e tretur, e dehte
përherë e më marramendshëm.*

⁴⁴⁴ Fjala e përcaktuar nga sifjalia me "kur" tregon zakonisht kohë, "ku" tregon vend në kuptimin e përgjithshëm, "nga" drejtim.

që:

Fakti që ajo do të jetonte këtu me burrin e saj, ishte i vërtetë.

Vera nuk e kishte pranuar propozimin e tij që t'i jepte një intervistë gazetarit pas shfaqjes.

Të gjithë qanin nga mallëngjimi që perëndia u dha një mbret kaq zemërmirë.

Skënderbeu bllokoi Danjen me shpresën që ta merrte me uri.

Shpresa që t'i trashëgonte të gjitha, humbi.

Të gjithë shprehën dëshirën që filmi ynë të ishte në konkurrim.

■ **pa lidhëza:**

Erdhi dita të mendojmë për Shqipërinë.

Iu dha rasti ta shfaqte mendimin hapur.

Erdhi koha t'i falemi Perëndisë.

Marrëdhëniet kundrinore⁴⁴⁵

§ 430 Kundrinori dhe sifjalia kundrinore

Marrëdhëniet kundrinore mund të shprehen:

- a** **me emër, të shquar a të pashquar, ose përemër në kallëzore:**

Ai hapi krahët.

Ajo hapi dritaret e dhomës.

E dëgjoj me vëmendje mësuesin në shkollë.

Më përshëndeti duke tundur dorën.

Sa bukur ia gjete emrin!

Ai mezi e nxirrte bukën e kripën.

Qëllimi përmbushet kur gjejmë rrugët drejt Europës.

Doli bjeshkëve për të kërkuar lopët.

Kush e ndezi qiriun?

⁴⁴⁵ Këto vendosen midis një gjymtyre çfarëdo të fjalisë, shprehur kryesisht me folje a mbiemër, dhe kundrinorit ose midis sifjalisë drejtuese e sifjalisë kundrinore.

Gruaja nuk e fshihte **zemërimin**.
Shkruaje mirë **adresën**.
Të dërgon **falëmeshëndet** Muji.
Rojtari e humbi përsëri **sigurinë**.
Mujin e ushqyen zanat me qumështin e tyre.
Nënë e bijë do ta marrin **të fshehtë**n në varr.

Pres **një letër** prej teje.
Ne pamë **një ndeshje** të bukur.
Kishin bërë **hulumtime** të reja.
Ai ka shkruar edhe **libra**.
Bleu **kafe** dhe **sheqer**.
Motër, a i japim Mujit **qumësht** gjiri që ta bëjmë të fortë?
Po mësoj **një këngë**.
Ndërruam **ca fjalë** me njëri - tjetrin.
Në qytetin tonë ka **lulishte**.
Ai më pyeti **mua**.

Këtë s'e kam parë dhe dëgjuar asnjëherë.
Ne na ftuan në koncert.
Atë e takova dje në Tiranë.

b me emër, të shquar a të pashquar, ose përemër në dhanore:

Dikush i bie **ziles**.
Iu ngjitën **përroit** përpjetë.
Skënderbeut i mbeti buzëqeshja në fytyrë.
Fjalës tani duhet t'i printe shpata.
Njeriu nuk duhet t'i bëjë hile **punës**.
Gënjeshhtarit s'i besohet.

Ai iu ngjit **një peme** të lartë për të vështruar më mirë fushën.
Shqipëria po i hyn **një rruge** sa të re aq interesante.
Ca njerëzve u kishte dalë nami për mirë në këtë fshat.

Ai ma shtrëngoi fort dorën **mua**.
Këto para **atij** do t'i mjaftojnë.
Kësaj iu dha mundësia për të studiuar jashtë vendit.

Shënim. Në qoftë se fjalia ka kundrinorë të shprehur edhe me përemër edhe me trajtë të shkurtër në kallëzore, trajta e plotë mund të mungojë:
(Ne) na ftuan në koncert.
Ai më pyeti (mua).
I mori me vete (të gjithë).
Më përshëndeti (mua) duke tundur dorën.

Në qoftë se kundrinorët janë në rasën dhanore, gjithashtu, trajtat e shkurtra janë të pamungueshme:

Dikush i bie ziles. (Edhe jo: Dikush bie ziles.)
Fjalës tani duhet t'i printe shpata. (Edhe jo: Fjalës tani duhet të printe shpata.)
Ai ma shtrëngoi fort dorën mua. (Edhe jo: Ai shtrëngoi fort dorën mua. Por mund të thuhet: Ai ma shtrëngoi fort dorën.)
Këto para atij do t'i mjaftojnë. (Edhe jo: Këto para atij do të mjaftojnë. Por mund të thuhet: Këto para do t'i mjaftojnë.)

c me emër a përemër me parafjalë:

Brigjet sipër zallit ishin mbjellë me shelgje.
E vrau tradhtarin me plumb.
Udhëtonte me autobus.
I pëlqente të shkruante me laps.
Në darkë kishte ardhur me vëllanë.
Mali, i veshur me pisha, nuk ishte larg nesh.
Ata duan të lidhin paqë me ne.
U nda nga shokët me lot në sy.
Gjithçka varej nga qeveria.
Ai nuk e ndau fjalën nga vepra.
Drutë e transportuara nga fëmijët ishin sistemuar mirë.
Ti ke filluar të dalësh kundër meje.
Kundër këtyre kishte luftuar edhe më parë mbreti.
Mos u intereso shumë për mua.
Folën gjerë e gjatë për muzikën dhe për sportin.
Ajo është e talentuar për pikturë.
Kishte folur keq për të.

Mendon natë e ditë **për të dashurën**.
 E dija se ishte një kapiten, **me të cilin** dikur kishin qenë bashkënxënës.
 Nuk mund ta përballonte tallazin e jetës **pa të**.
 Këtë gjë do ta arrinte **nëpërmjet Marjanës**.
 Përgjegjësia kryesore binte **mbi ta**.
 Ti je djalë i fortë **në trup e në mendje**.
 Fëmijët ngjanin shumë **nga pamja dhe në sjellje me prindërit e tyre**.

d me togfjalësh:

Ndoshta ma krijojnë **këtë ndjesi** retë e rënduara.
 Ai po kalonte atë ditë **një nga orët** më të rënda të jetës.
 Unë do të bisedoj **me këta studentë**.
 E motra e Gjergjit s'kish pasur kurrë **çaste gëzimi**.
 Në arkat tona kishim **gjithfarë dosjesh e dëshmish**.

dh me sifjali kundrinore që lidhen:

■ **me lidhëzat:**

që:

Barleti na thotë **që Gjon Kastrioti ishte nga një shtëpi e vjetër e Matit**.
 Disa thoshin **që ishte gjahtar**.
 Tërë bota besonte **që Skënderbeu do t'i binte Sfetigradit**.
 Moisiu nuk harronte **që stërgjyshët e tij ishin princër të Krujës dhe të parët e Shqipërisë**.
 Gjëmimi i topave dhe kërcëllimi i pushkëve lajmëruan **që kufoma e tij zbrii në varr**.
Që është supersticioz, e thonë të gjithë.

Shënim. Sifjalitë kundrinore me folje-kallëzues në lidhore, mund të dalin edhe pa lidhëzën **që** (krahaso: Unë për vete s'kam ndërmend **që t'u pres rrugën fitoreve të mia** me Unë për vete s'kam ndërmend **t'u pres rrugën fitoreve të mia**).
 Studiuesit nuk e patën të vështirë të zbulonin motive të përbashkëta mitologjike midis botës shqiptare e asaj greke të lashtë.

Migjeni dëshiron ta zgjojë nga ëndrra e mbrapshtë.

Ai shpreson ta thyejë vetë atë.

Një gjë e tillë do të thotë të hysh në luftë me ligjet e jetës.

Heroi lirik lasgushian kërkon të ndiejë, të dashurojë.

se:

Thonë se me kalimin e viteve njeriu zbutet.

Rilindësit u rikujtuhan shqiptarëve se ata ishin një popull i zgjedhur.

E ndien se ajo ka nevojë për riparim, për risi.

E marrim me mend se kjo rrugë duhej të kishte qenë e vështirë për të.

Zotërinj, lërinin të qetë shqipëtarët, jepuni kohë për të studiuar e punuar dhe do të shihni se për pak vite ata do të dalin në krye të popujve të Ballkanit drejt qytetërimit dhe progresit.

Është interesante të kujtojmë se Shekspiri e ka vendosur në Iliri ngjarjen e një prej komedive të tij më të bukura.

Nuk e besoj se ai e ka shpikur një gjë të tillë.

Pamë më sipër se sa trimëri kanë bërë shqiptarët.

Unë kam besim se kjo punë rregullohet.

Një orë e madhe në mur tregonte se darka po afronte.

Shënim 1. Lidhëzat **që** dhe **se** përgjithësisht ndërkëmbehen; por **që**-ja nuk ndërkëmbehet me **se**-në kur fill pas saj vjen folja kallëzues në lidhore; gjithashtu **se**-ja nuk ndërkëmbehet me **që**-në kur fill pas saj vjen një fjalë pyetëse:

Barleti na thotë që Gjon Kastrioti ishte nga një shtëpi e vjetër e Matit.

Barleti na thotë se Gjon Kastrioti.....

Thonë se me kalimin e viteve njeriu zbutet.

Thonë që me kalimin e viteve njeriu zbutet.

Unë për vete s'kam ndërmend që t'u pres rrugën fitoreve të mia.

(por jo: Unë për vete s'kam ndërmend se t'u pres)

Turqit provuan më vonë se çfarë force të tmerrshme kishin krahët e tij.

(por jo: Turqit provuan më vonë që çfarë force.....)

Shënim 2. Lidhëza **se**, kur sifjalia kundrinore fillon me fjalë pyetëse, zakonisht mungon (krahaso: *Turqit provuan më vonë se çfarë force të tmerrshme kishin krahët e tij* me *Turqit provuan më vonë çfarë force të tmerrshme kishin krahët e tij.*).

Historianët e vjetër nuk e thonë shkoqur në cilin mot i ngjau ky mjerim.

Që në vogëli tregonte ç'do të bëhej.

Bota kurrë nuk mundi të mësonte me siguri cilët qenë ata princër.

O shqipe, o zogjtë e maleve, kallëzoni/ a shndrit rreze lirie m'atë majë?

Dhe ai e dinte sa e rrezikshme ishte ajo.

Nuk e di pse trupi i tij më ngjante me Isa Boletinin.

A e sheh sa bukur bleron bari, sa bukur kanë lulëzuar drurët.

sikur:

Ajo ndjeu papritur sikur po e mbulonin me atë dhe të lagur.

në, nëse:

Janë vënë baste nëse ai do të fitojë në konkurrim apo jo.

Por nuk dinte në duhej t'i takonte një për një.

Ajo nuk e dallonte dot në ishte e ëma apo një tjetër grua.

■ **me përëmrat:**

kush:

Kush ul qafën, i bien zverkut (=atij që ul qafën....).

*Kush gënjen njëherë, s'e besojnë tjetër herë.
Kush ha hudhra, i vjen era.
Merr kë të duash (=merr atë që do).*

ç', çfarë:

Ç'të mbjellësh, do të korrësh (=atë që të mbjellësh, do të korrësh).

Ajo bënte ç'i thoshte i vëllai.

Do t'u shtroj të hanë e të pinë ç'tu dojë zemra.

Ç'i sheh syri, i bën dora.

Koha rrëzoi çfarë ishte gënjeshtër.

⁶⁶

sa:⁴⁴⁶

*Sa panë, i regjistruan në kujtesë.
Na dhanë sa kishin me vete.*

*Marrëdhëniet rrethanore*⁴⁴⁷

§ 431 Rrethanori i vendit dhe sifjalia vendore

Marrëdhëniet vendore mund të shprehen:

a me ndajfolje dhe lokucion ndajfoljor:

Eja këtu.

Shko atje.

Jashtë fjaloseshin me zë të ulët.

Matanë kishin filluar të mbillnin.

Pastaj vetëtin afër e më afër.

Vende - vende rruga ishte me baltë.

Aty - këtu rruga ishte me gropa.

Së largu dëgjohej një këmbanë.

Ku po shkoni?

Nga po vjen?

⁴⁴⁶ Para përemrit **sa** (ose **ç'**, kur ky ndërkëmbetet me **sa**) mund të përdoret fjala "**gjithë**": Mund të rrinte pa ngrënë një ditë e një natë dhe të hante pastaj **gjithë ç'kishte lënë pa ngrënë**. (ose... **gjithë sa kishte lënë**).

⁴⁴⁷ Këto vendosen midis një gjymtyre të shprehur kryesisht me folje a mbiemër dhe rrethanorit, ose midis sifjalisë drejtuese e sifjalisë rrethanore.

b me emër me ose pa parafjalë dhe me përemër me parafjalë:

*Kishte dalë në oborr.
Ne qemë mbrëmë në teatër.
Do ta mbjell në një vazo.
E kaluam mirë në Sarandë.
Zbrit nga kali se mjaft ke qëndruar mbi kalë!
Ne nuk i hiqnim sytë prej saj (nga fusha).
Mbi male u ngrit hëna.
U duhej të udhëtonin jashtë shtetit.
Mjeku qëndronte pranë shtratit.
Një predhë u ra para këmbëve.
U ndalën te burimi.
Do ta përcjell gjyshen deri te treni.
Telegramin e dërgoi gjyshja nga fshati.
Nëpër fusha e nëpër male fryn murrllani me stuhi.
Kalo! nëpër shpate.*

*Mos rrini rrugëve.
Malit binte borë.
Eca hijes.
Grykave fryn erë e fortë.*

c me togfjalësh a shprehje:

*Dëgjoheshin ecejaket në dhomën e gjumit.
Yjet filluan të ndrisin në kupën e qiellit.
Alpinistët u ngjitën në majën e malit.
M'u duk se në pëllëmbën time pulsonte një zemër.
Në oborrin e burgut u dëgjuan të shtëna.
Kamioni shkonte nëpër rrugën me gurë.
Dora e mësueses rrëshqiste sipër dërrasës së zezë.
Nga ky fshat njerëzit mund të shpërngulen lehtë.
Nga Jugu në Veri shqiptarët janë një.*

d me sifjali vendore të lidhura me lidhëzat:

ku (shpreh vendin ku kryhet veprimi i kryesores)

*Ku dhemb dhëmbi, vete gjuha.
Ku hyn dielli, nuk hyn mjeku.
Ku është bashkimi, është fuqia.*

Tundej dheu, ku shkelnin ata.

Ujërat e tërbuara të lumit shkatërronin, ku të mundnin.

Aty ku një çast më parë gjëmonte kënga dhe vallja, s'ndihet më zë njeriu.

Atje ku do të shkosh, do të rrosh si zonjë e madhe.

Do të jetoni atje, ku keni jetuar.

Shënim. Para lidhëzës **ku** në disa raste vendoset pjesëzat **deri/gjer (deri ku/gjer ku)**, për ,që tregojnë përkatësisht cakun përfundimtar të veprimit, vendin e synuar.

Kanali u hap deri ku ishte e nevojshme.

Shkuam gjer ku na thanë.

Ata do të shkojnë për ku u thanë.

tek (shpreh vendin ku përfundon veprimi)

Tek këndon thëllëza me gaz edhe zogu me dëshirë e qyqja duke qeshur, bilbili me ëmbëlsirë, tek hapet trëndafili, atje ma ka ënda të jem.

Mëma jonë po hedh valle në fshat atje tek bëhet dasmë.

Vështronte atje tek bashkohej kaltërsia e detit me kaltërsinë e qiellit.

Tek hyri dredhia, u zhduk miqësia.

Ata dolën në livadh, tek ishin mbledhur njerëzit.

Tek ka rrjedhur, do të pikojë.

Nga (shpreh drejtimin e lëvizjes)

Nga shkonin çetat, ndizej lufta.

Shumë njerëz hodhën sytë andej nga vinte zëri.

Një pjesë e forcave armike të thyera u kthyen nga kishin ardhur.

kudo që:

Kudo që vajti kjo ushtri, arat u shkretuan.

Kudo që ndodhet shqiptari, atdheun s'e harron.

Republika shqiptare me emrin e saj të ri do ta bashkojë edhe më shumë kombin shqiptar, kudo që jeton, rreth flamurit të tij me shkabën dykrenare.

ngado që:⁴⁴⁸

Ngado që shkonte, populli i dilte përpara.

Ngado që shkuan, i pritën me gëzim.

Ngado që kalonte, shihte ndryshime të mëdha.

Ngado që të shohësh, sytë të rrokin vetëm male.

Ngado që të vërtitesh, je i rrethuar prej tyre.

Rruga për në Institutin e Lartë të Arteve, ngado që të shkosh, nga stadiumi, nga liqeni, nga Tirana e Re apo shëtitorja e madhe, më është dukur gjithmonë nga më të bukurat rrugë të Tiranës

Shënim. Lokucionet “*kudo që*”, “*ngado që*” mund të quhen si të formësuara si lidhëza, çka vërtetohet edhe me praninë e përbërësi të dytë (“*që*”).

§ 432 Rrethanori i kohës dhe sifjalia kohore.

Marrëdhëniet kohore mund të shprehen:

a me ndajfolje dhe lokucion ndajfoljor:

Mua kurrë s’ka për të m’u shqitur nga mendja.

Sot punova pak.

Natën rri vonë.

Nesër do të vij unë vetë ta shoh.

Paradite punonte me të gjitha forcat.

Nata ka rënë qyshkur.

Deri pasnesër me siguri ka për të mbaruar punë.

A u lodhe shumë dje?

Po s’u lodhe sot, do të pendohesh mot.

Kur kishte ndodhur kjo gjëmë?

U kthyem shumë vonë.

Ditë për ditë grindej me të tjerët.

Tani për tani nuk jemi në gjendje të japim përgjigje të saktë.

Në pije e sipër ai shante.

Aty nga mëngjesi na erdhi një njoftim i papritur.

Javë për javë botohet një libër i ri.

Bilbil, ky shekull orë e çast ndërrohet.

b me emër me ose pa parafjalë:

⁴⁴⁸ Në sifjalinë vendore lokucioni *ngado që* zakonisht shoqërohet me folje kallëzues që tregojnë lëvizje.

Do të ndihmoj unë **në pushim**.
Pas shiut mund të fillojë breshëri.
Në mëngjes çohet herët.
Era pushoi **ndaj të gdhirë**.
Në verë shkonte në plazhin e Durrësit.
Nuk kemi ditur gjë për këtë histori **para Luftës**.
Do të niset **të hënë**.
Dimrit mbante çorape leshi.
Mbrëmjeve shetisnin jashtë qytetit.

c me forma të pashtjelluara të foljes:

Lexonte gazetën **duke ecur**.
Këto fjalë i tha **duke ngrënë**.
U nisa që **pa gdhirë**.

Shënim. Rrethanorët e kohës herë - herë marrin pjesëzat **që** dhe **deri (gjër)**, të cilat theksojnë përkatësisht fillimin dhe përfundimin kohor:
Që nesër do të takohemi për këtë problem.
Që në fillim e kishte prezantuar veten mirë.
U nisa **që** pa gdhirë.
Që nga ai çast u bë heshtje e madhe.
Deri nesër jam i zënë.
Do t'ju pres **deri** të enjten.
Mos më zgjo **deri** në mbrëmje.

d me togfjalësh a shprehje:

Më 28 Nëntor 1912 u ngrit flamuri kombëtar në Vlorë.
Çdo mëngjes unë duhej të paraqitesha në punë.
Në këtë kohë gjëmoi lugina.
Ata janë martuar **vitin e kaluar**.
E kishte shqetësuar gjatë **gjithë kohës**.
Era kishte fryrë **tërë natën**.
Tërë jetën s'kishte parë një ditë të lumtur.
Ditën e martë ka sesion shkencor.
Kishte bërë shumë armiq **ato ditë**.
Pas disa ditësh diçka filluam të kapnim.
Që nga mëngjesi në darkë lëvizja nëpër rrugë.

dh me sifjali kohore të lidhura me lidhëzat:

kur (shpreh marrëdhënie kohore në kuptimin më të përgjithshëm):

*Kur ajo doli në rrugë, ndriçimi i ditës të lëbyrte sytë.
Kur e mori sulltan Murati si peng, Skënderbeu ishte nëntë vjeç.*

Kur dilte dielli, plepat dukeshin si të derdhur në argjend.

Kur e takova, ndjeva një gëzim të papërmbajtur.

Kur flet, të shikon drejt e në sy.

E shihja çdo mëngjes, kur shkoja në shkollë.

Ne kemi qenë një popull i lavdishëm edhe kur Europa nuk ishte.

Gjergji, kur lindi, kish në krahun e djathtë një shpatë të shkruar.

Gëzimi i dibranëve, kur panë të birin e princit të tyre, ishte i papërshkruar.

Ishte vonë kur e mbylli mbledhjen.

Ishte më të ngrysur e sipër, kur u radhitën të dyja ushtritë njera kundër tjetrës.

Kostandini arriti te shtëpia e së motrës, kur kishte dalë dielli.

Ajo u bind vetëm atëhere kur e pa me sytë e saj.

Në verë, kur të mbarojmë shkollën, do të shkojmë së bashku në Pogradec.

Shënim.

Sifjalitë kohore herë - herë marrin pjesëzën **që (qysh)** para lidhëzës **kur**, e cila thekson kohën e fillimit të veprimit të sijalisë kryesore :

Që kur u hapëm me botën, filloi një faqe e re e historisë së Shqipërisë.

Që kur ra dëborë, u ftoh moti.

Qysh kur ishte i ri, e kishte qejf muzikën.

Ne vëllezërit e kemi bërë me fjalë, që kur ishim të vegjël, të mos e martojmë motrën larg.

Me këtë kuptim përdoren edhe lidhëzat **qëkurse** dhe **qysh se**:

Qëkurse më kanë ndarë nga shokë e nga miqësia, gra e burra kanë qarë nga ngashërimet e mia.

Kështu ka qenë gjithmonë qysh se e kam njohur.

Qëkurse ai filloi të merrej me sport, s'e kam parë me sy.

Lëvizjet ishin shtuar shumë, qysh se katundi ishte bërë qendër e gjithë krahinës.

tek:

Ndoshta ua prishën gjumin tek flinin.

Tek po kalonin në bulevard, u takuan papritur.

Tek vështronte atë peizazh malor, i kujtohej Atdheu.

teksa:

Teksa flinin, erdhën në fjetore edhe të tjerët.

Soditnin pamjen e bukur, teksa ngjiteshin në mal.

U kap në flagrancë, teksa po tregtonte lëndë narkotike.

Sa (shpreh ndërkohësi, kufizim në rrafshin kohor a paskohësi të menjëhershme):

Sa të jetë gjallë Perlati, fortesën e Sfetigradit s'e merr dot kurrë Murati.

Hekuri rrihet sa është i nxehtë.

Sa qe gjallë, e ruajti lirinë e kombit.

Sa hymë brenda, iu drejtuam një burri me trup disi të shkurtër.

Sa tha këto fjalë, u zhduk si të mos ishte.

Atij iu desh kështu një farë kohe sa të merrte veten .

Shënim. Lidhëza **sa** në disa raste shfaq raporte sasiore të kohës.

Skënderi priti sa të dilte Nikolla.

ndërsa:⁴⁴⁹

Ndërsa fliste, ai nuk ia ndante sytë.

Ndërsa e shikonin me dyshim, mendja u shkonte tek e keqja.

⁴⁴⁹ Sifjalia kohore me lidhëzën **ndërsa** zakonisht gjendet në krye të periudhës.

Ndërsa vazhdonte rrëmuja, ushtria po hapte krahët rrëzë fushës.

Rrugës, ndërsa muzgu dendësohej, dy-tri herë kishte pyetur “ç’ke?”

Ndërsa krerët po largoheshin nga Kruja, paniku shtriu krahët në tërë vendin.

Ndërsa luftonte me tërbim, ushtria e kishte ruajtur veten.

-Dëgjo, -i tha Arian Vogli, ndërsa mbyllte syzet e tryezës.

sapo, porsa (posa)⁴⁵⁰ (shpreh paskohësi të menjëhershme):

Porsa lëvizi krahun të ngrinte gunën në sup, ky vegim u zhduk.

Në errësirë lidhjet e tij me ushtrinë u këputën, porsa kapërceu ledhet.

Sapo të krijohet rasti, mos harro të vendosësh një zëth në apartamentin e inxhinier Bardh Gjikonit.

Sapo e pa Gjergjin fort të trembur, bajlozi qeshi me të madhe.

Sapo ra dielli majave, Muji i hipi gjogut.

Sytë e vajzës rrëshqitën anash, porsa takuan sytë e s’ëmës.

derisa (gjersa)⁴⁵¹ (shpreh njëkohësi të kufizuar):

Ata donin që ai të mbahej i gjallë, derisa të merrej kështjella.

Tani synoj të punoj derisa të më bëjnë krahët.

Katër ditë me radhë u bombardua kështjella gjersa u dërmuan muret e saj.

Skënderbeu e ndoqi gjersa arritën në një lumë.

Në spital nuk i bëjnë asnjë kurim gjersa vdes i vetmuar.

Nis numëron ditët gjersa të vijnë dasmorët.

Qiell e dhe do të përmbyste gjersa ta kapte.

Atij nuk i durohej gjersa ta takonte këtë njeri.

⁴⁵⁰ Këto lidhëza kohore mund të ndërkëmbehen midis tyre.

⁴⁵¹ Varianti **gjersa** është më i përdorshëm në letërsinë artistike.

si (shpreh marrëdhënie paskohësie)

Si mori bekimin e nënës, rrëmbeu shpatën.

Si mbaruan punë, u nisën për në fshat.

Si u mbyll kjo punë, gjakrat u qetësuan.

Skënderbeu, si varrosi të vrarët, u kthye në Krujë me triumf.

Si u ftoh moti, barinjtë zbritën nga mali.

pasi(mbasi)⁴⁵² (shpreh marrëdhënie paskohësie):

Pasi më kishte gjetur një dhomë në hotel, më mori në telefon.

Pasi numëruan gjer më tre, filluan të vrapojnë.

Edhe pasi u çua nga shtrati, ëndrra s'i shqitej nga mendja.

Pasi i forcoi të gjitha fortesat me garnizone, ai u nis për në Dibër e Sfetigrad.

Mbasi të kenë mbaruar punë, të më lajmërojnë.

Mbasi i mblodhi këngët anekënd Shqipërisë, ua la trashëgim brezave të mëvonshëm.

Mbasi rehatuan gjënë e gjallë dhe hëngrën darkën, të gjithë ranë të flenë.

sa kohë që :

Sa kohë që i mençuri ëndërron, budallai jeton.

Sa kohë që vazhdonte vallja, ai s'pushonte së duartrokuturi.

Ai nuk i kishte qejf salltanetet sa kohë që vazhdonte lufta.

Ata e panë se s'mund të arrinin fitoren sa kohë që vendi ishte i ndarë në principata.

sa herë që (shpreh përsëritje të veprimit):

I vinte ndërmend fëmijëria sa herë që shihte fotografitë.

Sa herë që e kujtoj, më përloten sytë.

Kostandini do t'ia sillte nënës të motrën sa herë që ajo të kishte nevojë për të.

⁴⁵² Variantet **pasi, mbasi** janë të ndërkëmbyeshme midis tyre.

para se (përpara se) (shpreh marrëdhënie parakohësie):

Ruaju bishës së plagosur, para se të ngordhë.

Mjerimi pjek fëmijën para se të burrërohet.

Para se të pushonte beteja, dasma kishte marrë fund.

Para se t'i lutemi botës për një copë bukë, le të vemë rregull në shtëpinë tonë.

Përpara se të nisej, i kishte kërkuar ndihmë.

Përpara se të dilte nga shtëpia, mori në telefon të vëllanë.

Të mos lëshojmë gjënë, përpara se të lëshojmë armët.

Përpara se t'i kthjellohej diçka në mendje, ndjeu zjarrminë në faqet.

në kohën që:

Brikena erdhi në kohën që Silva po bënte kafënë.(I.K.)

kurdo që (kurdoherë që) (shpreh përputhje kohore):

Kurdo që të shkosh atje, do të mbetesh i kënaqur.

Kurdo që të vish, mua më ke këtu.

Kurdoherë që të kalosh këndeje, na e bëj një vizitë.

§ 433 Rrethanori i shkakut dhe sifjalia shkakore

Marrëdhëniet shkakore mund të shprehen:

a me ndajfoljen “pse”:

Erdhët? - Pse më pyet?

Pse u vonove?

Pse nuk kishte folur?

E pyeti pse u vonua.

b me emër a përemër me parafjalë :

*Veshët po më digjnin nga turpi.*⁴⁵³

⁴⁵³ Shkak shpreh edhe emri me parafjalën *prej*, por kryesisht në dialektin e veriut (në gegërisht):

Elda mbushte sytë me lot **nga dhembja**.
 Pastaj fërkova sytë **nga habia**.
 Më duket se jam sëmure **nga nervat**.
 S'më flihej **nga lodhja**.
 Dësh tërritën **nga gëzimi**.
 Ishte pak nervoz **nga ftohtësia** e saj.
 Njerëzimi mund të çmendet **prej kësaj**.
 Pika gjaku u rridhnin nga këmbët e zbathura e të skuqura **nga të ftohtët**.
 Vajzat e rrethuan, të habitura **nga mjeshtëria** e rrallë.
 Dridhej fusha, tundej mali **nga armët** e trimërisë.
 U tremb **nga krisma** e fortë.
 Memoja ra në shtratin prej kashte **nga të qeshurit**.
 U dhashë dorën **për respekt**.
 M'u thanë buzët **për ujë**.
 E realizoi me vonesë premtimin **nga shkaku i sëmundjes**.
 Helikopteri ende s'po ulej **për shkak të motit të keq**.
 Kishin udhëtuar **për shkak të tij**.
 E pësoi **për shkak të mendjemadhësisë**.
 E humbi logjikën **për hir të miqësisë**.
 U grindën **për punë të trashëgimisë**.
 Atë nuk mund ta zinte plumbi pikërisht **për punë të këmishës**.

c me forma të pashtjelluara:

Plasa **duke të thirrur**.
 U mërzita **duke dëgjuar** të njëjtat fjalë.
 Mjaft u lodhëm **së kërkuari**.
 Ai u lodh **së shkruari dhe së menduari**.

d me togfjalësh:

U shqetësova shumë **nga këto fjalë**.
 Pikërisht **për këtë arsye** nuk na shkoi puna mirë.
 U mërzit me **këtë lloj pune**.
 Unë çuditëm **me nënvleftësimin tuaj**.

dh me sifjali shkakore të lidhura me lidhëzat:

se:

*Martesa ishte e nevojshme se me këtë sigurohej
aleanca me princin më të fortë të Toskërisë.*

*Nuk mund të ecim duke e mbajtur kokën prapa se
rrëzohemi.*

Ne kërkojmë pafajësinë se jemi të pafajshëm.

Jo, nënë, do të shkoj se u kam dhënë besën shokëve.

S'munda të mbyll sy se qanin këto dy foshnja.

sepse:⁴⁵⁴

Ai nuk kënaqet, sepse ka pretendime të mëdha.

Sotiri është i pasaktë në përgjigjet e tij, sepse nxiton.

*Askush s'guxonte ta zërë nuse, sepse nuk e ndiente
veten të zotin ta merrte për shoqe.*

Shënim. Rrallë, në vend të **sepse-së** përdoret
lidhëza **pse**:

*Kishte hequr dorë nga gjuetia pse e ndiente
veten të plakur.*

ngaqë/ngase:

*Kishte hequr dorë prej kohësh nga gjuetia, ngase nuk i
përshtatej moshës së tij.*

*Pinim kafe e konjak ulur në shilte, ngase ato ditë
s'lëvizja dot.*

*Ngaqë tokën po e mbulonte errësira, sendet rreth e
rrotull mezi dalloheshin.*

*Ai e pati vështirë t'ia shpjegonte arsyen, ngaqë grua
s'donte të dëgjonte.*

*Te dera mbajti këmbët ngaqë e dinte se ishte çasti kur
shefi jepte zakonisht ndonjë udhëzim të fundit.*

*Kërkoi me sy Skënderin, ngaqë iu duk se po të mos
mbështetej në krahun e dikujt, do të binte.*

*Ngaqë i dhimbsej vendi i tij, ai s'mund ta pranonte
një gjë të tillë.*

⁴⁵⁴ Kjo përdoret kryesisht në ligjërimin libror.

për shkak se / nga shkaku se / nga shkaku që :

Fshatarët nuk i kishin marrë ende tapitë, nga shkaku se toka nuk ishte ndarë.

Moisiu nuk shkoi, gjoja nga shkaku që ndodhja e tij në kufi ishte më e nevojshme.

E bëj këtë raport të hollësishëm, për shkak se kemi të bëjmë me një familjet më të mëdha të principatës.

për arsye se:

Ato ngjarje, për arsye se nuk sqaroheshin kurrë, gjithmonë bëheshin burim keqkuptimi.

nga frika se (mos):

Ajo udhëtoi me tren, nga frika se mos e zinte makina.

Nuk deshi t'i bënte analizat e gjakut nga frika se mos i zbulonin sëmundjen e trashëguar.

I kyçeј goja, nga frika se mos nuk gjente dot fjalët e përshtatshme.

Princët e tjerë shkuan me vrap, nga frika se mos i përfshinte dhe ata zegla e luftës.

meqë:

Pas kësaj skene homerike, meqë afronte dhe nata, Skënderbeu urdhëroi ritiratën.

Zoti Lasgush, ju prezantoj tim bir, meqë ia ka marrë mendjen poezia.

Meqë e kishte përpara syve, do ta ndiqte.

Meqë e shohin si problem të thjeshtë për t'u zgjidhur, e trajtojnë me indiferentizëm.

Meqë të dy vëllezërit kishin vdekur më parë, rreth fronit nuk mbetej asnjë pretendent i gjallë.

meqënëse:⁴⁵⁵

Meqënëse ato faqe përbënin thelbin e shkrimit, autori e pati të lehtë botimin e tij.

⁴⁵⁵ Në ligjërimin libror përdoren edhe *duke qenë se/ duke qenë që; duke marrë parasysh se/ duke marrë parasysh që.*

*Meqenëse nuk u gjet ndonjë zgjidhje më e mirë,
diskutimi i problemit u shty për më vonë.
Meqenëse nuk tregoi të vërtetën, e pësoi.*

përderisa:

*Përderisa këto janë më të mëdhenj për nga numri,
prej nesh iku edhe rrezja e fundit e shpresës.
Përderisa edhe ti vetë ishe dakord, unë e miratova
propozimin.*

që:

*Na vjen keq që s'rrini për darkë sonte.
I vinte keq që largoheshin blerësit e tij të vegjël.
Jam me fat që e takova atë.
U gëzua vallë nëna që i biri ia dëgjoi fjalën?!
Krishtërimi i Evropës gëzohej që vendin e Huniadit të
mundur e zuri një princ tjetër i shquar.*

Shënim. Marrëdhëniet shkakore shprehen edhe me
sifjali të lidhura me lidhëza kohore (*kur,*
pasi, derisa etj):
*Nuk do ta kisha përmendur, pasi është një
këngë jashtë shijes muzikore të kohës.
Por zgjedhja e vendit të betejës nuk varej nga
Skënderbeu, derisa Ali Pasha mund të
ndiqte edhe një rrugë tjetër për të hyrë në
Shqipëri.
Na bëhet zemra mal, kur shohim rrugën e
drejtë të Shqipërisë.*

§ 434 Rrethanori i qëllimit dhe sifjalia qëllimore

Marrëdhëniet qëllimore mund të shprehen:

a me ndajfoljen “përse”:

*Përse punoni ju?
Përse erdhën xhandarët që me natë?
Përse më pyet për këngëtarin?
Përse erdhën gjithë këta njerëz?*

b me emër me parafjalën “për”:

Tek kthesa e lumit unë hedh gjithnjë rrjetën për peshk.

*I erdhën shokët për urim.
Shkuan në pyll për gjah.
Studentët e korrespondencës vijnë për konsultim të
shtunave.*

c me gerund në kallëzore me parafjalën “për”:⁴⁵⁶

*Edhe ne kemi ardhur për të punuar.
Ai mund ta ketë bërë këtë për të lehtësuar veten.
Nuk dilja nga shtëpia për t’u marrë me zbavitje të kota.
I thashë diçka për ta qetësuar.
U ngrit e hapi derën për të dalë.
Kërkonin me sy kamerierin për të paguar kafënë.*

d me togfjalësh:

*Komisioni u ngrit për ndarjen e tokës.
U nisëm posaçërisht për këtë punë.*

dh me sifjali qëllimore të lidhura me lidhëzat:
që.⁴⁵⁷

*Kam ardhur në shtetin amë që të bëj diçka për të.
Shkuan nëpër Evropë që të merrnin përvojë.
Shumë makina njera pas tjetrës, ditë e natë, shkonin
drejt Shkodrës e Lezhës që të ndihmonin zonat e
dëmtuara nga tërmeti.
Duhej bërë një kurban që të qëndronin muret e
Rozafës më këmbë.
Lëvizjet sistematike i shërbenin atij që të ruante
formën e mirë sportive.*

me qëllim që:⁴⁵⁷

⁴⁵⁶ Gerundi i qëllimit me parafjalën *për* e shpreh më qartë qëllimin dhe ka një shtrirje në të gjitha stilet; ndërkaq emri foljor përkatës përdoret kryesisht në ligjërimin libror:

Punuan për të tharë kënetën.

Punuan për tharjen e kënetës.

⁴⁵⁷ Lidhëza qëllimore *që* është më e përdorshme dhe ka një kuptim qëllimor shumë të përgjithshëm, ndërsa lokucioni *me qëllim që* shpreh marrëdhënie të pastra qëllimore dhe përdoret në ligjërimin e shkruar.

Atyre u duhej të kalonin nëpër atë zonë, me qëllim që t'i afroheshin vendit të caktuar.

Këtë e bëri me qëllim që të mos hapeshin fjalë të kota për të.

Luani vendosi t'u afrohej sa më shumë, me qëllim që t'i dëgjonte më mirë.

Me qëllim që të zhduken pasojat e shkatërrimit të vendit sa më shpejt, po punohet natë e ditë.

në mënyrë që:

Tani duhej ta përfytyronte çdo gjë ngadalë, me kujdes dhe saktësi, në mënyrë që të mos i shpëtonte asnjë hollësi.

Bëri dhe një hap tjetër, në mënyrë që ta zgjidhnin shpejt problemin.

Shënim.

Kur folja-kallëzues e sifjalisë qëllimore është në lidhore, lidhëza qëllimore **që** edhe mund të mungojë:

Me qindra vullnetarë vinin të hynin në shërbim të tij.

Dua të dal majë malit të shoh gjith' Arbërinë. O si nuk kam një grusht të fortë t'i bie mu në zemër malit.

Kam ardhur të shoh dheun tim, Shqipërinë.

Kam ardhur të të lë lamtumirën.

Ne do të vijmë të të shohim njëherë në javë.

Por lidhëza qëllimore **që** është e pamungueshme në këto raste: a) kur sifjalia qëllimore gjendet në krye të periudhës dhe b) kur nuk lidhet drejtpërdrejtë nëpërmjet mënyrës lidhore:

a) ***Që të çgjakësohej**, Hamza i vuri zjarrin krahinës së Drishtit.*

***Që ta ndihmonte**, mori masat e duhura.*

b) *Duhet bërë gjithçka që shanset të mos përmbysen (krahaso me Duhet bërë gjithçka të mos përmbysen shanset).*

*Trimi u përgjunj që nëna t'i japë uratën
(krahason me Trimin u përgjunj t'i japë uratën
nëna).*

§ 435 Rrethanori i kushtit dhe sifjalia kushtore.

Marrëdhëniet kushtore mund të shprehen:

a me emër me parafjalë:

Pa shpresë nuk jetohej.

Pa rregull nuk ka përparim.

Fëmijët e tyre nuk mund të luanin vendit pa kujdestar nga prapa.

Trupi shëndoshet me të punuar, mendja ndritohet me të mësuar.

b me formë të pashtjelluar:

Duke punuar edhe njeriu me aftësi mesatare mund të arrijë gjithçka, kurse pa punuar gjenia zbehet.

Pa i përgjuar nuk mund të mësosh planet e tyre.

c me togefjalësh:

Në rast zjarri përdor rërën dhe telefonoju zjarrfikësve.

d me sifjali kushtore të lidhura me lidhëzat:

në:⁴⁵⁸

Në s'beson, dil e shih në dritare.

Në ia mban, le të vijë ta provojë njëherë.

Në është burrë, le të vijë ta marrë.

Në je ti im vëlla, pse më fshihesh.

Në ke ardhur për të mirë, të vishem si gjeraqinë.

Në qofsh duke kënduar, pushoje këngën tënde, në qofsh duke qarë, shtojë edhe më shumë vajin e gjemën.

në qoftë se:⁴⁵⁹

⁴⁵⁸ Lidhëza **në** përdoret në letërsinë artistike.

⁴⁵⁹ Lidhëza **në qoftë se** tregon marrëdhënie të pastra kushtore dhe përdoret sidomos në stilin publicistiko-shkencor.

Në qoftë se ti përpiqesh të më shkatërrosh, edhe unë nuk do të rri duarkryq.

Në qoftë se ai i qëndron edhe kësaj prove të fundit, atëherë këmbana ka rënë për të.

Në qoftë se të lejojnë këtë herë të udhëtosh, nuk duhet ta humbësh rastin.

nëse:⁴⁶⁰

Nëse do të duam të ecim përpara, duhet të lëvizim si ushtri e stërvitur.

Këto ditë do të jenë me vlerë, nëse ne do të mësojmë prej tyre.

Nëse i qëndronte dallgës së parë, do ta kishte të sigurt fitoren.

Ishte koha të tërhiqej nëse s'kërkonte vdekjen.

në rast se:⁴⁶¹

Në rast se kërkon shpërblim, këtë punë duhet ta kryesh.

Në rast se do të dalim fitimtarë edhe këtë herë, do të jemi të sigurt përgjithmonë.

Haram të qoftë qumështi i nënës, në rast se armikut i tregon shpinën.

Në rast se ishin parë ushtarë armiq, të mësohej shtegu nga kishin hyrë.

po:⁴⁶²

Po të kishte frikë bujku nga krimbat në arë, nuk do të mbillte kurrë farë.

Po të japë shembullin pozitiv drejtuesi, punët shkojnë mirë.

Do ta bënim këtë gjë, po të kishim qenë në vendin tënd.

Do të bëje mirë, po të vije vetë.

⁴⁶⁰ Lidhëza **nëse** mund të ndërkëmbetet me lidhëzën **në qoftë se**.

⁴⁶¹ Lidhëza **në rast se** është e re dhe përdoret kryesisht në stilin publicistiko-shkencor.

⁴⁶² Lidhëza **po** tregon kusht në trajtë të përgjithshme dhe përdoret shumë në gjuhën e folur dhe letrare.

Po të kishim ardhur pak më parë, do ta kishim kapur trenin.

po qe se :⁴⁶³

Po qe do të vish, bëhu gati shpejt.

Po qe se e quan veten kampion, duhet të kërcesh në çdo moment.

Po qe se ndokujt nuk i mjaftojnë, kam unë për të gjithë.

Po qe se do të lejojë babai, do të lejoj dhe unë.

Armiku do të dërrmohej, po qe se çdo ushtar do të qëndronte në vendin e vet.

me kusht që:⁴⁶⁴

Këto ide progresive ai do t'i përqafonte me kusht që ato të mos e pengonin.

Sa përfiton një student i talentuar nga pedagogu i tij, po aq përfiton edhe pedagogu, me kusht që edhe ky të jetë i talentuar.

sikur:⁴⁶⁵

Sikur të thoshte të vërtetën, kjo do ta lehtësonte.

Sikur të kishte dhe ca princër si Pal Dukagjini, Shqipëria do të ishte bërë në pak kohë shteti më i lulëzuar në botë.

Sikur ta linte krenaria, ai do ta admironte të shogen hapur.

Sikur të na shikonte nga ndonjë vrimë, do të pëlçiste nga e keqja.

Kështu do ta merrte edhe ai, sikur të mos dinte diçka më shumë?

Shënim 1. Marrëdhëniet kushtore shprehen edhe me sifjali të lidhura me lidhëzën kohore *kur*:

Kur rreziku është i madh dhe shpresa e humbur, shpëtimi është i mirë.

⁴⁶³ Rrallë takohen edhe lokucionet *po të jetë se, po të jetë që*.

⁴⁶⁴ Përdoret kryesisht në stilin publicistiko-shkencor.

⁴⁶⁵ Sifjalitë me **sikur** theksojnë më shumë karakterin supozues të kushtit.

Shpirti i tij përmysej, kur ndeshej në padrejtësi.

Mosmirënjohja është mjaft, kur e krahason me hipokrizinë.

Shënim 2. Lidhëza kushtore edhe mund të mungojë kur folja - kallëzues e sifjalisë kushtore është në lidhore:

Të mos ishte gjë e gjallë, njeriu s'rronte dot në jetë.

Të ishte Shqipëria e bashkuar, s'do të kishim kaq shumë probleme.

S'fluturonte zogu, të mos kishte krahë.

Shënim 3. Me vlerë kushtore përdoret edhe fjala **ndryshe** në vend të një sifjalie kushtore mohore:

Njëra nga tri nuset do të murohej e gjallë, ndryshe (= në qoftë se nuk murohet e gjallë) ngrehina nuk qëndron.

Malli dhe prona duan pronarin e vet, ndryshe (= në qoftë se malli dhe prona nuk e kanë pronarin e vet) ato humbasin.

§ 436 Rrethanori i mënyrës dhe sifjalia mënyrore

Marrëdhëniet mënyrore mund të shprehen:

a me ndajfolje a lokucion ndajfoljor:

Ti si ke qenë? I more radiografitë? Si dole?

Si jeni me shëndet?

S'është mirë kështu.

Kristina hyri ngadalë në odën e ndenjes.

Toka e thithte shpejt ujin.

Më ngatërroi keq.

Diku bisedohej anglisht.

Plani ishte bërë shumë bukur.

Në drekë u hap papritur porta e kështjellës.

Ti i qëndron mirë detit.

Foli hapur.

Shkoi kaluar në fortesë.

Padashur u ngrita në këmbë.

U turr me vrap.

Punëtorët shkonin në fabrikë truma - truma.

E ka shëtitur Shqipërinë pëllëmbë për pëllëmbë.

Foli shpejt e shpejt.

Erdhën me një frymë.

Ia kallëzoi fill e për pe martesën e çuditshme.

Ai flet në tym.

Ky qeshi nën mustaqe.

Shpendi i ngjiti dy e nga dy shkallët.

Sa të hapësh e të mbyllësh sytë buçiti lumi.

b me emër me parafjalë:

Ai na vështroi me habi.

Buzëqesha me zor.

Përsëndeteshim me zë, apo thjesht me gjeste.

E kreu misionin pa vështirësi.

I mbaruan të gjitha punët në fshehtësi.

c me formë të pashtjelluar (përcjellore pohore dhe mohore):

*Vija e ujit zbriste duke gurgulluar tatëpjetë
gërma dhavë.*

Kalonte nëpër rrugë duke çaluar.

*Rrugën gjer në depon e mallrave e bëri duke
vërshëllyer.*

Ajo ditë më kaloi duke takuar njerëz.

*Luanin me njëri - tjetrin pa i vënë re njeri. (duke mos
i vënë re njeri)*

Ai e dëgjoi pa e ndërprerë asnjëherë.

d me togfjalësh:

Sekush qeshi me zë të lartë.

Stresi u ngrit me një lëvizje të shpejtë.

I foli në mënyrë të çuditshme.

Na priti me gjithë zemër.

I foli tërë inat.

dh me sifjali mënyrore të lidhura me lidhëzat:
si/ ashtu si:

*Ta respektosh nënën **si i ka hije**.*

*Mbillet fara **si të jetë ara**.*

***Si bëfsh**, gjeç.*

*Bëj **si të të urdhërojë zemra**.*

***Si të urdhërosh ti**, ashtu do të bëjmë.*

*Shqiptarët e çmojnë kulturën, **ashtu si çmojnë trimërinë**.*

*Tani po e tregojmë legjendën, **ashtu si e tha Barleti**.*

***Ashtu si erdhën**, ashtu u zhdukën.*

*Ajo e pa të shoqin, **ashtu si nuk e kishte parë kurrë**.*

***Ashtu si ju kujtoja**, ashtu ju gjeta.*

***Ashtu si tha**, u bë.*

siç/ ashtu siç:

*Plani i doli **siç e kishte parashikuar**.*

*Shetiste vend më vend **siç kishte dashur vetë**.*

*Secili punoi **siç deshi vetë**.*

***Siç erdhe**, ashtu kthehu.*

***Ashtu siç pritej**, retë e zeza u dendësuan.*

***Ashtu siç qe caktuar**, varrimi u bë në paraditen e së dielës.*

sikur:⁴⁶⁶

*Trupi i dhimbte **sikur kishte ardhur më këmbë nga hëna**.*

*Gjergji brofi në këmbë, **sikur të mos paskej lënguar kurrë në shtrat**.*

*Plaku foli **sikur po linte një testament**.*

*Pastaj sytë e saj vazhdonin ta vështronin drejt Stresin, **sikur kërkonin diçka prej tij**.*

*Emri “Arbëri” (Albania) është shpjeguar **sikur ka lidhje me rrënjën “alp”**, prandaj do të thotë “vend malor”.*

⁴⁶⁶ Sifjalitë me **sikur** tregojnë mënyrën e shtjellimit të veprimit të foljes të sifjalisë drejtuese duke e krahasuar me një veprim të supozuar.

§ 437 Rrethanori i sasisë⁴⁶⁷

Marrëdhëniet sasiore mund të shprehen:

a me ndajfolje e lokucion ndajfoljor:

*Thashë të çlodhesha **pak**.*

*Mos fol **shumë**.*

*U lodhe **mjaft**, por s'nxore gjë në krye.*

***Kaq** më dha.*

*U ul **prapë** në ndenjësë.*

***Sa** është ora?*

*E kam lajmëruar **dy herë**.*

*Qëlloi **tri herë** në ajër për të lajmëruar fshatin.*

*Ua përsërita **njëqind herë**.*

***Sa e sa herë** vetëtin e gjëmon maleve.*

*U grinden **një copë herë**.*

b me togfjalësh:

*Të prita **dy orë**.*

*Qëndrova për **pak sekonda** duke e kundruar.*

*Rrëngethja vazhdoi **disa minuta**.*

*Do të rri nja **dy javë** në shtëpi.*

*Librin e bleva **50 lekë**.*

*Shkollën e kam **100 metra** larg shtëpisë.*

*Valixhja peshonte **22 kg**.*

*U gërmua për të hapur një kanal **6 pëllëmbë** të thellë.*

§ 438 Rrethanori i lejimit dhe sifjalia lejore

Marrëdhëniet lejore mund të shprehen:

a me emër a togfjalësh me togun me gjithë:

*Kondoja nuk pranoi të shkonte **me gjithë këshillat e babait**.*

*Punonte sa për dy vetë **me gjithë moshën e kaluar**.*

*Ai këmbëngulte në të tijën **me gjithë të thënat e të tjerëve**.*

⁴⁶⁷ Marrëdhëniet sasiore shprehen shumë rrallë dhe me sifjali:

*Kur të piqen fiqtë, ha **sa të duash**.*

*Do të punoni **sa të mundeni**.*

Automjeti ka qarkulluar rreth qytetit, me gjithë dëborën e rënë.

b me sifjali lejore të lidhura me lidhëzat:

megjithëse :

Megjithëse ishte vajzë, nuk kujdesej aspak për fizikun e saj.

Zilja për të hyrë në klasë po vononte, megjithëse nxënësit ishin të rreshtuar të gjithë.

Ky popull i vogël e ruan karakterin e hekurt të stërgjyshërve, megjithëse shekujt i kanë peshuar mbi kokë.

Megjithëqë nuk kishte shkollë, i dinte të gjitha.

Gjah të tillë s'kam zënë herë tjetër, megjithëqë kam shkelur kryq e tërthor tërë bjeshkën.

ndonëse:

Familja e tij, ndonëse jetonte në pjesën katolike të Shkodrës, nuk i përkiste këtij ishulli.

Njerëzit më merrnin për të ftohtë, ndonëse isha vetëm i druajtur.

Ndonëse kishte një numër të vogël banorësh, qyteti ishte i gjallë.

sado që:⁴⁶⁸

Librin s'e kishte gjetur dot, sado që e kishte kërkuar.

Sado që t'i themi të bardhës e zezë, e vërteta ka për të triumfuar.

sido që:⁴⁶⁹

⁴⁶⁸ **Sado që**, kur ndiqet nga lidhja, mund të dalë në trajtën **sado**:

Sado të përpiqet, nuk ka për ta arritur qëllimin.

Sado, kur ndiqet nga një mbiemër a ndajfolje, nuk mund të marrë **që**:

Çdo popull e komb, sado i vogël qoftë, ka të drejtën e vetëvendosjes.

Rruga për në mëmëdhe, sado e gjatë dhe e ashpër është, mbetet gjithnjë më e shkurtra, më e bukura, më e dashura.

S'kishte për t'i shpëtuar sado thellë të ishte strukur.

Sido që të shkojë puna, na njofto.

Sido që të jetë puna, etimologjitë popullore janë me interes.

Shënim. Me vlerë lejore përdoren edhe lokucionet **kudo që, ngado që, kurdo që, kushdo që, cilido që, çfarëdo që**, ku që-ja edhe mund të mungojë:

Ndërgjegjes nuk i fshihesh dot, kudo që të futesh.

Kudo që të më fusin, do të gjej mundësinë për të shpëtuar.

Kudo të jetë, nuk do të na harrojë.

Çfarëdo të më thuash ti, unë nuk mërzitem.

Cilado që të jetë përgjigja, ne kemi mendim të mirë për të.

pavarësisht se:

Shqiptarët e dëshironin vërtet ndarjen me të kaluarën, pavarësisht se nuk e kishin të lehtë ta bënin këtë.

Qeveria do të vazhdojë të luajë rolin e vet, pavarësisht se në fillim sukseset nuk janë të dukshme.

paçka se:

Së paku kishin një strehë ku fusnin kokën, paçka se ishte jo shumë e përshtatshme.

Ishte i detyruar të jepte edhe një herë mendimin e tij, paçka se këto i kishte thënë më se një herë.

Shënim. Me vlerë lejore-kushtore përdoren lokucionet **edhe në, edhe në qoftë se, edhe nëse, edhe në rast se, edhe po, edhe po qe se, edhe sikur, edhe pse** të përfutuara kryesisht nga lidhëza **edhe + një lidhëz kushtore**.

Po edhe në ndenjtë, kjo është punë për të.

Edhe në qoftë se ato mure janë vërtet të papushtueshme, atëherë ne do t'i rrethojmë ato me unazën e hekurt të bllokadës.

⁴⁶⁹ Sifjalitë lejore me **sido që** takohen rrallë.

Ai s'mund të kthehej në Shqipëri, edhe në rast se mbaronte punë shpejt.

Edhe po të donte, atë kurorë nuk e hiqte dot.

Edhe sikur t'i shmanges, nuk mund të mos e takosh.

Edhe sikur të pranojmë që ata i ka lëvizur dikush, ky dikush mund të ketë qenë shtegtar i panjohur.

Ai s'mund të thoshte se e kishte mposhtur, edhe sikur të binin natë e ditë këmbanat e gjithë kishave.

Edhe pse e priste nga dita në ditë rënien e Sfetigradit, ai nuk do ta harronte në jetë të jetëve këtë vepër të Moisiut.

Edhe pse qysh atëherë kanë kaluar nëntë muaj, shumë nga plagët e luftës nuk janë shëruar.

Edhe sikur të kriste luftë tjetër, përsëri atë do ta fitonte populli.

Edhe pse ishte jashtë mase i lodhur, vazhdonte të fliste me shumë këmbëngulje.

§ 439 Sifjalia rrjedhimore

Marrëdhëniet rrjedhimore gjenden vetëm në periudhë. Ato shprehen me lidhëzat:

sa/saqë:⁴⁷⁰

Tre ushtarë të gardës rrëfyen një trimëri aq të madhe, sa u nderuan nga ushtria dhe nga populli.

Ai u trondit aq shumë, sa u mbyll për ditë të tëra në shtëpi.

Myrtua ishte aq i lodhur, saqë nuk e zinte as gjumi.

Fama e mirësisë së tij ishte përhapur aq shumë, sa dhe armiqve u vinte keq për të.

Zhgënjimi për të ishte aq i plotë, sa është e vështirë t'i besojmë më.

⁴⁷⁰ Lidhëzës **sa (saqë)** zakonisht i përgjigjet një korrelat në sifjalinë kryesore (**aq... sa (që) ..., kaq... sa (që)...**, i tillë... **sa (që)**).

Kuçedra lëshoi një grahamë kaq të rëndë, sa djalit i ra shpata nga dora.

Kjo fjalë është kaq e rëndë, sa e ngre edhe të vdekurin nga varri.

Torta i mahnititi të gjithë sa lëshuan dhe britma.

Ata dëfryen e hodhën valle sa u tundën muret e pullazet.

Oborri ishte mbushur plot me bar, sa mezi dukej dera e shtëpisë.

Uturima e helikopterit u ndie një farë kohe aq fort, saqë u duk se prej shtypjes së saj po dridheshin qelqet.

Ajo ishte martuar aq larg, sa në asnjë zi të familjes s'ka ardhur dot.

Shpirti i tij është prishur kaq shumë, sa këtë prishje e pastron vetëm shpata.

Krismat qenë aq të shumta, sa s'qe e mundur të mos e zgjonin.

Ishim aq të lodhur, saqë çdo lloj pushimi do të na dukej i këndshëm.

Në dhomën e ndenjes muhabeti kishte krisur në një mënyrë të tillë, saqë s'kishte asnjë rrezik mërzitjeje.

Vendimi për t'u ndarë është kaq i prerë, saqë çdo diskutim tjetër është i tepërt.

Shpendi ishte kaq i tronditur, saqë nuk përqëndrohej dot.

aq sa:⁴⁷¹

Përrenjtë vinin të rrëmbyer, aq sa ishte shumë e vështirë t'i kaloje.

Ajo kishte ndryshuar nga pamja, aq sa njihej me vështirësi.

Me këtë sjellje fitoi dashurinë e ushtarëve, aq sa kishte nderimin e tyre për fitimin e betejës.

Kam pasur një jetë me shumë fatkeqësi, aq sa më kanë mposhtur sëmundjet.

Miqësia u rrit me kohë, aq sa ai u bë përkrahësi dhe mbrojtësi më i madh për mua.

që:

⁴⁷¹ Lidhëzës **aq sa** nuk i përgjigjet korrelat në sifjalinë kryesore.

S'jam aq budalla unë, që të mos e kuptoj ku e ke hallin ti.

Në atë betejë ishte dashur ndërhyrja e tij, që fati i luftës të përmysej në anën tjetër.

I biri, princ Gjon Kastrioti, ishte tepër i vogël, që të vihej në krye të Ligës.

Nuk jemi as priftërinj, që të këndojmë lutje.

Jeta i sillte faktet në mënyrë të tillë, që unë të mbetesha këtu dhe ai atje.

Nuk jam ndonjë fanatik, që të sillem në këtë mënyrë.

kështu që:

Kishte ngrënë shumë, kështu që ndiente njëfarë shqetësimi.

Ishte zgjuar shumë herët në mëngjes, kështu që i flihej gjumë.

Ky qytet është afër kryeqytetit, kështu që njerëzit e mbanin veten joprovincialë.

Bijat e tij u martuan me princër fqinjë, kështu që Gjon Kastrioti u bë vjehëri i krerëve të fiseve më të rëndësishme të Shqipërisë së Veriut.

Në atë kohë, në Shqipëri, ishin përpiluar në shqip tekstet shkollore, kështu që mësimi bëhej në gjuhën shqipe.

Marrëdhëniet krahasore

§ 440 Marrëdhëniet krahasore mund të shprehen:

a me emër me lidhëzën si:⁴⁷²

Zëri i saj ishte i butë si kadife.

Zana filloi të qeshë e skuqur si agimi.

Po kalonin pranë shtëpive të larta me ballkone të vogla si kuti.

Do t'ia mbath mirë kalin e do t'ia bëj të fluturojë si era.

Rrëmbeu shpatën sikur të ishte e lehtë si pendë.

⁴⁷² Gjymtyrët e krahasimit me lidhëzat **si** dhe **sa** zakonisht shprehin përkatësisht barazi cilësore dhe barazi sasiore.

b me emër, me mbiemër, ose me ndajfolje me lidhëzën **sa**:⁴⁷⁶

*Ai ishte i gjatë, sa të them unë, **sa një plep**.*

*Këpucët ishin **sa një barkë**.*

*Iriqi ishte **sa një top** me gjemba.*

*Teuta ishte aq e mirë **sa punëtore**.*

*Ky aparat ishte aq delikat **sa edhe i kushtueshëm**.*

*Ai fliste aq shpejt **sa edhe rrjedhshëm**.*

c me emër, me folje, ose me ndajfolje me lidhëzat **se, sesa**:⁴⁷³

*Muji pi edhe njëherë qumësht dhe zë e bëhet më i fortë **se një dragua**.*

*Mali i Korabit është më i lartë **se Dajti**.*

*Mendimi se po skuqesha më zemëroi më shumë **sesa fjalët** e tij.*

*Vdekja është më e ëmbël **sesa jeta pa nder**.*

*Është më mirë të punojmë **sesa të rrimë**.*

*Është më shumë për të qarë **se për të qeshur**.*

*U bë dy herë më i fortë **se më parë**.*

*Nëna sot është më mirë **se dje**.*

*Kalohet më keq këtu **sesa atje**.*

d me përemër me nga, si:

*Liqeni i Pogradecit është më i thellë **nga të gjithë**.*

dh me sifjali krahasore të lidhura me lidhëzat: **siç/ ashtu siç**:

*Dashuria për Atdheun buron nga shpirti, **siç burojnë gurrat e bjeshkëve**.*

*Atë libër e kishte lexuar me një frymë, **siç lexonte çdo botim të ri**.*

⁴⁷³ Gjymtyrët e krahasimit me lidhëzat **se, sesa** shprehin pabarazi.

Po të më donit, do të më kishit ftuar, siç ftuat të gjithë dasmorët.

Secili i kishte parë këto me sytë e tij, ashtu siç mund të shihnte Skënderbeun.

Ai u këndon ngjarjeve të ditës në mënyrë të hapët, të drejtpërdrejtë, ashtu siç bën edhe Asdreni.

si / ashtu si:

E donte pronën e tij, si nëna fëmijën.

Rrinte si mbi gjemba dhe pa folur, si të ishte mysafire në atë shtëpi.

Njerëzit thonë se në fshat sot po ndodh e njëjta gjë, ashtu si ndodhi edhe me të parët e tyre.

Kishte menduar disa herë për këtë çështje, ashtu si mendonin edhe të tjerët.

sikur:

Araniti i vuri dorën në sup, sikur t'i merreshin mendtë.

Në fillim ushtria ia nisi ngadalë sikur të hynte në një lumë të ftohtë.

sikurse:

Shumë pushtues kanë kaluar mbi Shqipërinë, por s'kanë lënë asnjë gjurmë, sikurse uji nuk le gjurmë mbi kurrizin e rosave.

Secili është i lirë të krijojë neologjizma, sikurse ka bërë Kristoforidhi, Papa Kristo Negovani, Petro Luarasi etj.

se/ sesa:

Më mirë të dalë syri, se të dalë nami.

Më mirë është të vdesësh, se të rrosh në robëri.

Po ktheheshin më pak, se ishin nisur.

Nuk ka më shurdh, se ai që nuk do të dëgjojë.

Më mirë të kenë më pak fantazi, sesa të kemi përsëri Don Kishotë në krye.

Më mirë të mos e hapte gojën fare, sesa të thoshte fjalë të kota.

sa:

Ishte një trim aq i urtë, sa mund të jetë një gegë malësor.

Sa më e vogël të jetë ushtria, aq më e madhe është lavdia.

Sa më tepër pakësoheshin rreziqet, aq më tepër i çelej fytyra.

Sa më shumë fliste, aq më fort nxehej.

Sa më i madh të jetë kulti i sunduesit në një vend, aq më e vogël është liria e vendit.

Populli shqiptar është po aq i qytetëruar, sa është çdo popull apo komb tjetër.

Shqiponja për popullin shqiptar është po aq e shenjtë, sa ishte dikur ulkonja për romakët e vjetër.

Muji s'e kishte moshën sa e kishte shtatin.

nga:

Ata më dhanë më pak nga ç'u dhashë.

Ai paskësh pasur fat më tepër nga ç'besonte.

Nofullat e shtrënguara e tregonin më të thatë nga ç'ishte në të vërtetë.

Që andej bota iu duk edhe më e këndshme nga ç'i qe dukur majë kali.

Atij i doli më keq nga sa priste.

Shënim. Në këtë ndërtim nga shoqërohet rregullisht me ç' ose sa.

§ 441 Lidhjet e varësisë pa mjete lidhëse

Lidhjet e varësisë (nënrenditëse) në periudhë shprehen edhe pa lidhëza a fjalë lidhëse:

Një gjë dihet mirë e qartë: atë e kanë pasur dikur labeatët dhe pastaj ardianët.

Unë atë mendova: të dal në shesh dhe të matem me këto.

Më ka lënë një amanet: t'i them nja dy fjalë kësaj vashe.

Pret me padurim ditën e diel, kërkon t'i gëzojë të afërmit e tij.

Lereni të shkojë: dikush duhet të arrijë atje medoemos i gjallë.

Kalin e ka dehur era e pranverës: fluturon si zog me krahë.

Zure gjarprin, shtypi kokën.

Lidhjet me bashkërenditje

§ 442 Tek lidhjet e barazisë dallohen këto lloje marrëdhëniesh:

Marrëdhënie shtuese (këpujore)

Marrëdhënie kundërshtuese

Marrëdhënie përqsore

Marrëdhënie veçuese

Marrëdhënie përmbyllëse

§ 443 *Marrëdhëniet shtuese:*

Marrëdhëniet këpujore të gjymtyrëve në fjalinë e thjeshtë dhe të sifjalive në periudhë shprehen me lidhëzat : **dhe, e (dhe)...dhe, edhe, (edhe)....edhe, as...as, si...si, si...ashtu (edhe), si...edhe, jo vetëm (që)... po(r) (edhe), jo...por as, le që...por as** (shih kreun e Morfologjisë.)

e:

Ata kapërcejnë si në ëndërr male e fusha, pyje e kodra, lumenj e përrenj.

Në dasmën e tij shkuan mjaft krushq e të njohur.

Zbritën ngadalë e pa folur nëpër shkallët e mermerta.

Sytë e tij të mëdhenj, të qetë e të menduar vështrojnë si me habi këtë skenë prekëse, të mallëngjyer e të gëzuar.

Në Kosovë bie borë e jo shi si në Myzeqe.

Moti qe i egër e i keq.

Nëpër shesh e ndër bregore janë përhapur shqerrat.

Filloi të hante bukën e të pinte verën për shpirtin e tyre.

Ne ndenjmë ndonjë orë e u ngritëm të dilnim.

Bakiri më ra përsëri me bërryl e më tha ngadalë.

Donte të qeshte e s'qeshte dot.

*Kau lidhet për briri e njeriu lidhet për gjuhe.
Vasha i hipi një kali të bardhë e djali një kali të zi.*

dhe:

*Gratë dhe plakat kishin dalë në ballkon.
Shqiptari jeton dhe vdes si në skenë.
Mjekët e pavionit ishin njerëz seriozë dhe të kujdesshëm.
Ajo kërkon ta ndjekësh orë për orë dhe ditë për ditë.
Ky vend i vogël u hëngri kokën kaq djemve të bukur dhe trima.
Gjenerali e ndjeu veten keq dhe të vetmuar.
Djali dëgjonte me vëmendje zërin e lartë dhe tingëllues të mësuesve.*

*Ishte natë, frynte erë dhe kërcisnin drurët përjashta.
Nëna është zgjuar dhe shikon në errësirë.
Ktheva krahët dhe shikova përjashta.
Ajo hodhi dru në sobë dhe u ul pranë meje.
Shpirti im u trazua dhe unë u hutova krejt.
Era tundte degët e hardhisë dhe degët e hardhisë trokitnin te xhamat e dritares.
Mbrëmja kishte rënë dhe ata ende s'kishin lënë punën.
Kokën e kishte të turbullt dhe zgjati dorën të zija për të porositur një kafe.*

edhe:

*Araniti i rrëfente udhën e detyrës edhe të nderit.
Tek - tuk kishin përdorur edhe figura, edhe humor..
Edhe natyra, edhe qielli, edhe pemët tregonin se dimri po afrohej..*

*Edhe luftonte, edhe drejtonte betejën.
Edhe hëna do ta dijë/ edhe dielli do të ketë parë se përqark kësaj rrokullie/si Shqipëria nuk ka.
Do të kesh kohë edhe të predikosh, edhe të merresh me letërsi.*

jo vetëm... po(r) edhe:

*Të ndërtojme jo vetëm shkolla, po edhe apartamente.
Jo vetëm rruga, po edhe era ishte e padurueshme.*

*Jo vetëm s'kërkoi paqë, po e theu atë.
Nuk e fshihnin se **jo vetëm** s'bezdiseshin nga prania e
tyre, **por** ndiheshin më mirë.
Shqiptari **jo vetëm** është mikpritës, **por** është edhe njeri
i besës.*

si...ashtu edhe:

*Si ushtarët, **ashtu edhe** oficerët ishin të rinj në detyrë.*

as...as:

*As puna, **as** lufta, **as** çdo sakrificë nuk na ka trembur
kurrë.*

*As në sjellje, **as** në fytyrë dhe **as** në fjalët e tij nuk
vëreheshin shenja tronditjeje.*

*As pushkë nuk po dëgjoheshin, **as** flakë nuk po shihej.*

si...si:

*Si ai, **si** unë njëlloj jemi.*

*Si buka, **si** uji janë të domosdoshme për njeriun.*

si...edhe:

*Si puna **edhe** lufta kërkojnë sakrifica.*

Marrëdhëniet kundërshtuese

§ 444 Marrëdhëniet kundërshtuese të gjymtyrëve në
fjalinë e thjeshtë dhe të sifjalive në periudhë
shprehen me lidhëzat: **po(r)**, **mirëpo**, **porse**, **veç**,
veçse, **vetëm se**, **megjithatë**, **megjithëkëtë**:

po(r):

*Dafina punonte ngadalë, **po** me tërë fuqinë.*

*Këto nuk ishin vetëm me të thënë, **po** edhe me të bërë.*

*Mësuesja ishte veshur thjesht, **por** bukur.*

*Ishte i gëzuar, **po** edhe pak i dëshpëruar.*

*Guri pëlçet, **por** njeriu nuk pëlçet.*

*Ajo dikë tregoi, **po** ne s'pamë njeri.*

*Më takoi Agimi, **po** s'mi hodhi sytë.*

*Vetë duket si burrë pushke, **po** pushkë s'ka.*

*E drejta s'prish punë, **po** e shtrembra të merr më qafë.
Ajo u rrëqeth pak nga të ftohtët, **por** vazhdoi rrugën.
Nënë Dilja jam, **po** hape derën.*

megjithatë:

*Ia kisha thënë të gjitha këto, **megjithatë** pas çdo rrëfimi
ndihej i lehtësuar.*

*E besonim këtë, **megjithatë** nguteshim të ndaheshim
prej saj.*

*Ndiej pak lodhje, **megjithatë** do të këndo.*

*Nuk kishim shumë punë, **megjithatë** qëndruam gjatë.*

*Ishte ftohtë, **megjithatë** vajti në punë.*

megjithëkëtë:

*Mori një lajm të papritur, **megjithëkëtë** nuk u trondit
shumë.*

mirëpo:

*Iriqin e futën edhe në pallat, **mirëpo** ferrën pëlqeu.*

veç:

*Nuk ka zgjidhje tjetër, **veç** të largohet menjëherë.*

*Asgjë më s'u dëgjua, **veç** buzë rrugës dëgjoheshin hapa
të rëndë.*

vetëm se:

*Ajo nuk kishte treguar ndonjë interes për të, **vetëm se** e
kishte përshëndetur për mirësjellje.*

Shënim. Në kuptimin e kundërvënies përdoret
edhe lidhëza **në vend (në vend që)** (shih
shënimin 1, fq.292). bëhet pas faqesjes,
kujdes

Marrëdhëniet përqasore

§ 445 Marrëdhëniet përqasore të sifjalive në periudhë
shprehen me lidhëzat: **kurse, ndërsa:**

*Djaloshi ndodhej atje, **kurse** malësori priste më kot.*

Në mbrëmje punonte, **kurse** në mëngjes pushonte.
Ky vend në kohët e vjetra u quajt Iliri, në kohët e reja u
njoh me emrin Arbëri (Albania), **kurse** vetë banorët e
quajtën atdheun e tyre Shqipëri.

Ajo rrinte gjithnjë mbyllur në kullë, **ndërsa** shoqet e saj
gëzonin të ritë e tyre.
Ajo po buzëqeshte, **ndërsa** ai vazhdonte ta shihte i qetë.

Marrëdhënie veçuese

§ 446 Marrëdhëniet veçuese të gjymtyrëve në fjalinë e
thjeshtë dhe të sifjalive në periudhë shprehen me
lidhëzat: **a, ose, apo, o...o, a...a, ose...ose, ja...ja,**
qoftë...qoftë, herë...herë.

a:

Sot **a** nesër kjo punë mbaron.
Shpejt **a** vonë do ta merrni vesh.
Kjo ishte një luftë për jetë **a** vdekje.

a...a:

A unë **a** ti do të përgjigjemi për këtë.
A të lodhin punët e shtëpisë, **a** s'të lodh gjë tjetër.

ose:

Njëri **ose** tjetri është fajtor.
Ajo do të lexonte ndonjë libër, **ose** do të qepte ndonjë
gjë, duke dëgjuar radion.

ose...ose:

Më sjell babai çdo mëngjes, **ose** portokalla **ose** hurma.
Ai vjen në shtëpi një herë në javë, **ose** të shtunën, **ose** të
mërkurën.
Çdo pasdite Gerta **ose** lexon, **ose** shetit.
Ato **ose** s'kishin kurrfarë kuptimi, **ose** mund t'u jepje
gjithfarë kuptimesh.

o...o:

Kjo punë duhet mbaruar **o** sot **o** kurrë.

E ëma hynte e dilte me shkak e pa shkak, duke sjellë o një çarçaf o një jastëk.
O fitojmë betejën, o s'kthehemi gjallë.

ja...ja:

Ja me ne, ja me ata, rrugë të mesme s'ka.

Ja fle, ja rri.

Ja vdesim të dy përnjëherë, ja shpëtojmë të dy përnjëherë.

apo:

Do të nisemi sot apo nesër?

Partizanët e rinj, le të ishin nga fshati apo nga qyteti, le të ishin të mësuar apo të pamësuar, në fillim hiqnin keq në çetë.

-Do ta mbyllësh gojën apo të dëbuam prej këtu?

qoftë...qoftë:

Shqiptarit nuk i pëlqen asnjë lloj zgjedhe, qoftë e rëndë, qoftë e lehtë.

herë...herë:

Në kopsht djalën e merr herë nëna, herë babai.

Këta, herë duke u ndikuar nga njeri-tjetri, herë duke u marrë vesh e herë duke u kundërshtuar, bashkëjetuan një kohë të gjatë.

Herë duken si mure të bardha, herë si lule të bardha.

Herë vjen vetë, herë dërgon të tjerë.

Marrëdhëniet përmbyllëse

§ 447 Marrëdhëniet përmbyllëse të sifjalive në periudhë shprehen me lidhëzat **andaj (ndaj), pa:**

E hëngri një qen në Stamboll, pa vret qentë e fshatit.

Në shpirt kam dashurinë, pa digjem për njerëzinë.

Në të vërtetë s'kishte qenë kurrë bashkëpunëtor i fshehtë, ndaj ai vetë ishte habitur në krye.

Të dua shumë, ndaj të respektoj.

Lidhjet e barazisë pa lidhëza

§ 448 Lidhjet e barazisë (lidhjet bashkërenditëse) në fjalinë e thjeshtë dhe në periudhë shprehen edhe pa lidhëza. Në këtë lidhje shpesh gjymtyra e fundit merr lidhëz:

*Burra, gra, fëmijë janë mbledhur në shesh të qytetit.
Kjo flakë digjte e përveçlonte **barin, lulet, shkurret.**
Duke shkuar në shtëpi la prapa **katunde, kodra, pyje.**
Situata kërkon **gjakftohtësi, kujdes dhe mençuri.**
Kolona shpëtoi nga duart armike falë **shpejtësisë, shkathtësisë, taktikës, manovrimit dhe guximit të partizanëve.**
Shpendëra, hithëra, ferra përsipër të kanë rënë.
Kam për dëshmitar Hamzën, tim nip, që e kam pasur, **përkrahës, këshilltar dhe shok armësh.**
Sytë e tij **të mëdhenj, të qetë e të menduar** vështrojnë si me habi këtë skenë **prekëse, të mallëngjyer e të gëzuar.***

*Doli hëna përtej maleve, zuri të ndriçojë bukur rrugën e Shpatit.
Ishte një nënë, kishte një djalë.
Në robëri puna jonë është lufta, në liri lufta jonë është puna.
Ai ishte zjarr, ajo ishte borë.
Del dimri, vjen pranvera.
Qan nëna për një bir, qan dhe shpata për një burrë.
Trimi i hipi kalit, u përkul përpara, uli kryet dhe i ra me këmbë.*

SINTAKSA E NDËRLIKUAR⁴⁷⁴

Gjymtyrët e veçuara⁴⁷⁵

Llojet

§ 449 Përcaktori i veçuar shprehet:

a me mbiemër:

*Nata u jep një hije tjetër, të rëndë e të frikshme.
Kur u njohëm tre vjet më parë, ti ishe krejt ndryshe, i
gjallë, i qeshur.*

*Shefi i laboratorit fotografik, i gjatë dhe i hollë, fliste
vazhdimisht.*

*Dielli, symadh e i përflakur, dukej si qenie vigane, që
ka marrë flakë.*

*Sytë e djaloshit ishin po ata, të kaltër e të
shndritshëm.*

I gjatë dhe i dobët, ai iu afrua Matos dhe e përqafoi.

*Majat e lëvozhgës së boçes, të mprehta si gjilpëra, ia
shponin nganjëherë mollëzat e gishtave.*

*E lumtur, ajo deshi ta zgjaste atë lumturi deri në fund
të jetës.*

Në dhomë u derdh një dritë tjetër, fantastike.

I lodhur, ai u ul te tryeza, mbështeti kryet mbi duar.

E lehtësuar, gruaja buzëqeshi.

⁴⁷⁴ Në fjali, krahas gjymtyrëve kryesore apo të dyta, përdoren edhe disa fjalë e ndërtime që e ndërlikojnë atë; të tilla janë: **gjymtyrët e veçuara; thirrori; fjalët, togjet e fjalitë e ndërmjetme dhe të ndërkallura.**

⁴⁷⁵ Si gjymtyrë të veçuara mund të dalin **përcaktori, rrethanori, disa kundrinorë me parafjalë.** Këto ndahen rregullisht me presje.

Hëna, **e trembur** për fatin e vet, sa vinte e zbehej.
 Ai kishte qenë student shumë i mirë, **i shkëlqyer**, dhe
 nuk ia kishte pasur kurrkujt nevojën.
I vjetër në këtë punë, xha Vangjoja kishte pritur e
 përcjellë disa drejtorë.
 Inxhinieri, **megjithëse i ri**, të jepte përshtypjen e një
 burri të pjekur.

b me emër me parafjalë:

Fustani i thjeshtë, **prej basme**, i rrinte shumë mirë.

me pjesore⁴⁷⁶:

Nga brezi i pishave, **ngarkuar** me dëborë, frynte një
 thellim i lehtë.
 U afrua me të shpejtë një djalë i ri, **veshur** si qytetar.
 Fshatarit të varfër, **zbritur** nga mali, i kishin shtruar
 për të fjetur në dhomën e pritjes.
 Ndanë monopatin, **rrethuar** me gardh të lartë, ngrihej
 një kasolle.
 Hyri një njeri i gjatë e i shëndoshë, **lyer** i tëri me baltë.

Qerrja, **e ngarkuar** me misërishte, dukej sikur do të
 përmbysëj.
 Hyri brenda Margarita, **e veshur** me të bardha.
 Dy vizitorët, **të ardhur** atë ditë, i pritën nënprefekti dhe
 drejtori i fabrikës.
 Shtëpia, **e rrethuar** me gardh, ngrihej në anë të rrugës.

d me përcjellore:

Oficeri, **pa vënë re** të tjerët, ndjeu t'i pritëshin gjunjët.

dh me emër pa parafjalë, me përemër, ose togfjalësh:⁴⁷⁷

Atëherë i jati, **Sejfullai**, e mori me vete.

⁴⁷⁶ Pjesorja, në funksion të përcaktorit të veçuar, mund të jetë pa mbaresë ose me mbaresë të përparme (**ngarkuar - e ngarkuar; veshur - e veshur**).

⁴⁷⁷ Ky lloj përcaktori i veçuar quhet **ndajshtim i veçuar**.

Ai do të luajë në këtë film rolin e mullixhiut, **Pilos**.
 Lida, **gruaja e tij**, ishte pianiste.
 Maja më e lartë, **Gur Kusari**, nxinte si shtëllungë
 gjigande leshi.
 E shoqja, **një grua e mbajtur**, doli te porta.
 Mercelogia, **një vajzë e re**, hante dhe përplaste
 vazhdimisht gotën e verës.
 Plaku, **një burrë i thyer**, u mendua e foli.
 Doktori, **roja e natës**, ishte i shqetësuar.
 Të tjerët ngritën kokat dhe panë plakun që tregonte
 Dinja, **një plak me xhakëtë të vjetër**.
 Në dhomë ra heshtja, **një heshtje e papritur** që dukej si
 heshtje varri.
 Erdhi pranvera, **një pranverë e bukur**.
 Adora, **një nga vajzat më të shkathta të kursit**, ishte
 nga Shkodra.
 Mësues, lëvrues i gjuhës, **një ndër letrarët tanë të
 parë për fëmijë, militant i çështjes sonë kombëtare
 dhe dëshmor i kësaj çështjeje**, Papa Kristo Negovani
 la një emër nga më të nderuarit në historinë e Rilindjes
 sonë.
 Sytë e saj të kaltër, **si një liqen alpin**, rrezatonin
 gëzim.
 Zenuni, **si më i riu**, tundte kokën.
 Ai, **faqeziu**, patjetër e kishte hak ta bënin me turp.

Shënim 1. Ndajshtimet e veçuara me ngjyrimin e lejimit
 shpesh paraprihen nga lidhëzat
 megjithëse, ndonëse:

*Megjithëse nxënëse, Alma akoma nuk kishte
 fituar shprehitë e nevojshme.*
*Ndonëse njeri pa këmbë, bukën e siguronte
 vetë.*

Shënim 2. Një lloj përcaktori i veçuar lidhet njëherazi
 edhe me një emër (përemër) edhe me
 foljen:

*Babai i sëmurë doli nga dhoma, i mbajtur për
 krahësh nga nëna.*
*Qëndronte aty pranë kafenesë, ulur mbi një
 gur.*

*Ai ecte përpara, me kokën ulur.
 Vera, e djersitur, shpejtoi çapin.
 Myftarin e zunë rob, të plagosur, në portat e
 kalasë së Korfuzit.
 Vajza e parafytyronte Gjergjin herë në kthim,
 nga gjuetia, ngarkuar me egërsira, e herë në
 kthim nga luftimi, lyer me gjakun e armikut.*

§ 450 Rrethanori i veçuar⁴⁷⁸ shprehet:

a me emër, zakonisht me parafjalë:

Një mbrëmje, Mato Gruda dhe Murati u kthyen në shtëpi.

Në dhjetor, Aliu u mor me këtë operacion.

Pardje, në të errur, ne u takuam padashur.

Me kohë, ai do të shkruajë më shumë vargje.

Dhe atë çast, nga gazi, zuri ta puthte fort Ylberin.

Kujtimi, nga kërshtëria, zgjati dorën dhe ia mori.

Pas Memos, nëpër dushqe, doli mësuesi.

Në dysheme, deri te krevati, u shpërndanë copat e qelqit të thyer.

Në këmbë, pranë dritares, Skënderi vështronte udhën.

Ata vështruan njëri-tjetrin, si me habi.

Tani Elian e kishte fare pranë, pothuajse një pëllëmbë.

Te gryka e shpellës, mes pluhurit, u duk portreti i zotit Idriz.

Lart, nga stanet, vinin blegërimat e qengjave.

Ai shoku më pret para furrës, te pisha.

Poshtë, në rrugë, filloi përleshja.

Atje, në një skaj, u hodh litari i bërë lak.

U ula mbi minder, përpara dritares, dhe i hodha sytë rrugës.

Për një pe, për një gjëlpërë, vate dëm një gunë e tërë.

b me ndajfolje:

Padashur, vështrimi i saj u qep me guxim pas fytyrës së djalit.

Aleksandrin, papritur, e thirrën në Tiranë.

Ata të dy shkonin pranë njëri- tjetrit, krah për krah.

⁴⁷⁸ Rrethanori i paveçuar, si edhe i veçuari, mund të jetë i kohës, i vendit, i shkakut, i mënyrës, i qëllimit, i kushtit, i sasisë, i lejimit.

*Jashtë, atë ditë frynte një erë e ftohtë.
Ndërkohë, aty kishin ardhur plot çuna nga Përroi e
Gorrica.*

**c me formë të pashtjelluar, zakonisht të zgjeruar:
me përcjellore:**

*Duke shpënë grurë në Gramoz, hasi partizanët.
Njerëzit, duke dalë, shkëmbejnë mendime.
Pa hyrë mirë në shtëpi, pa qenin e lidhur.
Pa dalë dielli, u zgjua dhe u nis për rrugë.
Flisnim ngadalë, pa e ndërprerë njëri-tjetrin.
Pa mbërritur në shkollë, takoi drejtorin.*

me gerund:

*Për ta verifikuar çështjen, u nis vetë.
Për t'i dalë hakut, e thirri edhe një herë.
Me të mbetur vetëm, Lumta u përplas në krevat.
Me të pushuar pushka, gjelat e lagjes ia nisën këngës
së bashku.*

me togfjalësh:

*Shikoi gjatë, në të dyja anët, para se të merrte rrugën
për në mal.
Duroja, në dhomën e zjarrit, hante përslesh me
qumësht.
Preng Bushi, në një copë druri, kishte gdhendur një
cjan të egër.
Atje, më të kthyer të përroit, në një shtëpi rrëzë
kodrës, ndriste një dritare.
Me tharjen e kënetës, u fitua mjaft tokë e re.
Pas tre ditësh, i nipi erdhi bashkë me një shok.
Ai s'pati dëgjuar të shtrohej në spital, me gjithë
këshillat e mjekut.
Me gjithë dhimbjet e pashmangshme, vendi ynë do
ta konsolidojë demokracinë e vërtetë.
Lindjet, martesat, vdekjet ndiqnin ritmin e natyrshëm të
tyre, pavarësisht nga lufta.
Takimi u bë po atë ditë, në orën 15.30.
Para tetëdhjetë vjetësh, më 28 nëntor 1912, u shpall në
Vlorë Pavarësia e Shqipërisë.*

Larg, në malet e Çipinit, yjet po shuheshin.

§ 451 Kundrinori i veçuar shprehet:

a me emër (a përëmër) me parafjalë:

Bashkë me Nazmiun, në këtë grup merrja pjesë edhe unë.

Bashkë me dallgën, hyn edhe peshku.

Krahas tokës, fshatarët ndanë edhe pemëtoret.

Nëpërmjet lodrës, autori i njeh fëmijët me bukuritë e pasuritë e Atdheut.

Veç pleqve, atje s'kishte vajtur njeri.

Të gjithë heshtën, përveç shokut tim.

Të gjithë qeshën, me përjashtim të gjyshes.

Në vend të kasolles, ai gjeti shtëpi të re.

Në vend të tij, erdhi një tjetër.

b me togfjalësh:

Në lidhje me këtë çështje, është shfaqur mendimi se marrëdhëniet midis Skënderbeut e Aranitit ishin keqësuar.

Në krahasim me vitin e kaluar, shëndeti i kishte ecur mirë.

Bashkë me disa ushtarë të tjerë, atë e caktuan në kompaninë time.

Fjalët, togjet dhe fjalitë e palidhura gramatikisht

Llojet

Thirrori

§ 452 Thirrori⁴⁷⁹ shprehet:

a me emër në rasën emërore:

O Shqipërizë, gëzohu, se të erdhi prapë dita.

⁴⁷⁹ Thirrori tregon personin a sendin të cilit i drejtohet ligjërimi.

Urdhëro pra, **o Mark**, ç' duhet të bëjmë, se ty të kemi të parë.

Dëshiroj aq shumë të shihemi, më kuptoni, **Suzanë?**

Nënë, së shpejti do të kthehem në shtëpi.

Ejani, **o shqiptarë**, sot ra kryekështjella e Shqipërisë.

Tani dëgjo, **o bir**.

Eh, **moj motër**, kështu qenka thënë!

Nisemi, **vëlla**, nisemi!

Ç'na bëre, **mor i uruar**, ç'na bëre!

-Si është ai, **more bir?** - I ri, i mirë dhe i dashur, **nënë**.

-**Doktor**, kam temperaturë të lartë.

Këndona, **bilbil**, këndona, në na zëntë gjumi, zgjona.

O korrik, o fazezjarr, gjithë lule, gjithë bar dhe me pemë barrë-barrë, s' dimë ç' të hamë më parë.

Doje dritë, **o qiell**, more dritën time.

Mirëmbaç, **det**, ika, më pret udha.

Mos ki frikë, **moj pëllumbeshë!**

Ki mendjen, **moj korbë!**

Ç'na bëre, **o buf?**

b me përemër vetor të vetës së dytë njëjës e shumës:

Atë ankth, **or ti**, varrit do t'ia rrëfej.

-**Oj ti!** - i lëshoi zë të shoqes, - bjeru ujë miqve.

S'je në vete, **or ti**, nuk mendon se ç'flet.

-**Or ju**, ku keni humbur kohët e fundit.

c me togfjalësh:

Përse të venë në det mendimet, **zemra ime?**

O moj lulja manushaqe, dëgjo dashurinë ç'thotë.

Ngrehu, **o gjyshi im!**

Më ka marrë malli, **o i bukuri i nënës**.

Të përshëndes, **qyteti im** i lindjes.

Oj nusja e Pilos, do vish me ne në fshat?

d me pjesëz:

Ku je, **more?**

Mbylle, **moj**, të thashë!

- E si jeni, vëllezër? -**More**, mirë jemi, por po na hanë duart për punë.

- Mos dysho për këtë. - Jo, **mor**, jo, se edhe vetë e di këtë gjë.

Shënim. Zakonisht thirrori shoqërohet me pjesëza dhe me pasthirrma që përforcojnë ngjyrimin emocional të tij.

Oh, Teuta, sa m'u ka dhimbsur ai!

Fjalët, togjet dhe fjalitë e ndërmjetme

§ 453 Fjalët, togjet dhe fjalitë e ndërmjetme shprehin:

a Vërtetësinë e kumtimit:

(fjalë)

Natyrisht, rruga që kemi nisur është e drejtë.

Ndoshta, edhe këto fjalë të drejtorit nuk ishin të vërteta.

Sigurisht, ai do të kthehet nesër.

E ëma, **mbase**, do ta qortojë.

Kushedi, i mbushet mendja dhe vjen prapë.

(togje)

Ata ranë, **në të vërtetë**, në një pozitë të vështirë.

Në fakt, Petriti u gëzua shumë për lajmet e fundit.

Pa dyshim, ai ishte një burrë i rrallë.

Ai ka katër vjet, ose pesë, po, katër vjet i ka, **pa frikë**, që ka mbushur moshën e pensionit.

Për nder, ke të drejtë!

Për këta sy, kjo gjë është e vërtetë.

Mjaft, mjaft, mjaft, **për kokën tuaj**, mjaft luftuat për të huaj!

Për zotin, nuk kam ditur gjë.

(fjali)

Kuptohet vetvetiu, është vështirë të flitet për karakterin shkencor të këtyre punimeve.

Ai priti, **me sa dukej**, që Shpendi të buzëqeshte.

Mirë thonë, s'ka më të shpejtë në botë, se mendja e njeriut.

Siç dukej, shoferi nxitonte të hynte në qytet para se të errej.

Me sa kuptoj unë, ky është njeri shumë i thjeshtë.

Në mos gabohem, ne jemi parë diku?

Me sa di unë, klasikët rusë vazhdojnë të botohen.

b Vlerësimin emocional të kumtimit:

(fjalë)

Çudi, ai nuk ndjeu asnjë dhimbje.

Po, fatkeqësisht, shkrimi i tij nuk u botua.

Fatmirësisht, erdhi në kohë.

Çuditërisht, flisnin me zë të ulët e nuk shaheshin.

(togje)

Për çudi, fauna është tepër e varfër.

Për çudi, asnjë nuk këndonte.

Për bela, filloi edhe shiu.

Për fat të mirë, ti erdhe vetë.

Shpendi, për çudi të plakut, nuk shkoi larg.

Për habi të të gjithëve, burimet qenë tharë.

(fjali)

Sa për trimëri, Agim, të qofsha falë, shokun s'e ke pasur.

E pse, ju pastë nëna, s'po çlodheni pak.

Jo, t'u bëfsha, mua s'më tha gjë.

c Rëndësinë e një fakti dhe karakterin e thënies:

(fjalë)

Të gjithë intelektualët, por, sidomos, ju, keni punë tepër të vështirë.

Lexuesit e njohin atë, kryesisht, si poet.

Të paktën, ta na kishit lajmëruar.

Zakonisht, ai pushon në Pogradec.

Shkurt, ti do të mbarosh shkollën e pastaj do të vendosësh.

(togje)

Po, mbi të gjitha, e torturonte një dyshim i fshehtë.

Mos harro se, para së gjithash, ne jemi qytetarë.

Këtu, pikë së pari, duhet filluar me privatizimin.

Te shqiptari, mbi çdo gjë, spikat bujaria.

Për më tepër, ne duhet të punojmë si nevojtarë që jemi.

Berti, në përgjithësi, tregohej i matur.

Skënderbeu, si gjithnjë, s'donte të dëgjonte as fjalë për negociata pa marrë prapë Beratin dhe Sfetigradin.

*Dhe, si zakonisht, ai qe i pari qe e mori fjalën.
Me pak fjalë, gurë-gurë bëhet mur.
Shkurt fjala, bujqësia do punë.*

(fjali)

Unë u tremba, të them singerisht.

Ma tregoi shokun, po, të them të drejtën, nuk e mbaj mend.

Që të shpjegohemi, këto janë vetëm hipoteza.

Që mos ta zgjasim, e vazhduam bisedën atë natë gjer vonë.

E di ç'keni ju, që t'i biem shkurt, hipni në makinë dhe nisuni për në shtëpi.

d Lidhjen logjike të kumtimeve:

(fjalë)

-Dëgjomë mua, ti kryen një akt, që në të ardhmen s'do të ketë asnjë rëndësi. -Përkundrazi, unë jam i bindur se brezat e ardhshëm do të më kujtojnë për mirë.

Fundja, jeta është e mrekullueshme!

Këtë do ta marrë në dorë vetë Asimi, përndryshe, do të kemi dëme dhe humbje të mëdha.

Zbatimi i këtyre reformave kërkon, gjithashtu, që të ngrihet më tej niveli ynë profesional.

Demokracia do ta ndryshojë edhe botën shqiptare.

Domethënë, s'ka më të fortë se demokracia.

(togje)

Mua, për shembull, s'më keni ftuar asnjëherë.

Nga njëra anë, shqiptarët kanë luftuar shumë, nga ana tjetër, kanë fituar pak.

A mund të punosh, fjala vjen, si peshkatar.

Në fund të fundit, ju dukeni njerëz të mirë.

Veç kësaj, Piloja s'kishte me kë të mblidhej në plegëri.

Drejt kësaj e shtynte, veç të tjerave, dhe kurioziteti.

Illir Gorishti priste më tepër nga ajo e, si rrjedhim, nuk trembej.

(fjali)

Siç u tha më lart, ky problem nuk është trajtuar fare në këtë vepër.

Siç ju kanë njoftuar, Gaqoja është emëruar drejtori juaj.

Siç të thashë, shokët më pritën me dashuri të madhe. Në ditët tona, siç do ta shohim edhe më poshtë, nuk na kanë arritur gjithë shkrimet e Qemalit.

Fshati juaj, siç e the edhe ti vetë, ka hyrë në rrugë të mbarë.

Si e pamë, ai frymëzimin e mori nga jeta.

Meqë ra fjala, vajzën do ta martojë me të mbaruar shkollën.

dh Burimin e kumtimit:

(togje)

Sipas tij, jeta është e vështirë.

Sipas mendimit tim, gjuha e huaj është një armë që duhet futur në punë.

Sipas pleqve, fshati ynë nuk kishte më shumë se njëzet shtëpi.

Sipas shtypit, nesër pritet të vijë një delegacion i huaj.

Sipas tregimeve të stërgjyshërve, ata iknin nga Shqipëria të detyruar nga skamja.

Për mendimin tim, duhet kontrolluar më shumë.

Nga fjalët e tij, Zenuni duhej të kishte kohë që kishte vdekur.

(fjali)

Po ç'sjell ora, i thonë një fjale, nuk sjell viti.

Ditë e re, kismet i ri, thotë një fjalë e urtë.

Siç thotë edhe populli, moti i mirë duket që në mëngjes.

e Tërheqjen e vëmendjes së bashkëbiseduesit:

(fjalë)

Ama, fëmijë kishte shumë.

Ama, duhet ta dish se ky që sheh zotërote, ndryshon shumë.

(fjali)

Që thua ti, erdha të përshëndetem me ty.

Që thoni ju, ky Sulçoja na u rrit jetim.

Dhe, do ti, një ditë na u gdhi ministër.

Ai djaloshi, **që thua zotrote**, është më i zgjuar nga unë e nga ti.

Ky, **ta marrësh vesh ti**, e bënte çdo gjë me vonesë.

Po tani, **të lutemi shumë**, na trego si t'ia bëjmë që ta gjejmë.

Ja, **nuk e sheh**, mbetën të fshehtat t'i zbulosh ti.

Këtë radhë, **mbaje mend**, unë vë dorën në zjarr se do të dalim faqebardhë.

Fjalët, togjet dhe fjalitë e ndërkallura

§ 454 Fjalët, togjet dhe fjalitë e ndërkallura⁴⁸⁰ mund të jenë:

fjalë

Fjala "*impossibile*" (**e pamundur**) duhet të hiqet nga fjalori i çdo gjuhe, thotë Napoleoni.

Ai (**Skënderi**) ishte gjimnazist në atë kohë.

Gjatë verës delet shtegtojnë në kullotat e Lenies (**Grabovë**) të Gramshit.

Një herë në javë (**të dielave**) shkojmë në plazhin e Durrësit.

togje

Kristoforidhi krijoi një mori fjalësh - **rreth pesëqind** - duke ndjekur vetë ligjet e shqipes.

Për fat të keq, 6 ditë pas fitores së shkëlqyer të Belgradit (**11 gusht 1456**) kryetrimi hungarez i lavdëruar u sëmur edhe vdiq nga ethet.

Fletorja jetëshkurtër e De Radës "*L'Albanese d'Italia*" (**Shqiptari i Italisë**) qe organi i parë i shtypit shqiptar.

fjali

Atë ditë që u martua Luftari (**një javë pasi u lirua nga ushtria**) kishin ardhur disa fshatarë për ta uruar.

⁴⁸⁰ Fjalët, togjet dhe fjalitë e ndërkallura shprehin sqarime e shpjegime plotësuese, duke e bërë kumtimin bazë më të qartë. Këto ndahen në të shkruar me kllapa të rrumbullakëta ose me viza ndarëse.

I lindur në Drenovë të Korçës më 1872, Aleks Stavri - pseudonimin poeti e formoi me gërmat e para të emrit të tij dhe të emrit të fshatit - mbaroi gjimnazin grek në Korçë.

Te Fusha e Kuqe (ajo quhej kështu se në mes të saj ngrihej një shkëmb i kuq) Baton e priste një skuadër partizane.

Veç ta dëgjosh kur flet, more Koço - se Koço quhej babai i Mimit - çdo mendim i tij është i pjekur dhe i saktë.

Qiraxhinjtë (kështu quheshin të zotërit e karvanit) ia thoshin këngës, tregonin histori, flitnin për udhëtimet e tyre të mëparshme, bënin shaka.

Nuk di në të kujtohet bisedimi që kemi pasur bashkë një ditë (shumë kohë kanë kaluar që atëherë).

Kaluam nëpër Peqin, Kavajë - sepse atë kohë rruga e automobilin e Qafë Krrabës nuk ishte hapur - dhe vazhduam.

Edhe pse me ndryshim të madh moshe dhe larg njëritjetrit - Shiroka i shkroi vjershat e tij kryesisht në Misir dhe kryesisht në Itali - të dy i lidh në mënyrë të veçantë edhe tradita e përbashkët letrare e Shkodrës.

Vërtet nuk kishte marrë një burrë me shkollë të lartë (burri i Valbonës ishte rrobaqepës), por thoshin se ishte djalë shumë i mirë dhe i ndershëm.

LIGJËRATA E DREJTË DHE LIGJËRATA E ZHDREJTË

§ 455 Ligjërata e drejtë (Fjalët e personit jepen siç i ka thënë ai, pa ndryshim në formë dhe në përmbajtje.):

a⁴⁸¹ **Ai tha:** “Ky libër më pëlqen shumë.”
Folkloristi tha: “Do të shkojmë të mbledhim material folklorik në trevën e Shpatit.”
Ajo tha: “Motra ime është mësuese.”
Skënderbeu u përgjigj: “Lereni të shkojë; dikush duhet të arrijë në Stamboll i gjallë që ta lajmërojë sulltanin për fitoret tona!”
Fshatari pyeti: “Kur niset treni?”
Mësuesi i mërzitur qortoi Skënderin.:
- Skënder, pse nuk i ke bërë detyrat sot?

b⁴⁸² -Nuk duhet të humbim asnjë minutë, - **tha oficeri.**
-Erdhëm, - **u përgjigjën të tjerët.**
- Kur do të shkoni për pushime? - **pyeti Teuta.**

⁴⁸¹ Ligjërata e drejtë përbëhet nga dy pjesë: **1) fjalët e autorit** ose e ashtuquajtura **pjesë lajmuese (Ai tha:); 2) fjalët e personit** ose e ashtuquajtura **pjesë përmendëse (Ky libër më pëlqen shumë.).** Pjesa lajmuese mund të ndodhet (a) përpara, (b) në fund, ose (c) në mes të pjesës përmendëse.

Në rastin (a) në fund të pjesës lajmuese vihet dypikësh; pjesa përmendëse futet midis thonjzave; por në dialog në fillim të pjesës përmendëse vihet vizë. Në fund të pjesës përmendëse para thonjzave, vihet sipas lloji të fjalisë pikë, pikëpyetje ose pikëçuditje.

⁴⁸² Kur pjesa lajmuese është në fund, pjesa përmendëse futet midis vizave dhe në fund të kësaj vihet shenja e pikësimit që kërkon natyra e fjalisë. Por pjesa përmendëse mund të futet edhe midis thonjzave; në këtë rast para pjesës lajmuese vendoset një vizë.

- Nesër, - *u përgjigj në çast Besniku.*
 “Gjak në vetull të merr shqiptari!” - *tha i huaji.*

^{c483} - Mos u tremb, - *tha vajza*, - *s’kam asnjë plagë.*
 “Koha e mirë, - *thotë populli*, - *duket që në mëngjes.”*
 - *Ç’janë këto? - më ndërpreu ai.* - *Me kë tallesh ti?*

§ 456 Ligjërata e zhdrejtë (Fjalët e personit jepen jo ashtu siç i ka thënë ai, por me ndryshime vetëm në formë.)

Kur ligjërata e drejtë kthehet në të zhdrejtë, ndodhin këto ndryshime:

a Pjesa lajmuese dhe pjesa përmendëse bëhen sifjali të një periudhe: pjesa lajmuese kalon në sifjali kryesore, ndërsa pjesa përmendëse kalon në sifjali të varur. Këto lidhen me lidhëzat **se/që**.

Ligjërata e drejtë

*Ajo tha: “Ky libër më
 pëlqen shumë”.*

Ligjërata e zhdrejtë⁴⁸⁴

*Ajo tha se ai libër i
 pëlqente shumë.*

b Veta e përemrave vetorë e pronorë, si dhe veta e foljeve ndryshojnë në ligjëratën e zhdrejtë sipas vetës së folësit.

Ligjërata e drejtë

*Ajo (Vjollca) tha:
 “Motra ime është më-
 suese.”*

*Ai (Petriti) tha: “Motra
 ime është mësuese.”*

*Unë thashë: “Motra ime
 është mësuese.”*

Ligjërata e zhdrejtë

*Ajo (Vjollca) tha se
 motra e saj ishte mësue-
 se.*

*Ai (Petriti) tha se motra
 e tij ishte mësuese.*

*Unë thashë se motra
 ime ishte mësuese.*

⁴⁸³ Kur pjesa lajmuese i ndërfitet pjesës përmendëse, kjo e fundit ndahet në të dy krahët me presje e vizë. Sipas rastit mund të vihet pikë, pikëpyetje, pikëçuditje.

⁴⁸⁴ Në ligjëratën e zhdrejtë hiqen thonjëzat, dypikëshi.

503

Ligjëratë e drejtë

"Ka ndonjë hotel këtu pranë?" - pyeti pas pak.
Ajo tha: "Ky libër më pëlqen shumë".

-Ç'është kjo gjuhë?- kishte thënë ai duke mos u besuar veshëve.

-Ç'po thua kështu? - i tha i ati.

Ligjëratë e zhdrejtë

Pas pak pyeti nëse kishte ndonjë hotel aty pranë.
Ajo tha se ai libër i pëlqente shumë.

Ai, duke mos u besuar veshëve, kishte thënë se ç' ishte ajo gjuhë.

I ati i tha se ç'po thoshte ashtu.

c Thirrori kalon në ligjëratën e zhdrejtë në kryefjalë ose kundrinor:

Ligjëratë e drejtë

- Fol, *djalë*, - tha mësuesi.

Ligjëratë e zhdrejtë

Mësuesi tha që *djali* të fliste.
Mësuesi i tha *djalit* (që) të fliste.

Shënim 1. Ligjëratat e zhdrejtë nuk i përmban pasthirrmat e ligjëratës së drejtë.

Ligjëratë e drejtë

"Eh, kështu qëndrojnë punët," - tha folësi

Ligjëratë e zhdrejtë

Folësi tha se ashtu qëndronin punët.

Shënim 2. Sipas llojit të fjalisë (pyetëse, nxitëse e dëshirore), në ligjëratën e zhdrejtë përgjithësisht nevojiten fjalë të tilla si: **pyes**, **urdhëroj**, **uroj** etj.

Ligjëratë e drejtë

-Ka kundërshtime? - i tha dikush hanxhiut.

"Ku të dal?" - tha ajo.

"Ta fshijmë nga faqja e dheut këtë murtajë!" - tha ai.

"Dalsh faqebardhë në shkollë!" - tha plaku.

Ligjëratë e zhdrejtë⁴⁸⁵

Dikush **pyeti** hanxhiun nëse kishte kundërshtime.

Ajo **pyeti** ku të dilte.

Ai **urdhëroi** (që) ta fshinin nga faqja e dheut atë murtajë.

Plaku **uroi** (që) të dilte faqebardhë në shkollë.

⁴⁸⁵ Shih përdorimin e lidhëzës *nëse* në vend të *se*, *që*.